

Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τη ζωντανή κληρονομιά

Οδηγός για εκπαιδευτικούς

Απόδοση του Οδηγού UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης
για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στο σχολείο

Η πιλοτική εφαρμογή του στην Ελλάδα
στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΠΟΚ)

Αυλή
Πολιτιστική
Κληρονομιά

Ο οδηγός Teaching and Learning with Living Heritage. A resource kit for teachers εκδόθηκε το 2021 από την Εκπαιδευτική Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO), 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France

© UNESCO 2021

Η πρωτότυπη έκδοση είναι ελεύθερα προσβάσιμη και διέπεται από τους περιορισμούς περί πνευματικών δικαιωμάτων (Attribution-Share Alike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) license, <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>).

Η αξιοποίηση του περιεχομένου της συνεπάγεται και αποδοχή των όρων χρήσης του αρχείου ανοιχτής πρόσβασης της UNESCO Open Access Repository (<http://www.unesco.org/open-access/termsuse-ccbysa-en>).

Οι ονομασίες που χρησιμοποιήθηκαν και η παρουσίαση υλικού στην πρωτότυπη έκδοση δεν υπονοούν την έκφραση οποιασδήποτε άποψης εκ μέρους της UNESCO σχετικά με το νομικό καθεστώς οποιασδήποτε χώρας, εδαφικής επικράτειας, πόλης ή περιοχής ή των Αρχών της ή σχετικά με την οριοθέτηση των συνόρων ή ορίων της.

Οι ιδέες και απόψεις που εκφράζονται στην πρωτότυπη έκδοση ανήκουν στους/στις συγγραφείς, οι οποίοι/-ες δεν σχετίζονται απαραίτητα με την UNESCO και δεν δεσμεύουν τον διεθνή Οργανισμό.

Η έκδοση του 2021 χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι απόψεις που εκφράζονται δεν αντανακλούν με οποιονδήποτε τρόπο την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μετάφραση-επιστημονική επιμέλεια

Έλενα Μπαζίνη, Κοινωνική Ανθρωπολόγος
Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Υπουργείο Πολιτισμού
Κατερίνα Χριστοδούλου, ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας
Ράλλειο ΓΕ.Λ. Θηλέων Πειραιά

Επιμέλεια-διόρθωση κειμένων

Γ.Δ. Κορωναίος, Εκδόσεις Ars Nova - Κορναράκης Ιωάννης

Σχεδιασμός έκδοσης

Εκδόσεις Ars Nova - Κορναράκης Ιωάννης

Εικόνα εξωφύλλου

Διακοσμητικό μοτίβο από σκυριανό πιάτο (περίπου 1940).
Εργαστήρι Νικολάου. Συλλογή Κέντρου Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής.

Οι φωτογραφίες που δημοσιεύονται στο Β' Μέρος δημιουργήθηκαν από του εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν σε κάθε πρόγραμμα.

Η δημοσίευσή τους στην έκδοση αυτή γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη τους καθώς και με τη συναίνεση των γονέων ή/και κηδεμόνων των μαθητών/-τριών που εικονίζονται σε φωτογραφίες, όπως αυτή εγγράφως διατυπώθηκε στη διεύθυνση κάθε σχολικής μονάδας.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευσή τους χωρίς τη συναίνεση των ενδιαφερομένων.

ISBN: 978-960-386-706-7

© 2024, Υπουργείο Πολιτισμού

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΠΟΚ)

Ύλη
Πολιτιστική
Κληρονομιά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 5 Πρόλογος UNESCO
- 7 Πρόλογος Υπουργείου Πολιτισμού
- 10 Συστήνοντας τις παιδαγωγικές ομάδες των σχολείων

Το πλαίσιο δημιουργίας του ελληνικού οδηγού για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση

- 14 Λίγα λόγια για το σκεπτικό και το περιεχόμενο του Οδηγού

ΜΕΡΟΣ Α'

Ο οδηγός UNESCO-EE Teaching and learning with living heritage: a resource kit for teachers

- 23 Ευχαριστίες της συντακτικής ομάδας του ευρωπαϊκού Οδηγού σε όσους και όσες συνέβαλαν στη δημιουργία του
- 25 Βασικές έννοιες
- 32 Το κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 38 Γιατί να ενσωματώσουμε την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στη διδασκαλία μας;
- 43 Η έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και η σημασία της διαφύλαξής της
- 51 Η μέθοδος των έξι βημάτων για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση

Εργαλείο 1

- 74 Συλλογή Πληροφοριών

Εργαλείο 2

- 79 Πιθανές συνδέσεις μεταξύ διδακτικών αντικειμένων και ζωντανής κληρονομιάς
- 86 Πρότυπο σχεδιασμού εκπαιδευτικού σεναρίου με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη διδασκαλία

ΜΕΡΟΣ Β'

Παραδείγματα εφαρμογής της μεθόδου των 6 βημάτων από την Ελλάδα

- 92 **Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά**
Ρεμπέτικο
- 105 **1ο και 2ο ΕΠΑ.Λ. Αγίας Παρασκευής**
Η τέχνη της ξυλοναυπηγικής
- 120 **1ο ΕΠΑ.Λ Ναυπάκτου**
Η Μεσογειακή Διατροφή
- 130 **Γενικό Λύκειο Κολεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης**
Πολυφωνικό τραγούδι της Ηπείρου
- 138 **1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αμαρουσίου**
Η κεραμική τέχνη: Η περίπτωση της κεραμικής παράδοσης στο Μαρούσι Αττικής
- 154 **Γυμνάσιο Ευξεινούπολης**
Η εμποροπανήγυρη του Αλμυρού
- 164 **Γυμνάσιο Μαγούλας Δυτικής Αττικής**
Παναγία η Μεσοσπορίτισσα στην Ελευσίνα (Η γιορτή της Παναγίτσας στα «Αρχαία»)
- 170 **3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου**
Κάλαντα και δρώμενα στον κύκλο του χρόνου: η περίπτωση των καλάντων της Θράκης
- 181 **4ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας Βόλου**
Οι Μάηδες της Μακρινίτσας Πηλίου
- 188 **Νηπιαγωγείο Κολεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης**
Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ UNESCO

Η ζωντανή κληρονομιά αποτελεί πολύτιμο εκπαιδευτικό πόρο που νοσηματοδοτεί την εκπαιδευτική διαδικασία προσφέροντας ευκαιρίες για την πλαισίωσή της. Εμπλουτίζει την εκπαίδευση ενισχύοντας την κατανόηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και αναδεικνύοντας τον καθοριστικό ρόλο του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως αυτός αποτυπώνεται στον Στόχο 4 της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη¹. Παράλληλα, η ενσωμάτωσή της στη διδασκαλία και τη μάθηση συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση γύρω από αυτήν τη ζωτικής σημασίας έκφραση πολιτιστικής κληρονομιάς, ενδυναμώνοντας τους δεσμούς ανάμεσα στο σχολείο, την οικογένεια και την κοινότητα των φορέων της, και ενισχύοντας τη διαφύλαξή της.

Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση υποστηρίζεται από μια σειρά πολιτικών που έχουν διαμορφωθεί πρόσφατα. Η Διακήρυξη MONDIACULT 2022, που περιλαμβάνεται σε αυτές, τοποθέτησε τον πολιτισμό στον πυρήνα των στρατηγικών για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η εξέλιξη αυτή ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο από την υιοθέτηση το 2024 του Πλαισίου της UNESCO για τον Πολιτισμό και τις Τέχνες στην Εκπαίδευση (*UNESCO Framework for Culture and Arts Education*) με στόχο να βοηθήσει τις χώρες να αναπτύξουν ολοκληρωμένες στρατηγικές και πολιτικές. Επιπλέον, το 2023 το Όραμα της Σεούλ για το Μέλλον της Διαφύλαξης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και την Ειρήνη (*Seoul Vision for the Future of Safeguarding Living Heritage for Sustainable Development and Peace*) καθόρισε μια σειρά από εφαρμόσιμα βήματα για την αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού της ζωντανής κληρονομιάς υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την καθοριστική συμβολή της στην αντιμετώπιση της παγκόσμιας εκπαιδευτικής κρίσης.

Από το 2017, η UNESCO αναλαμβάνει και εφαρμόζει πρωτοβουλίες για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς μέσω της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης. Μία από αυτές τις πρωτοβουλίες, το κοινό πρόγραμμα της UNESCO και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τον τίτλο *Engaging Youth for an Inclusive and Sustainable Europe* (Εμπλέκοντας τη Νεολαία για μια Συμπεριληπτική και Βιώσιμη Ευρώπη), εστιάστηκε στις κοινές προτεραιότητες των δύο φορέων για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την εκπαίδευση. Το πρόγραμμα ανέπτυξε και δοκίμασε καινοτόμες προσεγγίσεις για τη διδασκαλία και τη μάθηση σε βασικά διδακτικά αντικείμενα, όπως τα Μαθηματικά, η Φυσική και η Λογοτεχνία, μέσα από τον φακό της ζωντανής κληρονομιάς. Ο Οδηγός για εκπαιδευτικούς που προέκυψε από το πρόγραμμα αυτό με τον τίτλο *Teaching and learning with living heritage: A resource kit for teachers* (Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τη ζωντανή κληρονομιά: Οδηγός για εκπαιδευτικούς), από τη στιγμή της κυκλοφορίας του το 2021 έχει εμπνεύσει εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

¹ Στόχος 4: Διασφάλιση συμπεριληπτικής, ισότιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης για όλες/όλους, προωθώντας παράλληλα ευκαιρίες για διά βίου μάθηση.

σης σε όλη την Ευρώπη. Έχει μάλιστα προσαρμοστεί για να καλύπτει ποικίλες ανάγκες και πλαίσια, όπως αποδείχθηκε από την επιτυχημένη εφαρμογή του στην Ελλάδα.

Η ευαισθητοποίηση των νεότερων γενιών και η υποστήριξή τους στην εξερεύνηση, την αναγνώριση και τη συμμετοχή στη διαδικασία μετάδοσης της ζωντανής τους κληρονομιάς είναι ουσιώδης για τη βιωσιμότητά της. Παίζει επίσης καθοριστικό ρόλο στην ευημερία των ίδιων των νέων. Μετά από τη θετική εμπειρία της εφαρμογής του κοινού προγράμματος UNESCO-Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, η χώρα συνέχισε τις προσπάθειές της για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση. Υπό την καθοδήγηση της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού, κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, εκπαιδευτικοί, μαθητές/-τριες, διευθυντές/-τριες σχολείων, σχολεία του Δικτύου Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet) και φορείς ζωντανής κληρονομιάς συνεργάστηκαν δημιουργικά. Τόσο η συνέχιση αυτής της προσέγγισης, δηλαδή της συνδημιουργίας της γνώσης αξιοποιώντας τη μάθηση μέσω έργου, όσο και η αφοσίωση όλων των εμπλεκόμενων ανέδειξαν την ομορφιά και το τεράστιο δυναμικό της ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση. Όλοι όσοι είχαν ενεργό συμμετοχή στην εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο προκειμένου να προχωρήσει αυτή η προσπάθεια ένα βήμα μπροστά. Ελπίζουμε ότι το εκπαιδευτικό υλικό, οι ταινίες και τα παιδαγωγικά εργαλεία που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος θα εμπνεύσουν πολλές και πολλούς εκπαιδευτικούς στη χώρα, έτσι ώστε να εντάξουν τη ζωντανή κληρονομιά στην καθημερινή τους διδακτική πρακτική.

Οι νέοι άνθρωποι χρειάζονται έμπνευση για να οραματιστούν ένα καλύτερο μέλλον. Σε αυτό το ταξίδι ανακάλυψης και μάθησης με και για τη ζωντανή κληρονομιά, η UNESCO μαζί με τους / τις συνεργάτες της παραμένει σταθερή στη δέσμευσή της να διασφαλίσει ότι κάθε νέος και κάθε νέα θα έχουν πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και θα μπορούν να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους μέσω του πολιτισμού.

© UNESCO

Fumiko Ohinata

Γραμματέας της Σύμβασης για τη
Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς (UNESCO, 2003)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ως καθ' ύλην αρμόδια υπηρεσία για την εφαρμογή στην Ελλάδα της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003) αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον σχεδιασμό και την εφαρμογή δράσεων που αναδεικνύουν την αξία της ζωντανής κληρονομιάς και τη σημασία της στην εκπαίδευση, τόσο τυπική όσο και μη τυπική. Με την υιοθέτηση το 2003 της διεθνούς Σύμβασης από την UNESCO έρχεται στο προσκήνιο μια άλλη πτυχή της πολιτιστικής κληρονομιάς που αφορά πολιτισμικές εκφράσεις χωρίς απτή, υλική διάσταση. Εκφράσεις που αποτυπώνουν τον πολιτισμό της καθημερινότητάς μας, τον πολιτισμό των απλών ανθρώπων που ζουν σε αστικά ή αγροτικά περιβάλλοντα, διαμορφώνοντας μικρές ή και μεγαλύτερες κοινότητες, με τα μέλη τους να μοιράζονται την εμπειρία της συμμετοχής σε κοινωνικές πρακτικές, εθιμικές επιτελέσεις, μουσικοχορευτικές παραδόσεις, παραδοσιακές τεχνικές καθώς και σε μια σειρά άλλων πτυχών που συνιστούν το μωσαϊκό των ζωντανών παραδόσεων κάθε λαού.

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί στοιχείο συγκρότησης της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας των κοινωνιών και συγχρόνως καθοριστικό παράγοντα καλλιέργειας της ατομικής και συλλογικής αυτογνωσίας των μελών τους. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι ο ζωντανός χαρακτήρας της, η μετάδοσή της από γενιά σε γενιά, η δύναμή της να προσαρμόζεται στις αλλαγές που σημειώνονται σε διαφορετικές

ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες και οικονομικά περιβάλλοντα, αλλά και η συμβολή της στην καλλιέργεια του αισθήματος της υπερηφάνειας και του ανήκειν.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Σύμβαση του 2003 αναδεικνύει τον πολύτιμο ρόλο της εκπαίδευσης, τυπική και μη τυπική, στη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς. Η διαγενεακή μετάδοση των ποικίλων εκφράσεων της μπορεί να ξεκινά από το οικογενειακό περιβάλλον και να συνεχίζεται στη σχολική κοινότητα, σε κοινωνικές ομάδες, επαγγελματικές ενώσεις και κάθε άλλης μορφής κοινότητα ανθρώπων που επιτελούν από κοινού μια συγκεκριμένη έκφραση άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Άλλωστε η διαδικασία της μετάδοσης εμπεριέχει στον πυρήνα της τον βιωματικό χαρακτήρα της γνώσης. Η μαθητεία, για παράδειγμα, του νέου εκπαιδευόμενου κοντά στον έμπειρο μάστορα που ασκεί μια παραδοσιακή τέχνη είναι μια μορφή εκπαιδευτικής διαδικασίας που βασίζεται στην απόκτηση γνώσεων και εμπειρίας στο ίδιο το πεδίο.

Η σχέση που έχουμε οικοδομήσει στη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με την εκπαιδευτική κοινότητα και η εμπειρία που έχουμε αποκομίσει από τη συμμετοχή μαθητών και μαθητριών στις εκπαιδευτικές δράσεις που υλοποιεί η Υπηρεσία έχουν καταδείξει ότι η έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς δεν είναι ούτε τόσο οικεία ούτε αυτονόητη. Είναι αλήθεια ότι στη σχολική εκπαίδευση ο λαϊκός πολιτισμός προσεγγίζεται ακόμα με μια αίσθηση ρομαντικής

αναπόλησης του παρελθόντος, χωρίς να αναδεικνύεται ο τόσο ζωντανός και πάντα επίκαιρος χαρακτήρας του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραμένουν ακόμα πολύ ισχυρά στη συνείδηση των νέων γενιών στερεότυπα που καλλιεργούν την εικόνα μιας κακώς εννοούμενης παράδοσης, απόλυτα συνυφασμένης με τη στασιμότητα και την αυθεντικότητα ως στοιχεία συγκρότησης ενός δήθεν γνήσιου λαϊκού πολιτισμού. Αυτήν ακριβώς την εικόνα έρχεται να ανατρέψει η νέα παιδαγωγική μέθοδος που προτείνει ο Τομέας Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO. Με την καινοτόμο πρόταση που εισάγει, τολμά να φέρει την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο σχολείο ως μέρος της διδασκαλίας του αναλυτικού προγράμματος.

Αν η διδασκαλία για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να είναι πιο γνώριμος δρόμος για τους/τις εκπαιδευτικούς, δεδομένου ότι η υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων ή προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων έχουν ανοίξει τις τελευταίες δεκαετίες τον δρόμο για τη γνωριμία των μαθητών/-τριών με εκφράσεις της ζωντανής κληρονομιάς, η διδασκαλία με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι πρόκληση. Και αυτό γιατί οι εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς γίνονται το μέσο για τη διδασκαλία διαφορετικών διδακτικών αντικειμένων. Αυτό αποδεικνύουν άλλωστε τα παραδείγματα όχι μόνο των ευρωπαϊκών σχολείων, μεταξύ αυτών και ενός ελληνικού, του Ράλλειου ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά, που συμμετείχαν για πρώτη φορά στην πιλοτική εφαρμογή του καινοτόμου προγράμματος της UNESCO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση, αλλά και των εννέα ελληνικών σχολείων που πήραν μέρος μαζί με αρκετά άλλα στην πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα. Σχολεία διαφορετικών βαθμίδων, από νηπιαγωγεία μέχρι Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια, θέλησαν να αποκτήσουν αυτή τη νέα εμπειρία διδασκαλίας με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά

μέσα από τη συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού, διά της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, και του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διά της Διεύθυνσης Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων, η οποία και συντονίζει στη χώρα μας το Δίκτυο Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet).

Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, προσφέροντας την τεχνογνωσία και εμπειρογνωμοσύνη της σε θέματα τόσο εφαρμογής της Σύμβασης του 2003 όσο και διασύνδεσης των ευρύτερων ανθρωπολογικών επιστημών (λαογραφία, κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία κ.ά.) με την εκπαίδευση, συνέδραμε τους/τις εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή του καινοτόμου αυτού προγράμματος κατά το σχολικό έτος 2023-2024. Σημαντικό ρόλο στην επιστημονική καθοδήγηση από την παιδαγωγική σκοπιά είχε η εκπαιδευτικός δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Αγγλικής Γλώσσας), Κατερίνα Χριστοδούλου, η οποία συμμετείχε με το Ράλλειο ΓΕ.Λ. Θηλέων Πειραιά στην ομάδα των εκπαιδευτικών από τα δέκα ευρωπαϊκά σχολεία-μέλη του Δικτύου ASPnet που συμμετείχαν στην πρώτη πιλοτική εφαρμογή αλλά και συνέβαλαν στη δημιουργία του ευρωπαϊκού οδηγού για εκπαιδευτικούς «Teaching and learning with living heritage: a toolkit for teachers». Η εμπειρία της στον σχεδιασμό και την υλοποίηση διδακτικών σεναρίων σύμφωνα με το παράδειγμα του προγράμματος για το Ρεμπέτικο, το οποίο παρουσιάζεται στις σελίδες που ακολουθούν, ήταν η βάση για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού που υποστήριξε παιδαγωγικά την υλοποίηση της πιλοτικής εφαρμογής από τα σχολεία-μέλη του ελληνικού Δικτύου ASPnet. Την ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία της τόσο στο επίπεδο της επιστημονικής καθοδήγησης των εκπαιδευτικών όσο και για τη συμμετοχή της στην ομάδα που επιμελήθηκε επιστημονικά την ψηφιακή αυτή έκδοση.

Ευχαριστούμε επίσης τη Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων του ΥΠΑΙΘΑ καθώς και την εθνική συντονίστρια του Δικτύου ASPnet, Βέρα Δηλάρη, για τη συνεργασία και τον συντονισμό των σχολείων-μελών του Δικτύου καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος. Περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό του εγχειρήματος στην Ελλάδα μπορείτε να βρείτε στην Εισαγωγή που ακολουθεί.

Κυρίως όμως οφείλουμε θερμές ευχαριστίες σε όλους και όλες τους/τις εκπαιδευτικούς καθώς και στους/στις μαθητές/-τριες που συμμετείχαν με τόσο ενθουσιασμό στην υλοποίηση του προγράμματος παρά την πίεση χρόνου και των αναπόφευκτων δυσκολιών που προκύπτουν. Αν και στην έκδοση αυτή περιλαμβάνονται μόνο εννέα παραδείγματα σχολείων (συν ένα ακόμη με το δοκιμασμένο παράδειγμα του Ρεμπέτικου), τα κριτήρια επιλογής των οποίων αναλύονται διεξοδικά παρακάτω, δεν μπορεί να παραγνωριστεί η προσπάθεια του συνόλου των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή. Τους/τις ευχαριστούμε πολύ όλους και όλες για τη συνεργασία τους και την υποστήριξη αυτού του εγχειρήματος.

Ο ελληνικός οδηγός για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση είναι πλέον γεγονός, με τη χώρα μας να αποτελεί μόλις το δεύτερο κατά σειρά κράτος-μέρος της Σύμβασης που πήρε την πρωτοβουλία να αναλάβει μια τέτοια προσπάθεια. Έτσι, η έκδοση αυτή αποδίδεται πλέον ως χρήσιμο και εναλλακτικό παιδαγωγικό εργαλείο στα χέρια των Ελλήνων και Ελληνίδων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να την αξιοποιήσουν για να ανακαλύψουν μαζί με τους/τις μαθητές/-τριές τους τη γοητεία και τον πλούτο της ζωντανής κληρονομιάς.

Το ταξίδι αυτό όμως για εμάς δεν τελειώνει εδώ. Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς θα στέκεται πάντα στο πλευρό της εκπαιδευτικής κοινότητας, με την υλοποίηση ανάλογων καινοτόμων εγχειρημάτων καθώς και επιμορφωτικών σεμιναρίων για την αξιοποίηση και ανάδειξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην εκπαίδευση.

Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου

*Διευθύντρια Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Υπουργείο Πολιτισμού*

Συστήνοντας τις παιδαγωγικές ομάδες των σχολείων

Στόχος της παρούσας έκδοσης είναι η ανάδειξη του εκπαιδευτικού έργου που συντελέστηκε από τις παιδαγωγικές ομάδες των εννέα σχολείων που ακολουθούν παρακάτω, στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής του ευρωπαϊκού προγράμματος στην Ελλάδα. Χάρη στη δημιουργική διάθεση και τη συνέπεια των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν τη συμπλήρωση των προτύπων τεκμηρίωσης και ανατροφοδότησης των διδακτικών σεναρίων που σχεδίασαν, στάθηκε εφικτή η συνολική αποτύπωση και αποτίμηση του εγχειρήματος στη χώρα μας από την ομάδα επιστημονικής επιμέλειας της έκδοσης. Για αυτό τον λόγο ευχαριστούμε ονομαστικά όλα τα μέλη των παιδαγωγικών ομάδων που συνεργάστηκαν μαζί μας:

1ο και 2ο ΕΠΑ.Λ. Αγίας Παρασκευής

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Γεωργία Παπαγεωργοπούλου
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Γιώργος Μποχτανίδης
(ΠΕ89.01, Καλλιτεχνικών Σπουδών)
Γεωργία Παπαγεωργοπούλου
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Carpt. Μιχαήλ Πολυκανδριώτης
(ΠΕ90, Ναυτικών Μαθημάτων -
ΠΕ80, Οικονομίας)
Χαρίκλεια Τσιώνη
(ΠΕ89.01, Καλλιτεχνικών Σπουδών)
Σταματία Χρυσή
(ΠΕ89.01, Καλλιτεχνικών Σπουδών)

1ο ΕΠΑ.Λ. Ναυπάκτου

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Ασπασία Μυλωνά
(ΠΕ88.04, Διατροφής)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Παναγιώτα Γεωργοπούλου
(ΠΕ87.02, Νοσηλευτικής)
Παρασκευή Κουλογιάννη
(ΠΕ87.03, Αισθητικής)
Ελένη Μπούζα
(ΠΕ03, Μαθηματικός)
Ασπασία Μυλωνά
(ΠΕ88.04, Διατροφής)
Αναστασία Νταλταγιάννη
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Ελευθερία Παλιάτσου
(ΠΕ88.02, Φυτικής Παραγωγής)
Χριστίνα Σφονδύλη
(ΠΕ86, Πληροφορικής)

Γενικό Λύκειο Κολεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Αναστασία Ιωαννίδου
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Μέλη της παιδαγωγικής ομάδας:

Ασπασία Δολιώτη
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Αναστασία Ιωαννίδου
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Αναστασία Τουλούπη
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Αναστάσιος Παπαϊωάννου
(ΠΕ86, Πληροφορικής)
Χρήστος Σακελλάρης
(ΠΕ86, Πληροφορικής)
Λίνα Τσέρνου
(ΠΕ79, Μουσικής)
Κωνσταντίνος Φουντοραδάκης
(ΠΕ11, Φυσικής Αγωγής)

1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αμαρουσίου

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Θεοδώρα Μπουγιούκου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Αφροδίτη Κουτσώνα
(ΠΕ03, Μαθηματικός)
Θεοδώρα Μπάρτζη
(ΠΕ05, Γαλλικής Γλώσσας)
Θεοδώρα Μπουγιούκου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)
Μαρία Παπαδοπούλου
(ΠΕ86, Πληροφορικής)
Κατερίνα Ρουμπή
(ΠΕ03, Μαθηματικός)
Γεωργία Τράντου
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Κατερίνα Χουλιαρά
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις Ευξεινούπολης

Συντονιστής εκπαιδευτικός:

Γεώργιος Τζαφλήρης
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Αργυρώ Γεωργακοπούλου
(ΠΕ04.4, Βιολόγος)
Μαρία Καραγιαννοπούλου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)
Θεοδώρα Κουτσομήτρου
(ΠΕ80, Οικονομίας)
Γεώργιος Τζαφλήρης
(ΠΕ02, Φιλολόγος)
Ελένη Τσιαμάνη
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Γυμνάσιο Μαγούλας Δυτικής Αττικής

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Κλεοπάτρα Κορμάζογλου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Δημήτριος Γιαννόπουλος
(ΠΕ04.4, Βιολόγος)
Κλεοπάτρα Κορμάζογλου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)
Μενέλαος Παλαιοδημόπουλος
(ΠΕ79.01, Μουσικής)
Ελένη Παπαβασιλείου
(ΠΕ05, Γαλλικής Γλώσσας)

3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου

Συντονιστές εκπαιδευτικοί:

Νικόλαος Καββαδίας
(ΠΕ70, Δάσκαλος), Έλενα Ψυχάρη
(ΠΕ70, Δασκάλα)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Εριφύλη Βενιέρη
(ΠΕ08, Καλλιτεχνικών)
Μαίρη Γεωργίου
(ΠΕ11, Φυσικής Αγωγής)
Γεωργία Γύφτουλα
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)
Νικόλαος Καββαδίας
(ΠΕ70, Δάσκαλος)
Μαρία Παπαδοπούλου
(ΠΕ79, Μουσικής)
Μαρία Πετροπούλου
(ΠΕ86, Πληροφορικής)
Αντώνης Φλώρος
(ΠΕ11, Φυσικής Αγωγής)
Έλενα Ψυχάρη
(ΠΕ70, Δασκάλα)

4ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας Βόλου

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Αποστολία Μπέκα
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Μέλπω Γιαννούλη
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Κώστας Χρήστου
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Βιβή Φακυρούδη
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)

Νηπιαγωγείο Κολεγίου

ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης

Συντονίστρια εκπαιδευτικός:

Δήμητρα Παπαδοπούλου
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας:

Ξένια Βασιλειάδου
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Ανδριάννα Καραβασίλη
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Βάνα Παπαγιάννη
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Δήμητρα Παπαδοπούλου
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)
Αίγλη Φούντου
(ΠΕ60, Νηπιαγωγός)

**Το πλαίσιο δημιουργίας
του ελληνικού Οδηγού
για την ενσωμάτωση
της ζωντανής κληρονομιάς
στην εκπαίδευση**

Λίγα λόγια για το σκεπτικό και το περιεχόμενο του Οδηγού

Ο ελληνικός Οδηγός βασίζεται στην έκδοση της UNESCO [Teaching and Learning with Living Heritage. A Resource Kit for Teachers \(2021\)](#), η οποία ήταν το αποτέλεσμα του κοινού προγράμματος UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης European Year of Cultural Heritage: Engaging Youth for an Inclusive and Sustainable Europe, που ξεκίνησε το 2018 με κύριο σκοπό την ενίσχυση της σύνδεσης των νέων με την πολιτιστική τους κληρονομιά και την εκπαίδευση. Στο πλαίσιο των δράσεων που σχεδιάστηκαν για τις ανάγκες του προγράμματος, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ευαισθητοποίηση για τη σημασία της διαφύλαξης της ζωντανής κληρονομιάς μέσω της ενσωμάτωσής της στη σχολική εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το 2019, υπό την καθοδήγηση ομάδας εμπειρογνομόνων του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO, ξεκίνησε το εγχείρημα σχεδιασμού και εφαρμογής πιλοτικών προγραμμάτων σε σχολεία-μέλη του Δικτύου συνδεδεμένων σχολείων της UNESCO (ASPnet) από δέκα χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα με το διδακτικό σενάριο για το Ρεμπέτικο. Τα στάδια υλοποίησης περιλάμβαναν εργαστήριο με τη συμμετοχή δέκα εκπαιδευτικών για την εξοικείωσή τους με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς. Στη συνέχεια ακολούθησε ο σχεδιασμός από τους/τις ίδιους/-ες πιλοτικών προγραμμάτων σύντομης διάρκειας, βασισμένων σε μια καινοτόμο παιδαγωγική μέθοδο που προτείνει την ενσωμάτωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση.

Μετά την πιλοτική εφαρμογή των προγραμμάτων από το σχολείο κάθε χώρας, το 2020 ακολούθησε δεύτερη συνάντηση των εκπαιδευτικών, κατά τη διάρκεια της οποίας αντάλλαξαν τις εμπειρίες και τους προβληματισμούς τους. Το αποτέλεσμα της συνολικής αποτίμησης των προγραμμάτων και της ανατροφοδότησης που προέκυψε από τους/τις εκπαιδευτικούς είναι ο Οδηγός που εκδόθηκε από την UNESCO. Με το πρόγραμμα αυτό λοιπόν επιχειρήθηκε η εισαγωγή μιας νέας παιδαγωγικής μεθόδου για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη διδακτική πρακτική, η οποία βασίζεται σε έξι διαδοχικά στάδια υλοποίησης. Από εδώ και στο εξής θα αναφέρεται ως *η μέθοδος των έξι βημάτων*.

Η καινοτομία αυτής της μεθόδου έγκειται όχι μόνο στη διδασκαλία για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά αλλά κυρίως στη διδασκαλία με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Όπως θα δείτε αναλυτικά και παρακάτω, η βασική διαφορά των δύο προσεγγίσεων είναι ότι στην περίπτωση που διδάσκουμε για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί η ίδια το αντικείμενο της διδασκαλίας, ενώ όταν διδάσκουμε με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, εστιάζουμε στην αξιοποίηση στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς που ενσωματώνονται στα διδακτικά αντικείμενα των Προγραμμάτων Σπουδών, αποτελώντας έτσι επιπλέον ευκαιρίες μάθησης. Για περισσότερες διευκρινίσεις μπορείτε να ανατρέξετε στη σχετική ενότητα που ακολουθεί.

Τα οφέλη της ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση

Τα οφέλη της ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση, τα οποία αναλύονται διεξοδικά στις ενότητες που ακολουθούν, συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- ▶ Συνεισφέρει στη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Συνεισφέρει στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης.
- ▶ Βελτιώνει τα μαθησιακά αποτελέσματα.
- ▶ Συνδέει τις θεωρητικές γνώσεις με την πραγματική ζωή.
- ▶ Ενθαρρύνει τη διαθεματική προσέγγιση και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών.
- ▶ Προωθεί την ευεξία των μαθητών/-τριών.
- ▶ Καλλιεργεί σεβασμό και εκτίμηση για τη διαφορετικότητα και δημιουργεί χώρο που εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων.
- ▶ Βοηθά τους νέους ανθρώπους να εξερευνήσουν την ταυτότητά τους.
- ▶ Ενισχύει τον διαγενεακό διάλογο.
- ▶ Εξερευνά τοπικές λύσεις σε παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα.
- ▶ Συνδέεται με τους 17 Στόχους της Ατζέντας του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και συγκεκριμένα με τον Στόχο 4 (Εξασφάλιση συμπεριληπτικής και ισότιμης ποιοτικής εκπαίδευσης και διά βίου προώθηση μαθησιακών ευκαιριών για όλους) με ιδιαίτερη έμφαση στον υποστόχο 4.7 (Μάθηση που αναγνωρίζει την πολιτιστική ποικιλομορφία και τον ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξη, στην Εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Παγκόσμιου Πολίτη και την Ειρήνη καθώς και στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη).

Το ιστορικό της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος στην Ελλάδα

Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΠΟΚ), λαμβάνοντας υπόψη αφενός μεν τα πολύ θετικά σχόλια που είχε αποσπάσει το πιλοτικό πρόγραμμα για το

Ρεμπέτικο από την ομάδα εμπειρογνομώνων του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO, αφετέρου το γεγονός ότι υπήρχε ήδη ένα καλό παράδειγμα ελληνικού σχολείου το οποίο μπορούσε να αποτελέσει οδηγό για τους/τις εκπαιδευτικούς που θα εκδήλωναν ενδιαφέρον για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων, έκρινε σκόπιμη την πιλοτική εφαρμογή της μεθόδου των έξι βημάτων σε σχολεία της Ελλάδας. Ακολουθώντας λοιπόν το βασικό σκεπτικό του ευρωπαϊκού προγράμματος που αξιοποίησε τα σχολεία-μέλη του δικτύου ASPnet, δεδομένης της εμπειρίας τους σε προγράμματα της UNESCO, η ΔΙΝΕΠΟΚ συνεργάστηκε με το ελληνικό δίκτυο ASPnet, που συντονίζεται από τη Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. Έτσι, το 2023 με τη συνεργασία της Διεύθυνσης Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων διοργανώθηκε ημερίδα ευαισθητοποίησης για εκπαιδευτικούς των σχολείων-μελών του εθνικού δικτύου ASPnet στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας (Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος). Σκοπός της ημερίδας ήταν η παρουσίαση της μεθοδολογίας των έξι βημάτων. Δείτε [εδώ](#) τη βιντεοσκόπηση του πρώτου μέρους με την παρουσίαση του Οδηγού και της προτεινόμενης μεθοδολογίας.

Μετά τη θετική ανταπόκριση των εκπαιδευτικών στη διοργάνωση και το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε για τη νέα αυτή παιδαγωγική προσέγγιση, ξεκίνησε πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος από σχολεία-μέλη του ελληνικού δικτύου ASPnet για το σχολικό έτος 2023-2024. Εκ μέρους του ΥΠΑΙΘΑ, η Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων διά της εθνικής συντονίστριας του δικτύου ανέλαβε τον συντονισμό των εκπαιδευτικών και των σχολικών μονάδων. Την επιστημονική καθοδήγηση ανέλαβε το ΥΠΠΟ διά της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με την πολύτιμη συνδρομή της Κατερίνας Χριστοδούλου,

εκπαιδευτικού που υλοποίησε το πρόγραμμα για το Ρεμπέτικο και έκτοτε συμμετέχει σε επιμορφώσεις εκπαιδευτικών τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο—σε συνεργασία με τον Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO— για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση. Καθ' όλη τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής, οι εκπαιδευτικοί που ανέλαβαν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών σεναρίων είχαν την υποστήριξή μας σε ζητήματα που αφορούσαν τόσο την παιδαγωγική μεθοδολογία όσο και την ανθρωπολογική προσέγγιση με τακτική συμβουλευτική και ανατροφοδότηση.

Η παρουσίαση και αποτίμηση των εννέα εκπαιδευτικών σεναρίων έγινε σε δεύτερη ημερίδα που διοργανώθηκε στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας (Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος) τον Μάιο του 2024 με τη συνεργασία και πάλι των δύο Υπουργείων. Τη βιντεοσκοπημένη ημερίδα μπορείτε να δείτε [εδώ](#). Διευκρινίζεται ότι, αν και στην εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος συμμετείχαν περισσότερα σχολεία, η επιλογή της παρουσίασης των εννέα παραδειγμάτων έγινε με δύο βασικά κριτήρια. Πρώτο και πιο σημαντικό ήταν η κατά το δυνατόν πληρέστερη εφαρμογή της μεθοδολογίας των έξι βημάτων με επίκεντρο πάντα τη διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά. Δεδομένου όμως ότι οι εκπαιδευτικοί είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τη διδασκαλία για τη ζωντανή κληρονομιά, διαπιστώθηκε ότι σε πολλές περιπτώσεις ο σχεδιασμός των δράσεων προσανατολιζόταν περισσότερο προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτό φυσικά δεν μειώνει ούτε την αξία της δράσης ούτε την προσπάθεια των εκπαιδευτικών και των μαθητών/-τριών που την υλοποίησαν. Καθώς όμως η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε δεν ανταποκρινόταν πλήρως στην προτεινόμενη μέθοδο των 6 βημάτων, η οποία αποτελεί και την καινοτομία του προγράμματος, δεν ήταν δυνατή η τελική συμπερίληψή τους στην παρούσα

έκδοση. Το δεύτερο κριτήριο για την επιλογή των εννέα παραδειγμάτων σχολείων ήταν η τήρηση καθορισμένου χρονοδιαγράμματος, σύμφωνα με το οποίο τα διδακτικά σενάρια έπρεπε να έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τα τέλη Απριλίου του 2024, προκειμένου να γίνει η έγκαιρη αποτίμησή τους και βάσει αυτής η παρουσίασή τους στην προγραμματισμένη ημερίδα λίγο πριν από τη λήξη του σχολικού έτους. Ως εκ τούτου, στον Οδηγό αυτόν περιλαμβάνονται οι εννέα περιπτώσεις μελέτης ελληνικών σχολείων που παρουσιάστηκαν στην ημερίδα αποτίμησης του προγράμματος.

Το σκεπτικό της ελληνικής έκδοσης

Μετά την ολοκλήρωση της υλοποίησης του προγράμματος στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 2024 και με βάση τον απολογισμό των δράσεων που πραγματοποιήθηκαν από τους/τις εκπαιδευτικούς, η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς προχώρησε στον σχεδιασμό της ελληνικής ψηφιακής έκδοσης σε συνεργασία με την εκπαιδευτικό Κατερίνα Χριστοδούλου.

Η απόφαση για τη μετάφραση του ευρωπαϊκού Οδηγού και ο εμπλουτισμός του περιεχομένου του από την πιλοτική εφαρμογή του στην Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο παιδαγωγικό εργαλείο για τους Έλληνες και τις Ελληνίδες εκπαιδευτικούς που ενδιαφέρονται να υλοποιήσουν μια εναλλακτική πρόταση ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στη διδακτική πρακτική. Μετά την Ουκρανία, η Ελλάδα αποτελεί το δεύτερο κράτος-μέρος της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003) που προχώρησε στην έκδοση Οδηγού για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση, σε συνέχεια της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος σε σχολεία της επικράτειας. Περισσότερες πληροφορίες για την ουκρανική έκδοση μπορείτε να δείτε [εδώ](#).

Η καινοτομία που χαρακτηρίζει τη νέα μέθοδο των έξι βημάτων καθώς και τα οφέλη που κομίζει στην εκπαίδευση αναλύονται διεξοδικά στο Β' Μέρος.

Ο ελληνικός Οδηγός με μια ματιά

Η έκδοση περιλαμβάνει:

- α) Τη μετάφραση του [ευρωπαϊκού οδηγού](#) με αναλυτική παρουσίαση της προτεινόμενης μεθοδολογίας των έξι βημάτων. Η μετάφραση συμπληρώνεται με επιπλέον διαφωτιστικές πληροφορίες από την ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας, οι οποίες παρουσιάζονται εντός πλαισίου με τη σήμανση του λογοτύπου της ΔΙΝΕΠΟΚ.
- β) Συνοπτική παρουσίαση των διδακτικών σεναρίων των δέκα ευρωπαϊκών σχολείων που συμμετείχαν στην πρώτη πιλοτική εφαρμογή, όπως είναι δημοσιευμένα [στην ιστοσελίδα Teaching and learning with living heritage της UNESCO](#).
- γ) Παρουσίαση της πιλοτικής εφαρμογής του στην Ελλάδα κατά το σχολικό έτος 2023-2024 με καλά παραδείγματα από εννέα σχολεία-μέλη του δικτύου ASPnet. Τα εννέα παραδείγματα συμπληρώνονται με την παρουσίαση του προγράμματος με το οποίο συμμετείχε η Ελλάδα στην αρχική πιλοτική εφαρμογή στην Ευρώπη. Πρόκειται για το πιλοτικό πρόγραμμα με θέμα το ρεμπέτικο, το οποίο εφαρμόστηκε στο Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά κατά το σχολικό έτος 2019-2020, το οποίο άλλωστε αποτέλεσε παράδειγμα αναφοράς για τα ελληνικά σχολεία που συμμετείχαν αργότερα στο εγχείρημα.

- δ) Συνολική αποτίμηση της πιλοτικής εφαρμογής του στην Ελλάδα.
- ε) Προσδοκίες για το μέλλον του προγράμματος και
- στ) Παράρτημα με:
 - δύο συμπληρωματικά εργαλεία, όπως περιλαμβάνονται στον ευρωπαϊκό Οδηγό, για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών κατά τον σχεδιασμό των διδακτικών σεναρίων,
 - πρότυπο τεκμηρίωσης διδακτικού σεναρίου, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί από τους/τις εκπαιδευτικούς για τον σχεδιασμό της δράσης τους.

Η έκδοση απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Σχολικούς Συμβούλους όλων των ειδικοτήτων καθώς και Υπεύθυνους/-ες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε.), Αγωγής Υγείας (Α.Υ.), Πολιτιστικών Θεμάτων (Π.Θ.) και Αγωγής Σταδιοδρομίας (Α.Σ.) των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Εκτός από την εκπαιδευτική κοινότητα όμως απευθύνεται και σε ερευνητές από τους κλάδους των παιδαγωγικών, ανθρωπιστικών και ευρύτερων ανθρωπολογικών σπουδών που ενδιαφέρονται για την αξιοποίηση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση καθώς και σε πολιτιστικά ιδρύματα, φορείς και επαγγελματίες που ασχολούνται με τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ενδιαφέρονται να συνεργαστούν με σχολεία για την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα την άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Όπως θα διαπιστώσετε και στην πορεία, πολλές από τις έννοιες που αφορούν τη ζωντανή κληρονομιά και τη διαφύλαξή της επαναλαμβάνονται σε διαφορετικές ενότητες του Οδηγού σε συσχετισμό πάντα με το θέμα που πραγματεύεται η καθεμία. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στο σκεπτικό που χαρακτηρίζει τον ευρωπαϊκό Οδηγό ως προς τον τρόπο αξιοποίησής του από τους/τις εκπαιδευτικούς, σύμφωνα με τον οποίο: *Η δομή του Οδηγού βασίζεται σε θεματικές ενότητες, προκειμένου να εξυπηρετεί ποικίλα αντικείμενα ενδιαφέροντος, επίπεδα εκπαίδευσης και διδακτικά αντικείμενα. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ανακαλύπτουν τον Οδηγό με τον δικό τους ρυθμό και σύμφωνα με τις προτεραιότητές τους. Εάν είστε εκπαιδευτικός που δεν έχετε εξοικείωση με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς, προτείνουμε να μελετήσετε το υλικό ακολουθώντας διαδοχικά τη σειρά των θεματικών εννοιών και ανατρέχοντας στην αρχική ενότητα που επικεντρώνεται στις έννοιες-κλειδιά, κάθε φορά που συναντάτε νέα ορολογία. Ωστόσο, μπορείτε επίσης να ξεκινήσετε πρώτα από τις δέκα περιπτώσεις μελέτης και τα βίντεο που τις συνοδεύουν,¹ προκειμένου να αποκτήσετε μια πιο συγκεκριμένη εικόνα των δράσεων άλλων εκπαιδευτικών, πριν προχωρήσετε να διαβάσετε για την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και του τρόπου ενσωμάτωσής της στη σχολική εκπαίδευση.*

Τα εκπαιδευτικά σενάρια

Τα εννέα εκπαιδευτικά σενάρια που θα γνωρίσετε υλοποιήθηκαν σε Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια. Αυτή είναι μία από τις καινοτομίες της πιλοτικής εφαρμογής στην Ελλάδα. Ενώ δηλαδή το ευρωπαϊκό πιλοτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε μόνο σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην περίπτωση

της Ελλάδας ενδιαφέρον εκδηλώθηκε από εκπαιδευτικούς τόσο πρωτοβάθμιας όσο και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Συνολικά, τα διδακτικά σενάρια που ακολουθούν είναι:

- ▶ Ράλλειο ΓΕ.Λ. Θηλέων Πειραιά: Ρεμπέτικο
- ▶ 1ο και 2ο ΕΠΑ.Λ. Αγίας Παρασκευής: Ξυλοναυπηγική
- ▶ 1ο ΕΠΑ.Λ. Ναυπάκτου: Μεσογειακή Διατροφή
- ▶ ΓΕ.Λ. Κολλεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης: Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι
- ▶ Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις Ευξεινούπολης: Το παζάρι του Αλμυρού
- ▶ 1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αμαρουσίου: Η κεραμική τέχνη: η περίπτωση της μαρουσιώτικης κεραμικής παράδοσης
- ▶ Γυμνάσιο Μαγούλας Δυτικής Αττικής: Παναγία η Μεσοσπορίτισσα στην Ελευσίνα
- ▶ 3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου: Κάλαντα και δρώμενα στον κύκλο του χρόνου: η περίπτωση των καλάντων της Θράκης
- ▶ 4ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας Βόλου: Το έθιμο των Μήδων στη Μακρινίτσα Πηλίου
- ▶ Νηπιαγωγείο Κολλεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης: Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου

Η παρουσίαση των διδακτικών σεναρίων ξεκινά με την περίπτωση του ρεμπέτικου, το οποίο προτείνεται ως καλό παράδειγμα εφαρμογής της μεθόδου των έξι βημάτων. Η αποτίμηση των εννέα παραδειγμάτων κατέδειξε το εύρος της γεωγραφικής κατανομής των σχολείων καθώς και της θεματολογίας. Ιδιαίτερα ως προς το τελευταίο, παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς που επιλέχθηκαν έχουν τόσο τοπική όσο και υπερτοπική εμβέλεια. Με άλλα λόγια, θα διαβάσετε περιπτώσεις σχολείων με σενάρια από τα οποία άλλα βασίζονται σε στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς της περιοχής όπου

¹ ΣΤΕ: Πρόκειται για τις δέκα περιπτώσεις ευρωπαϊκών σχολείων που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-ΕΕ. Δείτε [εδώ](#) αναλυτικά τις δέκα περιπτώσεις και σχετικά ενημερωτικά βίντεο των σχολείων.

εδρεύουν τα σχολεία (Παζάρι του Αλμυρού στον Βόλο, Παναγία η Μεσοσπορίτισσα στην Ελευσίνα, Μάηδες Μακρινίτσας Πηλίου), άλλα αξιοποιούν ένα παράδειγμα ζωντανής κληρονομιάς από την περιοχή που βρίσκεται το σχολείο για να αναδείξουν τη σημασία του στοιχείου σε ευρύτερη κλίμακα (η τέχνη της κεραμικής με αφορμή τη μαρουσιώτικη κεραμική παράδοση), άλλα αναφέρονται σε εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς που απαντώνται σε περιοχές που δεν σχετίζονται καθόλου με την τοποθεσία του σχολείου (Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι από σχολείο της Θεσσαλονίκης, Τα κάλαντα της Θράκης από σχολείο της Αθήνας) και, τέλος, άλλα βασίζονται σε στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς με υπερτοπική εμβέλεια, όπως είναι η ξυλοναυπηγική, η μεσογειακή διατροφή και ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου. Τα κριτήρια επιλογής ανά περίπτωση αναφέρονται στην παρουσίαση κάθε διδακτικού σεναρίου.

Μπορεί να θεωρηθεί παράδοξο το γεγονός ότι η σειρά παρουσίασης των σεναρίων ξεκινά από τα Επαγγελματικά Λύκεια και καταλήγει στα Νηπιαγωγεία, και όχι το αντίστροφο. Ωστόσο, το σκεπτικό μας δεν είναι τυχαίο. Η Ελλάδα εισάγει μια ακόμη καινοτομία: την εφαρμογή της μεθόδου των έξι βημάτων ακόμα και σε Επαγγελματικά Λύκεια, γεγονός που έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, γιατί αναδεικνύει την ποικιλία διδακτικών αντικειμένων στα οποία μπορεί να ενσωματωθεί η ζωντανή κληρονομιά. Το στοιχείο αυτό αποτελεί απόδειξη και του βαθμού εναρμόνισης της νέας μεθόδου στο μοντέλο της πλαισιωμένης μάθησης. Επιπλέον, η κλιμακωτή διαβάθμιση των διδακτικών σεναρίων βοηθά να καταλάβει κανείς περισσότερο τα κριτήρια επιλογής και τον τρόπο σύνδεσης των επιλεγμένων εκφράσεων ζωντανής κληρονομιάς, ξεκινώντας από τις ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες και καταλήγοντας στη νηπιακή ηλικία.

Ο τρόπος παρουσίασης είναι κοινός για όλα τα σενάκια. Βασίζεται στην τεκμηρίωση και αξιολόγησή τους από τους/τις ίδιους/-ες εκπαιδευτικούς με βάση συγκεκριμένο πρότυπο, το οποίο κλήθηκαν να συμπληρώνουν κατά την πιλοτική εφαρμογή. Έτσι, κάθε σενάριο ακολουθεί την παρακάτω διάρθρωση:

- α) **Σύντομη περιγραφή του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς.**
- β) **Κριτήρια επιλογής του.**
- γ) **Σύνδεση με διδακτικά αντικείμενα.**
- δ) **Σύνδεση με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης και τα νέα προγράμματα σπουδών.** Κυρίως σε ό,τι αφορά τα νέα προγράμματα σπουδών, η σύνδεση έγινε με τους βασικούς οριζόντιους προσανατολισμούς τους, οι οποίοι εξυπηρετούνται τόσο σε εννοιολογικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο από τη διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά.
- ε) **Τυχόν συνεργασία με κοινότητες κληρονομιάς ή άλλους φορείς.**
- στ) **Μαθησιακοί στόχοι ανά διδακτικό αντικείμενο.**
- ζ) **Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς.**
- η) **Δραστηριότητες αναλυτικά ανά διδακτικό αντικείμενο.**
- θ) **Μαθησιακά αποτελέσματα**, στα οποία καταγράφεται ο βαθμός επίτευξης των μαθησιακών στόχων τόσο ως προς τα διδακτικά αντικείμενα όσο και ως προς την ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία της διαφύλαξής της. Επιπλέον, αποτυπώνεται η εκτίμηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την προστιθέμενη αξία που προσέδωσε ή όχι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία.
- ι) **Ενδεικτικές εντυπώσεις από μαθητές/-τριες ή/και εκπαιδευτικούς.**

Η ομάδα που ανέλαβε την επιστημονική επιμέλεια της έκδοσης επεξεργάστηκε κατάλληλα τα κείμενα των διδακτικών σεναρίων που απέστειλαν οι εκπαιδευτικοί, ώστε να έχουν ενιαία μορφή και ύφος. Ανέλαβε επίσης τη συγγραφή των εισαγωγικών κειμένων που προλογίζουν καθεμία από τις εννέα περιπτώσεις, προκειμένου να δοθεί μια συνοπτική τεκμηρίωση των στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς με τα οποία ασχολήθηκε κάθε σχολείο καθώς και τα κριτήρια επιλογής τους από τις παιδαγωγικές ομάδες. Για όσα στοιχεία είναι εγγεγραμμένα στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας αξιοποιήθηκαν αποσπάσματα από τα δελτία τους, όπως είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας.

Αποτίμηση πιλοτικής εφαρμογής στην Ελλάδα

Εκτός από τη βασική καινοτομία που αναφέρθηκε παραπάνω, δηλαδή το γεγονός ότι αξιοποιήθηκε ποικιλία εκφράσεων ζωντανής κληρονομιάς, οι οποίες ενσωματώθηκαν στη διδασκαλία πολλών διδακτικών αντικειμένων, από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο, με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση των ΕΠΑ.Λ., το ελληνικό παράδειγμα έχει ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ακολουθώντας μια συγκεκριμένη αλληλουχία προγραμματισμένων δράσεων. Η αρχή έγινε με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη νέα μεθοδολογία. Ακολούθησε η πιλοτική εφαρμογή με συνεχή καθοδήγηση των εκπαιδευτικών καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης και, τέλος, το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με την παρουσίαση και αποτίμηση των διδακτικών σεναρίων σε ημερίδα.

Ως συνολική εκτίμηση, όπως αποτυπώθηκε από την πλευρά των εκπαιδευτικών, το μοντέλο διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά αξιολογήθηκε θετικά. Διαπιστώθηκε δηλαδή ότι οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν και η

ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς φαίνεται ότι βοήθησε και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Ταυτόχρονα συνέβαλε ιδιαίτερα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και στη σημασία διαφύλαξής της.

Βέβαια, δεν έλειψαν και οι δυσκολίες στην υλοποίηση του προγράμματος που συνοψίζονται κυρίως σε δύο: πίεση χρόνου λόγω των απαιτήσεων των προγραμμάτων σπουδών σε πολλά διδακτικά αντικείμενα και συχνά χρονοβόρες διαδικασίες που ενίοτε προκύπτουν κατά τον προγραμματισμό των εκπαιδευτικών επισκέψεων. Σε κάθε περίπτωση, η εικόνα που αποκομίσαμε από την αξιολόγηση εκ μέρους των εκπαιδευτικών ήταν ότι η διδασκαλία για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι πιο γνώριμη και βατή διαδικασία στη σχολική εκπαίδευση. Πολιτιστικά προγράμματα, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, εργαστήρια δεξιοτήτων ή εκπαιδευτικοί όμιλοι προσφέρονται συχνά ως ευκαιρίες γνωριμίας και εξοικείωσης των μαθητών/-τριών με τη ζωντανή κληρονομιά. Ωστόσο, η αντίστροφη διαδικασία, της ενσωμάτωσης δηλαδή της ζωντανής κληρονομιάς σε διδακτικά αντικείμενα, φαίνεται πιο σύνθετη και στις περισσότερες περιπτώσεις καθόλου οικεία. Θετικά ήταν και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης εκ μέρους των μαθητών/-τριών. Χρησιμοποιήθηκε, κατά κύριο λόγο, το προτεινόμενο από το πιλοτικό πρόγραμμα ερωτηματολόγιο για την αξιολόγηση από τις μαθητικές ομάδες. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, τα στοιχεία του πιλοτικού προγράμματος που κινητοποιήσαν και ευχαρίστησαν περισσότερο τους/τις μαθητές/-τριες ήταν η πρωτοτυπία της ίδιας της ενσωμάτωσης του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς στην καθημερινή μαθησιακή διαδικασία, οι συνεργατικές δραστηριότητες, η σύνδεση του σχολείου τους με τις κατά τόπους ζωντανές παραδόσεις και η δυνατότητα της διαθεματικής διδασκαλίας.

Κυρίως, όμως, διαπιστώθηκε η ανάγκη τους να ξεφύγουν από τη συνηθισμένη διδακτική πρακτική, να αποκτήσουν βιωματική γνώση για τη ζωντανή κληρονομιά, να έρθουν σε επαφή με την τοπική κοινωνία μέσα από τη διενέργεια συνεντεύξεων και την έρευνα σε τοπικά αρχεία και βιβλιοθήκες. Αυτό το διαφορετικό ταξίδι έδωσε την ευκαιρία στους/στις μαθητές/-τριες να ανακαλύψουν στοιχεία της ατομικής και συλλογικής τους ταυτότητας και να προχωρήσουν ένα βήμα πιο μπροστά στη συλλογική τους αυτογνωσία.

Οι σκέψεις μας για το μέλλον

Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν όλες τις παραπάνω διαπιστώσεις, θεωρούμε ότι με αυτό τον Οδηγό προσφέρεται στους Έλληνες και στις Ελληνίδες εκπαιδευτικούς ένα χρήσιμο εργαλείο αξιοποίησης και εφαρμογής μιας καινοτόμου μεθόδου για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση.

Από την πλευρά του, το Υπουργείο Πολιτισμού πιστεύει ότι η συγκεκριμένη παιδαγωγική προσέγγιση μπορεί να αποτελέσει σταθμό στην αξιοποίηση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαιδευτική πράξη. Γι' αυτό άλλωστε προχώρησε στην ψηφιακή έκδοση με σκοπό τη μεγαλύτερη δυνατή διάχυσή της στην εκπαιδευτική κοινότητα. Προκειμένου μάλιστα να είναι προσβάσιμη από κάθε εκπαιδευτικό ή καθέναν και καθμία που ενδιαφέρεται για την αξιοποίηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην εκπαίδευση, η έκδοση σχεδιάστηκε και κυκλοφορεί μόνο σε ψηφιακή μορφή, η οποία είναι διαθέσιμη και ελεύθερη προς χρήση από την ιστοσελίδα για την [Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας](#).

Σκοπός μας βέβαια είναι η εξακολούθηση της συνεργασίας με το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που προσφέρει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής ως προς την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών μεθόδων στη σχολική εκπαίδευση. Το Υπουργείο Πολιτισμού στέκεται πάντα αρωγός σε προσπάθειες, όπως η συγκεκριμένη, που φέρνουν πιο κοντά και ευαισθητοποιούν τους/τις μαθητές/-τριες σε ζητήματα προστασίας και διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ελπίζουμε το εκπαιδευτικό υλικό που περιλαμβάνεται στον Οδηγό να σας φανεί χρήσιμο και να ανοίξει νέους δρόμους στη διδασκαλία σας.

Καλή περιήγηση!

Η ομάδα επιστημονικής επιμέλειας της έκδοσης

ΜΕΡΟΣ Α'

**Ο οδηγός UNESCO-ΕΕ
Teaching and learning
with living heritage:
a resource kit for teachers**

Ευχαριστίες της συντακτικής ομάδας του ευρωπαϊκού Οδηγού σε όσους και όσες συνέβαλαν στη δημιουργία του

Ο ευρωπαϊκός Οδηγός δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό τον τίτλο «2018: European Year of Cultural Heritage: Engaging Youth for an Inclusive and Sustainable Europe».

Τον συντονισμό του προγράμματος είχαν η Helena Drobna και η Ioana Tamas υπό τη γενική καθοδήγηση της Susanne Schnuttgen, επικεφαλής της Μονάδας Ανάπτυξης Δεξιοτήτων και Πολιτικής για την Πολιτιστική Κληρονομιά του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO.

Εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού σημαντική ήταν η συνδρομή σε κάθε στάδιο του προγράμματος των Catherine Magnant, επικεφαλής του Τομέα Πολιτιστικής Πολιτικής, Dorota Nigge, Erminia Sciacchitano, Anne Grady και Ester Bonadonna. Επίσης σε όλη τη διαδικασία υλοποίησης του προγράμματος συμμετείχαν οι Vanessa Achilles και Tamara Nikolić Đerić, Μέλη του Παγκόσμιου Δικτύου Εμπειρογνομόνων-Εκπαιδευτών της UNESCO στο πλαίσιο της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003). Η συμβολή τους αφορούσε στον σχεδιασμό και την υλοποίηση του αρχικού επιμορφωτικού σεμιναρίου για τις σχολικές ομάδες, βοηθώντας εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες στον σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων (projects), στη συγκέντρωση των πορισμάτων που προέκυψαν καθώς και στον σχεδιασμό πληροφοριακού υλικού. Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας για την αφοσίωσή τους, τον χρόνο και την εμπειρογνομosύνη τους σε ό,τι αφορά την τεκμηρίωση όλων των εμπειριών

που αποκτήθηκαν από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα, στην εννοιολόγηση αλλά και τη μεταφορά τους στο σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού που συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση.

Οι εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες από το Δίκτυο Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet) που συμμετείχαν σε αυτό το πρόγραμμα έπαιξαν κομβικό ρόλο στην προετοιμασία του ευρωπαϊκού Οδηγού. Οι δημιουργικές λύσεις τους, οι γνώσεις που αποκτήθηκαν και οι προτάσεις τους σχετικά με τον τρόπο που μπορεί να φέρει κανείς τη ζωντανή κληρονομιά στη σχολική τάξη αντανakλώνται στο εκπαιδευτικό υλικό που σχεδιάστηκε. Τους/τις ευχαριστούμε όλους και όλες για τον χρόνο, την αφοσίωση και τον ενθουσιασμό τους: Martin Strick, Florian Englbrecht, Erich Peer, Daoud Mohammad Raza, Maori De Ceukelaire-Ueba, Rembert Jonckheere, Κωνσταντίνος Αντωνίου, Ολυμπία Ορφανίδου, Vendula Burianova, Marketa Kubikova, Kaspar Medvetski, Kristi Kaldmae, Σταυρούλα Καζάλα, Μαρία Χριστίνα Παπαδοπούλου, Αικατερίνη Χριστοδούλου, Δημήτριος Αγγελιδάκης, Dovydas Tamašiūnas, Ignas Juškevičius, Tim Benders, Jada Russu, Zeno Umesh Van Der Zalm, Alicja Adamczyk, Aneta Monika Seremak, Sara Caride Pineiro, Maria Isabel Brion Caino.

Εκφράζουμε επίσης την ευγνωμοσύνη μας στην Αυστριακή Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, και ιδιαίτερα στα στελέχη της, Gabriele Detschmann και Klara Kostal, όπως επίσης και στην Anna Steiner από την Ομοσπονδιακή Καγκελαρία, την Ολλανδική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, ιδιαίτερα τα στελέχη Marieke Brugman, Emma Wouters και Marielies Schelhaas για την

εξαιρετική συμβολή τους, που αφορούσε την φιλοξενία των δύο εργαστηρίων, χωρίς τα οποία δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθούν ο σχεδιασμός και η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού.

Η παραγωγή των βίντεο που τεκμηριώνουν την υλοποίηση των προγραμμάτων από τις σχολικές ομάδες των αντίστοιχων χωρών έγινε με την ευγενική υποστήριξη της Αυστριακής Επιτροπής για την UNESCO και της Φλαμανδικής Επιτροπής για την UNESCO στο Βέλγιο. Τους ευχαριστούμε ιδιαίτερα.

Είμαστε επίσης ευγνώμονες για τη συμβολή της Διεθνούς Συντονιστικής Ομάδας του Δικτύου ASPnet στον τομέα Πολιτισμού της UNESCO για το πνεύμα συνεργασίας που χαρακτήρισε κάθε στάδιο του προγράμματος. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τους/τις Julie Saito, Sabine Detzel, Fouzia Belhami and Erich Eschweiler, καθώς και τους Εθνικούς Συντονιστές του Δικτύου: Friederike Korpensteiner (Αυστρία), Stijn Dhert (Βέλγιο), Snježana Banek (Κροατία), Παύλο Δαπόλα και Θέκλα Παπαντωνίου (Κύπρος), Petr Čap (Τσεχία), Viktoria Rudenko (Εσθονία), Paula Mattila (Φινλανδία), Helene Mouty (Γαλλία), Klaus Schilling (Γερμανία), Βαρβάρα Δηλάρη (Ελλάδα), Vera Gyarmati (Ουγγαρία), Ilze Dalbina (Λεττονία), Liliانا Bugailiškyte-Lideikiene (Λιθουανία), Arlette Lommel (Λουξεμβούργο), Francesco Debono (Μάλτα), Marieke Brugman (Ολλανδία), Małgorzata Herbich (Πολωνία), Rita Brasil de Brito και Fatima Claudino (Πορτογαλία), Cristina Butescu (Ρουμανία), Natalia Fillova (Σλοβακία), Jože Bogataj (Σλοβενία) και Luisa Marquez (Ισπανία).

Επιπλέον, είμαστε υπόχρεοι σε όλη την ομάδα του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς, και ιδιαίτερα στα στέλεχη Maite Zeisser και Barbara Avila, που παρακολούθησαν τη διαδικασία και συνέβαλαν με σχόλια και προτάσεις τους σε μια σειρά προσχεδίων του εκπαιδευτικού υλικού.

Τα εμπνευσμένα σύντομα φιλμ τεκμηρίωσης, που αποτελούν μέρος και συμπλήρωμα του ψηφιακού Οδηγού, δημιουργήθηκαν από τον Edouard Joubaud. Εκτιμούμε ιδιαίτερα την υπομονή, το πάθος και τη δημιουργικότητα που επέδειξε στο πρόγραμμα. Τέλος, εκφράζουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες στη Maya Judd, για την επιμέλεια των κειμένων της έκδοσης καθώς και στη Mirentxu Gabikagogeaskoa και την εταιρεία 3 Walks για τη γραφιστική επεξεργασία και τον σχεδιασμό.

Βασικές έννοιες

Οι έννοιες-κλειδιά που ακολουθούν αποσαφηνίζονται και επεξηγούνται περισσότερο τόσο σε αυτή την έκδοση όσο και στις πηγές που διατίθενται στην [ιστοσελίδα της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#) (UNESCO, 2003) και στο παγκόσμιο πρόγραμμα ανάπτυξης δεξιοτήτων που προσφέρει.²

Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά ή Ζωντανή Κληρονομιά

Ο όρος αναφέρεται στις γνώσεις, πρακτικές και εκφράσεις που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, σε οικογένειες και κοινότητες σε όλο τον κόσμο. Η ζωντανή κληρονομιά συνεχώς αναδημιουργείται και προσαρμόζεται στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Περιλαμβάνει προφορικές παραδόσεις, επιτελεστικές τέχνες,³ κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες, εορταστικές εκδηλώσεις, γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν καθώς και τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία. Η ζωντανή κληρονομιά νοσηματοδοτεί την καθημερινότητα κοινοτήτων, ομάδων ή και

ατόμων, ενώ ταυτόχρονα τους προσδίδει την αίσθηση της ταυτότητας, της συνέχειας και του ανήκειν, συμβάλλοντας έτσι στην ευημερία τους. Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς δεν έγκειται τόσο στην ίδια την πολιτισμική πρακτική, όσο αφενός μεν στον πλούτο των γνώσεων και των δεξιοτήτων που εμπεριέχει και τον οποίο μοιράζονται τα μέλη των κοινοτήτων και αφετέρου στο νόημα που προσδίδει σε όσους/όσες την επιτελούν. Στην παρούσα έκδοση οι όροι *άυλη πολιτιστική κληρονομιά* και *ζωντανή κληρονομιά* χρησιμοποιούνται ως ισοδύναμοι.

Στοιχείο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ο όρος αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη έκφραση άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία μπορεί να είναι κάποια παράδοση, μια πολιτισμική πρακτική, μια γιορτή, παραδοσιακές γνώσεις ή δεξιότητες ή ακόμα και συνδυασμός όλων αυτών. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να είναι ένα τραγούδι, κάποιος χορός, ένα αποκριάτικο έθιμο, μια συνταγή ή οι γνώσεις και δεξιότητες που προϋποθέτει η τέχνη της κεραμικής. Θα μπορούσε ακόμη να είναι μια τελετή ή μια πολιτισμική πρακτική, εκφράσεις με τις οποίες τα μέλη μιας κοινότητας γιορτάζουν σημαντικά γεγονότα (π.χ. γέννηση), διαχειρίζονται προκλήσεις, όπως ο θάνατος ή η κηδεία, αποτρέπουν ή επιλύουν συγκρούσεις. Για να αποκτήσετε πληρέστερη εικόνα για τον όρο **στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς**, μπορείτε να επισκεφθείτε τη διαδραστική πλατφόρμα [Dive into Intangible Cultural Heritage](#), όπου

2 Οι επεξηγήσεις αυτών των βασικών εννοιών προέρχονται από το κείμενο της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003), τις Επιχειρησιακές Οδηγίες της Σύμβασης, το υλικό που έχει δημιουργηθεί από την UNESCO στο πλαίσιο του παγκόσμιου προγράμματος ανάπτυξης δεξιοτήτων (Ιδιαίτερα η Ενότητα 3 των βασικών εννοιών), τις Αρχές Ηθικής Δεοντολογίας για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το ενημερωτικό υλικό ανά θεματικές ενότητες που έχει δημιουργηθεί από τον Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς καθώς και την [εργαλειοθήκη της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#).

3 ΣΤΕ: Ο όρος περιλαμβάνει τη μουσική, τον χορό και το θέατρο.

αναδεικνύεται ο πλούτος των εγγεγραμμένων στοιχείων στους Διεθνείς Καταλόγους της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003). Σε αυτόν τον Οδηγό μπορείτε επίσης να βρείτε πολλά στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς, τα οποία οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες που συμμετείχαν στο ευρωπαϊκό πιλοτικό πρόγραμμα αναγνώρισαν ως σημαντικά τόσο για τους ίδιους/-ες όσο και για τις κοινότητές τους.

Η διεθνής Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ή η Σύμβαση του 2003

Πρόκειται για ένα διεθνές νομικό εργαλείο που υιοθετήθηκε από τη Γενική Διάσκεψη των κρατών-μελών της UNESCO το 2003. Μέχρι σήμερα (Οκτώβριος 2024) έχει κυρωθεί από 183 χώρες στον κόσμο. Η κύρωση της Σύμβασης από τα κράτη σημαίνει ότι οι κυβερνήσεις τους δεσμεύονται να διαφυλάξουν τη ζωντανή κληρονομιά της επικράτειάς τους. Η Σύμβαση του 2003 περιλαμβάνει ποικίλα μέτρα, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς. Ένα από αυτά είναι η «μετάδοση, κυρίως μέσω της τυπικής και μη-τυπικής εκπαίδευσης» (Άρθρο 2.3).

Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς – UNESCO 2003 προέκυψε ως ώριμος καρπός του διεθνούς προβληματισμού σχετικά με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα των πολιτισμικών εκφάνσεών της που δεν έχουν απτή, υλική διάσταση (π.χ. μουσική, χορός, γνώσεις και πρακτικές κ.ά.). Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση το 2006.

Σκοποί της Σύμβασης είναι: α) η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, β) ο σεβασμός της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς των ενδιαφερομένων κοινοτήτων, ομάδων και ανθρώπων, γ) η ευαισθητοποίηση σε επίπεδο τοπικό, εθνικό και διεθνές όσον αφορά τη σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και της εκτίμησης που πρέπει να τυγχάνει, δ) η διεθνής συνεργασία και συνδρομή.

Η Σύμβαση προβλέπει τη λειτουργία οργάνων και επιτροπών, σκοπός των οποίων είναι η εφαρμογή των γενικών σκοπών και των επιμέρους στόχων που σχετίζονται με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Κοινότητες, ομάδες και άτομα

Με τους όρους αυτούς εννοούμε όσους/-ες δημιουργούν, διαφυλάσσουν και μεταδίδουν τη ζωντανή κληρονομιά τους. Η Σύμβαση του 2003 θέτει τις κοινότητες στο επίκεντρο όλων των δράσεων διαφύλαξης. Παρ' όλο που η Σύμβαση κάνει συνεχώς λόγο για «κοινότητες, ομάδες και άτομα», στο πλαίσιο της διαφύλαξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς συχνά αναφέρονται με τον όρο *φορείς*, προκειμένου να προσδιοριστούν καλύτερα τα άτομα εκείνα που έχουν έναν συγκεκριμένο ρόλο στην επιτέλεση μιας έκφρασης ζωντανής κληρονομιάς. Τα μέλη μιας ομάδας ή μιας κοινότητας μπορούν να αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη μιας ή περισσότερων κοινοτήτων. Είναι αυτοί/-ές που αποφασίζουν τι είναι ζωντανή κληρονομιά, αφού μόνο εκείνοι/-ες γνωρίζουν τι νόημα έχει για τους/τις ίδιους /-ες.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοια της κοινότητας στο πλαίσιο της Σύμβασης, είναι καλό να έχουμε υπόψη μας ότι η κοινότητα δεν προσδιορίζει μια διοικητική μονάδα σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης ούτε προσδιορίζεται βάσει του μεγέθους της. Υπάρχουν περιπτώσεις εκφράσεων ή στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που το σύνολο της τοπικής κοινωνίας συμμετέχει στην επιτέλεσή τους. Σε άλλες περιπτώσεις, η κοινότητα περιορίζεται στους γνώστες μιας παραδοσιακής τέχνης ή τεχνικής (λ.χ. *καραγκιοζοπαίχτες*).

Τέλος, υπάρχουν και οι περιπτώσεις κοινοτήτων πολύ περιορισμένων αριθμητικά. Κάποιες κοινότητες διαθέτουν ένα πιο σταθερό και οργανωμένο πλαίσιο, σε σχέση με άλλες. Για παράδειγμα, οι μαστιχοπαραγωγοί στη Χίο είναι ενταγμένοι τόσο στα πρωτοβάθμια σωματεία τους ανά μαστιχοχώρι, όσο και στην Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου.

Όλοι μας μπορούμε να είμαστε μέλη περισσότερων κοινοτήτων φορέων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα μέλη μιας κοινότητας φορέων έχουν συχνά διακριτούς ρόλους στην επιτέλεση μιας άυλης πολιτιστικής πρακτικής. Επίσης, οι ρόλοι των μελών μιας κοινότητας είναι δυνατόν να αλλάζουν κατά τη διάρκεια του βίου τους. Για παράδειγμα, σε νεότερη ηλικία τα μέλη μιας κοινότητας εκπαιδεύονται ή μυούνται σε ένα στοιχείο άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς, ενώ σε μεγαλύτερη ηλικία γίνονται οι ίδιοι δάσκαλοι για τις νεότερες γενιές.

Διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς

Ο όρος αναφέρεται στη διασφάλιση της βιωσιμότητας, συνέχισης και μετάδοσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς από γενιά σε γενιά. Αναφέρεται σε στοχευμένες δράσεις που ενισχύουν τις κοινότητες έτσι ώστε να επιτελούν και να μεταδίδουν τη ζωντανή κληρονομιά τους με τρόπο που να έχει νόημα για αυτές. Τα μέλη αυτών των κοινοτήτων διαθέτουν τα δικά τους μέτρα και τις δικές τους στρατηγικές διαφύλαξης. Ωστόσο, η δημόσια διοίκηση, η τοπική αυτοδιοίκηση, οι ΜΚΟ, τα σχολεία ή και άλλοι φορείς μπορούν επίσης να αναλάβουν πρωτοβουλίες, προκειμένου να υποστηρίξουν τις δράσεις των κοινοτήτων. Βέβαια, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003, τα μέτρα διαφύλαξης δεν θα πρέπει να σχεδιάζονται ή να εφαρμόζονται χωρίς τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή των ενδιαφερόμενων κοινοτήτων, ομάδων ή ατόμων (Άρθρο 15). Η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς είναι μια δυναμική διαδικασία που επιτρέπει στις κοινότητες να προσαρμόζουν τις πρακτικές τους ανάλογα με τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές αλλαγές.

Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η διαφύλαξη, ως πολιτική διαχείρισης, διαφοροποιείται από την έννοια της προστασίας. Και αυτό γιατί η προστασία αποσύρει από τη χρήση τα υλικά τεκμήρια πολιτιστικής κληρονομιάς –αρχιτεκτονικά ή κινητά μνημεία και μνημειακά σύνολα– καθώς και του περιβάλλοντος στο οποίο αυτά εντάσσονται (λ.χ. φυσικό περιβάλλον, πολεοδομικός ιστός), έχοντας ως βασικό σκοπό την καλή διατήρηση, τη θωράκισή τους απέναντι στην απειλή του χρόνου, των αλλοιώσεων λόγω καιρικών και κλιματικών συνθηκών και φυσικών εν γένει φαινομένων, αλλά και των επιβλαβών ανθρώπινων επεμβάσεων κ.ά. Αντιθέτως, η διαφύλαξη είναι μια δυναμική διαδικασία, που προσεγγίζει την άυλη πολιτιστική κληρονομιά ως ζωντανό πολιτισμικό φαινόμενο, που δεν είναι δυνατόν να διαφυλάσσεται με τρόπο στατικό, παραμένοντας δηλαδή «προστατευμένη» από την αλλαγή και τον μετασχηματισμό, που μπορεί να οφείλονται σε ποικίλους λόγους.

Η εκπαίδευση και η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς

Η Σύμβαση του 2003 προτείνει ποικίλα μέτρα διαφύλαξης, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και μέτρα που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Η μετάδοση, κυρίως μέσω της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, αναφέρεται ως σημαντικό μέτρο διαφύλαξης (Άρθρο 2.3). Οι τρόποι και οι μέθοδοι μετάδοσης που αναγνωρίζονται από τις κοινότητες μπορούν να ενισχυθούν μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο τόσο της τυπικής όσο και της μη τυπικής εκπαίδευσης. Υπό αυτό το πρίσμα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να προαγάγουν τον σεβασμό για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά και να αποτελέσουν νέο πεδίο για τη διασφάλιση της μετάδοσής της στις μελλοντικές γενιές (βλ. [Brochure on Living Heritage and Education](#)).

Οι Αρχές Δεοντολογίας για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Πρόκειται για ένα σύνολο φιλόδοξων αρχών που είναι ευρέως αποδεκτές, καθώς αποτελούν καλές πρακτικές για κυβερνήσεις, οργανισμούς και άτομα που άμεσα ή έμμεσα ασχολούνται με τη διαχείριση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς προκειμένου να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητά της. Βασίζονται στο πνεύμα της Σύμβασης του 2003 και στα υπάρχοντα νομικά όργανα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των δικαιωμάτων των αυτόχθονων λαών.

Οι Δώδεκα Δεοντολογικές Αρχές

1. Οι κοινότητες, οι ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα πρέπει να έχουν τον πρωτεύοντα ρόλο στη διαφύλαξη της δικής τους άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
2. Το δικαίωμα των κοινοτήτων, ομάδων και, κατά περίπτωση, ατόμων να συνεχίζουν τις πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και δεξιότητες, το οποίο είναι απαραίτητο στοιχείο για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να αναγνωρίζεται και να γίνεται σεβαστό.
3. Ο αμοιβαίος σεβασμός καθώς και ο σεβασμός και η αμοιβαία εκτίμηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να εφαρμόζονται μέσα από αλληλεπιδράσεις μεταξύ κρατών και μεταξύ κοινοτήτων, ομάδων και, κατά περίπτωση, ατόμων.
4. Κάθε αλληλεπίδραση με τις κοινότητες, τις ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα που δημιουργούν, διαφυλάσσουν, διατηρούν και μεταβιβάζουν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να χαρακτηρίζεται από διαφανή συνεργασία, διάλογο, διαπραγμάτευση και διαβούλευση, και να προϋποθέτουν την ελεύθερη, προγενέστερη, διαρκή και ενημερωμένη συγκατάθεσή τους.
5. Η πρόσβαση κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων στα μουσικά όργανα, αντικείμενα, χειροτεχνήματα, πολιτιστικούς και φυσικούς χώρους και τόπους μνήμης, η ύπαρξη των οποίων είναι απαραίτητη για την έκφραση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να διασφαλίζεται ακόμα και σε συνθήκες ένοπλης σύρραξης. Εθνικές πρακτικές που διέπουν την πρόσβαση στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να γίνονται πλήρως σεβαστές, ακόμα και όταν αυτές μπορεί να περιορίσουν την πρόσβαση του ευρύτερου κοινού.
6. Κάθε κοινότητα, ομάδα ή άτομο πρέπει να εκτιμά τη δική του άυλη πολιτιστική κληρονομιά και αυτή η άυλη πολιτιστική κληρονομιά δεν πρέπει να υποβάλλεται στην κρίση τρίτων όσον αφορά την αξία της.
7. Οι κοινότητες, οι ομάδες και τα άτομα που δημιουργούν άυλη πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να επωφελούνται από την προστασία των ηθικών και υλικών συμφερόντων που απορρέουν από μια τέτοια κληρονομιά, και κυρίως από τη χρήση, μελέτη, τεκμηρίωση, ανάδειξη ή προσαρμογή της από μέλη κοινοτήτων ή άλλους.
8. Η δυναμική και ζωντανή φύση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να είναι διαρκώς σεβαστή. Η γνησιότητα και η αποκλειστικότητα δεν πρέπει να συνιστούν λόγο ανησυχίας ή εμπόδιο στη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
9. Κοινότητες, ομάδες, τοπικοί, εθνικοί και υπερεθνικοί οργανισμοί και άτομα πρέπει να εκτιμούν με προσοχή τις άμεσες ή έμμεσες, βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες, δυνητικές και οριστικές επιπτώσεις κάθε δράσης που μπορεί να επηρεάζει τη βιωσιμότητα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ή των κοινοτήτων που την ασκούν.
10. Οι κοινότητες, ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα πρέπει να παίζουν σημαντικό ρόλο, προκειμένου να καθορίζουν τι συνιστά «απειλή» της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς τους, συμπεριλαμβανομένων της αποπλαισίωσης, εμπορευματοποίησης και διαστρέβλωσής της, και να αποφασίζουν πώς να αποτρέψουν και να μετριάσουν τέτοιες απειλές.
11. Η πολιτισμική ποικιλομορφία και οι ταυτότητες των κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων πρέπει να γίνονται πλήρως σεβαστές. Στο πλαίσιο των αξιών που είναι αναγνωρισμένες από τις κοινότητες, ομάδες και άτομα και της ευαισθητοποίησης σε πολιτισμικά πρότυπα, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των μέτρων διαφύλαξης πρέπει να αποδίδουν ιδιαίτερη προσοχή στην ισότητα των δύο φύλων, στη συμμετοχή των νέων και στον σεβασμό των εθνοτικών ταυτοτήτων.
12. Η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς είναι προς το γενικό συμφέρον της ανθρωπότητας και γι' αυτό πρέπει να υλοποιείται μέσω της συνεργασίας μεταξύ διμερών, υπο-περιφερειακών, περιφερειακών και διεθνών μερών. Ωστόσο, οι κοινότητες, οι ομάδες, και κατά περίπτωση, τα άτομα δεν πρέπει να αποξενώνονται από τη δική τους άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Πρόκειται για τους **17 Στόχους της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη** που υιοθετήθηκε το 2015 από τα Ηνωμένα Έθνη, προκειμένου να οδηγήσει τον κόσμο προς ένα καλύτερο, πιο δίκαιο και πιο βιώσιμο μέλλον. Οι 17 Στόχοι αλληλοσυνδέονται και ανοίγουν τον δρόμο σε κάθε πολίτη, υπό οποιαδήποτε ιδιότητα, να συνεισφέρει στην επίτευξή τους έως το έτος 2030.

Στόχος 4 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη/ Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Θεμάτων (un.org)

Ο **Στόχος 4** επιδιώκει «την εξασφάλιση συμπεριληπτικής και ισότιμης ποιοτικής εκπαίδευσης και τη διά βίου προώθηση μαθησιακών ευκαιριών για όλους». Ο υποστόχος 4.7 σχετίζεται ιδιαίτερα με το έργο της ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στη τυπική και μη τυπική εκπαίδευση, καθώς δίνει έμφαση στη μάθηση που αναγνωρίζει την πολιτιστική ποικιλομορφία και τον ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξη, στην Εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Παγκόσμιου Πολίτη και την Ειρήνη καθώς και στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στοιχεία που αποτελούν, μεταξύ άλλων, κριτήρια ποιοτικής εκπαίδευσης.

Τα παραδείγματα που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον Οδηγό παρουσιάζουν τρόπους με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες μπορούν να συνεισφέρουν στην επίτευξη του Στόχου 4, και ιδιαίτερα του Υποστόχου 4.7, μέσω της ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς στο σχολείο.

Ποιοτική Εκπαίδευση

Η ποιοτική εκπαίδευση υπήρξε ανέκαθεν μία από τις προτεραιότητες της UNESCO στον τομέα της εκπαίδευσης. Ήρθε στο προσκήνιο καθώς οι κοινότητες, οι εκπαιδευτικοί, οι ηγέτες και τα έθνη αναγνώρισαν ότι τόσο **αυτό που διδάσκεται όσο και ο τρόπος με τον**

οποίο επιτυγχάνεται η μάθηση είναι εξίσου σημαντικά με την ίδια την πρόσβαση στην εκπαίδευση. Η κατανόηση του περιεχομένου της ποιοτικής εκπαίδευσης διαρκώς διευρύνεται. Οι προσδοκίες για την εκπαίδευση σήμερα αφορούν τη συνεισφορά της στη βιώσιμη ανάπτυξη του ανθρώπου, την ειρήνη και την ασφάλεια αλλά και την ποιότητα ζωής σε ατομικό, οικογενειακό, κοινωνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Η UNESCO προωθεί την **ποιοτική εκπαίδευση ως ανθρώπινο δικαίωμα** και υποστηρίζει προσεγγίσεις που βασίζονται στα δικαιώματα του ανθρώπου κατά την υλοποίηση κάθε είδους εκπαιδευτικών δράσεων. Ο σεβασμός και η εκτίμηση για την πολιτιστική ποικιλομορφία και η κατανόηση του ρόλου του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη έχουν πλέον γίνει βασικοί στόχοι της ποιοτικής εκπαίδευσης.⁴

Εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Παγκόσμιου Πολίτη

Στοχεύει στην ενδυνάμωση των μαθητών/-τριών όλων των ηλικιών με σκοπό να αναλάβουν ενεργό ρόλο, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, στην οικοδόμηση κοινωνιών που θα είναι πιο ειρηνικές, πιο ανεκτικές, πιο συμπεριληπτικές και πιο ασφαλείς. Καλλιεργεί επίσης την αλληλεγγύη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα μεταξύ των μαθητών/-τριών, ώστε να αναπτύξουν το αίσθημα του ανήκειν στην παγκόσμια κοινότητα της ανθρωπότητας, και βασίζεται στα τρία πεδία της μάθησης: το γνωστικό, το κοινωνικό-συναισθηματικό και το συμπεριφορικό. Τα βασικά μαθησιακά αποτελέσματα, οι βασικές μαθησιακές ιδιότητες, τα θέματα και οι μαθησιακοί στόχοι που προτείνονται από την Εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Παγκόσμιου Πολίτη βασίζονται σε αυτά τα τρία πεδία, καθώς

4 UNESCO (2013), Promoting quality education: education for peace, human rights and democracy; education for sustainable development; curricula, educational tools and teacher training. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στην [ψηφιακή βιβλιοθήκη της UNESCO](#).

αλληλοσυνδέονται και ενσωματώνονται στη μαθησιακή διαδικασία.⁵ Η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση προσφέρει πολλές ευκαιρίες για προσεγγίσεις της Εκπαίδευσης για την Ιδιότητα του Παγκόσμιου Πολίτη που βασίζονται στη σημασία της κοινότητας και παρέχουν πλαισιωμένη μάθηση.

5 UNESCO (2017), The ABCs of global citizenship education. Περισσότερες πληροφορίες στην [ψηφιακή βιβλιοθήκη της UNESCO](#).

Το κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το κοινό πρόγραμμα UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης [Europe an Year of Cultural Heritage: Engaging Youth for an Inclusive and Sustainable Europe](#) σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του [Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018](#) με κύριο σκοπό την **ενίσχυση της σύνδεσης των νέων με την πολιτιστική τους κληρονομιά και την εκπαίδευση**. Από τον Ιανουάριο του 2019 έως τον Απρίλιο του 2021 υλοποιήθηκαν δύο κύριες δράσεις στο πλαίσιο του προγράμματος. Η πρώτη αφορούσε το European Young Heritage Professionals Forum (Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νέων Επαγγελματιών στον Τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς), που πραγματοποιήθηκε από τις 20 έως τις 24 Μαΐου του 2019 στο Ζάνταρ της Κροατίας. Η δεύτερη δράση επικεντρώθηκε στην **ευαισθητοποίηση για τη σημασία της διαφύλαξης της ζωντανής κληρονομιάς** μέσω της ενσωμάτωσής της στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια σχολική εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁶ Ο Οδηγός για εκπαιδευτικούς προέκυψε από αυτήν ακριβώς τη δράση.

Παρά το γεγονός ότι πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τη διδασκαλία και τη μάθηση με τη ζωντανή κληρονομιά στη σχολική εκπαίδευση σχεδιάζονται σε

παγκόσμια κλίμακα, το πρώτο βήμα προς την εννοιολογική πλαισίωση μιας τέτοιας προσέγγισης στον ευρωπαϊκό χώρο ήταν να καθοριστεί ο κατάλληλος εταίρος από τον τομέα της εκπαίδευσης. Το Δίκτυο Συνδεδεμένων Σχολείων της [UNESCO \(ASPnet\)](#)⁷ ήταν η προφανής επιλογή λόγω της εκτεταμένης εμπειρίας στην υλοποίηση παρόμοιων προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένου και του προγράμματος Ολιστική Σχολική Προσέγγιση για την Κλιματική Αλλαγή στη σχολική εκπαίδευση. Πολλά σχολεία μάλιστα του Δικτύου εκδήλωσαν το ενδιαφέρον να εργαστούν πιο εντατικά στον τομέα της ζωντανής κληρονομιάς. Η πρώτη κίνηση συνεπώς ήταν να κινητοποιηθεί το Δίκτυο και να παροτρύνει τα σχολεία, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στο πρόγραμμα. Την άνοιξη του 2019 διοργανώθηκε μια αρχική διαδικτυακή συνάντηση γνωριμίας με σκοπό την ενημέρωση των Εθνικών Συντονιστών/-τριών σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρωτοβουλία της UNESCO. Κατόπιν, το χρονοδιάγραμμα του προγράμματος σχεδιάστηκε μαζί με τους/τις Εθνικούς/-ές Συντονιστές/-τριες, δεδομένων των διαφορετικών ετήσιων σχολικών προγραμμάτων ανά χώρα.

Το καλοκαίρι του 2019, μετά από πρόσκληση ενδιαφέροντος για την υποβολή προτάσεων, επιλέχθηκαν δέκα εκπαιδευτικοί με βάση

6 Στη δράση συμμετείχαν σχολεία από την Αυστρία, το Βέλγιο, τη Βουλγαρία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, τη Δανία, την Ελλάδα, την Εσθονία, την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Ιταλία, την Κροατία, την Κύπρο, τη Λετονία, το Λουξεμβούργο, τη Μάλτα, την Ολλανδία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Πορτογαλία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Σλοβενία, τη Σουηδία, τη Τσεχία, τη Φινλανδία. Το Ηνωμένο Βασίλειο συμμετείχε στο πρόγραμμα έως την αποχώρησή του από την Ευρωπαϊκή Ένωση την 31η Ιανουαρίου 2020.

7 Το Δίκτυο Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet) συνδέει εκπαιδευτικούς οργανισμούς σε όλο τον κόσμο με έναν κοινό σκοπό: την οικοδόμηση της ειρήνης στη συνείδηση των παιδιών και των νέων. Το Δίκτυο περιλαμβάνει κατά προσέγγιση 2.000 σχολεία-μέλη στην ΕΕ και οι Εθνικοί Συντονιστές είναι υπεύθυνοι για τον συντονισμό των δραστηριοτήτων σε κάθε χώρα.

την προηγούμενη εμπειρία τους με τη ζωντανή κληρονομιά, το/τα διδακτικό/-ά τους αντικείμενο/-α καθώς και το ενδιαφέρον τους να υλοποιήσουν μικρής διάρκειας πιλοτικά προγράμματα στα σχολεία τους. Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι προέρχονταν από την Αυστρία, το Βέλγιο, την Ελλάδα, την Εσθονία, την Ισπανία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, την Ολλανδία, την Πολωνία και την Τσεχία, κλήθηκαν να διαλέξουν έναν/μία μαθητή/-τρια ως μέλος της ομάδας του σχολείου τους.

Τον Οκτώβριο του 2019 οι ομάδες των σχολείων συναντήθηκαν για το αρχικό επιμορφωτικό εργαστήριο στη Βιέννη. Για τρεις ημέρες εργάστηκαν με δύο πιστοποιημένες εκπαιδευτριες του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO, προκειμένου αφενός μεν να κατανοήσουν τις διαφορετικές όψεις της διδασκαλίας και της μάθησης με τη ζωντανή κληρονομιά, αφετέρου να σχεδιάσουν μικρά καινοτόμα πιλοτικά προγράμματα τα οποία θα υλοποιούσαν με την επιστροφή στα σχολεία τους.

Κατά τη διάρκεια των επομένων μηνών, από τον Νοέμβριο του 2019 έως τον Φεβρουάριο του 2020, ξεκίνησε η υλοποίηση των πιλοτικών προγραμμάτων στα σχολεία. Με την καθοδήγηση των εκπαιδευτριών της UNESCO, κάθε σχολική ομάδα κατέληξε στην επιλογή του θέματος και δημιούργησε λεπτομερή σχέδια μαθήματος για τα οποία ενημέρωσαν τη Διεύθυνση των σχολείων τους. Επίσης, επιστράτευσαν στην προσπάθεια αυτή και άλλους/-ες εκπαιδευτικούς, μαθητές/-τριες, και γονείς. Τα προγράμματα που σχεδίασαν υλοποιήθηκαν σε μεγάλο εύρος διδακτικών αντικειμένων, όπως Γεωγραφία, Μαθηματικά, Σχεδιασμός μέσω υπολογιστή, Φυσική, Οικονομία, Λογοτεχνία, Γλωσσικά Μαθήματα, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή και Μουσική. Επιπλέον, οι εκτός τάξης δραστηριότητες, σε συνεργασία με τις κοινότητες κληρονομιάς, βοήθησαν

την κάθε ομάδα να μάθει περισσότερα για το/τα στοιχείο/-α ζωντανής κληρονομιάς που είχε επιλέξει ή ακόμα και να πάρει μέρος σε δράσεις που σχετίζονται με τη μετάδοση του/των στοιχείου/-ων.

Στο τέλος Φεβρουαρίου του 2020 οι ομάδες συναντήθηκαν ξανά στο Ρότερνταμ για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και τα μαθήματα που πήραν από την εφαρμογή των πιλοτικών προγραμμάτων στα σχολεία τους. Ακόμη συμμετείχαν ενεργά στον σχεδιασμό του Οδηγού σχολιάζοντας το αρχικό προσχέδιο. Η ανατροφοδότηση και ο αναστοχασμός που πρόσφεραν οι δέκα εκπαιδευτικοί συνέβαλαν στην εννοιολογική και δομική συγκρότηση του Οδηγού για εκπαιδευτικούς *Teaching and Learning with Living Heritage: A Resource Kit for Teachers*.

Οι 10 Μελέτες Περίπτωσης του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ελλάδα: Το Ρεμπέτικο

Διδακτικά αντικείμενα:

Αγγλική Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Πληροφορική.

Ηλικία μαθητών/-τριών: 15-17 ετών

Το Ρεμπέτικο είναι λαϊκή μουσική παράδοση, άμεσα συνδεδεμένη με τον λόγο και τον χορό. Στις αρχές του 20ού αιώνα άρχισε να εξαπλώνεται στον πληθυσμό κυρίως των κατώτερων εργατικών κοινωνικών στρωμάτων και αργότερα των μεσοαστικών λαϊκών τάξεων. Το Ράλλιο ΓΕ.Λ. Θηλέων Πειραιά βρίσκεται στο κέντρο της πόλης του Πειραιά, ενός από τα μεγάλα αστικά κέντρα όπου άκμασε το ρεμπέτικο. Το διαθεματικό έργο που σχεδιάστηκε με επίκεντρο το ρεμπέτικο αποσκοπούσε στην ενσωμάτωσή του στην καθημερινή διδακτική πρακτική της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας και της Πληροφορικής της Α' τάξης ΓΕ.Λ. καθώς και της Αγγλικής Γλώσσας και της Φυσικής Αγωγής της Β' τάξης ΓΕ.Λ. Στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας αξιοποιήθηκαν οι στίχοι τριών ρεμπέτικων τραγουδιών σε ασκήσεις δημιουργικής γραφής για να συζητηθούν τα έμφυλα στερεότυπα. Στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας αξιοποιήθηκε κείμενο από το Δελτίο του στοιχείου στα αγγλικά, όπως είναι [αναρτημένο στην ιστοσελίδα της Σύμβασης](#), ως εγγεγραμμένο στοιχείο στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας. Η δραστηριότητα αποσκοπούσε να βοηθήσει τις μαθήτριες, ώστε να βελτιώσουν το λεξιλόγιο και τις δεξιότητες προφορικού λόγου στην Αγγλική γλώσσα αλλά και να έρθουν σε επαφή με το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο γεννήθηκε, άκμασε και εξελίχθηκε το ρεμπέτικο διαχρονικά. Στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής οι μαθήτριες

διδάχθηκαν τα βήματα τριών βασικών χορών που συνδέονται με το ρεμπέτικο. Στο μάθημα της Πληροφορικής ανέπτυξαν μια εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο με σκοπό την ευαισθητοποίηση για τη σημασία του στοιχείου και τη συνολική τεκμηρίωση των διδακτικών σεναρίων στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος, συνεισφέροντας έτσι και στη διαφύλαξη του στοιχείου.

Ισπανία: Η καρναβαλική φιγούρα Ο Merdeiro

Διδακτικά αντικείμενα:

Γαλικιανή γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία, Ιστορία, Μουσική

Ηλικία μαθητών/-τριών: 14-15 ετών

Η περιοχή της Γαλικίας στην Ισπανία χαρακτηρίζεται από πολλές παραδόσεις συνδεδεμένες με τη γεωργία και την αλιεία. Η τοπική προφορική γλώσσα έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Με αυτό το σκεπτικό, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες επέλεξαν την καρναβαλική φιγούρα Ο Merdeiro και πρακτικές που σχετίζονται με την αλιεία, την προφορική ποίηση και τη μουσική, για να ανακαλύψουν τη σημασία της ζωντανής κληρονομιάς τους και να μελετήσουν τη Γαλικιανή Γλώσσα και Λογοτεχνία, Γεωγραφία και Ιστορία, Μουσική και Αισθητική Αγωγή. Τα ίδια τα παιδιά περιέγραψαν τη συνολική τους εμπειρία ως συναισθηματικό ταξίδι.⁸

8 ΣΤΕ: Η φιγούρα του Ο Merdeiro σχετίζεται με την προαιώνια διαμάχη μεταξύ γεωργών και ψαράδων και αποτελεί την κυρίαρχη μορφή στο τοπικό καρναβαλικό δρώμενο που διοργανώνεται κάθε Φεβρουάριο στο Βίγο της Ισπανίας. Όσοι/όσες συμμετέχουν στο καρναβάλι φορούν συγκεκριμένες ενδυμασίες και μάσκες –μία από αυτές είναι και η μορφή του Ο Merdeiro– και διοργανώνουν μια μεγάλη πομπή με μουσική και χορό, φαγητό και άλλες κοινωνικές πρακτικές.

Αυστρία: Glöcklerlauf, το έθιμο της κωδωνοφορίας

Διδακτικά αντικείμενα:

Φυσική, Αισθητική Αγωγή, Γερμανικά, Πληροφορική

Ηλικία μαθητών/-τριών: 10-14 ετών

Το έθιμο του *Glöcklerlauf* επιτελείται κάθε χρόνο στις 5 Ιανουαρίου (παραμονή των Θεοφανίων) στην περιοχή *Salzkammergut* της Αυστρίας. Κατά τη διάρκεια του εορτασμού, ομάδες ανδρών, γυναικών και παιδιών, φορώντας κοστούμια με κουδούνια και καπέλα με περίτεχνη διακόσμηση,⁹ οργανώνουν μια μεγάλη πομπή. Επισκέπτονται τα σπίτια της περιοχής και των γύρω χωριών με σκοπό την προστασία των κατοίκων, του τόπου και όλων των ζώων από δαίμονες και κάθε μορφής καταστροφή.¹⁰ Σε αντάλλαγμα, οι κάτοικοι προσφέρουν ροφήματα, κέρασματα ακόμη και χρήματα. Οι εκπαιδευτικοί του αυστριακού σχολείου συνεργάστηκαν αφενός για να ενσωματώσουν αυτή την έκφραση ζωντανής κληρονομιάς σε διδακτικά αντικείμενα διαφόρων τάξεων, όπως η Γερμανική Γλώσσα (περιεχόμενο και ιστορία του εθίμου), η Φυσική (μελέτη της ακουστικής του ήχου των κουδουνιών), η Αισθητική Αγωγή (σχέδιο με βάση τις παραδοσιακές ενδυμασίες), η Πληροφορική (χρήση CAD για τον σχεδιασμό των καπέλων), αφετέρου για να σχεδιάσουν ένα πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων εκτός ωρών διδασκαλίας.

9 ΣΤΕ: Τα ιδιότυπα αυτά καλύμματα στα κεφάλια φωτίζονται εσωτερικά με μεγάλα κεριά.

10 ΣΤΕ: Όπως συμβαίνει σε πολλά λαϊκά δρώμενα κωδωνοφορίας, ο ήχος των κουδουνιών λειτουργεί αποτροπαϊκά με σκοπό να απομακρύνει κάθε κίνδυνο και απειλή για την κοινότητα.

Βέλγιο: Η Ιαπωνική τεχνική χαρακτηρισής Hanga

Διδακτικά αντικείμενα:

Αισθητική Αγωγή και Μαθηματικά

Ηλικία μαθητών/-τριών: 13-14 ετών

Στο βελγικό διαπολιτισμικό σχολείο οι παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας συνδυάζονται με την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση. Μέσω διαδικτυακής έρευνας, οι εκπαιδευτικοί ανακάλυψαν ότι οι 140 μαθητές/-τριες τους είχαν οικογενειακούς δεσμούς σε 37 χώρες στον πλανήτη. Διοργάνωσαν μια έκθεση αφιερωμένη στη ζωντανή κληρονομιά των μαθητών/-τριών, ώστε να προβάλουν την πολιτιστική ποικιλομορφία του σχολείου. Ανάμεσα στα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην έκθεση ήταν και η ιαπωνική τεχνική χαρακτηρισής *Hanga*, την οποία οι εκπαιδευτικοί ενσωμάτωσαν στη διδασκαλία της Αισθητικής Αγωγής και των Μαθηματικών.

Εσθονία: Η παραδοσιακή παρασκευή Kata

Διδακτικά αντικείμενα:

Εσθονική Γλώσσα, Αγγλική Γλώσσα, Μαθηματικά

Ηλικία μαθητών/-τριών: 13-18 ετών

Στα μαθήματα της Εσθονικής και Αγγλικής Γλώσσας καθώς και στα Μαθηματικά, οι μαθητές/-τριες εξερεύνησαν τις διαφορετικές όψεις του *kata*, ενός από τα πιο διαδεδομένα συστατικά τροφίμων στην Εσθονία. Πρόκειται για αλεσμένο σε σκόνη μείγμα από διάφορα δημητριακά που χρησιμοποιείται για την παρασκευή ροφημάτων και γλυκών. Η διαθεματική προσέγγιση σύνδεσε διάφορες όψεις του στοιχείου, παρότρυνε τους/τις μαθητές/-τριες να συγκρίνουν την παρασκευή και τη χρήση του *kata* σε διαφορετικά πλαίσια και περιβάλλοντα και, τέλος, τους πρόσφερε κίνητρο για ενεργή συμμετοχή στο μάθημα.

Κύπρος: Λευκαρίτικο κέντημα και γλυκά από χαρούπι

Διδακτικό αντικείμενο:

Μαθηματικά

Ηλικία μαθητών/-τριών: 15-18 ετών

Η πρόταση του κυπριακού σχολείου περιλάμβανε δύο διαφορετικές εκφράσεις ζωτανής κληρονομιάς, στενά συνυφασμένες με την ιστορία της Κύπρου και την ταυτότητα των κοινοτήτων που συνδέονται με αυτές. Πρόκειται για την παραδοσιακή τέχνη του κεντήματος στα Λεύκα και την παρασκευή γλυκών από χαρούπι στα Ανώγυρα. Τα δύο στοιχεία συμπεριλήφθηκαν πρώτα σε πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων εκτός διδακτικού ωραρίου και κατόπιν ενσωματώθηκαν στο διδακτικό αντικείμενο των Μαθηματικών. Σκοπός ήταν να βοηθηθούν οι μαθητές/-τριες, ώστε να προσδιορίσουν την αναλογία των όγκων δύο ημισφαιρίων σε σχέση με την αναλογία των ακτίνων τους, με αφορμή την παρασκευή γλυκών από χαρούπι σε σχήμα σφαιριδίου, καθώς και την κλίση συνάρτησης και τη γωνία που σχηματίζεται μεταξύ δύο τεμνόμενων γραμμών, με αφορμή τα γεωμετρικά σχέδια που διαμορφώνονται στα μοτίβα των λευκαρίτικων κεντημάτων.

Λιθουανία: Τα χριστουγεννιάτικα κουλουράκια *Kūčiukai*

Διδακτικά αντικείμενα:

Μαθηματικά, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Λιθουανική Γλώσσα, Αγγλική Γλώσσα, Γερμανική Γλώσσα, Ρωσική Γλώσσα, Τεχνολογία.

Ηλικία μαθητών/-τριών: 14-15 ετών

Τα κουλουράκια *Kūčiukai* παρασκευάζονται και προσφέρονται κατά την περίοδο των χειμερινών διακοπών.¹¹ Για τους νέους στη Λιθουανία η γεύση τους είναι απόλυτα συνυφασμένη με τα Χριστούγεννα. Πριν από τις χριστουγεννιάτικες διακοπές, οι εκπαιδευτικοί της Λιθουανικής, της Αγγλικής, της Γερμανικής και της Ρωσικής γλώσσας αξιοποίησαν την παραδοσιακή συνταγή για τα κουλουράκια, προκειμένου να σχεδιάσουν τα μαθήματά τους με στόχο τη διδασκαλία νέου λεξιλογίου και τη βελτίωση των δεξιοτήτων προφορικού και γραπτού λόγου των μαθητών/-τριών. Στο μάθημα της Τεχνολογίας, η συνταγή αξιοποιήθηκε για να παρασκευάσουν τα παιδιά τα δικά τους κουλουράκια. Στο μάθημα των Μαθηματικών υπολόγισαν το κόστος παρασκευής, ενώ στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής οι μαθητές/-τριες ασχολήθηκαν με την προέλευση και την ιστορία του στοιχείου. Στις δραστηριότητες αυτές, που βασίζονται στη μάθηση μέσω της πράξης, συμμετείχαν ενεργά και οι μαθητές/-τριες με αναπηρίες, γεγονός που υπογραμμίζει τον συμπεριληπτικό χαρακτήρα του εγχειρήματος.

¹¹ ΣΤΕ: Πρόκειται για τις σχολικές διακοπές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς.

Ολλανδία: Η διαδικασία λήψης αποφάσεων με συναίνεση *poldermodel*

Διδακτικά αντικείμενα:

Οικονομία, Κοινωνικές Επιστήμες, Ιστορία

Ηλικία μαθητών/-τριών: 16-17 ετών

Στην Ολλανδία το *poldermodel* (διαδικασία λήψης αποφάσεων με συναίνεση) περιλαμβάνεται στα Προγράμματα Σπουδών για τα διδακτικά αντικείμενα της Οικονομίας και των Κοινωνικών Επιστημών. Βασίζεται στη διαδικασία εξεύρεσης σημείων συναίνεσης για τη λήψη ομαδικών αποφάσεων αξιοποιώντας τον κοινωνικό διάλογο. Η έννοια αυτή ενσωματώθηκε στον σχεδιασμό μαθημάτων σε σχέση με το ολλανδικό σύστημα λήψης αποφάσεων, την ιστορία και τη δομή οργανισμών που χρησιμοποιούν το *poldermodel* καθώς και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Ως στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς, το *poldermodel* ενδυνάμωσε τις δεξιότητες των μαθητών/-τριών σε ό,τι αφορά την ικανότητα διατύπωσης επιχειρημάτων. Με τη χρήση παιδαγωγικών εργαλείων, όπως το παιχνίδι ρόλων, η μαθησιακή διαδικασία έγινε πιο ενδιαφέρουσα, εξασφαλίζοντας την ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών/-τριών.

Πολωνία: Παραδοσιακά διακοσμητικά μοτίβα

Διδακτικό αντικείμενο:

Μαθηματικά

Ηλικία μαθητών/-τριών: 13 ετών

Η Πολωνία διαθέτει πλούσια παράδοση σε διακοσμητικά μοτίβα που αποτυπώνονται συχνά σε παραδοσιακές φορεσιές και αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Εξερευνώντας την ποικιλία των διακοσμητικών στοιχείων σε διαφορετικές περιοχές και συγκρίνοντας τις τοπικές παραλλαγές, οι μαθητές/-τριες γνώρισαν διαφορετικά στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που αξιοποιήθηκαν για τη διδασκαλία της συμμετρίας στο μάθημα των Μαθηματικών.

Τσεχία: Το καρναβάλι του Masopust

Διδακτικά αντικείμενα:

Ιστορία, Αγγλική Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Κοινωνικές Επιστήμες

Ηλικία μαθητών/-τριών: 16-18 ετών

Το Masopust είναι η εορταστική περίοδος που ξεκινά την αρχή του έτους, φέρνοντας κοντά τους ανθρώπους και ενισχύοντας τους δεσμούς μεταξύ των μελών της κοινότητας.¹² Κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού του Masopust, οι μαθητές/-τριες σύνδεσαν τα διδακτικά αντικείμενα με την τοπική τους ταυτότητα. Αναζήτησαν την κοινωνική και πολιτισμική σημασία του εθίμου, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα, μέσω συζητήσεων και εργασιών στα διδακτικά αντικείμενα της Αγγλικής Γλώσσας, της Ιστορίας, της Αισθητικής Αγωγής και των Κοινωνικών Επιστημών. Το βίντεο που δημιούργησαν οι μαθητές/-τριες κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθεί από το σχολείο ως διδακτικό υλικό στο μέλλον.

¹² ΣΤΕ: Η περίοδος ξεκινά με τη γιορτή των Θεοφανίων και ολοκληρώνεται με την έναρξη της Σαρακοστής. Το καρναβάλι αποτελεί την κορύφωση των εορτασμών.

Γιατί να ενσωματώσουμε την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στη διδασκαλία μας;

Σε αυτόν τον Οδηγό, δεν αναφερόμαστε μόνο στη διδασκαλία **για** την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά αλλά και στη διδασκαλία **με** την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά. Ποια είναι όμως η διαφορά;

Όταν διδάσκουμε **για** την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, **η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί η ίδια το αντικείμενο της διδασκαλίας**. Συνεπώς, το περιεχόμενο του μαθήματος μπορεί να είναι η άυλη πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα ή ένα συγκεκριμένο στοιχείο της. Σε αυτή την περίπτωση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρουσιάσουν μια συγκεκριμένη πολιτισμική πρακτική, γνώση ή τεχνική. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να μάθουν για την προέλευση και τη σημασία μιας εθιμικής πρακτικής ή για τον τρόπο κατασκευής παραδοσιακών ενδυμασιών, όπως συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η ζωντανή κληρονομιά προσφέρει πολλά παραδείγματα που μπορούν να αξιοποιηθούν στην τάξη. Τα παιδιά μπορούν να μάθουν για τη ζωντανή κληρονομιά είτε κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος ή μιας σειράς μαθημάτων αφιερωμένων στη ζωντανή κληρονομιά είτε ως μέρος μαθημάτων άλλων αντικειμένων, όπως η Αισθητική Αγωγή, η Φυσική Αγωγή, ή ακόμη και η Ιστορία ή τα γλωσσικά μαθήματα.

Όταν διδάσκουμε **με** την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, **εστιάζουμε στην αξιοποίηση στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς που ενσωματώνονται στα διδακτικά αντικείμενα των Προγραμμάτων Σπουδών, αποτελώντας έτσι επιπλέον ευκαιρίες μάθησης**. Αυτό μπορεί να προσδώσει στο περιεχόμενο του μαθήματος

μεγαλύτερη συνάφεια και νόημα για τους/τις μαθητές/-τριες, διότι συνδέεται με τον τρόπο που βλέπουν τον κόσμο ή με τα συστήματα γνώσης ή ακόμα και με τη φαντασία τους.

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά προσφέρει μεγάλο εύρος γνωστικού περιεχομένου και μεθόδων από όπου μπορούν να αντλήσουν έμπνευση οι εκπαιδευτικοί. Η αναζήτηση της αναλογίας των όγκων δύο ημισφαιρίων στα μαθηματικά με τη βοήθεια των κυπριακών γλυκών από χαρούπι ή των φυσικών ιδιοτήτων των ακουστικών κυμάτων στο μάθημα της Φυσικής με τη χρήση των κουδουνιών του Glöckler στην Αυστρία είναι μόνο δύο ενδεικτικά παραδείγματα.¹³

Η διδασκαλία με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να ενσωματωθεί σε μεγάλο εύρος διδακτικών αντικειμένων, όπως η Χημεία, η Φυσική Αγωγή, οι Κοινωνικές Επιστήμες, τα γλωσσικά μαθήματα και άλλα. Με αυτόν τον τρόπο, το περιεχόμενο των μαθημάτων γίνεται πιο ενδιαφέρον και αποκτά συνάφεια, καθώς συνδέεται στενά με την καθημερινότητα των μαθητών/-τριών, γεγονός που είναι πιθανόν να διευκολύνει την κατανόησή του. Πολλά στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς και η διαδικασία μετάδοσής τους στην επόμενη γενιά αποτελούν πρακτικά παραδείγματα ολιστικής μάθησης, γιατί δεν συνδέονται αποκλειστικά και μόνο με τη γνωστική νοημοσύνη αλλά και με τη διαπροσωπική νοημοσύνη και τη δύναμη

¹³ ΣΤΕ: Περισσότερα παραδείγματα μπορείτε να δείτε αναλυτικά στα διδακτικά σενάρια που σχεδιάστηκαν κατά τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής από ελληνικά σχολεία.

της φαντασίας. Δεδομένου ότι η μάθηση με τη ζωντανή κληρονομιά αντλεί από τη γνώση που εμπεριέχεται στην ίδια την κοινωνότητα, γίνεται πιο αποτελεσματική, όταν τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς που ενσωματώνονται στη διδασκαλία έχουν νόημα για τους/ τις μαθητές/ -τριες και τις οικογένειές τους.

Κατά κανόνα, η μάθηση **με** τη ζωντανή κληρονομιά περιλαμβάνει σε κάποιο βαθμό και τη μάθηση **για** τη ζωντανή κληρονομιά. Για την πληρέστερη κατανόηση της διδασκαλίας **με** τη ζωντανή κληρονομιά, μπορείτε να ανατρέξετε στις προτεινόμενες μελέτες περίπτωσης.

Ποια είναι τα οφέλη της διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά;

Πολλά και διαφορετικά είναι τα οφέλη που προκύπτουν από την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση. Θα μπορούσαμε να τονίσουμε κατ'αρχάς δύο πολύ ουσιαστικά: α) τη συμβολή στη διαφύλαξή της, διασφαλίζοντας ότι οι πρακτικές, οι δεξιότητες και οι γνώσεις θα συνεχίσουν να μεταδίδονται στις επόμενες γενιές και β) τη συνεισφορά στην παροχή ποιοτικής μάθησης που συνδέεται με τους/ τις μαθητές/ -τριες. Η σύνδεση αυτή αφορά επίσης και την ενίσχυση της εκτίμησης και του σεβασμού στην πολιτιστική ποικιλομορφία καθώς και στη συμβολή της στον βιώσιμο τρόπο ζωής, στην ιδιότητα του παγκόσμιου πολίτη και στην ειρήνη (Στόχος 4 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Υποστόχος 4.7).

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/ -τριες που συμμετείχαν στο κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-ΕΕ είχαν την ευκαιρία να αναστοχαστούν πάνω στη σημασία της εισαγωγής στην τάξη εκφάνσεων της ζωντανής κληρονομιάς. Πολλές όψεις δεν ήταν εμφανείς κατά το ξεκίνημα του προγράμματος. Αναδείχθηκαν όμως κατά τη διάρκειά του.

Παρακάτω ακολουθούν κάποια από τα πιο σημαντικά βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη για τη διδασκαλία και τη μάθηση στο σχολείο, όπως αυτά προσδιορίστηκαν από τους/ τις εκπαιδευτικούς και τους/ τις μαθητές/ -τριες του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-ΕΕ.

Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση:

► Συνεισφέρει στη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς

Η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς αποτελεί τον βασικό στόχο της διεθνούς Σύμβασης του 2003. Συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και στην ενίσχυση του σεβασμού απέναντί της, συνεισφέροντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη βιώσιμη ανάπτυξη και την ειρήνη. Προσφέρει επίσης μια εξαιρετική ευκαιρία ευαισθητοποίησης για τη σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει τη συνέχιση και τη μετάδοσή της. Οι ποικίλες εκπαιδευτικές δράσεις στο σχολείο εμπνέουν τους/τις μαθητές/-τριες να μοιραστούν τη ζωντανή κληρονομιά τους, τους/τις παροτρύνουν να συμμετέχουν ενεργά στην επίτελέσή της και τελικά τους/τις ενδυναμώνουν, ώστε να συνεισφέρουν ενεργά στη διαφύλαξή της.

► Συνεισφέρει στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης

Η έρευνα στον τομέα της ποιοτικής εκπαίδευσης έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν και μάλιστα συγκρατούν τη γνώση καλύτερα, όταν το περιεχόμενο τοποθετείται σε συγκεκριμένο πλαίσιο και συνδέεται με προηγούμενη γνώση και τρόπους μάθησης. Έτσι, επιτρέπει στους/στις μαθητές/-τριες να συνδεθούν με τη γνώση σε προσωπικό επίπεδο. Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη μαθησιακή διαδικασία εξασφαλίζει όλες τις παραπάνω συνθήκες. Επιπλέον, η εξερεύνηση της ζωντανής κληρονομιάς περιλαμβάνει ολιστικές μεθόδους μάθησης, μέσω των οποίων οι μαθητές/-τριες χρησιμοποιούν και καλλιεργούν τη γνωστική, διαπροσωπική και λογικομαθηματική νοημοσύνη αλλά και άλλες μορφές νοημοσύνης. Συνεπώς, η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς

στη σχολική εκπαίδευση μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης κυρίως μέσω των χαρακτηριστικών της συνάφειας με το γνωστικό αντικείμενο και της συμπερίληψης.

► Βελτιώνει τα μαθησιακά αποτελέσματα.

Η ζωντανή κληρονομιά έχει τη δυνατότητα να προσφέρει πλαισιωμένο περιεχόμενο σε ποικιλία διδακτικών αντικειμένων, γεγονός που επιτρέπει την επίτευξη ποικίλων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Είναι πολύ πιθανόν οι μαθητές/-τριες να αισθάνονται μεγαλύτερη σύνδεση με ένα μάθημα ή μια σειρά μαθημάτων που βασίζεται/-ονται σε τοπικές γνώσεις ή πρακτικές με τις οποίες έχουν ήδη κάποια εξοικείωση ή που σημαίνουν κάτι για τους/τις ίδιους/-ες, τις οικογένειες ή τις κοινότητες στις οποίες ανήκουν. Τέτοιου είδους μαθήματα μπορούν να προσφέρουν ευκαιρίες στους/στις μαθητές/-τριες, ώστε να μοιραστούν στην τάξη την εμπειρία τους από το συγκεκριμένο στοιχείο ή να εφαρμόσουν τη νέα γνώση ή τις νέες δεξιότητες στο σπίτι. Έτσι, οι σχολικές μαθησιακές εμπειρίες αποκτούν περισσότερη συνάφεια με την καθημερινή ζωή των μαθητών/-τριών. Είναι γνωστό ότι οι μαθητές/-τριες που διαθέτουν κίνητρο εμπλέκονται ενεργά στη διαδικασία του μαθήματος, αλληλεπιδρούν με τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις συμμαθητές/-τριές τους και τελικά πετυχαίνουν καλύτερα αποτελέσματα.

► Συνδέει τις θεωρητικές γνώσεις με την πραγματική ζωή.

Τα μαθήματα που ενσωματώνουν τη ζωντανή κληρονομιά για να αναδείξουν συγκεκριμένες πτυχές της διδακτικής διαδικασίας ή τα μαθήματα που είναι δομημένα γύρω από τη ζωντανή κληρονομιά επιτρέπουν στους/στις μαθητές/-τριες να μάθουν με πιο πρακτικό και βιωματικό τρόπο. Ταυτόχρονα τους/τις βοηθούν να αναλογιστούν τον ρόλο που έχουν τα στοιχεία της ζωντανής κληρονομιάς στη ζωή τους και στη

ζωή των κοινοτήτων τους. Το πρόσθετο αυτό όφελος μπορεί να ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να συζητήσουν για τη ζωντανή κληρονομιά και να αναπτύξουν ισχυρότερους δεσμούς με τις οικογένειες, τους φίλους και τις κοινότητες στις οποίες ανήκουν.

► **Ενθαρρύνει τη διαθεματική προσέγγιση και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών**

Τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς μπορούν σε πολλές περιπτώσεις να συνδεθούν με ποικίλα διδακτικά αντικείμενα. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να συνεργάζονται μεταξύ τους και να δίνουν την ευκαιρία στους/στις μαθητές/-τριες να μάθουν για ένα στοιχείο μέσα από διαφορετικές οπτικές. Η διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά μπορεί να αποτελέσει πρόκληση για τους/τις εκπαιδευτικούς, που θα τους παρακινήσει να αναπτύξουν νέες καινοτόμες προσεγγίσεις και να διαφοροποιήσουν τις διδακτικές μεθόδους και τα εργαλεία τους, προκειμένου να συνεργαστούν με τον προσφορότερο τρόπο.

► **Πρωθεί την ευεξία των μαθητών/-τριών**

Η διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά βοηθά τους/τις μαθητές/-τριες να καλλιεργήσουν τον αυτοσεβασμό και τις κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητές τους καθώς και να οικοδομήσουν θετική αντίληψη για τον κόσμο, υιοθετώντας και ανάλογες συνήθειες. Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες ενδυναμώνονται, καθώς αντιλαμβάνονται ότι συνεισφέρουν σε έναν μεγαλύτερο σκοπό που αφορά τη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς και την προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Επιπλέον, η δυνατότητα που

προσφέρεται στους/στις μαθητές/-τριες να κατανοήσουν ένα διδακτικό αντικείμενο μέσω της ζωντανής κληρονομιάς μπορεί να ανακουφίσει από το άγχος των εξετάσεων, να ενισχύσει τη χαρά της μάθησης και να βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών.

► **Καλλιεργεί σεβασμό και εκτίμηση για τη διαφορετικότητα και δημιουργεί χώρο που εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων**

Η ποικιλομορφία στην τάξη σχετίζεται με το κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών/-τριών. Οι μαθητές/-τριες διαφοροποιούνται ως προς το φύλο και την ηλικία, ενώ κάποιοι/-ες μπορεί να έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι εκπαιδευτικοί μέσα από το μάθημά τους έχουν τη δυνατότητα να προβάλουν τη ζωντανή κληρονομιά μαθητών/-τριών από διαφορετικά περιβάλλοντα ή/και κοινότητες, προκειμένου να ενθαρρύνουν την επικοινωνιακή ανταλλαγή εμπειριών και την καλλιέργεια της αλληλοεκτίμησης μεταξύ των μαθητών/-τριών. Συνεπώς, η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς μπορεί να ενδυναμώσει τον σεβασμό για την ποικιλομορφία και τη σύνδεση μεταξύ κοινοτήτων και πληθυσμών εντός ή εκτός της χώρας, στοιχεία που αποτελούν κεντρικές αξίες της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του παγκόσμιου πολίτη και της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Αυτή η προσέγγιση είναι πολύτιμη σε όλα τα σχολικά περιβάλλοντα, δεδομένου ότι καλλιεργεί σημαντικές δεξιότητες ζωής, ενώ μπορεί να εκτιμηθεί ιδιαίτερα σε πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα. Μπορεί επίσης να είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα κατά τον σχεδιασμό μεθόδων προσέγγισης μαθητών/-τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

► **Βοηθά τους νέους ανθρώπους να εξερευνήσουν την ταυτότητά τους**

Η ζωντανή κληρονομιά είναι συνυφασμένη με την ταυτότητά μας. Διαμορφώνει τις αξίες μας, τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο αλλά και τον τρόπο που συμπεριφερόμαστε. Συνεπώς, η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στην εκπαίδευση συνδέει τους/τις μαθητές/-τριες κατ' αρχάς μεταξύ τους αλλά και με το παρελθόν τους και τον κόσμο ευρύτερα. Μπορεί ακόμη να ενισχύσει το αίσθημα της ταυτότητας και του ανήκειν. Τόσο αυτά όσο και το αίσθημα της αποδοχής ήδη από μικρή ηλικία είναι σημαντικά για την ανάπτυξη του αυτοσεβασμού, της αυτογνωσίας και της θέσης του καθενός και της καθεμιάς στην κοινωνία, στοιχεία-κλειδιά για την οικοδόμηση ενός ειρηνικού κόσμου.

► **Ενισχύει τον διαγενεακό διάλογο**

Η διαγενεακή επικοινωνία δεν είναι απλώς σημαντική για τη μετάδοση της ζωντανής κληρονομιάς αλλά είναι και απαραίτητη για την ευεξία των κοινοτήτων. Η ένταξη στην εκπαιδευτική διαδικασία των γονέων, των παππούδων και γιαγιάδων ή άλλων φορέων ζωντανών παραδόσεων από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες δημιουργεί ένα χαρούμενο και ενδιαφέρον περιβάλλον μάθησης. Μπορεί επίσης να μειώσει το χάσμα μεταξύ των γνώσεων που διδάσκονται οι νέοι και οι νέες στο σχολείο και των γνώσεων που αποκτούν στις οικογένειές και στις κοινότητές τους. Έτσι, δημιουργείται μεγαλύτερη σύνδεση μεταξύ των δύο αυτών σημείων αναφοράς αλλά και αναγνωρίζεται η θέση της ζωντανής κληρονομιάς στο ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα.

► **Εξερευνά τοπικές λύσεις σε παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα**

Οι κοινότητες, ως φορείς γνώσεων για τη φύση και το σύμπαν, αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την προστασία και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο του σχολείου, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αναδείξει τις κατά τόπους προσεγγίσεις για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, για την αποτροπή της διάβρωσης του εδάφους ή των φυσικών καταστροφών, για την προστασία της βιοποικιλότητας και για την οικοδόμηση της ανθεκτικότητας.

Η έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και η σημασία της διαφύλαξής της

Πριν την επεξήγηση του όρου ζωντανή κληρονομιά, μπορείτε να δοκιμάσετε να ανακαλύψετε κάποιες από τις πλούσιες εκφάνσεις ζωντανής κληρονομιάς μέσω της διαδραστικής πλατφόρμας [Dive into Intangible Cultural Heritage](#). Στην πλατφόρμα αυτή θα βρείτε πάνω από 500 στοιχεία εγγεγραμμένα στους Διεθνείς Καταλόγους της Σύμβασης του 2003. Για να αντλήσετε ακόμη περισσότερη έμπνευση, μπορείτε επίσης να παρακολουθήσετε μια [συλλογή από βίντεο](#) από όλο τον κόσμο που δείχνουν τις πολλαπλές εκφράσεις της ζωντανής κληρονομιάς.

Επίσης, μπορείτε να εξερευνήσετε τα τοπικά ή εθνικά **ευρετήρια Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς**, τα οποία θα σας βοηθήσουν να αναγνωρίσετε στοιχεία που ενδεχομένως εντοπίζονται ήδη στη σχολική κοινότητα που ανήκετε ή στη γύρω περιοχή.¹⁴ Για παράδειγμα, από τις δέκα περιπτώσεις σχολείων που συμμετείχαν στο ευρωπαϊκό πιλοτικό πρόγραμμα, οι εκπαιδευτικοί αξιοποίησαν στα διδακτικά τους σενάρια στοιχεία που ήταν εγγεγραμμένα στα Εθνικά Ευρετήρια, όπως η περίπτωση του καμα στην Εσθονία ή των παρασκευών από χαρούπι στην Κύπρο.

¹⁴ ΣΤΕ: Όπως θα δείτε στο δεύτερο μέρος του Οδηγού, κατά τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος στην Ελλάδα, πολλοί/-ές Έλληνες/-ίδες εκπαιδευτικοί ενσωμάτωσαν στη διδασκαλία τους στοιχεία εγγεγραμμένα στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, όπως για παράδειγμα τη Μεσογειακή Διατροφή, την Τέχνη της Ξυλοναυπηγικής, τη Γιορτή της Παναγίας της Μεσοσπορίτσας στην Ελευσίνα, το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι, κ.ά.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η κατανόηση της έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς διευρύνεται και αυτό οφείλεται στη σημαντική συνεισφορά της UNESCO στον τομέα του πολιτισμού. Η πολιτιστική κληρονομιά δεν περιορίζεται μόνο σε μνημεία ή αντικείμενα που αναφέρονται ως υλική πολιτιστική κληρονομιά. Αντιθέτως, η υλική όψη αυτής της κληρονομιάς περιλαμβάνει και παραδόσεις και ζωντανές εκφράσεις που έχουμε κληρονομήσει από τις περασμένες γενιές και θα τις μεταδώσουμε με τη σειρά μας στις επόμενες γενιές. Αφορούν για παράδειγμα προφορικές παραδόσεις, επιτελεστικές τέχνες, κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες και εορταστικές εκδηλώσεις. Επίσης, περιλαμβάνονται ακόμη και συγκεκριμένες μορφές τεχνογνωσίας, πρακτικών και δεξιοτήτων, οι οποίες μπορούν να σχετίζονται με την παραδοσιακή χειροτεχνία ή τη σχέση μας με τη φύση και το σύμπαν.

Η **άυλη πολιτιστική κληρονομιά** ή αλλιώς **ζωντανή κληρονομιά** περιλαμβάνει τις πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις, δεξιότητες και τεχνικές που οι **κοινότητες, οι ομάδες και τα άτομα αναγνωρίζουν ως πολιτιστική τους κληρονομιά**. Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς δεν έγκειται τόσο στην πολιτισμική έκφραση αυτή καθαυτή όσο στη σημασία που έχει για τις κοινότητες και στη μετάδοση από γενιά σε γενιά των **γνώσεων και της τεχνογνωσίας που εμπεριέχει**.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο ορισμός της ζωντανής κληρονομιάς σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003 περιλαμβάνει μόνο εκφράσεις που ανταποκρίνονται στα ήδη υφιστάμενα διεθνή εργαλεία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και στην απαίτηση για αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων, και για βιώσιμη ανάπτυξη (άρθρο 2, παρ. 1).

Το κοινό σημείο όλων των εκφράσεων της ζωντανής κληρονομιάς είναι το **νόημα και η αξία που έχουν για αυτούς/αυτές που τις επιτελούν**. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά καλλιεργεί στους ανθρώπους **το αίσθημα του ανήκειν, της ταυτότητας και της συνέχειας**. Συνεπώς, η μετάδοση και η επικοινωνία εκφράσεων ζωντανής κληρονομιάς μπορεί να προωθήσει την κοινωνική συνοχή και τον σεβασμό για την πολιτιστική ποικιλομορφία. Μπορεί επίσης να βοηθήσει τις κοινότητες κληρονομιάς να οικοδομήσουν ανθεκτικές, ειρηνικές και συμπεριληπτικές κοινωνίες και ακόμα να ενισχύσει τον διαπολιτισμικό διάλογο και τον αμοιβαίο σεβασμό. Ως εκ τούτου, απέναντι στο φαινόμενο της συνεχώς εντεινόμενης παγκοσμιοποίησης, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί σημαντικό παράγοντα διατήρησης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας.

Δέκα ενδεικτικά παραδείγματα ζωντανής κληρονομιάς

Οι δέκα ευρωπαίοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-EE επέλεξαν να ενσωματώσουν στη διδασκαλία τους διάφορα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς, όπως είναι το αυστριακό έθιμο κωδωνοφορίας Glöcklerlauf, η ιαπωνική τεχνική χαρτικής Hanga, το ελληνικό ρεμπέτικο τραγούδι, η εσθονική παραδοσιακή συνταγή kama, η καρναβαλική φιγούρα O Merdeiro από την Ισπανία, το λευκαρίτικο κέντημα και τα γλυκά από χαρούπι από την Κύπρο, τα χριστουγεννιάτικα κουλουράκια Kūčīukai από τη Λιθουανία, το μοντέλο λήψης συναινετικών αποφάσεων røldersmodel από την Ολλανδία, τα πολωνικά παραδοσιακά διακοσμητικά μοτίβα και το καρναβάλι του Masopust από τη Τσεχία.

Μπορείτε να διαβάσετε τις δέκα μελέτες περίπτωσης για να ανακαλύψετε το σκεπτικό και τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί προσδιόρισαν και επέλεξαν αυτά τα στοιχεία.

Πεδία κατηγοριοποίησης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Όπως είδαμε, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά αποτελείται από μεγάλη ποικιλία εκφάνσεων, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε πεδία με βάση τον τύπο των δραστηριοτήτων, των γνώσεων και των πρακτικών με τις οποίες σχετίζονται. Η Σύμβαση του 2003 προτείνει έναν μη εξαντλητικό κατάλογο πέντε βασικών πεδίων στα οποία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί η άυλη πολιτιστική κληρονομιά:

- α) **προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις:** παραμύθια, μύθοι και διηγήσεις, αφηγηματικά τραγούδια, νανουρίσματα,
- β) **επιτελεστικές τέχνες:** φωνητική και ενόργανη παραδοσιακή μουσική, χορός, θέατρο, θεάματα με μαριονέτες, παντομίμα, μελοποιημένη ποίηση, κατασκευή μασκών και κοστούμιών,
- γ) **κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες και εορταστικές εκδηλώσεις:** εποχιακοί εορτασμοί, παραδοσιακά παιχνίδια και αθλήματα, διατροφικές παραδόσεις, παραδοσιακά θέσμια απονομής δικαίου, γιορτέςσυνυφασμένες με τον κύκλο των αγροτικών εργασιών, καρναβάλια,
- δ) **γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν:** γνώσεις για την τοπική χλωρίδα και πανίδα, παραδοσιακές θεραπευτικές μέθοδοι, παραδοσιακές οικολογικές πρακτικές, αυτόχθονη γνώση,
- ε) **τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία:** παραδοσιακή κεραμική, οργανοποιία, τρόποι χρήσης οικιακού εξοπλισμού και εργαλείων, η τεχνογνωσία της κατασκευής φορεσιών, η τέχνη της κατασκευής κοσμημάτων, κατασκευή κοστούμιών και εξοπλισμού για καρναβάλια και επιτελεστικές τέχνες, παιχνίδια.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πολλά στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς μπορεί να ανήκουν σε περισσότερα από ένα πεδία. Ας πάρουμε για παράδειγμα την καρναβαλική φιγούρα Ο *Merdeiro*. Πρόκειται για μια λαϊκή φιγούρα που πρωταγωνιστεί στο ετήσιο τοπικό καρναβάλι που διοργανώνεται κάθε Φεβρουάριο στο Vigo της Ισπανίας και αναπαριστά συμβολικά την αιώνια αντιπαλότητα μεταξύ γεωργών και ψαράδων. Ο εορτασμός αυτός περιλαμβάνει μεγάλη καρναβαλική πομπή μεταμφιεσμένων με συγκεκριμένες ενδυμασίες και μάσκες (συμπεριλαμβανομένου και του Ο *Merdeiro*), ενώ χαρακτηρίζεται από πολλή μουσική, χορό και άλλες κοινωνικές πρακτικές. Συνεπώς, συγκαταλέγεται και στα πέντε πεδία που προαναφέρθηκαν.

Δείτε το βίντεο:

Διδασκαλία Γεωγραφίας, Μουσικής και Αισθητικής Αγωγής με το στοιχείο Ζωντανής Κληρονομιάς [Ο Merdeiro](#).

Πώς αναγνωρίζουμε τη ζωντανή κληρονομιά;

Από όλες τις πολιτισμικές εκφράσεις που μας περιβάλλουν, πώς μπορούμε να διακρίνουμε τι είναι ζωντανή κληρονομιά και τι δεν είναι;

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να έχετε υπόψη, όταν παροτρύνετε τους/τις μαθητές/-τριές σας να σκεφτούν για τη ζωντανή κληρονομιά τους, είναι το γεγονός ότι η άυλη πολιτιστική κληρονομιά βασίζεται στην έννοια της κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να αναγνωριστεί μόνο από εκείνους που μεταδίδουν από γενιά σε γενιά τις ζωντανές παραδόσεις τους, όπως γνώσεις, δεξιότητες, τεχνογνωσία, έθιμα κτλ. Με άλλα λόγια, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά προϋποθέτει την αναγνώρισή της ως τέτοιας από τις κοινότητες, τις ομάδες ή τα άτομα που τη δημιουργούν, τη διατηρούν και τη μεταδίδουν. Αυτοί μόνο αποφασίζουν εάν κάτι αποτελεί ή όχι μέρος της ζωντανής κληρονομιάς τους. Επομένως, ειδικά για αυτό το ζήτημα δεν υπάρχουν ούτε ειδικοί ούτε οποιασδήποτε μορφής Αρχή που αποφασίζουν για λογαριασμό των κοινοτήτων. Οι μαθητές/-τριές σας σίγουρα γνωρίζουν ή έχουν πάρει μέρος σε πρακτικές ή εορταστικές εκδηλώσεις στις κοινότητές που ανήκουν. Ωστόσο, μπορεί να μην έχουν συνειδητοποιήσει ότι όλες αυτές οι δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν ή γνωρίζουν είναι μέρος της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της κοινότητάς τους.

Άλλο ένα σημαντικό γνώρισμα της ζωντανής κληρονομιάς είναι ότι περιλαμβάνει πρακτικές και εκφράσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν και να έχουν νόημα για τους φορείς τους στο παρόν. Οι εκφράσεις της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν παραδόσεις που προέρχονται από το παρελθόν, είναι όμως ταυτόχρονα σύγχρονες, ζωντανές και αναδημιουργούνται διαρκώς μέσω μιας δυναμικής διαδικασίας.

Η ζωντανή κληρονομιά δεν είναι στάσιμη. Εξελίσσεται διαρκώς σε συνάρτηση με το περιβάλλον και την ιστορία μας. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά δεν περιλαμβάνει εκφράσεις που **δεν επιτελούνται** ή **δεν μεταδίδονται** πλέον. Ας πάρουμε για παράδειγμα χορούς που ήταν δημοφιλείς κατά τον Μεσαίωνα σε χώρες της Ευρώπης. Θα μπορούσαν να θεωρηθούν ζωντανή κληρονομιά μόνο εφόσον υπάρχει ακόμα και σήμερα μια ομάδα ή κοινότητα που εξακολουθεί να τους επιτελεί και να τους μεταδίδει στην επόμενη γενιά. Αντίστοιχα, στο πλαίσιο του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-ΕΕ, το αυστριακό σχολείο που βρίσκεται στην περιοχή του Salzkammergut επέλεξε να ενσωματώσει στη διδασκαλία το τοπικό έθιμο με την ονομασία Glöcklerlauf. Αυτή η τοπική γιορτή, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τα φωτισμένα διακοσμητικά στοιχεία στην αμφίεση των συμμετεχόντων, διοργανώνεται κάθε χρόνο εδώ και πολλές γενιές στις 5 Ιανουαρίου, δηλαδή την παραμονή των Θεοφανίων. Άνδρες και γυναίκες, νέοι και νέες αλλά και μεγαλύτεροι/-ες προετοιμάζονται επί μήνες για να μπορέσουν να πάρουν μέρος στους εορτασμούς.

Δείτε το βίντεο:

Διδασκαλία Φυσικής και Σχεδιασμού μέσω Η/Υ με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς [Glöcklerlauf](#).

Δεν είναι η «αυθεντικότητα» ή η «ομορφιά» ενός στοιχείου που έχουν σημασία. Αυτό που έχει πραγματικά σημασία είναι εάν το στοιχείο έχει νόημα για την κοινότητα που το διαφυλάττει ζωντανό και αν συνδέει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Για παράδειγμα, στο κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-EE οι εκπαιδευτικοί του βελγικού σχολείου ανακάλυψαν ότι οι 140 μαθητές/-τριές τους είχαν οικογενειακούς δεσμούς με 37 χώρες σε όλον τον κόσμο. Το πρόγραμμα επέτρεψε στους/στις μαθητές/-τριες να μοιραστούν τη ζωντανή κληρονομιά τους, να αισθανθούν περήφανοι/-ές για τις πολιτισμικές τους καταβολές και να γιορτάσουν την πολιτιστική ποικιλομορφία του σχολείου. Έτσι, το σχολείο κατέληξε να επιλέξει την τεχνική χαρακτηριστική Hanga από την Ιαπωνία και την ενσωμάτωσε στη διδασκαλία διαφορετικών διδακτικών αντικειμένων.

Δείτε το βίντεο:

Διδασκαλία Αισθητικής Αγωγής και Μαθηματικών με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς [Hanga](#).

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν η άυλη πολιτιστική κληρονομιά:

- ▶ Αναφέρεται στις **πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές**, τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και τα άτομα αναγνωρίζουν ότι αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους.
- ▶ **Βασίζεται στις κοινότητες**, δηλαδή μόνο τα μέλη των κοινοτήτων –όχι οι ειδικοί ή οποιασδήποτε μορφής Αρχή– μπορούν να αποφασίσουν εάν μια συγκεκριμένη πολιτισμική έκφραση αποτελεί ή όχι μέρος της ζωντανής κληρονομιάς τους.
- ▶ Προσδίδει **νόημα και αξία** για αυτούς/-ες που την επιτελούν.
- ▶ **Μεταδίδεται από γενιά σε γενιά**, με τις νεότερες γενιές να μαθαίνουν από τους μεγαλύτερους και όλα τα μέλη της κοινότητας να εμπλέκονται στην αναδημιουργία και την προσαρμογή της ζωντανής κληρονομιάς τους μέσα από τη διαδικασία της μετάδοσης.
- ▶ Είναι ταυτόχρονα **παραδοσιακή, σύγχρονη και ζωντανή**, δηλαδή επιτελείται στο παρόν και μεταδίδεται στις επόμενες γενιές.
- ▶ Είναι **δυναμική και συνεχώς μεταβαλλόμενη στο πέρασμα του χρόνου**, μπορεί δηλαδή σήμερα να μην είναι όλα ακριβώς ίδια με όσα κληρονομήσαμε από τις παλαιότερες γενιές ή να μην είναι ίδια ακόμα και με αυτά που θα παραδώσουμε στις μελλοντικές γενιές.
- ▶ Είναι **παρούσα σε κοινότητες φορέων σε όλον τον κόσμο**, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση ή αν ζουν σε αστικά ή αγροτικά περιβάλλοντα.

- ▶ **Δεν περιορίζεται από σύνορα κρατών**, καθώς μπορεί να επιτελείται από μέλη κοινοτήτων σε χωριά και πόλεις σε διαφορετικές περιοχές ή χώρες.
- ▶ Προσφέρει στους ανθρώπους το **αίσθημα της ταυτότητας, της συνέχειας και του ανήκειν** σε μία ή περισσότερες κοινότητες.
- ▶ Είναι **συμπεριληπτική**, δηλαδή περιλαμβάνει όλες τις κοινωνικές και πληθυσμιακές ομάδες, συμπεριλαμβάνοντας τους αυτόχθονες λαούς, μετανάστες και πρόσφυγες, ανθρώπους διαφορετικής ηλικίας και φύλου, ανθρώπους με αναπηρίες και μέλη ευάλωτων ομάδων.

Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ως ο μόνος οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών με συγκεκριμένη αποστολή στον τομέα του πολιτισμού, η UNESCO εργάζεται για την προστασία και διαφύλαξη την πολιτιστικής κληρονομιάς και την προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας ως κινητήριας δύναμης για τον διάλογο και την ανάπτυξη. Μία από τις λειτουργίες της UNESCO είναι ο καθορισμός ενός κανονιστικού πλαισίου στους τομείς που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της. Το 2003, η Γενική Συνέλευση της UNESCO υιοθέτησε τη **Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς**, την πρώτη διεθνή συνθήκη που παρείχε νομικό, διοικητικό και οικονομικό πλαίσιο για τη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς. Χάρη στη Σύμβαση, η ζωντανή κληρονομιά έχει πλέον γίνει μέρος του ευρύτερου πεδίου της πολιτιστικής κληρονομιάς, μαζί με άλλες εκφράσεις, όπως είναι η υλική, η φυσική ή ακόμα και η υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά.

Τα 27 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν κυρώσει την Σύμβαση του 2003, έχοντας έτσι δεσμευτεί για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που εντοπίζεται στην επικράτειά τους. Σε κάθε χώρα υπάρχουν ένας ή περισσότεροι αρμόδιοι φορείς που δραστηριοποιούνται εξειδικευμένα στον τομέα διαφύλαξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενδεικτικά παραδείγματα είναι οι Εθνικές Επιτροπές UNESCO ή τα Υπουργεία Πολιτισμού, φορείς δηλαδή που μπορεί να αποτελέσουν πολύτιμη πηγή πληροφοριών κατά την υλοποίηση σχολικών προγραμμάτων ή/και δραστηριοτήτων για τη ζωντανή κληρονομιά. Τα Υπουργεία Πολιτισμού των κρατών-μερών της Σύμβασης είναι υπεύθυνα για την τήρηση και επικαιροποίηση των **εθνικών ευρετηρίων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς**,¹⁵ τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν ως υλικό αναφοράς κατά την αναζήτηση και επιλογή εκφράσεων ζωντανής κληρονομιάς που θα ενσωματωθούν στα σχέδια μαθήματος.

15 Το Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελεί εργαλείο για την καταγραφή, τεκμηρίωση και ανάδειξη γνώσεων και πληροφοριών για ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς στο πλαίσιο της διαφύλαξής του. Στην παράγραφο 1 του Άρθρου 12 αναφέρεται το εξής: «κάθε κράτος-μέρος εφαρμόζει, προσαρμοσμένα στην περίπτωσή του, ένα ή περισσότερα, ευρετήρια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που υφίσταται στο έδαφός του. Τα ευρετήρια αυτά αποτελούν αντικείμενο τακτικής ενημέρωσης».

Η έννοια της διαφύλαξης της ζωντανής κληρονομιάς

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να παραμείνει ζωντανή μόνο για όσο χρονικό διάστημα σχετίζεται με τις κοινότητες, τις ομάδες ή/και τα άτομα που την επιτελούν και μόνο όσο μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Όταν μιλάμε για **διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς**, εννοούμε τη διασφάλιση ότι **αυτή η κληρονομιά παραμένει ένα ενεργό και σημαντικό στοιχείο της ζωής των ανθρώπων**. Η διαφύλαξη επομένως σημαίνει τη διατήρηση της μετάδοσης των γνώσεων, των τεχνικών και των πρακτικών που σχετίζονται με τη ζωντανή κληρονομιά καθώς και των αξιών και του νοήματος που η ίδια φέρει για τις κοινότητες.

Τα μέλη της κοινότητας έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν και να απολαμβάνουν την κληρονομιά τους αλλά και να παίρνουν αποφάσεις για το μέλλον της. Οι κοινότητες και οι ομάδες που επιτελούν εκφράσεις της ζωντανής κληρονομιάς διαθέτουν τα δικά τους συστήματα μετάδοσης γνώσεων και τεχνικών, τα οποία συχνά είναι ιδιαίτερα πολύπλοκα και δεν μπορούν πάντα να γίνουν εύκολα κατανοητά από όσους/-ες είναι εκτός κοινότητας. Συνεπώς, η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς αφορά πάντα τις κοινότητες, τις ομάδες ή/και τα άτομα που είναι φορείς ζωντανών παραδόσεων, αφού τελικά αυτοί είναι οι μόνοι μπορούν να διασφαλίσουν την επιβίωση της κληρονομιάς τους στον χρόνο.

Εντούτοις, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στις μέρες μας αντιμετωπίζει ολοένα και αυξανόμενες απειλές από εκτεταμένες κοινωνικές αλλαγές και την παγκοσμιοποίηση. Ως αποτέλεσμα, πολλοί και διαφορετικοί εμπλεκόμενοι φορείς, συμπεριλαμβανομένων κυβερνήσεων, ΜΚΟ, πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και σχολείων, κάνουν προσπάθειες για να συμβάλουν στη διαφύλαξή της. Η Σύμβαση του 2003 θεωρεί τον ρόλο των

φορέων αυτών θεμελιώδη. Συγκεκριμένα, η Σύμβαση αναγνωρίζει τη «μετάδοση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης» ως κομβικό μέτρο διαφύλαξης (Άρθρο 2) και αναφέρει τη σημασία της ευαισθητοποίησης και την προώθηση του σεβασμού για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά (Άρθρο 14). Ως εκπαιδευτικοί, μπορείτε να διαδραματίσετε καθοριστικό ρόλο στην αναγνώριση της ζωντανής κληρονομιάς των μαθητών/-τριών σας. Δραστηριότητες εντός και εκτός τάξης μπορούν να ενισχύσουν τη συνειδητοποίηση και την εκτίμηση των μαθητών/-τριών για τη δική τους άυλη πολιτιστική κληρονομιά αλλά και να καλλιεργήσουν τον σεβασμό για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά των άλλων. Ανάλογες δράσεις λοιπόν μπορούν να συνεισφέρουν στη μετάδοση και τη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς.

Η **διαγενεακή μετάδοση** διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διασφάλιση της συνέχειας και στη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Κατά κανόνα, οι γνώσεις και οι τεχνικές μεταδίδονται στις επόμενες γενιές, ξεκινώντας συχνά από το οικογενειακό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά, η θεσμοθέτηση στις κοινωνίες κανονιστικών πλαισίων, η εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση και άλλοι παράγοντες προξενούν την ολοένα αυξανόμενη διατάραξη αυτών των μηχανισμών μετάδοσης. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που η διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση είναι τόσο σημαντική στις μέρες μας.

Είναι σαφές ότι υπάρχει περιθώριο για να αναδειχθεί περισσότερο η σημασία της ζωντανής κληρονομιάς τόσο στα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών όσο και στις παιδαγωγικές μεθόδους. Τα σχολεία δεν έχουν αξιοποιήσει ακόμα στο έπακρο τη δυναμική της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τη βελτίωση της ποιότητας και της συνάφειας της εκπαίδευσης. Ομοίως, πολλές ευκαιρίες αξιοποίησης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας για την επικαιροποίηση του εκπαιδευτικού περιεχομένου και της μεθοδολογίας παραμένουν ακόμα αναξιοποίητες. Η διαδικασία μετάδοσης της ζωντανής κληρονομιάς περιλαμβάνει έναν πλούτο συστημάτων γνώσεων και μεθόδων μάθησης που μπορεί να προσφέρει στα σχολεία καινοτόμες διδακτικές πρακτικές και να βελτιώσει την ποιότητα της εκπαίδευσης. Συνεπώς, η ενσωμάτωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς επιτρέπει στα σχολεία να βελτιώσουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα, προτείνοντας ταυτόχρονα νέους δρόμους για τη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς.

Για περισσότερα παραδείγματα που αποτυπώνουν τον τρόπο ενσωμάτωσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην εκπαίδευση, μπορείτε να [ανατρέξετε στην ιστοσελίδα του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-ΕΕ](#) και στον ιστότοπο UNESCO [Clearinghouse on living heritage and education](#). Για περισσότερες βιβλιογραφικές πηγές μπορείτε να συμβουλευτείτε την ιστοσελίδα [2003 Convention Research Bibliography](#).

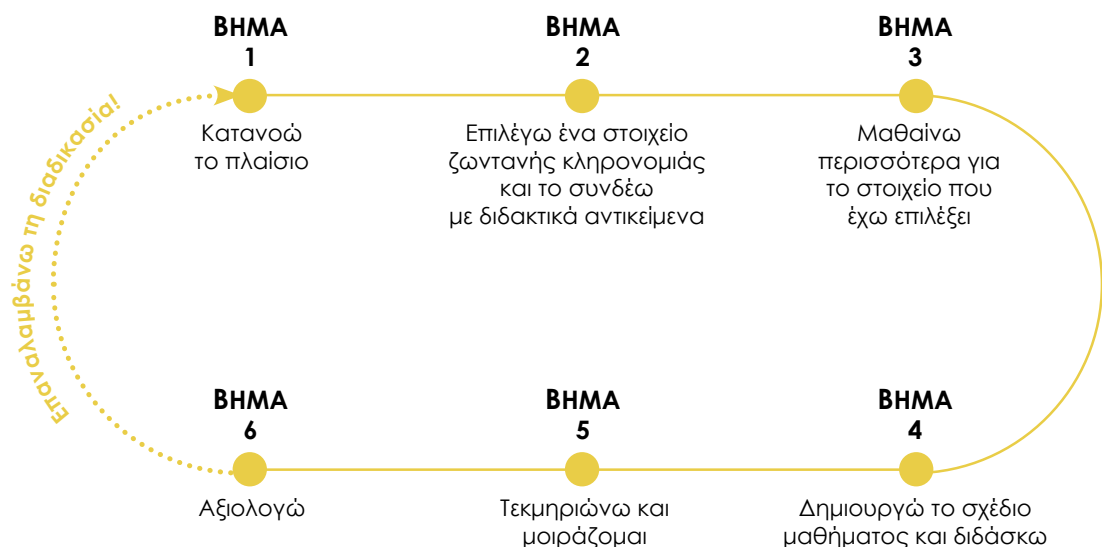

Η μέθοδος των έξι βημάτων για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση

Τα **έξι βήματα** που παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο καθορίστηκαν μέσω του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO- Ευρωπαϊκής Ένωσης που υλοποιήθηκε σε δέκα σχολεία-μέλη του Δικτύου Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet) στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εκπαιδευτικοί που συντόνισαν τη διαδικασία στα σχολεία τους δοκίμασαν την εναλλακτική αυτή προσέγγιση και η βιωματική τους εμπειρία καθόρισε τα βήματα που παρουσιάζονται εδώ. Πρόκειται για μια λογική ακολουθία βημάτων που οδηγούν τους/τις εκπαιδευτικούς από την επιλογή του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς στην ενσωμάτωσή του σε σχέδια μαθημάτων και εκπαιδευτικά σενάρια ή/και δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν τόσο μέσα όσο και έξω από τη σχολική τάξη.

Βεβαίως, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες διδακτικές προσεγγίσεις, δεν υπάρχει μία μόνη και ενιαία προσέγγιση για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση. Μπορεί να ανακαλύψετε ότι κάποιες από τις προτάσεις που ακολουθούν δεν είναι εφαρμόσιμες στο δικό σας σχολικό περιβάλλον ή μπορεί να θελήσετε να ακολουθήσετε άλλες προσεγγίσεις. Ωστόσο, έχετε κατά νου ότι η προτεινόμενη μεθοδολογία των έξι βημάτων έχει δυναμικό χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες καλό είναι να την προσαρμόσουν στο δικό τους περιβάλλον και στις δικές τους ανάγκες. Σας προσκαλούμε να την εξερευνήσετε, να την αξιοποιήσετε και να την προσαρμόσετε κατάλληλα, αλλά και να επιλέξετε τα παραδείγματα που εξυπηρετούν περισσότερο εσάς ως εκπαιδευτικούς, τους/τις μαθητές/-τριές σας και τους μαθησιακούς σας στόχους.

Διαβάζω, εφαρμόζω και ανακαλύπτω!

ΒΗΜΑ 1: Κατανοώ το πλαίσιο

Η κατανόηση του πλαισίου αποτελεί το πρώτο βήμα. Σας βοηθά να αρχίσετε να σκέφτεστε τι μπορείτε να κάνετε, πότε, πώς και με ποιους. Εάν δεν έχετε ασχοληθεί με τη ζωντανή κληρονομιά στο παρελθόν, αυτή είναι η στιγμή για να παρατηρήσετε και να σκεφτείτε, δεδομένου ότι το βήμα αυτό θα αποτελέσει τη βάση για οποιαδήποτε δραστηριότητα επιλέξετε να κάνετε τελικά. Αφιερώστε χρόνο για να αναλύσετε το πλαίσιο από την οπτική της ζωντανής κληρονομιάς. Σε κάθε περίπτωση, η ζωντανή κληρονομιά βρίσκεται παντού γύρω μας, ακόμη και αν δεν την είχαμε αναγνωρίσει νωρίτερα ως τέτοια.

Το πρώτο βήμα αποτελεί την προπαρασκευαστική φάση πριν από την επιλογή του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς και την ενσωμάτωσή του στο μάθημα. Υπάρχει εύρος επιλογών που μπορείτε να λάβετε υπόψη για την ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στο περιβάλλον της σχολικής εκπαίδευσης: μπορείτε να δουλέψετε μόνοι/-ες ή σε συνεργασία με άλλους/-ες εκπαιδευτικούς, μέσα στην τάξη ή εκτός, σχεδιάζοντας ένα μόνο μάθημα ή μια σειρά μαθημάτων.

Πριν από οτιδήποτε άλλο, αφιερώστε λίγο χρόνο για να σκεφτείτε τη σχολική σας κοινότητα και τις εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς που μπορεί να αναγνωρίζονται στον άμεσο περίγυρο. Προσπαθήστε να προσδιορίσετε τα άτομα που θα μπορούσαν να σας βοηθήσουν (π.χ. μέλη οικογενειών, τεχνίτες, πολιτιστικοί φορείς) να γνωρίσετε στους/στις μαθητές/-τριές σας μια συγκεκριμένη όψη ζωντανής κληρονομιάς. Επικεντρωθείτε στους ποικίλους τρόπους με τους οποίους η ζωντανή κληρονομιά θα μπορούσε να συμβαδίσει με τα Προγράμματα Σπουδών και την εκπαιδευτική διαδικασία εν γένει στο δικό σας σχολικό πλαίσιο. Μπορείτε επίσης να συζητήσετε με τους/τις συναδέλφους σας ιδέες ενσωμάτωσης της ζωντανής κληρονομιάς.

Και το κυριότερο: ευχαριστηθείτε τη διαδικασία!

Ποιες εκφάνσεις ζωντανής κληρονομιάς αναγνωρίζω στο σχολικό μου περιβάλλον;

Έχοντας μελετήσει το θεωρητικό μέρος αυτού του Οδηγού, έχετε πλέον εξοικειωθεί με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και γνωρίζετε γιατί θέλετε να την ενσωματώσετε στη διδασκαλία σας. Τώρα είναι η στιγμή να εξερευνήσετε και να προσδιορίσετε όψεις της ζωντανής κληρονομιάς στο σχολικό σας περιβάλλον, αναζητώντας ευκαιρίες για να την ενσωματώσετε στη διδασκαλία σας με δημιουργικό και συνεργατικό τρόπο.

Θα μπορούσατε να εμπλέξετε ενεργά τους/τις μαθητές/-τριές σας σε μια συμμετοχική έρευνα στις οικογένειες και τις κοινότητές τους.

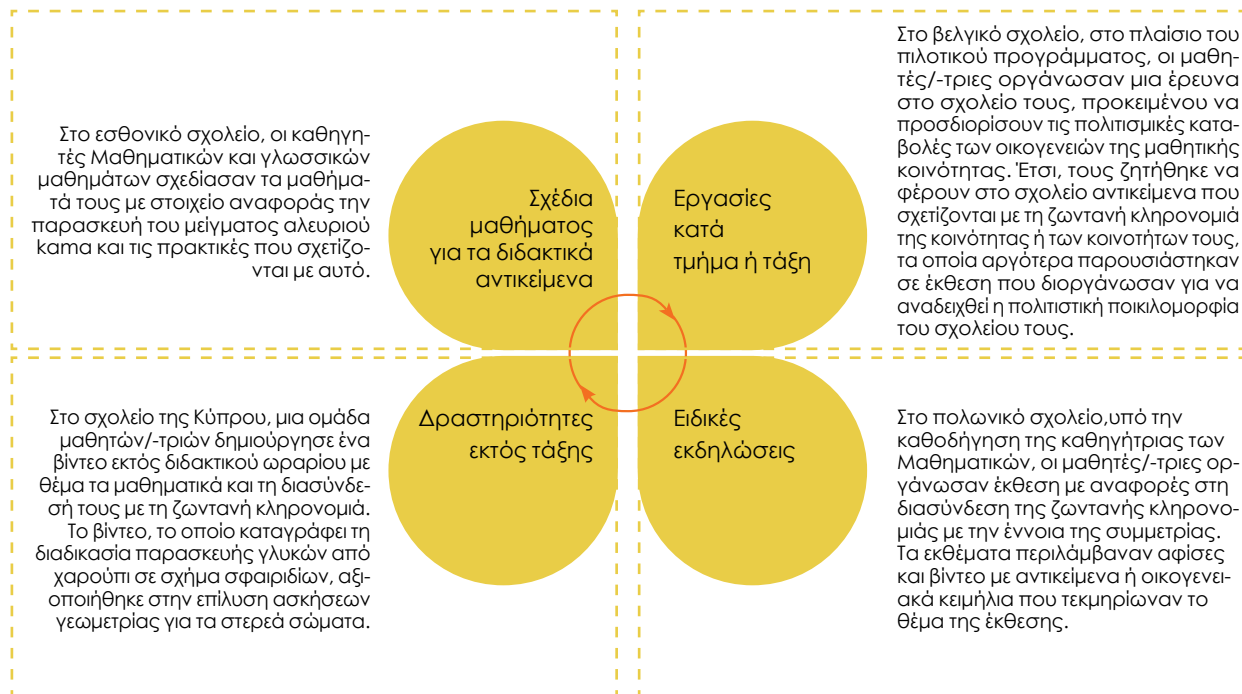
Η αναγνώριση όψεων κληρονομιάς που είναι ζωντανές ακόμα στις οικογένειες και τις κοινότητες των μαθητών/-τριών σας αποτελεί σημαντικό βήμα για την κατανόηση του τοπικού πλαισίου. Αποτελεί επίσης προαπαιτούμενο για την επιλογή του στοιχείου ή των στοιχείων που επιθυμείτε να αξιοποιήσετε στη διδασκαλία σας.

Ένας τρόπος προσδιορισμού των τοπικών στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς είναι η διεξαγωγή μιας απλής, και όχι αναγκαστικά εξαντλητικής, χαρτογράφησης με τους/τις μαθητές/-τριές σας. Με τη διαδικασία αυτή μπορείτε να μάθετε για τη ζωντανή κληρονομιά τους αλλά και να τους/τις βοηθήσετε να κατανοήσουν καλύτερα την έννοια της. Θα μπορούσατε να ξεκινήσετε αναγνωρίζοντας και προσδιορίζοντας:

- ▶ Στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που **συνδέονται άμεσα με τη ζωή των μαθητών/-τριών** (π.χ. εποχιακοί ή οικογενειακοί εορτασμοί, μουσικά όργανα, χοροί ή τραγούδια). Οι μαθητές/-τριες και οι οικογένειές τους με χαρά θα δια-

τυπώσουν τις προτάσεις τους. Το βήμα αυτό θα μπορούσε να αποφέρει ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αποτελέσματα σε τάξεις στις οποίες οι μαθητές/-τριες προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Έτσι, προσφέρεται η ευκαιρία σε όλους/όλες να μοιραστούν τη δική τους ζωντανή κληρονομιά με τους/τις συμμαθητές/-τριές τους και να μάθουν για τις ζωντανές παραδόσεις που φέρει ο καθένας και η καθεμία.

- ▶ Στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που **συνδέονται με τη ζωή γύρω από την τοποθεσία του σχολείου** (π.χ. εκδηλώσεις στο χωριό, την πόλη ή την ευρύτερη περιοχή, όπως τελετουργικές πομπές και λιτανείες, ή μια μεγάλη γιορτή) και επιτελούνται σε μεγάλη κλίμακα από τις τοπικές κοινότητες. Οι πηγές πληροφόρησής σας μπορεί να είναι τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων, τεχνίτες/χειροτέχνες, μέλη συλλόγων που ασχολούνται με την παραδοσιακή χειροτεχνία, επαγγελματίες που ασχολούνται με τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ευρύτερα τον πολιτισμό, συμπεριλαμβανομένων και όσων εργάζονται σε πολιτιστικά ιδρύματα, βιβλιοθήκες, μουσεία κλπ. Επίσης, οι συνάδελφοί σας στο σχολείο θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξαιρετική πηγή άντλησης πληροφοριών.
- ▶ Στοιχεία που είναι **ήδη εγγεγραμμένα σε τοπικά ή εθνικά ευρετήρια** ή στους διεθνείς καταλόγους της Σύμβασης είναι εύκολα προσπελάσιμα και μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης. Μπορείτε επίσης να έχετε εύκολη πρόσβαση μέσω της πλατφόρμας της **UNESCO Dive into ICH**, προκειμένου να ανακαλύψετε τον πλούτο των εγγεγραμμένων στοιχείων.

Τι είδους εκπαιδευτικές δραστηριότητες μπορώ να υλοποιήσω;

Μόλις αποκτήσετε μια πληρέστερη εικόνα της ζωντανής κληρονομιάς που αναγνωρίζετε στο σχολικό σας περιβάλλον, μπορείτε να σκεφτείτε τι είδους εκπαιδευτικές δραστηριότητες θα μπορούσατε να υλοποιήσετε στο σχολείο σας.

Στα περισσότερα σχολεία η διδασκαλία των αντικειμένων βασίζεται στα υποχρεωτικά Προγράμματα Σπουδών που διαρθρώνονται ανά διδακτικό αντικείμενο, όπως, για παράδειγμα, τα Μαθηματικά, οι Φυσικές Επιστήμες, τα Γλωσσικά Μαθήματα, οι Κοινωνικές Επιστήμες, η Μουσική και η Φυσική Αγωγή. Κάποια σχολεία υλοποιούν επίσης προαιρετικά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων εκτός διδακτικού ωραρίου. Η ζωντανή κληρονομιά μπορεί να ενσωματωθεί σε όλα τα παραπάνω. Εξερευνήστε λοιπόν τις καταλληλότερες δραστηριότητες και όσες εσείς θεωρείτε ότι είναι εφικτές στο σχολείο σας.

Με ποιους μπορώ να συνεργαστώ;

Η ζωντανή κληρονομιά βασίζεται στις κοινότητες. Αυτό το χαρακτηριστικό της υπογραμμίζει τη σημασία αναζήτησης συνεργασιών (με άτομα ή συλλογικότητες) που επιθυμούν να εμπλακούν ενεργά και να υποστηρίξουν κάθε στάδιο του εγχειρήματός σας. Οι βασικοί συνεργάτες σας είναι βέβαια οι οικογένειες και τα μέλη της/των κοινοτήτων/-ων που μπορούν να παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές σχετικά με τη συγκεκριμένη όψη ζωντανής κληρονομιάς που επιλέξατε να αξιοποιήσετε. Άλλοι πιθανοί συνεργάτες σας είναι οι συνάδελφοί σας που μπορούν να σας βοηθήσουν να εξερευνήσετε τους τρόπους ενσωμάτωσης ενός συγκεκριμένου στοιχείου στα υποχρεωτικά Προγράμματα Σπουδών ποικίλων διδακτικών αντικειμένων ή σε δραστηριότητες εκτός τάξης.

Συνεργάτες στο σχολείο

Μπορείτε να συζητήσετε με συναδέλφους σας τις αρχικές σας ιδέες για την πιθανή ενσωμάτωση κάποιου στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς.

- ▶ Οι συνάδελφοι **που διδάσκουν το ίδιο αντικείμενο** (στο σχολείο σας ή σε άλλο σχολείο) μπορούν να προτείνουν ιδέες και ανατροφοδότηση που σχετίζονται με το περιεχόμενο. Έτσι, μπορείτε να βοηθηθείτε και να αξιολογήσετε εάν το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς που έχετε κατά νου έχει συνάφεια με τους μαθησιακούς στόχους των Προγραμμάτων Σπουδών.
- ▶ Οι συνάδελφοι **που διδάσκουν άλλα αντικείμενα** μπορεί να ενδιαφέρονται να εξερευνήσουν κατά πόσον το/τα στοιχείο/-α ζωντανής κληρονομιάς που έχετε κατά νου έχει/-ουν συνάφεια με τα δικά τους διδακτικά αντικείμενα και ενδεχομένως θελήσουν να σχεδιάσετε από κοινού ένα διαθεματικό πρόγραμμα.

- ▶ Οι συνάδελφοι **που συντονίζουν προαιρετικά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων ή εκπαιδευτικούς ομίλους** μπορεί να ενδιαφέρονται να βοηθήσουν στην ενσωμάτωση του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς στο σχολείο, σχεδιάζοντας κάποια σχετική δραστηριότητα ή οργανώνοντας μια επίσκεψη ή μια εκδήλωση, ή ακόμα και μια παρουσίαση για τους/τις μαθητές/-τριες.

Με ποιους μπορώ να συνεργαστώ;

Με τα μέλη των οικογενειών: γονείς, παππούδες, γιαγιάδες, άλλα συγγενικά πρόσωπα

Με τους φορείς και κοινότητες κληρονομιάς

Με τοπικές ενώσεις (πολιτιστικές, αθλητικές κλπ.)

Με εκπροσώπους πολιτιστικών κέντρων, μουσείων, βιβλιοθηκών, αρχείων, καλλιτεχνικών σχολών κλπ.

Με εκπροσώπους πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και εμπειρογνώμονες

Με εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης ή αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες για θέματα πολιτισμού, πολιτιστικής κληρονομιάς, αθλητισμού, τουρισμού κλπ.

Κάποιοι από αυτούς/-ές μπορεί να έχουν ήδη ασχοληθεί με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και έτσι να είναι σε θέση να μοιραστούν την εμπειρία τους.

Φυσικά, δεν θα θελήσουν όλοι να πάρουν μέρος στο εγχείρημα. Τα θετικά αποτελέσματα όμως που μπορεί να προκύψουν από μια μικρή και αφοσιωμένη ομάδα, ενδεχομένως να προσελκύσουν περισσότερους/-ες συναδέλφους σας στο μέλλον.

Η υποστήριξη της Διεύθυνσης του σχολείου μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο για τη συμμετοχή των συναδέλφων σας στη διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά.

Συνεργάτες στην κοινότητα

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι κοινότητες και η διαγενεακή μετάδοση αποτελούν το επίκεντρο της διαφύλαξης της ζωντανής κληρονομιάς. Πρέπει πάντα να έχουμε στο μυαλό μας ότι η ενεργή εμπλοκή των φορέων και των κοινοτήτων κληρονομιάς μπορεί να αποφέρει σημαντικά οφέλη για τη μαθησιακή εμπειρία των μαθητών/-τριών. Οι δέκα μελέτες περίπτωσης του ευρωπαϊκού πιλοτικού προγράμματος κατέδειξαν ότι οι φορείς και οι κοινότητες με χαρά και προθυμία θέλησαν να συνεισφέρουν σε όλα τα στάδια του εγχειρήματος. Έχετε κατά νου ότι μπορούν να προσφέρουν πληροφορίες κατά την προετοιμασία των μαθημάτων, να βοηθήσουν στην υλοποίηση δραστηριοτήτων και να συνεισφέρουν στην ευρύτερη συζήτηση για τη διδασκαλία και τη μάθηση με τη ζωντανή κληρονομιά. Η συνεργασία με τους φορείς και τις κοινότητες προσθέτει αξία στη μαθησιακή διαδικασία συνδέοντας τους/τις νέους/-ες με τους μεγαλύτερους, διευκολύνοντας έτσι τη μετάδοση νοημάτων, γνώσης και δεξιοτήτων.

Οι φορείς και οι κοινότητες κληρονομιάς μπορούν:

- ▶ να βοηθήσουν στην αναγνώριση στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική κοινότητα,
- ▶ να προσφέρουν περισσότερες πληροφορίες για συγκεκριμένα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς, να μοιραστούν τους λόγους για τους οποίους η ζωντανή κληρονομιά έχει νόημα για αυτούς, να δώσουν ιδέες για τον τρόπο ενσωμάτωσης των στοιχείων στο σχολικό πλαίσιο ή ακόμη και να δημιουργήσουν παιδαγωγικό υλικό,
- ▶ να προσκληθούν ως ομιλητές προκειμένου να παρουσιάσουν ένα στοιχείο,
- ▶ να δεχθούν μαθητές/-τριες στους χώρους εργασίας (π.χ. εργαστήρια χειροτεχνίας, πολιτιστικούς χώρους, μουσεία, βιβλιοθήκες κλπ.) ή ακόμα και στο σπίτι τους,
- ▶ να βοηθήσουν στην επιμέλεια ενός σχεδίου μαθήματος συζητώντας κατά πόσον το περιεχόμενο που σχετίζεται με τη ζωντανή κληρονομιά αντανάκλα τις αξίες της κοινότητας,
- ▶ να καθοδηγήσουν τους/τις μαθητές/-τριες κατά τη διάρκεια μιας εκδήλωσης, εάν πρόκειται για εορταστική εκδήλωση (π.χ. καρναβάλι), και να τους/τις βοηθήσουν να την κατανοήσουν πληρέστερα.

Όταν ασχολούμαστε με τη ζωντανή κληρονομιά και συνεργαζόμαστε με κάποια κοινότητα, καλό είναι να έχουμε πάντα κατά νου ότι η διεξαγωγή έρευνας ή η συλλογή στοιχείων είναι ευαίσθητο θέμα και πρέπει πάντα να ενεργούμε με ιδιαίτερο σεβασμό απέναντι στα μέλη της.

Οι Δώδεκα Δεοντολογικές Αρχές για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελούν χρήσιμο οδηγό για τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Συναντήσεις με τις κοινότητες

Στην Ισπανία, η εκπαιδευτικός προσκάλεσε στο σχολείο εκπροσώπους του συλλόγου A Merdeira, οι οποίοι μίλησαν για τις τοπικές καρναβαλικές παραδόσεις, με ιδιαίτερη έμφαση στην καρναβαλική φιγούρα O Merdeiro που αναπαριστά ψαράδες μεταμφιεσμένους σε αγρότες.

Πώς και πότε μπορώ να προγραμματίσω τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες διδάσκοντας με τη ζωντανή κληρονομιά;

Η κατάλληλη χρονική στιγμή για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων εξαρτάται συνήθως από μια πληθώρα παραγόντων. Είναι σημαντικό λοιπόν να καταρτίσετε το χρονοδιάγραμμα από νωρίς, ιδανικά στην αρχή του σχολικού έτους, όταν γίνεται ο συνολικός προγραμματισμός της χρονιάς. Βέβαια, η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στα σχέδια μαθημάτων σας ή σε άλλες σχολικές δραστηριότητες μπορεί να γίνει και αργότερα, ίσως στο μέσο ή και προς το τέλος της σχολικής χρονιάς. Μπορείτε να ξεκινήσετε με ένα ή με λίγα μαθήματα ή/και διδακτικά αντικείμενα ή με ένα μικρό πρότζεκτ που μπορείτε να το επεκτείνετε και τις επόμενες σχολικές χρονιές.

Κάποια στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς σχετίζονται με συγκεκριμένες χρονικές στιγμές ή περιόδους του έτους: καρναβάλια, μεγάλες γιορτές, εθιμικές πρακτικές που συνδέονται με την εναλλαγή των εποχών ή τον κύκλο των αγροτικών εργασιών. Στις περιπτώσεις

κατά τις οποίες η συμμετοχή σε αυτές και ανάλογες εκδηλώσεις εντάσσεται στα σχέδια ενσωμάτωσης του στοιχείου στη μαθησιακή διαδικασία, οι δραστηριότητες θα πρέπει να ξεκινούν πολύ νωρίτερα, ώστε να υπάρχει επαρκής προετοιμασία και χρόνος για την κατά το δυνατό μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών. Η ίδια η έκφραση ζωντανής κληρονομιάς που πρόκειται να γνωρίσουν από κοντά οι μαθητές/-τριες μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία να βιώσουν τη ζωντανή κληρονομιά, να αναστοχαστούν και ενδεχομένως να συνεχίσουν τη μετάδοσή της στο μέλλον. Μπορεί επίσης να τους προσφέρει την ευκαιρία να παρατηρήσουν και να τεκμηριώσουν το στοιχείο.

Όταν σχεδιάζετε την εμπλοκή των μελών μιας κοινότητας, βεβαιωθείτε ότι είναι διαθέσιμα και συναινούν σε όποια μορφή συνεργασίας προτείνετε (επισκέψεις, παρουσίαση του στοιχείου, συνεντεύξεις κλπ.). Είναι πιθανόν σε κάποιες περιόδους του έτους να είναι πολύ απασχολημένα.

Προγραμματισμός μαθημάτων με επίκεντρο τα καρναβαλικά δρώμενα

Το καρναβάλι του Masopust στην Τσεχία πραγματοποιείται κάθε χρόνο τον Φεβρουάριο. Πριν από την έναρξή του, τα διδακτικά αντικείμενα της Αγγλικής Γλώσσας, της Ιστορίας και της Αισθητικής Αγωγής επικεντρώθηκαν στο καρναβάλι, έτσι ώστε οι μαθητές/-τριες να πάρουν πληροφορίες για το ιστορικό του πλαίσιο, τον τρόπο επιτέλεσής του σήμερα και γενικότερα το νόημα και τη σημασία του. Μάλιστα, μια ομάδα μαθητών/-τριών συμμετείχε στο καρναβάλι και δημιούργησε ένα βίντεο, το οποίο αργότερα χρησιμοποιήθηκε στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας.

ΒΗΜΑ 2: Επιλέγω το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Με την ολοκλήρωση του Βήματος 1 έχετε ήδη αποκτήσει τη γενική εικόνα του πλαισίου της ζωντανής κληρονομιάς γύρω σας, εντός και εκτός σχολείου. Ακόμη, έχετε καταλήξει στους βασικούς σας συνεργάτες και τέλος γνωρίζετε τι είναι εφικτό, λαμβάνοντας υπόψη το σχολικό σας περιβάλλον.

Τώρα είναι η στιγμή να αποφασίσετε ποιο στοιχείο ή ποια στοιχεία θα αξιοποιήσετε ως μέρος της μαθησιακής εμπειρίας των μαθητών/-τριών σας, το είδος του μαθήματος που θέλετε να διδάξετε με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά και τη δραστηριότητα ή τις δραστηριότητες που θα θέλατε να οργανώσετε με τους τοπικούς φορείς και κοινότητες.

Πώς επιλέγω το στοιχείο;

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις για να ξεκινήσετε να ορίζετε το πλαίσιο της άσκησης χαρτογράφησης (βλ. Βήμα 1). Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ως αφετηρία είτε τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς που προσδιορίσατε είτε το ίδιο το διδακτικό αντικείμενο.

Η ζωντανή κληρονομιά ως σημείο αφετηρίας

Επιλέγετε ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς για τη διδασκαλία

Εντοπίζετε και αναλύετε τις πληροφορίες που προσφέρει το στοιχείο, για να κρίνετε αν μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία ποικίλων διδακτικών αντικειμένων.

Τι είδους δράση, γνώση, πεποίθηση προκύπτει από την πρακτική αυτή;

Τι είδους υλικά τυχόν χρησιμοποιούνται ή παράγονται σε σχέση με αυτή την πρακτική;

Μπορούν να αξιοποιηθούν ως εργαλείο για το μάθημα;

Αντιστοιχίστε αυτές τις πληροφορίες με τους μαθησιακούς στόχους διαφορετικών διδακτικών αντικειμένων

Ενσωμάτωση
σε μάθημα
Μαθηματικών

Ενσωμάτωση
σε μάθημα
Φυσικής

Ενσωμάτωση
σε γλωσσικό
μάθημα

Ενσωμάτωση
σε μάθημα
Γεωγραφίας

Ενσωμάτωση
σε μάθημα
Αισθητικής
Αγωγής/
Καλλιτεχνικών

κλπ.

Το διδακτικό αντικείμενο ως σημείο αφετηρίας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Εξετάστε τους μαθησιακούς στόχους διαφόρων μαθημάτων για ένα συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο

Χρήσιμο βοήθημα για να επιλέξετε το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς είναι το **Εργαλείο 2** που προσφέρει ιδέες για **πιθανές συνδέσεις μεταξύ διδακτικών αντικειμένων και στοιχείων** (βλ. σελ. 77). Επίσης, μην ξεχνάτε ότι ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς μπορεί συχνά να συνδέεται με αρκετά διδακτικά αντικείμενα.

Η έκταση ή το βάρος που θα δοθεί στο περιεχόμενο που σχετίζεται με τη ζωντανή κληρονομιά μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με το θέμα του μαθήματος.

Είναι καλό να λαμβάνετε υπόψη τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών/-τριών σας, όταν επιλέγετε το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς με το οποίο θα ασχοληθείτε.

Οι μαθητές/-τριες θα είναι πιο δεκτικοί σε μια νέα δραστηριότητα, αν έχουν ήδη εκδηλώσει ενδιαφέρον για το θέμα. Μπορεί ήδη να συμμετέχουν ενεργά στις πολιτισμικές εκφράσεις της κοινότητάς τους, γεγονός για το οποίο ενδεχομένως νιώθουν περήφανοι. Μπορεί επίσης να εκδηλώσουν ενδιαφέρον, προκειμένου να πάρουν πληροφορίες σχετικά με την κληρονομιά άλλων κοινοτήτων. Κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες πιθανόν να είναι οι ίδιοι/-ες φορείς ενός στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς και να μοιραστούν συνεπώς την εμπειρία τους με τους/τις συμμαθητές/-τριές τους. Αυτό συνέβη στην περίπτωση των σχολείων από την Αυστρία και την Ισπανία (στο πλαίσιο του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-ΕΕ), με συγκεκριμένους μαθητές/-τριες να παρουσιάζουν τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς τους στους/στις συμμαθητές/-τριές τους.

Στο τέλος αυτού του βήματος θα πρέπει να έχετε μια ξεκάθαρη ιδέα για το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς με το οποίο θα

ασχοληθείτε, είτε ατομικά είτε με άλλους/-ες εκπαιδευτικούς. Όπως συμβαίνει με κάθε νέα πρωτοβουλία στο σχολείο, πριν ξεκινήσετε, μπορεί να χρειαστείτε έγκριση από τη Διεύθυνση του σχολείου ή από τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης. Ανάλογα με την εκπαιδευτική δραστηριότητα που θέλετε να υλοποιήσετε, ίσως χρειαστεί να έχετε και τη συναίνεση των γονέων.

Τα χριστουγεννιάτικα κουλουράκια Kūčīukai και τα διδακτικά αντικείμενα της Τεχνολογίας, των Μαθηματικών, της Λιθουανικής, της Αγγλικής, της Γερμανικής και της Ρωσικής γλώσσας.

Τα Kūčīukai είναι ένα πολύ δημοφιλές έδεσμα που προσφέρεται την παραμονή των Χριστουγέννων στη Λιθουανία. Στο μάθημα της Τεχνολογίας οι μαθητές/-τριες έμαθαν πώς να φτιάχνουν και να ψήνουν οι ίδιοι τα κουλουράκια τους. Στα μαθήματα της Λιθουανικής, της Αγγλικής, της Γερμανικής και της Ρωσικής γλώσσας η συνταγή και οι παραδόσεις που σχετίζονται με τα κουλουράκια Kūčīukai αξιοποιήθηκαν ως πλαίσιο για τη βελτίωση του λεξιλογίου και των δεξιοτήτων προφορικού λόγου των μαθητών/-τριών. Στα Μαθηματικά η συνταγή αξιοποιήθηκε ως βάση για διαφορετικά είδη υπολογιστικών πράξεων.

Η έννοια της συμμετρίας στα μαθηματικά με την αξιοποίηση παραδοσιακών διακοσμητικών μοτίβων.

Ta strojeludowe στην πολωνική γλώσσα είναι ένα είδος παραδοσιακής ενδυμασίας που απαντάται σε πολλές περιοχές της χώρας. Φοριέται από άνδρες, γυναίκες και παιδιά όλων των ηλικιών σε ειδικές περιστάσεις, όπως γάμοι ή εορταστικές εκδηλώσεις. Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος, η καθηγήτρια μαθηματικών αξιοποίησε τοπικά παραδοσιακά διακοσμητικά μοτίβα της ενδυμασίας για να εξηγήσει στην τάξη την έννοια της συμμετρίας. Οι μαθητές/-τριες έκαναν έρευνα για τα μοτίβα των παραδοσιακών ενδυμασιών, συμβουλευτήκαν μια τοπική λαογραφική ομάδα και οργάνωσαν συνεντεύξεις με οικογένειες για το νόημα των μοτίβων και τις τεχνικές κεντήματος που χρησιμοποιούνται.

Τι πρέπει να προβλέψω κατά τον σχεδιασμό;

Σε αυτό το στάδιο πιθανόν έχετε ήδη προσδιορίσει ένα ή δύο στοιχεία με τα οποία θα θέλατε να ασχοληθείτε. Πριν ξεκινήσετε τη διαδικασία του σχεδιασμού, είναι απαραίτητο να έχετε καταλήξει εάν είναι εφικτό να οργανώσετε τη δραστηριότητά σας γύρω από αυτό/-ά το/τα στοιχείο/-α. Όπως με κάθε νέα δραστηριότητα που διεξάγεται στο σχολικό περιβάλλον, πρέπει να προσδιορίσετε τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις που ενδεχομένως να αντιμετωπίσετε κατά την υλοποίηση.

Τα περισσότερα μαθήματα ή/και εκπαιδευτικές δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν με ελάχιστους πόρους. Σε κάποιες όμως περιπτώσεις είναι πιθανόν να απαιτείται περισσότερη υλικοτεχνική υποστήριξη ή χρηματοδότηση. Οι διαθέσιμοι πόροι του σχολείου θα καθορίσουν τι είναι ρεαλιστικά εφικτό. Μπορεί να χρειαστεί να είστε ευέλικτοι και να πρέπει να σκεφτείτε άλλες εναλλακτικές, αν χρειαστεί να γίνουν αλλαγές.

Είναι καλό να λάβετε υπόψη σας και άλλες παραμέτρους που σχετίζονται με το στοιχείο και είναι πιθανόν να έχουν αντίκτυπο στις δραστηριότητές σας, όπως για παράδειγμα:

- ▶ Η γλώσσα: Σε περιπτώσεις πολυπολιτισμικών κοινοτήτων, υπάρχει η πιθανότητα να χρειαστεί οι μαθητές/-τριες να αλληλεπιδράσουν με τοπικούς φορείς και άτομα που μπορεί να αξιοποιηθούν ως πηγές, προκειμένου να πάρουν πληροφορίες σε διαφορετική γλώσσα;
- ▶ Οι κανονισμοί ασφαλείας: Ποιους κανονισμούς χρειάζεται να λάβετε υπόψη σας, όταν σχεδιάζετε να διοργανώσετε εκπαιδευτικές επισκέψεις ή να προσκαλέσετε ομιλητές/-τριες στο σχολείο; Επιτρέπεται να μεταφέρετε μαθητές/-τριες με το δικό σας αυτοκίνητο;

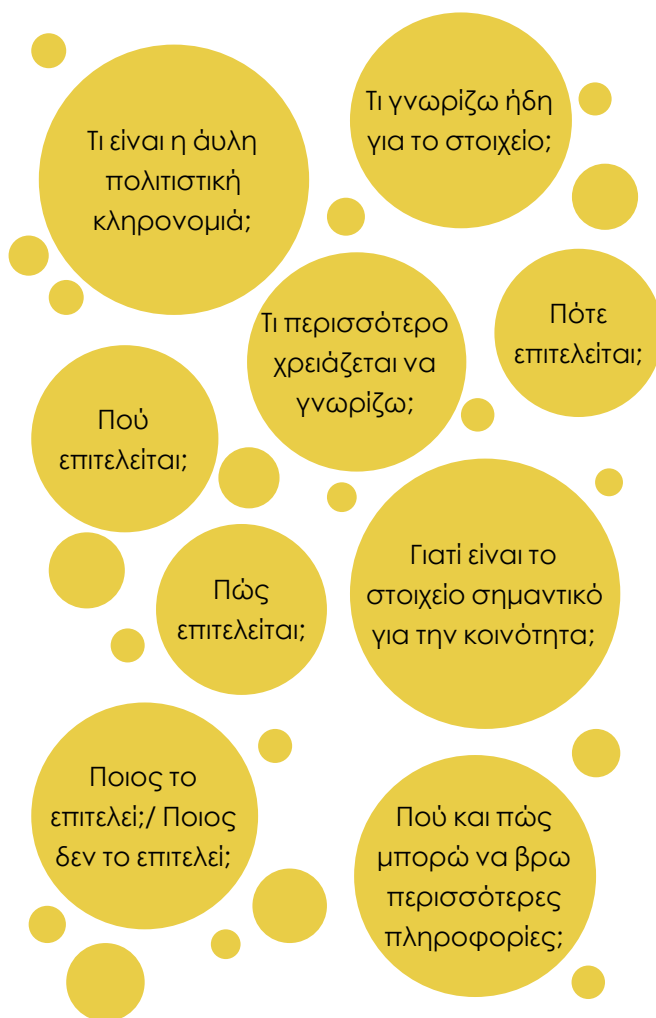
ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ/ΠΟΡΟΙ
Προετοιμασία μαθημάτων, δημιουργία σημειώσεων/φυλλαδίων με εισαγωγικές πληροφορίες, προσδιορισμός φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς για τις δραστηριότητές σας.	Πληροφορίες για το στοιχείο και συνεργασία με τα μέλη της κοινότητας.
Υποδοχή προσκεκλημένων ομιλητών/-τριών, διοργάνωση εκδηλώσεων, εκθέσεων και δραστηριοτήτων.	Κατάλληλοι χώροι
Προβολές οπτικοακουστικού υλικού (φωτογραφίες, ταινίες).	Οπτικοακουστικός εξοπλισμός (προβολικό μηχάνημα, οθόνη).
Διοργάνωση εκπαιδευτικών επισκέψεων, συναντήσεων με πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας που μπορούν να δώσουν χρήσιμες πληροφορίες.	Φορείς/κοινότητες που προτείνονται για επίσκεψη (μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχεία, θεατρικές σκηνές, τοπικές πολιτιστικές ενώσεις). Μέσα μεταφοράς: δημόσια (τρένο/μετρό, λεωφορείο) ή ιδιωτικά (αυτοκίνητο/σχολικό λεωφορείο).
Τεκμηρίωση πολιτισμικών πρακτικών και διεξαγωγή συνεντεύξεων.	Εξοπλισμός καταγραφής ήχου και εικόνας
Πληρωμή αντιτίμου εισιτηρίων, αγορά προμηθειών.	Χρηματοδότηση
Υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, διεξαγωγή έρευνας, διοργάνωση συναντήσεων με τις τοπικές κοινότητες.	Χρόνος

Στη συνέχεια, καλό είναι να αναρωτηθείτε εάν υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι για να πετύχετε τους στόχους σας, σε περίπτωση που κάποιοι από τους πόρους δεν είναι διαθέσιμοι ή αντιμετωπίσετε περιορισμούς. Πριν συνεχίσετε, είναι χρήσιμο να συντάξετε έναν κατάλογο όλων των προαπαιτούμενων, των πιθανών προκλήσεων και εναλλακτικών λύσεων σε σχέση με την εκπαιδευτική δραστηριότητα που σχεδιάσατε. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον παραπάνω πίνακα ή κάτι άλλο παρεμφερές. Αυτή η ενέργεια θα σας βοηθήσει να αποφασίσετε εάν όντως μπορείτε να δουλέψετε με το στοιχείο που διαλέξατε ή εάν είναι αναγκαίο να επιλέξετε κάποιο άλλο που θα σας επιτρέψει να υλοποιήσετε τη δραστηριότητά σας πιο εύκολα.

Στο τέλος αυτού του βήματος, θα έχετε επιλέξει το στοιχείο με το οποίο θέλετε να ασχοληθείτε, είτε ατομικά είτε μαζί με άλλους/-ες εκπαιδευτικούς, καθώς και τη μορφή της δραστηριότητας (τα διδακτικά αντικείμενα ή τις δραστηριότητες εκτός σχολικού ωραρίου) για να γίνει η ενσωμάτωση. Επίσης, θα πρέπει να έχετε πάντα κατά νου τα προαπαιτούμενα και τις πιθανές προκλήσεις, ώστε να διασφαλίσετε την επιτυχή υλοποίηση της δραστηριότητας.

ΒΗΜΑ 3: Μαθαίνω περισσότερα για το στοιχείο που έχω επιλέξει

Για τον σχεδιασμό ενός μαθήματος στο οποίο ενσωματώνεται η ζωντανή κληρονομιά, είναι πιθανόν να χρειαστεί να συλλέξετε πληροφορίες για το στοιχείο που επιλέξατε. Στο πλαίσιο αυτό, ενδεχομένως χρειαστεί να έρθετε σε επαφή με φορείς και κοινότητες αλλά και ομάδες (π.χ. πολιτιστικούς συλλόγους) που ασχολούνται με τη διαφύλαξη του στοιχείου.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι συλλογής πληροφοριών. Οι πιο γνωστοί είναι η **βιβλιογραφική έρευνα** και οι **συνεντεύξεις με τους φορείς και τις κοινότητες κληρονομιάς**. Η δεύτερη μέθοδος είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση του νοήματος που έχει το στοιχείο για την κοινότητα. Κατά τη βιβλιογραφική έρευνα, συλλέγουμε πληροφορίες καταγεγραμμένες από άλλους ανθρώπους και διαθέσιμες σε βιβλία, άρθρα ή στο διαδίκτυο. Όταν διεξάγουμε συνεντεύξεις, συλλέγουμε εμείς τις πληροφορίες από τους **φορείς και τις κοινότητες**, συμπεριλαμβανομένων και των μελών των οικογενειών, χειροτεχνών, καλλιτεχνών, εκπροσώπων ΜΚΟ ή πολιτιστικών φορέων. Ενώ κάτι τέτοιο μπορεί να είναι πολύ πιο χρονοβόρο, οι συναντήσεις μεταξύ μαθητών/-τριών και των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς αποτελούν τις πιο πλούσιες και πιο ενδιαφέρουσες εμπειρίες για τους/τις μαθητές/-τριες.

Το **Εργαλείο 1** (βλ. σελ. 72) περιλαμβάνει χρήσιμες προτάσεις για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με αποτελεσματικό τρόπο και με οδηγό τις δεοντολογικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία της συνέντευξης.

Περισσότερες πληροφορίες στα αγγλικά είναι διαθέσιμες στο <https://ich.unesco.org/en/capacity-building-materials> (Units 18-37) στον ιστότοπο της UNESCO.

Η διαδικασία της συνέντευξης μπορεί να εμπλέξει ενεργά τους/τις μαθητές/-τριες σε πολλά επίπεδα καθώς ακούν, παρατηρούν, σκέπτονται και, σε κάποιες περιπτώσεις, εξερευνούν την επιτέλεση του στοιχείου. Οι ίδιοι/-ες μπορούν να διατυπώσουν όσες ερωτήσεις χρειάζεται για να εμβαθύνουν και να κατανοήσουν το στοιχείο αλλά και τους φορείς και τις κοινότητες που το επιτελούν.

Οι παρακάτω δραστηριότητες μπορούν να σας βοηθήσουν να μάθετε περισσότερα για το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς που έχετε επιλέξει, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν ελκυστικές μαθησιακές εμπειρίες για τους/τις μαθητές/-τριές σας.

Εάν είναι δυνατόν, σχεδιάστε δραστηριότητες που επιτρέπουν να συγκεντρώσετε μαζί με τους/τις μαθητές/-τριές σας πληροφορίες για το στοιχείο.

Επιδιώξτε την εμπλοκή των μελών της κοινότητας κληρονομιάς: εκτός από τις συνεντεύξεις, μπορείτε να πραγματοποιήσετε και επισκέψεις στα σπίτια ή στους χώρους εργασίας τους ή ακόμα και να τους/τις προσκαλέσετε να παρουσιάσουν απευθείας στους/στις μαθητές/-τριες στον χώρο του σχολείου τη ζωντανή παράδοση της οποίας είναι φορείς.

Διοργανώστε εκπαιδευτικές επισκέψεις σε πολιτιστικά ιδρύματα και ενώσεις επαγγελματιών που εμπλέκονται με την επιτέλεση ή τη διαφύλαξη του στοιχείου.

Αν συνεργάζεστε με άλλους/-ες εκπαιδευτικούς, καλό είναι να καταναείμετε τις εργασίες, έτσι ώστε να μάθετε για το στοιχείο μέσα από διαφορετικές οπτικές. Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν Φυσική μπορούν να δουν το στοιχείο από τη σκοπιά των φυσικών επιστημών, ενώ ένας/μία εκπαιδευτικός ανθρωπιστικών επιστημών θα μπορούσε να ερευνήσει πληροφορίες σε σχέση με τις ιστορικές και κοινωνικές πτυχές του στοιχείου. Αυτού του είδους η ομαδική εργασία επιτρέπει την κατανόηση του στοιχείου σε βάθος, βοηθώντας στην ενσωμάτωσή του σε διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα.

Συνεντεύξεις με τις οικογένειες των μαθητών/-τριών

Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος, οι μαθητές/-τριες του ισπανικού σχολείου πήραν συνέντευξη από τους παππούδες και τις γιαγιάδες τους σχετικά με τον τρόπο ζωής και εργασίας τους στη θάλασσα ή τα χωράφια. Συνέλεξαν επίσης παροιμίες και δημοφιλή τραγούδια. Αυτή η εργασία τους επέτρεψε να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους και τις γνώσεις τους για τις αλιευτικές και αγροτικές εργασίες. Κατόπιν μοιράστηκαν τις ιστορίες τους στην τάξη, μετατρέποντας έτσι ένα θεωρητικό μάθημα γεωγραφίας με θέμα την τοπική οικονομία σε πραγματική εμπειρία.

ΒΗΜΑ 4: Δημιουργώ το Σχέδιο Μαθήματος και Διδάσκω με την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά.

Καθορίζω τους μαθησιακούς στόχους

Οι μαθησιακοί στόχοι ή τα μαθησιακά αποτελέσματα περιγράφουν ξεκάθαρα τι πρέπει να γνωρίζουν οι μαθητές/-τριες ή τι πρέπει να έχουν καταφέρει στο τέλος του μαθήματος. Σε ένα μάθημα με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς προσφέρονται πολλαπλές επιλογές σε σχέση με τη στοχοθεσία που θα ορίσετε. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο το στοιχείο βοηθά στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων του διδακτικού αντικειμένου ή η συμβολή του μαθήματος στην ευαισθητοποίηση για τη ζωντανή κληρονομιά και τη διαφύλαξή της ή ακόμα και η προσθήκη ευρύτερων μαθησιακών στόχων που σχετίζονται με την ανάπτυξη δεξιοτήτων συμπεριφοράς ή συναισθηματικών δεξιοτήτων.

Τι είδους δραστηριότητες, μεθόδους και εργαλεία μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων; Ομαδοσυνεργατική μέθοδος, συζήτηση στην τάξη, ατομικές εργασίες, συναντήσεις με φορείς και κοινότητες; Εσείς γνωρίζετε καλύτερα πώς θα εμπλακούν ενεργά οι μαθητές/-τριές σας και πώς θα εναρμονιστεί η πρότασή σας με την ταυτότητα του σχολείου σας.

Ενδεχομένως να εντοπίσετε στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς, τα οποία λόγω της φύσης τους ή του τρόπου επιτέλεσής τους θα σας καθοδηγήσουν εκ των πραγμάτων στην επιλογή των μεθόδων που θα χρησιμοποιήσετε, δίνοντας έμπνευση για τη διδασκαλία σας και συμβάλλοντας στην πλαισίωση του μαθήματος. Η διδασκαλία και η μάθηση με τη ζωντανή κληρονομιά συχνά ωφελούνται από ενεργητικές παιδαγωγικές μεθόδους που προσφέρονται περισσότερο για εξερεύνηση στην πράξη και ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών. Οι δραστηριότητες που θα σχεδιάσετε πρέπει να ενσωματώνουν το επιλεγμένο στοιχείο και να το προσαρμόζουν στο διδακτικό σας αντικείμενο, στη μεθοδολογία σας αλλά και στις ανάγκες των μαθητών/-τριών σας. Οτιδήποτε και αν επιλέξετε, τολμήστε να είστε δημιουργικοί!

**Παραδείγματα διδακτικών στόχων
για τα διδακτικά αντικείμενα
της Φυσικής και της Πληροφορικής
(Αυστρία)**

Στο μάθημα της Φυσικής οι μαθητές/-τριες έμαθαν σχετικά με τη δημιουργία και τις ιδιότητες των ηχητικών κυμάτων χρησιμοποιώντας τη δωρεάν εφαρμογή *Phyphox*. Τα κουδούνια του Glöckler, ενός δρώμενου κωδωνοφορίας στην Αυστρία, αξιοποιήθηκαν στην τάξη προκειμένου οι μαθητές/-τριες να μετρήσουν διαφορετικές συχνότητες ήχου. Στο μάθημα της Πληροφορικής (σχεδιασμός μέσω υπολογιστή), οι μαθητές/-τριες διδάχθηκαν τον ψηφιακό σχεδιασμό και την εκτύπωση δισδιάστατων μοτίβων για την ψηφιοποίηση των μοντέλων τους, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τα *Glöcklerlauf*, ένα είδος καλύμματος κεφαλής που φορούν όσοι/όσες συμμετέχουν στο δρώμενο. Ο διδακτικός στόχος που σχετίζεται με τη ζωντανή κληρονομιά ήταν να γνωρίσουν τον τρόπο που επιτελείται αυτή η εθιμική πρακτική στην κοινότητα, να μάθουν για τη σημασία των μοτίβων και των συμβόλων στα ιδιαίτερα καλύμματα που έχουν οι συμμετέχοντες/-ουσες στα κεφάλια τους, καθώς και για τον συμβολισμό του ήχου των κουδουνιών που χρησιμοποιούνται για να αποτρέπεται κάθε μορφής κίνδυνος που μπορεί να απειλήσει την κοινότητα (π.χ. φυσικές καταστροφές).

**Παραδείγματα διδακτικών στόχων για το
διδακτικό αντικείμενο των Μαθηματικών
(Κύπρος)**

- Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/-τριες τα βασικά γεωμετρικά στερεά σώματα.
- Να εφαρμόζουν εμπειρικές μεθόδους μέτρησης με χρήση λόγων ομοιότητας (ακτίνες, εμβαδόν, όγκος).
- Να γνωρίσουν τα προϊόντα από χαρούπτι και τη χρησιμότητά τους.
- Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα του στοιχείου για το νησί τους.

Οι δύο τελευταίοι στόχοι προστέθηκαν μεταξύ αυτών που αφορούν αμιγώς τα μαθηματικά, για να δοθεί έμφαση στις όψεις του μαθήματος που σχετίζονται με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Παραδείγματα παιδαγωγικών μεθόδων, όπως το [Think-pair-share](#), η παιγνιώδης μάθηση, η αφήγηση: σε πολλούς ιστοτόπους προτείνονται διάφορες μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις και δραστηριότητες από τις οποίες να αντλήσετε έμπνευση. Μπορείτε στην αναζήτησή σας να χρησιμοποιήσετε, μεταξύ άλλων, λέξεις και φράσεις κλειδιά, όπως: συνεργατική μάθηση, συνδυασμένη/μικτή μέθοδος μάθησης, παιγνιώδης μάθηση, διαφοροποιημένη διδασκαλία και μάθηση, μαθητοκεντρική μάθηση.

Το παιχνίδι ρόλων ως διδακτική μέθοδος (Ολλανδία)

Ο καθηγητής του μαθήματος της Οικονομίας που συντόνισε το πιλοτικό πρόγραμμα στο ολλανδικό σχολείο βάσισε το διαθεματικό εκπαιδευτικό σενάριο στο στοιχείο poldermodel, ένα συναινετικό μοντέλο λήψης αποφάσεων, χρησιμοποιώντας παιχνίδι ρόλων.

Οι μαθητές/-τριες διδάχθηκαν την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς μέσα από μια σειρά πέντε θεωρητικών μαθημάτων, μαθαίνοντας έτσι πώς το συγκεκριμένο παράδειγμα σχετίζεται με το οικονομικό μοντέλο που βασίζεται στη διαβούλευση καθώς και το ιστορικό πλαίσιο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της διαδικασίας του poldermodel.

Το παιχνίδι ρόλων οργανώθηκε σε επόμενο στάδιο με την ευκαιρία επίσκεψης της σχολικής ομάδας στην έδρα της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ολλανδίας. Οι μαθητές/-τριες χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, εκπροσωπώντας τους εργοδότες και τους/τις εργαζόμενους/-ες αντίστοιχα, και συζήτησαν θέματα που σχετίζονται με τον καθορισμό του κατώτατου μισθού. Η εμπειρία πρόσφερε στους/στις μαθητές/-τριες πληροφορίες για την ιστορία και τις σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων καθώς και βιωματική γνώση σχετικά με τη διατύπωση επιχειρημάτων, ιδιαίτερα χρήσιμη δεξιότητα για την περαιτέρω εκπαίδευσή τους αλλά και την καθημερινότητά τους.

Οι βιωματικές δραστηριότητες ως μέθοδος διδασκαλίας (Εσθονία)

Οι μαθητές/-τριες εμπλούτισαν το λεξιλόγιό τους μεταφράζοντας τη συνταγή με βάση τη σκόνη δημητριακών kama και κάνοντας σχετική συζήτηση στα γλωσσικά μαθήματα. Στα μαθηματικά μετέτρεψαν τις μονάδες του αυτοκρατορικού ρωσικού συστήματος μέτρησης στο σύγχρονο σύστημα μέτρησης. Επίσης, υπολόγισαν τις αναλογίες των διαφόρων υλικών της συνταγής, χρησιμοποιώντας ποσοστά. Η βιωματική γνώση αποκτήθηκε στην κουζίνα του σχολείου, όπου οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν σε ομάδες για να παρασκευάσουν συνταγές με πρώτη ύλη το kama. Αυτή η δραστηριότητα τούς/τις βοήθησε να αποκτήσουν νέο λεξιλόγιο, το οποίο θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και σε άλλες περιπτώσεις, όπως να συζητήσουν λ.χ. για παραδοσιακές εσθονικές συνταγές με μαθητές/-τριες από το εξωτερικό.

Η διαδικασία της μάθησης δεν είναι ανάγκη να περιορίζεται στη σχολική αίθουσα. Εφόσον οι υλικοτεχνικοί πόροι και οι κανονισμοί ασφαλείας το επιτρέπουν, οι χώροι του σχολείου αλλά και χώροι γύρω από το σχολείο μπορούν να αποτελέσουν διαφορετικά διδακτικά περιβάλλοντα. Στα μαθήματα που εμπλέκουν τη ζωντανή κληρονομιά, ενδεχομένως θελήσετε να εξερευνήσετε και γειτονικές στο σχολείο περιοχές που σχετίζονται με την επιτέλεση του στοιχείου.

Επιλέγω και σχεδιάζω παιδαγωγικό υλικό

Εκτός από το σχολικό εγχειρίδιο, οι εκπαιδευτικοί διαρκώς σχεδιάζουν και επιλέγουν υλικό για να το αξιοποιήσουν στα μαθήματά τους. Τα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς προσφέρουν μια πλούσια πηγή έμπνευσης και πληροφόρησης για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών.

- ▶ Οπτικοακουστικό υλικό (π.χ. φωτογραφίες, βίντεο, ντοκιμαντέρ, σχέδια), ιστορίες (π.χ. συνεντεύξεις με παππούδες και γιαγιάδες ή φορείς ζωντανών παραδόσεων), ψηφιακές εφαρμογές δίνουν ζωή στις παρουσιάσεις και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υλικό αναφοράς στις διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.
- ▶ Εξοπλισμός που σχετίζεται με το στοιχείο μπορεί να γίνει αντικείμενο παρατήρησης, αισθητηριακής εξερεύνησης ή αναπαραγωγής αντιγράφων.
- ▶ Βιβλία ή άλλου είδους εκδόσεις προσφέρουν συμπληρωματικό υλικό για έρευνα και εργασίες.
- ▶ Ειδικά σχεδιασμένο από τους/τις εκπαιδευτικούς πολυτροπικό υλικό και φύλλα εργασίας μπορεί να συσχετιστούν μέσα από ποικίλους τρόπους με το επιλεγμένο στοιχείο.

Η εμπειρική μάθηση είναι κομβικής σημασίας, όταν διδάσκουμε με τη ζωντανή κληρονομιά. Αυτή η προσέγγιση ωφελεί τη μαθησιακή διαδικασία, διευκολύνοντας την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών/-τριών καθώς και τη διάδραση μεταξύ του σχολείου και των κοινοτήτων κληρονομιάς. Μην διστάσετε να πρωτοτυπήσετε!

Υλοποιώ

Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση ξεκινά από τη στιγμή που εμπλέκετε για πρώτη φορά τους/τις μαθητές/-τριές σας στη διαδικασία ανακάλυψης της ζωντανής κληρονομιάς που εντοπίζεται στη σχολική κοινότητα. Τα βήματα που έχετε ακολουθήσει ως τώρα είναι μέρος της διδασκαλίας και της μάθησης με τη ζωντανή κληρονομιά. Η κατάλληλη προετοιμασία, λοιπόν, αποτελεί σημαντικό μέρος της μαθησιακής διαδικασίας. Σε όλη τη διάρκεια της οι μαθητές/-τριες καλλιεργούν πληθώρα ικανοτήτων και δεξιότητες που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το αντικείμενο που διδάσκετε και το Πρόγραμμα Σπουδών. Η διαδικασία διασφαλίζει την επίτευξη των μαθησιακών στόχων και ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά τους αλλά και να συμβάλουν στη διαφύλαξή της.

Από τα αντικείμενα... στις ψηφιακές εφαρμογές και τις ταινίες: μια ποικιλία εργαλείων για τη διδασκαλία.

Αυστρία: Οι μαθητές/-τριες χρησιμοποίησαν την εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο Phyrhox, προκειμένου να αναλύσουν τους ήχους των κουδουνιών Glöckler στο μάθημα για την ακουστική και τα ηχητικά κύματα.

Τσεχία: Οι καθηγητές Αγγλικής Γλώσσας και Ιστορίας οργάνωσαν στην τάξη προβολή ντοκιμαντέρ για το καρναβάλι του Masopust, προκειμένου να εμβαθύνουν περισσότερο κατά τη διάρκεια των συζητήσεων με τους/τις μαθητές/-τριές τους στα χαρακτηριστικά του στοιχείου.

Εάν χρειάζεστε παραδείγματα στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς για τον σχεδιασμό του υλικού σας, ο ιστότοπος της Σύμβασης διαθέτει φωτογραφίες και βίντεο στοιχείων εγγεγραμμένων στους Διεθνείς Καταλόγους. Μπορείτε επίσης να αξιοποιήσετε το εργαλείο [Dive into ICH](#) ως μέσο για να ανακαλύψουν και να εξερευνήσουν οι μαθητές/-τριές σας τόσο στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και ενδεχόμενες διασυνδέσεις μεταξύ τους.¹⁶

Αυτή η πληθώρα εμπειριών μεταξύ των μαθητών/-τριών μπορεί να εμπλουτίσει τη μάθηση. Ας είμαστε ευέλικτοι/-ες κατά τη διάρκεια του μαθήματος, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να εκφράσουν τις ιδέες τους, φροντίζοντας πάντα να σέβονται και να είναι ανεκτικοί απέναντι στις απόψεις των άλλων.

Τώρα που η προπαρασκευαστική διαδικασία έχει ολοκληρωθεί, έφτασε η στιγμή, μαζί με τους/τις μαθητές/-τριες, τους/τις συναδέλφους εκπαιδευτικούς, τις κοινότητες κληρονομιάς και άλλους βασικούς συνεργάτες, να εφαρμόσετε τις δραστηριότητες που έχετε σχεδιάσει. Κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων, οι μαθητές/-τριες συχνά ανταλλάσσουν τις γνώσεις τους, που κάποιες φορές μάλιστα ξεπερνούν το πλαίσιο που είχατε οραματιστεί στο αρχικό σχέδιο μαθήματος, δημιουργώντας μια πολύ ελκυστική και συμμετοχική μαθησιακή εμπειρία. Οι συζητήσεις, η εργασία σε ομάδες ή οι ατομικές εργασίες μπορούν να προσφέρουν στους/στις μαθητές/-τριες περισσότερες ευκαιρίες να εκφραστούν από ό,τι κάνουν συνήθως. Αν και όλοι/-ες έχουν πλέον αποκτήσει την ίδια εξοικείωση με τη ζωντανή κληρονομιά που αξιοποιήθηκε στο μάθημα, οι εμπειρίες, οι γνώσεις και οι πεποιθήσεις τους μπορεί να διαφέρουν.

¹⁶ ΣΤΕ: Για την περίπτωση της Ελλάδας, ο κατάλογος στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς εγγεγραμμένων στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας είναι διαθέσιμος στην [ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας](#).

ΒΗΜΑ 5: Τεκμηριώνω και μοιράζομαι την εμπειρία μου

Έφτασε η στιγμή να τεκμηριώσουμε και να μοιραστούμε την εμπειρία μας.

Η τεκμηρίωση της εμπειρίας από τη διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά μπορεί να γίνει με δύο τρόπους.

Τεκμηρίωση για ατομική χρήση: Η διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά μπορεί να αποτελεί σχετικά νέα προσέγγιση για πολλούς/-ές εκπαιδευτικούς. Η τεκμηρίωση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που σχεδιάσατε μπορεί να σας βοηθήσει να αναστοχαστείτε σε ό,τι αφορά την προσωπική σας εμπειρία ως εκπαιδευτικών. Ταυτόχρονα όμως μπορεί να επιτρέψει και σε άλλους/-ες να μάθουν από την εμπειρία αυτή. Μπορεί να θελήσετε να καταγράψετε κάθε στάδιο της δραστηριότητας. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μέσω ημερολογίου, όπου θα καταγράφετε τους λόγους που σας οδήγησαν να εμπλακείτε στη διαδικασία αυτή, τους τρόπους που διαχειριστήκατε τα προπαρασκευαστικά βήματα αλλά και τα στάδια της διδασκαλίας, τις προκλήσεις που αντιμετωπίσατε, το υλικό που σχεδιάσατε και τα τελικά αποτελέσματα αυτής της εμπειρίας. Αναλογιστείτε, λοιπόν, και καταγράψτε τα αποτελέσματα για τους/τις μαθητές/-τριες, τη σχέση με την κοινότητα κληρονομιάς, το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς αλλά και τον δικό σας ρόλο σε όλη τη διαδικασία. Η καταγραφή των ενεργειών σας τη στιγμή ακριβώς που συμβαίνουν μπορεί να σας βοηθήσει να συγκρίνετε τα κίνητρα και τις προθέσεις σας με τα αποτελέσματα που τελικά είχατε. Μπορεί ακόμη να βοηθήσει να σκεφτείτε τι μπορείτε να κάνετε διαφορετικά στο μέλλον και να αναδιαμορφώσετε προτάσεις για άλλους/-ες ενδιαφερόμενους/-ες εκπαιδευτικούς.

Τεκμηρίωση για δημόσια χρήση: Βασικός σκοπός αυτού του είδους τεκμηρίωσης είναι να μοιραστείτε την εμπειρία σας με τους άλλους, χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τον ιστότοπο του σχολείου, οργανώνοντας μια έκθεση φωτογραφίας ή μια εκδήλωση ή αξιοποιώντας όποιο άλλο πρόσφορο μέσο. Οι μαθητές/-τριες μπορούν και πρέπει να είναι μέρος αυτής της διαδικασίας τεκμηρίωσης. Ως γνωστό, «μια εικόνα, χίλιες λέξεις», οπότε μια φωτογραφική έκθεση ή η προβολή βίντεο μπορούν να πουν πολλά για την εμπειρία σας. Εκτός από την παιδαγωγική αξία της διαδικασίας τεκμηρίωσης και τις νέες δεξιότητες που επιτρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές/-τριες, το ίδιο το υλικό που έχετε σχεδιάσει μπορεί να εμπλουτίσει νέα μαθήματα και να προσφέρει σε άλλους σημαντικά παραδείγματα της εμπειρίας που έχετε αποκτήσει.

Οι δύο αυτές επιλογές μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά μεταξύ τους, καθώς οι εκπαιδευτικοί ενδεχομένως να ξεκινήσουν από την τεκμηρίωση των προσωπικών τους εμπειριών και μετά να αποφασίσουν να τις μοιραστούν και με άλλους/-ες.

Φυσικά μοιραζόμαστε τις εμπειρίες μας για να εμπνεύσουμε και άλλους/-ες! Οι ίδιοι/-ες οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τη μεγαλύτερη πηγή έμπνευσης για τους/τις συναδέλφους τους. Η δική σας εμπειρία μπορεί να προσφέρει πρακτικές ιδέες και προτάσεις για τους/τις συναδέλφους σας στον σχεδιασμό των δικών τους δραστηριοτήτων. Τα σχέδια μαθήματος και το σχετικό υλικό μπορούν να αναρτηθούν σε ψηφιακά αποθετήρια του σχολείου, του Υπουργείου Παιδείας, του Υπουργείου Πολιτισμού ή δικτύων εκπαιδευτικών. Έτσι εξοικονομείται χρόνος, αφού οι συνάδελφοί σας μπορούν να χρησιμοποιήσουν εκ νέου το υλικό είτε αυτούσιο ή να το προσαρμόσουν στο δικό τους πλαίσιο αντί να σχεδιάσουν τα πάντα από την αρχή.

Εκτός από το υλικό που θα σχεδιάσετε, μπορείτε να μοιραστείτε την εμπειρία σας και στο δικό σας δίκτυο. Σίγουρα θα ενδιαφερθούν εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες από το σχολείο σας ή από άλλα σχολεία στην περιοχή σας ή ακόμα και στο εξωτερικό, από σχολεία-μέλη του Δικτύου ASPnet της χώρας σας ή από σχολεία με τα οποία συνεργάζεστε στο πλαίσιο προγραμμάτων Erasmus+, eTwinning κλπ. στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αλλού. Η επιτυχία σας θα τους προσφέρει έμπνευση και κίνητρο. Επίσης, μαθαίνοντας εκείνοι/-ες από δυσκολίες που τυχόν αντιμετωπίσατε εσείς, θα είναι σε θέση να αποφύγουν αντίστοιχες προκλήσεις. Τέλος, είναι πιθανόν να σας προσφέρουν με τη σειρά τους χρήσιμη ανατροφοδότηση που θα μπορούσε να συνεισφέρει στη βελτίωση των δικών σας μαθημάτων ή να προσφέρει ιδέες για να σχεδιάσετε εσείς νέα μαθήματα.

Μπορείτε επίσης να απευθυνθείτε σε ευρύτερο διεθνές δίκτυο, παρουσιάζοντας την εμπειρία σας στο [UNESCO Clearing House on living heritage and education](#).

Προσοχή: Έχετε πάντα υπόψη σας ότι σε περίπτωση που θέλετε να καταγράψετε και να μοιραστείτε οπτικοακουστικό υλικό στο οποίο εμφανίζονται μαθητές/-τριές σας, μέλη της κοινότητας κληρονομιάς ή οποιοδήποτε άλλο άτομο, είναι απαραίτητη η εκ μέρους τους έγγραφη συναίνεση. Για μαθητές/-τριες κάτω των 18 ετών θα χρειαστεί η έγγραφη συναίνεση των γονέων ή κηδεμόνων τους, γεγονός που μπορεί ήδη να προβλέπεται από τον κανονισμό του σχολείου σας.

Τεκμηρίωση του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής (Ελλάδα)

Η εκπαιδευτικός που συντόνισε το διαθεματικό πιλοτικό πρόγραμμα για το ρεμπέτικο στην Ελλάδα δημιούργησε ένα βίντεο για το μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Σε αυτό καταγράφεται η διδασκαλία των βημάτων τριών βασικών χορών που συνδέονται με το ρεμπέτικο και η εκτέλεσή τους από τις μαθήτριες. Το βίντεο αξιοποιήθηκε εμμέσως και στο μάθημα της Αγγλικής Γλώσσας, με τις μαθήτριες να συντάσσουν κείμενο στην Αγγλική, περιγράφοντας το στοιχείο και τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στο σχολείο στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος. Κατόπιν, το βίντεο, το κείμενο και το φωτογραφικό υλικό χρησιμοποιήθηκαν από τον εκπαιδευτικό Πληροφορικής για να αναπτύξει μαζί με τις μαθήτριες μια εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο, όπου φιλοξενήθηκε η τεκμηρίωση των διδακτικών σεναρίων που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος και υλοποιήθηκαν στο σχολείο.

ΒΗΜΑ 6: Αξιολογώ τα αποτελέσματα

Η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί στο τέλος της συνολικής δράσης ή να διεξαχθεί και καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας διδασκαλίας και μάθησης. Ο Οδηγός αυτός προτείνει τη μέθοδο της διαμορφωτικής αξιολόγησης σε διαφορετικά στάδια, δηλαδή την ένταξη δραστηριοτήτων αξιολόγησης σε διαφορετικά χρονικά στάδια του σχεδίου μαθήματος. Μπορείτε ακόμη και να επιχειρήσετε την αυτοαξιολόγηση, να ζητήσετε ανατροφοδότηση από συναδέλφους, να συγκεντρώσετε γνώμες και εντυπώσεις από τους/τις μαθητές/-τριες ή να συνδυάσετε όλα τα παραπάνω, για να αξιολογήσετε τη δραστηριότητα που σχεδιάσατε. Η διαδικασία της διαμορφωτικής αξιολόγησης σας προσφέρει τη δυνατότητα προσαρμογής και βελτίωσης της διαδικασίας. Η τελική αξιολόγηση θα σας εφοδιάσει με πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τον σχεδιασμό μελλοντικών δραστηριοτήτων τόσο από εσάς όσο και από συναδέλφους σας.

Αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων των μαθητών/-τριών

Για την αξιολόγηση των μαθημάτων θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μέθοδοι κατάλληλες σε σχέση με τη δραστηριότητα, το συγκεκριμένο σχολικό περιβάλλον και τις απαιτήσεις των Προγραμμάτων Σπουδών. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις τυποποιημένες μεθόδους αξιολόγησης του σχολείου σας (εάν υπάρχουν) ή να χρησιμοποιήσετε άλλες δημιουργικές μεθόδους της επιλογής σας.

Αξιολόγηση της διαδικασίας: αναστοχασμός για τη διδασκαλία με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά

Η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι μια διαδικασία που απαιτεί την επένδυση χρόνου και πόρων. Ακολουθούν κάποιες προτάσεις για ερωτήσεις που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για να αναστοχαστείτε σε ό,τι αφορά τη διδακτική διαδικασία.

Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς:

- ▶ Πρόσφερε προστιθέμενη αξία στο/στα μάθημα/μαθήματά σας;
- ▶ Έκανε το μάθημα ή τη δραστηριότητα πιο ελκυστικά, πιο ουσιαστικά ή πιο προσιτά στους/στις μαθητές/-τριες;
- ▶ Δημιούργησε μια πιο ανοιχτή σχέση μεταξύ μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών;
- ▶ Βελτίωσε τις σχέσεις μέσα στην τάξη;
- ▶ Συνέβαλε στην ενεργή συμμετοχή περισσότερων μαθητών/-τριών;

Ενώ η ζωντανή κληρονομιά αποτελεί ουσιαστικό όφελος για το μάθημα, η διαδικασία συνεισφέρει εξίσου στη γνωριμία και εξοικείωση με την έννοια αλλά και στην ευαισθητοποίηση για τη σημασία διαφύλαξής της. Συνεπώς, θα μπορούσατε να αξιολογήσετε και τις παρακάτω πτυχές:

- ▶ Κατανόησαν οι μαθητές/-τριες τις πληροφορίες για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, όπως παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας;
- ▶ Συνέβαλε η δραστηριότητα στη γνωριμία και ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για το συγκεκριμένο στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς ή τη ζωντανή κληρονομιά εν γένει καθώς και για τη σημασία της διαφύλαξής της;
- ▶ Ο τρόπος που παρουσιάστηκε και αξιοποιήθηκε η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στη σχολική δραστηριότητα σέβεται τις αξίες της κοινότητας κληρονομιάς; Αντανακλά τη σημασία του συγκεκριμένου στοιχείου;
- ▶ Η δραστηριότητα παρακίνησε τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν ενδεχομένως στη μετάδοση του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς;

Υπάρχουν πολλά διαφορετικά εργαλεία που μπορούν να σας βοηθήσουν να αξιολογήσετε τον βαθμό κατανόησης και ευαισθητοποίησης των μαθητών/-τριών στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Μπορεί να γνωρίζετε κάποια ήδη. Στο κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-ΕΕ χρησιμοποιήθηκαν αυτά τα δύο:

KNOW, WANT, LEARN form (KWL)

K	W	L
Τι γνωρίζω για το στοιχείο	Τι θέλω να μάθω για το στοιχείο	Τι έχω μάθει για το στοιχείο

ΦΟΡΜΑ 3-2-1

3	3 νέα πράγματα που έμαθα για το στοιχείο
	1.
	2.
	3.
2	2 λόγοι που κάνουν το στοιχείο σημαντικό για την κοινότητα στην οποία ανήκω και για εμένα προσωπικά
	1.
	2.
1	1 τρόπος διαφύλαξης του στοιχείου
	

Ας το ξανακάνουμε από την αρχή!

Σίγουρα χρειάζεται να επενδύσουμε ενέργεια και χρόνο για να δοκιμάσουμε μια νέα προσέγγιση διδασκαλίας και μάθησης και να προετοιμάσουμε τα μαθήματα. Ελπίζουμε ότι κάθε νέα απόπειρα θα γίνεται ευκολότερη. Τα Προγράμματα Σπουδών είναι εκτεταμένα και η ζωντανή κληρονομιά πολύ πλούσια. Δίνονται αναμφισβήτητα πολλές ευκαιρίες να βρεθούν συνδέσεις μεταξύ της ζωντανής κληρονομιάς και των διαφόρων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στα σχολεία. Θα μπορούσατε λοιπόν να εξερευνήσετε ένα άλλο στοιχείο, να συνεργαστείτε με διαφορετικούς/-ές εκπαιδευτικούς ή να προτείνετε ένα προαιρετικό πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων ή εκπαιδευτικό όμιλο με αυτή τη θεματολογία. Θα μπορούσαν να προσφέρουν ιδέες και οι μαθητές/-τριές σας.

Ας είμαστε λοιπόν δημιουργικοί/-ές και ας το ξανακάνουμε από την αρχή!

Εργαλείο 1

Συλλογή Πληροφοριών

Συλλογή πληροφοριών

Μπορείτε να συλλέξετε πληροφορίες με πολλούς τρόπους. Ο ευκολότερος είναι μέσω βιβλιογραφικής έρευνας ή αναζήτησης πηγών στο διαδίκτυο, όπως η [ιστοσελίδα](#) της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003) και το διαδραστικό εργαλείο [Dive into intangible cultural heritage](#).¹⁷

Υπάρχει επίσης πληθώρα επιστημονικών περιοδικών, ντοκιμαντέρ καθώς και διαδικτυακές πλατφόρμες που μπορούν να σας προσφέρουν βασικές πληροφορίες για το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς, το οποίο θέλετε να ενσωματώσετε στα μαθήματά σας. Βέβαια, η αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών για τη σημασία και την αξία της ζωντανής κληρονομιάς που επιτελείται στην κοινότητα, είτε τη σχολική είτε οποιαδήποτε άλλη, απαιτεί σε γενικές γραμμές περισσότερη προσπάθεια. Ο πλέον πολύτιμος τρόπος αναζήτησης και καταγραφής πληροφοριών είναι η διενέργεια συνεντεύξεων με τους φορείς και τις κοινότητες κληρονομιάς. Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει με διαφορετικούς τρόπους: είτε να τους επισκεφθείτε στο σπίτι ή στον χώρο εργασίας τους, εφόσον βέβαια συμφωνούν, είτε να συμμετέχετε εσείς οι ίδιοι/-ες στην επιτέλεση μιας έκφρασης ζωντανής κληρονομιάς.

Επίσης, οι φορείς ζωντανών παραδόσεων θα μπορούσαν να προσκληθούν στο σχολείο σας για να μιλήσουν για την κληρονομιά τους. Θα μπορούσατε ακόμη να πραγματοποιήσετε μια διαδικτυακή έρευνα μεταξύ των μαθητών/-τριών σας και των γονέων τους, που ενδεχομένως είναι μέλη της κοινότητας κληρονομιάς την οποία σχεδιάζετε να ενσωματώσετε στα μαθήματά σας. Μπορείτε επίσης να περιηγηθείτε σε διαδικτυακές πλατφόρμες καθώς και σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης και να οργανώσετε ατομικές ή ομαδικές συνεντεύξεις με φορείς και μέλη κοινοτήτων κληρονομιάς.

Οι συναντήσεις και η επικοινωνία με μέλη της κοινότητας, που είναι τα «πρόσωπα-κλειδιά» για να μιλήσουν σχετικά με το στοιχείο της ζωντανής κληρονομιάς, είναι οι πλέον διαφωτιστικοί τρόποι για να αποκτήσετε βαθύτερη κατανόηση του αντικειμένου της έρευνάς σας. Εφόσον συμφωνήσουν, μπορούν να μοιραστούν τις ιστορίες τους, τις εμπειρίες και τις γνώσεις τους. Οι μαθητές και οι μαθήτριές σας μπορούν να έχουν σημαντικό ρόλο στη διαφύλαξη της ζωντανής κληρονομιάς μαθαίνοντας πρώτα από όλα για τη δική τους ζωντανή κληρονομιά.

17 ΣΤΕ: Για την περίπτωση της Ελλάδας, μπορείτε να επισκεφθείτε την [ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας](#).

Όταν εμπλέκονται μέλη της κοινότητας στην καταγραφή πληροφοριών για τις πρακτικές που σχετίζονται με τη ζωντανή κληρονομιά τους, οφείλουμε να λάβουμε σοβαρά υπόψη τα εξής:

- ▶ Βεβαιωνόμαστε ότι έχουμε λάβει την πρότερη, ενημερωμένη και ελεύθερη συναίνεση από τις κοινότητες ή τα άτομα που εμπλέκονται. Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας για να διαβάσετε τις [Δώδεκα Δεοντολογικές Αρχές](#) που προβλέπει η Σύμβαση του 2003.
- ▶ Προετοιμάζουμε τις ερωτήσεις μας.
- ▶ Ακούμε με προσοχή.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ: Κανείς δεν μπορεί να εξαναγκάσει τα μέλη μιας κοινότητας να συμφωνήσουν με οποιαδήποτε πράξη ή απόφαση (π.χ. να παρέχουν πληροφορίες για μια πρακτική που επιτελούν ή να μοιραστούν τις γνώσεις τους διαδικτυακά, κλπ.).

ΠΡΟΤΕΡΗ: Η συγκατάθεσή τους παραχωρείται πάντα, πριν ξεκινήσει από την πλευρά μας οποιαδήποτε ενέργεια.

ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΗ: Έχουμε φροντίσει να δώσουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σε όσους/όσες συμμετέχουν στην έρευνά μας, πριν λάβουν οποιαδήποτε απόφαση.

ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ: Αφού εξασφαλιστούν όλα τα παραπάνω, τότε μόνο οι πληροφορητές/-τριές μας μπορούν να δώσουν ή όχι τη συγκατάθεσή τους.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για την καταγραφή της συνομιλίας με τους φορείς και τις κοινότητες κληρονομιάς, εφόσον βέβαια είναι πρόθυμοι να καταγραφούν. Κατά κύριο λόγο πρόκειται για **μια διαδικασία συμμετοχικής έρευνας** που βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό, τον διάλογο και τη συμπερίληψη. Είναι συνεπώς σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η καταγραφή θα γίνει με τον κατάλληλο τρόπο, έτσι ώστε να είναι χρήσιμη τόσο για το πρόγραμμα που σχεδιάζεται όσο και για την κοινότητα αλλά και για τους/τις ίδιους/-ες τους/τις πληροφορητές/-τριες.

Γραπτή καταγραφή/Σημειώσεις

Εάν δεν χρησιμοποιήσετε συσκευή καταγραφής ήχου ή/και εικόνας, ένα απλό χαρτί και μολύβι αρκούν για τη συνέντευξή σας. Μαζί με τους/τις μαθητές/-τριές σας καταγράψτε όλες τις απαντήσεις όσο γίνεται λεπτομερέστερα. Τα μέλη της ομάδας που διενεργούν τη συνέντευξη είναι προτιμότερο να έχουν ξεχωριστούς ρόλους: ένας/μία θα είναι αυτός/-ή που θα απευθύνει τις ερωτήσεις, άλλος/-η θα κρατά σημειώσεις, καθώς μπορεί να είναι δύσκολο ένα άτομο να κάνει και τα δύο ταυτόχρονα. Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης, μπορείτε να ζητήσετε από τους/τις πληροφορητές/-τριές σας να ελέγξουν τις σημειώσεις σας, ώστε να βεβαιωθείτε ότι καταλάβατε σωστά τα λεγόμενά τους.

Ηχητική καταγραφή

Διευκολύνει πολύ η εφαρμογή ηχητικής καταγραφής που διαθέτουν τα κινητά τηλέφωνα.

Συμβουλές για μια καλή ηχητική καταγραφή:

- ▶ Προτιμάτε εσωτερικό χώρο: αν είναι δυνατό, αναζητήστε ένα μεγάλο δωμάτιο με αντικείμενα που μπορούν να απορροφήσουν τους ήχους από τον περιβάλλοντα χώρο. Δωμάτια με χαλιά και κουρτίνες συστήνονται ανεπιφύλακτα!
- ▶ Σε εξωτερικό χώρο: η τοποθέτηση της συσκευής καταγραφής ή των μικροφώνων κοντά στο έδαφος μπορεί να βοηθήσει. Εάν μπορείτε, αποφύγετε τις μέρες με δυνατό αέρα και τα μέρη με πολύ κόσμο ή θόρυβο.

Φωτογράφιση

Η φωτογράφιση χρησιμοποιείται συνήθως ως συμπληρωματικό μέσο στην ηχητική καταγραφή για την τεκμηρίωση μιας έκφρασης ζωντανής κληρονομιάς. Η τεκμηρίωση των φωτογραφιών μπορεί να γίνει συλλογικά, δηλαδή από όλα τα μέλη της ομάδας καταγραφής. Στην τεκμηρίωση μπορούν επίσης να προστεθούν επεξηγηματικές περιγραφές για την κατά το δυνατόν πληρέστερη κατανόηση. Και πάλι τονίζουμε ότι μπορείτε να κάνετε όλη αυτή τη διαδικασία μαζί με τους/τις μαθητές/-τριές σας.

Βιντεοσκόπηση και συμμετοχική βιντεοσκόπηση

Η βιντεοσκόπηση αποτελεί ένα εξαιρετικό εργαλείο για αποτυπώσει κανείς την ατμόσφαιρα μιας συνέντευξης, γιατί συνδυάζει ήχο και εικόνα. Μπορεί να γίνει από τους/τις εκπαιδευτικούς ή τους/τις μαθητές/-τριες που θα επισκεφθούν την κοινότητα ή και από τα ίδια τα μέλη της κοινότητας. Η δεύτερη περίπτωση αποτελεί παράδειγμα «συμμετοχικής κινηματογράφησης». Αυτό σημαίνει ότι τα ίδια τα μέλη της κοινότητας βιντεοσκοπούν τους εαυτούς τους, σε αντίθεση με την πρώτη περίπτωση που η βιντεοσκόπηση γίνεται από άτομα με την ιδιότητα του εξωτερικού παρατηρητή (π.χ. εκπαιδευτικούς, μαθητές/-τριες). Η συμμετοχική κινηματογράφηση επιτρέπει στην κοινότητα να έχει τη δική της φωνή, συμβάλλοντας έτσι σε συμπεριληπτικές διαδικασίες διαφύλαξης της ζωντανής κληρονομιάς.

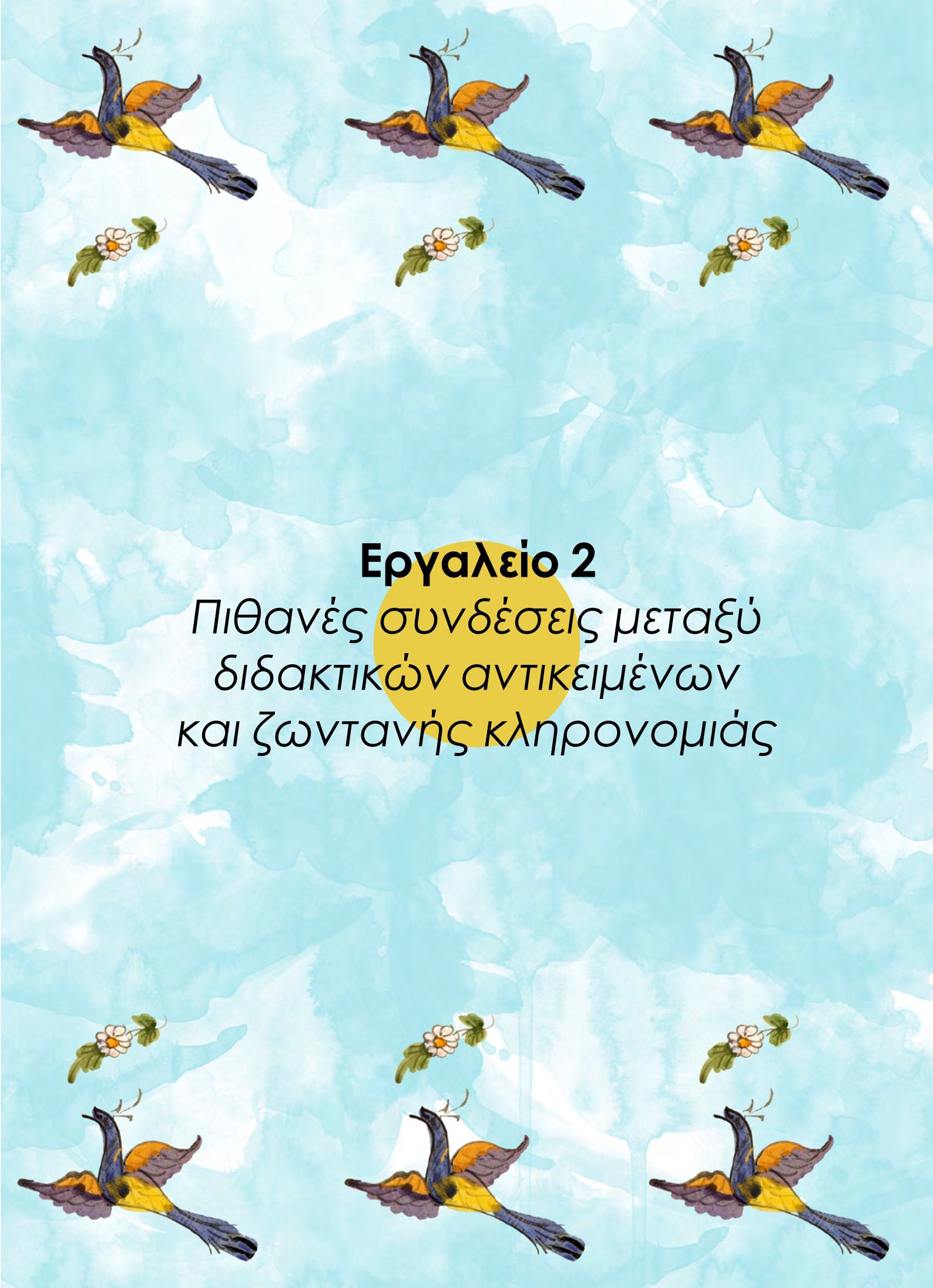
Συμμετοχική χαρτογράφηση

Οι χάρτες και τα σχέδια αποτελούν ισχυρά εργαλεία που διευκολύνουν αφενός μεν την αναγνώριση και την ανάλυση στοιχείων στον τόπο της έρευνας, αφετέρου την επικοινωνία αυτών των δεδομένων με απλό και οπτικά ρεαλιστικό τρόπο σε ένα μεγάλο εύρος ενδιαφερομένων ατόμων. Αυτού του είδους οι χάρτες προσφέρουν στις τοπικές κοινωνίες ένα μέσο χωρικής απεικόνισης των γνώσεων και των αντιλήψεών τους σχετικά με τη ζωντανή κληρονομιά.

Σημείωση: Αν και αυτές οι μέθοδοι επεξηγούνται στο πλαίσιο των οδηγιών για τη συλλογή πληροφοριών, πολλές από αυτές μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν σε παρουσιάσεις κατά τη διάρκεια του μαθήματος ή να δοθούν ως εργασία για τους/τις μαθητές/-τριες.

Η παραγωγή ενός συμμετοχικού βίντεο ή η διοργάνωση μιας έκθεσης φωτογραφίας που βασίζονται σε θεματολογία που συζητήθηκε στην τάξη μπορεί να παρακινήσει τους/τις μαθητές/-τριες να ερευνήσουν σε βάθος το ευρύτερο πλαίσιο και να συμβάλουν με τον τρόπο τους στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων.

Η συμμετοχική χαρτογράφηση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο αξιολόγησης του επιπέδου κατανόησης από τους μαθητές/-τριες είτε ενός μαθήματος συνολικά είτε συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων.

Εργαλείο 2

Πιθανές συνδέσεις μεταξύ
διδασκτικών αντικειμένων
και ζωντανής κληρονομιάς

Πώς μπορούμε να μάθουμε με τη ζωντανή κληρονομιά;

Πιθανές συνδέσεις μεταξύ διδακτικών αντικειμένων και ζωντανής κληρονομιάς

Υπάρχουν πολλοί τρόποι να μάθουμε με τη ζωντανή κληρονομιά. Παρακάτω θα βρείτε κάποιες ιδέες που μπορεί να σας φανούν χρήσιμες, όταν σχεδιάζετε τον τρόπο που θα ενσωματώσετε τη ζωντανή κληρονομιά στο μάθημά σας ή σε προαιρετικά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικούς ομίλους.

Γλωσσικά Μαθήματα

Διαβάστε τραγούδια, κείμενα, ιστορίες, μύθους, θρύλους, συνταγές, αρχειακό υλικό σχετικά με το στοιχείο και την επιτέλεσή του. Αναλύστε το ύφος, τη δομή και τα χαρακτηριστικά των κειμένων αυτών.

Δημιουργήστε έναν κατάλογο οδηγιών που συγκεντρώνουν γνώσεις για τη δημιουργία και παραγωγή χειροτεχνημάτων ή τη διοργάνωση εορταστικών εκδηλώσεων ή τα χαρακτηριστικά (π.χ. βήματα, κινήσεις) μιας τελετουργίας.

Συγκρίνετε λέξεις που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές περιοχές ή εξετάστε πώς η χρήση και η σημασία κάποιων λέξεων έχει αλλάξει στο πέρασμα του χρόνου.

Ακόμη περισσότερες ιδέες και παραδείγματα μπορείτε να βρείτε στις εξής εκδόσεις: [Textbooks for sustainable development: a guide to embedding](#) και [Making textbook content inclusive: A focus on religion, gender, and culture](#)

Ερευνήστε, μάθετε και μεταφράστε λέξεις, εκφράσεις, ρητά που σχετίζονται με το στοιχείο και το σημασιολογικό του πεδίο.

Γράψτε ένα ποίημα, μια αναφορά με τα αποτελέσματα της έρευνάς σας ή ακόμα και πρωτογενές υλικό για το στοιχείο που ερευνήσατε.

Μαθηματικά

Αριθμητική επίλυση προβλημάτων

Εξερευνήστε τα κατά τόπους συστήματα και εργαλεία υπολογισμού, μέτρησης και καταγραφής.

Μετατρέψτε τις μονάδες μέτρησης για το μήκος, το βάρος ή τον όγκο.

Υπολογίστε τις αναλογίες υλικών για μαγειρικές παρασκευές.

Καθορίστε την ποσότητα πρώτων υλών που απαιτούνται για κάποιο τελικό προϊόν με συγκεκριμένες διαστάσεις.

Γεωμετρία

Βρείτε τις διαστάσεις, τη διάμετρο ή την περιφέρεια ενός χειροτεχνήματος με ενδιαφέρον γεωμετρικό σχήμα.

Εξερευνήστε πτυχές της συμμετρίας και των γεωμετρικών μεταβολών που μπορεί να εντοπίσετε σε μοτίβα υφαντών, πίνακες ή διακοσμητικά στοιχεία σε οικοδομήματα.

Χρησιμοποιήστε αυτά τα μοτίβα και στοιχεία για να υπολογίσετε γραμμικές εξισώσεις, κλίση και γωνίες.

Λογική Σκέψη

Χρησιμοποιήστε χειροτεχνήματα, προφορικές παραδόσεις, τραγούδια ή χορούς για να αναλύσετε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και αλληλουχίες.

Παράδειγμα:

Στην περιοχή της Μεσογείου, οι καλλιέργειες διαμορφώνονται σε αναβαθμίδες¹⁸ από ξερολιθιές. Ανεβαίνοντας κανείς στο επικλινές έδαφος, το μήκος της ξερολιθικής κατασκευής μειώνεται.

Κάθε νέο επίπεδο αναβαθμίδας χιζόταν με 27 πέτρες λιγότερες από το κατώτερο ακριβώς επίπεδο. Αν χρησιμοποιήθηκαν 467 πέτρες για το χαμηλότερο επίπεδο (επίπεδο 1), πόσες πέτρες χρησιμοποιήθηκαν για να χτιστεί η αναβαθμίδα του επιπέδου 7;

Οικονομία

Υπολογίστε το κόστος παραγωγής μιας παραδοσιακής συνταγής.

Συγκρίνετε έσοδα και έξοδα, εάν πρόκειται, για παράδειγμα, να καταγράψετε τη διοργάνωση μιας παραδοσιακής γιορτής ή εκδήλωσης, την παραγωγή χειροτεχνημάτων ή τη χρήση αγροτικών πρακτικών.

Συζητήστε για τη συνεισφορά της ζωντανής κληρονομιάς στη βιώσιμη οικονομία.

Αναλύστε τις εμπορικές και επιχειρηματικές δεξιότητες που συνδέονται με τη βιώσιμη παραγωγή παραδοσιακών αγαθών, όπως τα κεραμικά.

18 ΣΤΕ: Στην Ελλάδα οι αναβαθμίδες είναι γνωστές και ως πεζούλες.

Φυσικές Επιστήμες

Φυσική

Εξερευνήστε τις ιδιότητες των αντικειμένων ή των υλικών που χρησιμοποιούνται σε κάποια τοπική πρακτική.

Παραδείγματα:

Πώς οι ιδιότητες αυτές συνδέονται με φαινόμενα, όπως ο ήχος (μουσικά όργανα, κουδούνια), η υφή (κεραμική, μεταλλοτεχνία, υφάσματα) ή η οπτική (κατασκευές από γυαλί);

Μετρήστε την ταχύτητα και την τριβή κινούμενων αντικειμένων, όπως εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή χειροτεχνημάτων ή για γεωργικές εργασίες.

Πειραματιστείτε με τα ηλεκτρικά και ηλεκτροστατικά χαρακτηριστικά των πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται και σχετίζονται με κάποιο τρόπο με ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς.

Κατασκευάστε μοντέλα αντιγράφων (π.χ. του ατόμου, του μορίου, του ηλιακού συστήματος) χρησιμοποιώντας τοπικές τεχνικές δόμησης, χειροτεχνίας ή ζωγραφικής.

Περιγράψτε ένα φυσικό φαινόμενο χρησιμοποιώντας το είδος ποίησης ή αφήγησης που απαντάται σε ένα συγκεκριμένο τόπο.

Χημεία

Χρησιμοποιήστε έναν τοπικό μουσικό ρυθμό, με τη βοήθεια του οποίου θα διδάξετε τον περιοδικό πίνακα των χημικών στοιχείων για να εντυπωθεί καλύτερα στη μνήμη των μαθητών/-τριών.

Μετρήστε το pH ή άλλες χημικές ιδιότητες που αναγνωρίζονται σε παρασκευές τοπικών συνταγών ή των τοπικών πρώτων υλών.

Εξηγήστε πώς τα συστατικά μεταβάλλονται, όταν αναμιγνύονται ή θερμαίνονται (π.χ. κατά το μαγείρεμα ή την παρασκευή βαφής).

Συζητήστε τον θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο των χημικών διαδικασιών στο φυσικό περιβάλλον.

Φυσικές επιστήμες και Βιολογία

Μελετήστε τον κύκλο ζωής των φυτών και των ζώων, ακόμα και των εντόμων/ζιζανίων, και τον τρόπο που επηρεάζουν την αγροτική παραγωγή.

Παρατηρήστε πώς το περιβάλλον αλλάζει με την εναλλαγή των εποχών του έτους.

Ανακαλύψτε από πού προέρχονται οι πρώτες ύλες (ίνες, βαφές, τρόφιμα), πώς καλλιεργούνται, καθώς και περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται ενδεχομένως με τη χρήση τους.

Κατανοήστε τη θρεπτική και φαρμακευτική αξία των τοπικών φυτών και βοτάνων.

Ιστορία & Κοινωνικές Επιστήμες

Οργανώστε συνεντεύξεις με φορείς και κοινότητες. Συγκρίνετε πρακτικές και μεθόδους παραγωγής στο παρελθόν και το παρόν. Αντλήστε πληροφορίες για κοινές καθημερινές δραστηριότητες ή τελετουργικά δρώμενα (π.χ. καρναβαλικές εκδηλώσεις ή εορτασμούς).	Αναλύστε και συγκρίνετε το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο κάποιας πρακτικής παλαιότερα και σήμερα. Συζητήστε για τη θέση της, τις προκλήσεις και τυχόν μετασχηματισμούς που έχει υποστεί στη σημερινή πραγματικότητα.	Συζητήστε πώς έχουν εξελιχθεί οι πολιτισμικές πρακτικές στο πέρασμα του χρόνου. Έχουν υιοθετήσει στοιχεία από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα; Εάν ναι, έχουν προσαρμοστεί στις ανάγκες και τις συνθήκες που χαρακτηρίζουν κάθε περίπτωση;
Συγκρίνετε πρακτικές του παρελθόντος και της εποχής μας, αξιοποιώντας ως σημεία αναφοράς τραγούδια, ιστορίες ή εικαστικές τέχνες.	<i>Ιστορία της γνώσης και των συστημάτων γνώσης</i> Εξερευνήστε το επιστημονικό υπόβαθρο μιας πολιτισμικής πρακτικής. Τι ήταν εμφανές κάποτε; Ποιες είναι οι πεποιθήσεις ή αντιλήψεις που πηγάζουν από την πρακτική αυτή;	

Γεωγραφία

Διαβάστε και σχεδιάστε χάρτες, προσδιορίζοντας τις τοποθεσίες που συνδέονται με την επιτέλεση ενός στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς στο παρελθόν και στις μέρες μας. Από ποιες περιοχές προέρχονται διάφορες τεχνικές που σχετίζονται με τη χειροτεχνία ή τη μουσική; Από ποιες περιοχές συλλέγονται πρώτες ύλες;	Αναλύστε τους λόγους για τους οποίους κάποιες τοποθεσίες είναι περισσότερο ή λιγότερο κατάλληλες για την επιτέλεση/ άσκηση κάποιου στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς. Ανάλογα με τα συμπεράσματα στα οποία θα καταλήξετε, σκεφτείτε αν αυτό μπορεί να αλλάξει ή όχι στο πέρασμα του χρόνου.	Παρατηρήστε εάν υπάρχουν ενδείξεις στο φυσικό περιβάλλον που σχετίζονται με τοπικές γνώσεις.¹⁹ Αναλύστε, εξηγήστε και καταλήξτε στα δικά σας συμπεράσματα.
Αναλύστε τους τρόπους με τους οποίους οι τοπικές τεχνικές δόμησης και αρχιτεκτονικής σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον.		

¹⁹ ΣΤΕ: Τέτοια παραδείγματα μπορεί να είναι τοπικά βότανα που συνδέονται με θεραπευτικές/εθνοβοτανικές γνώσεις και πρακτικές.

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Μελετήστε με ποιον τρόπο ή με ποιους τρόπους η μετάδοση της ζωντανής κληρονομιάς επηρεάζεται από νόμους και διατάξεις, όπως η πνευματική ιδιοκτησία (για τις περιπτώσεις π.χ. των χειροτεχνιών ή των επιτελεστικών τεχνών),²⁰ η διαχείριση της γης (π.χ. συγκεκριμένες γεωργικές πρακτικές, έγγεια ιδιοκτησία) και οι υγειονομικοί κανονισμοί (π.χ. παραδοσιακή ιατρική, διατροφικές πρακτικές). Συγκρίνετε νομικά συστήματα που ίσχυαν στο παρελθόν σε σχέση με αυτά που ισχύουν σήμερα.

Κατανοήστε διάφορες μορφές και συστήματα διοίκησης: ποιος λαμβάνει αποφάσεις, ποιος συμμετέχει, ποιος δεν συμμετέχει και γιατί;

Αναγνωρίστε και συζητήστε για τις αξίες και τις ηθικές αρχές που χαρακτηρίζουν το σύστημα αξιών ενός συγκεκριμένου τόπου ή μιας περιοχής.

Επιχειρήστε να εφαρμόσετε μεθόδους λήψης αποφάσεων και επίλυσης διαφωνιών ή συγκρούσεων που ίσχυαν και ενδεχομένως ισχύουν ακόμα σε έναν τόπο ή μια περιοχή. Συζητήστε την εμπειρία σας, συγκρίνετε και καταλήξτε σε συμπεράσματα.

Τέχνες και Πολιτισμός

Παρατηρήστε και αναλύστε τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τοπικές καλλιτεχνικές εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένων αισθητικών αξιών, διακοσμητικών μοτίβων, κινήσεων, συμβόλων κλπ. Εξετάστε τους τρόπους με τους οποίους αλλάζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε διάφορες μορφές τέχνης ανάλογα με τον τόπο και την ιστορική περίοδο.

Εξερευνήστε τους τρόπους με τους οποίους ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς απεικονίζεται σε ένα σημερινό έργο τέχνης και πώς το ίδιο το στοιχείο μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης.

Δημιουργήστε ευρετήριο διαφορετικών μοτίβων.
Αναμείξτε βαφές.

Σχεδιάστε κοστούμια που θα αξιοποιήσετε για να επιτελέσετε μια συγκεκριμένη πρακτική (π.χ. ένα έθιμο που απαιτεί συγκεκριμένου τύπου ενδυμασία).

Δημιουργήστε αφίσες ή προωθητικό υλικό για κάποια εκδήλωση, αντικείμενο ή προϊόν που συνδέονται με μια συγκεκριμένη έκφραση ζωντανής κληρονομιάς.

Μάθετε τα τοπικά τραγούδια και τη μουσική που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη πολιτισμική πρακτική.

Χορδίστε κάποιο παραδοσιακό όργανο.

20 ΣΤΕ: Ενδεικτικό ερώτημα με το οποίο μπορείτε να ασχοληθείτε σε ό,τι αφορά την πνευματική ιδιοκτησία σε σχέση με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να είναι: Η παραδοσιακή μουσική και τα τραγούδια, οι παραδοσιακοί χοροί με συγκεκριμένες χορευτικές φιγούρες διέπονται από τον νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας;

Χρήσιμες πηγές που θα σας βοηθήσουν στο συγκεκριμένο ερώτημα:

Ιστότοπος της Σύμβασης του 2003: https://ich.unesco.org/doc/src/U055-v1.0-HO7-EN_Introduction_to_intellectual_property_and_ICH.docx

Ιστότοπος του Παγκόσμιου Οργανισμού περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organization/WIPO): <https://www.wipo.int/portal/en/index.html>

Τεχνικές και πρακτικές δεξιότητες

Μάθετε μια ιδιαίτερη δεξιότητα που σχετίζεται με μια μορφή χειροτεχνίας και δοκιμάστε την στην τάξη. Θα μπορούσε να είναι η υφαντική, η κεντητική, η κεραμική, η φυτική βαφή υφασμάτων, διάφορες μορφές κατεργασίας πρώτων υλών (π.χ. ξυλογλυπτική, λιθοτεχνία/λιθογλυπτική, μεταλλοτεχνία), καλλιγραφία.	Υπολογίστε τα υλικά που χρειάζονται για την παρασκευή μιας συνταγής, μάθετε να την μαγειρεύετε ή να την ψήνετε.
Ράψτε κουστούμια. Κατασκευάστε χειροτεχνήματα, μάσκες, άρματα κλπ.	Μάθετε να κατασκευάζετε και να χρησιμοποιείτε γεωργικά εργαλεία που χαρακτηρίζουν μια συγκεκριμένη περιοχή. Μάθετε και δοκιμάστε, αν είναι εφικτό, παραδοσιακές τεχνικές δόμησης. ²¹ Μάθετε για παραδοσιακές τεχνικές άρδευσης. ²²
Κατασκευάστε και χρησιμοποιήστε παραδοσιακά μουσικά όργανα, φορεσιές ή είδη χειροτεχνίας.	

Φυσική Αγωγή

Μάθετε και δοκιμάστε να χορέψετε παραδοσιακούς χορούς ή να συμμετέχετε σε εθιμικά δρώμενα που βασίζονται στον συνδυασμό μουσικής, χορού και θεάτρου.	Δοκιμάστε να παίξετε παραδοσιακά παιχνίδια που είναι ζωντανά μέχρι σήμερα.
Δοκιμάστε να οργανώσετε και να πάρετε μέρος σε παραδοσιακά αθλήματα που εξακολουθούν μέχρι σήμερα.	Δοκιμάστε παραδοσιακούς τρόπους αγροτικών εργασιών, εάν εξακολουθούν να εφαρμόζονται σήμερα.

21 ΣΤΕ: Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορεί να είναι η τεχνογνωσία της ξερολιθιάς.

22 ΣΤΕ: Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορεί να είναι η πρακτική άρδευσης με το σηκωμένο αυλάκι.

**Πρότυπο σχεδιασμού
εκπαιδευτικού σεναρίου
με ενσωμάτωση της ζωντανής
κληρονομιάς στη διδασκαλία**

Το παρακάτω πρότυπο, το οποίο βασίζεται στη μεθοδολογία των 6 βημάτων που προτείνει ο Οδηγός UNESCO και Ευρωπαϊκής Ένωσης «Teaching and learning with living heritage. A resource kit for teachers», σχεδιάστηκε για τις ανάγκες της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος στην Ελλάδα.

ΒΗΜΑ 1: Κατανοώ το πλαίσιο

Σύντομη περιγραφή του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς

(Απαντάμε στα 5 ερωτήματα: Τι, ποιος, πού, πότε, γιατί;)

ΒΗΜΑ 2: Επιλέγω ένα στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς και το συνδέω με διδακτικά αντικείμενα

Διαθεματικότητα

Συνδέσεις του στοιχείου με τα διδακτικά αντικείμενα.

Ενδεικτικά παραδείγματα:

Εισαγωγή στην έννοια της ζωντανής κληρονομιάς & Νέα Ελληνικά ή γλωσσικά μαθήματα.

Στίχοι τραγουδιών & Νεοελληνική Λογοτεχνία.

Μοτίβα κεντημάτων & Γεωμετρία.

Σχεδιασμός και κατασκευή масκών & Καλλιτεχνικά μαθήματα/ Πληροφορική.

Μουσικά όργανα & Φυσική/Γεωμετρία.

Αγροδιατροφικές Παραδόσεις & Βιολογία.

**Συνδέσεις του στοιχείου με τον
Υποστόχο 4.7 των 17 Στόχων για
τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**

Έως το 2030, ο στόχος 4/υποστόχος 4.7 επιδιώκει να διασφαλίσει ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τη **γνώση** και θα καλλιεργήσουν τις **δεξιότητες** που χρειάζονται για να προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μεταξύ άλλων, μέσω:

- α) της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων,
- β) της προαγωγής της κουλτούρας της ειρήνης και της μη βίας και της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη,
- γ) της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Σύνδεση με τους οριζόντιους προσανατολισμούς των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών

Σύμφωνα με τα νέα προγράμματα, οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- γ) να λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα,
- δ) να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους,
- ε) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους,
- στ) να αναγνωρίσουν αξίες και να συνειδητοποιήσουν αρχές, ώστε να αποκτήσουν συναισθηση ευθύνης,
- ζ) να προετοιμαστούν ως ενεργοί πολίτες, να συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες (κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση, προσφυγιά, επιδημίες κ.ά.).

ΒΗΜΑ 3: Μαθαίνω περισσότερα για το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς που έχω επιλέξει

Βιβλιογραφική έρευνα και συνεργασία με φορείς και κοινότητες κληρονομιάς καθώς και με άλλους φορείς στην προετοιμασία ή/και την υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων.

ΒΗΜΑ 4: Δημιουργώ το σχέδιο μαθήματος και διδάσκω

Διδακτικοί Στόχοι για κάθε Διδακτικό Αντικείμενο
(Γνώσεις, Δεξιότητες, Στάσεις)

Αντικείμενο 1:
Αντικείμενο 2:
Αντικείμενο 3:

Στόχοι που σχετίζονται με τη ζωντανή κληρονομιά

Ενδεικτικά παραδείγματα:

Εξοικείωση με τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία της διαφύλαξής της.

Καλλιέργεια της Διαπολιτισμικής Ικανότητας.

.....

Περιγραφή δραστηριοτήτων για το Διδακτικό Αντικείμενο 1:

Περιγραφή δραστηριοτήτων για το Διδακτικό Αντικείμενο 2:

Περιγραφή δραστηριοτήτων για το Διδακτικό Αντικείμενο 3:

Δραστηριότητες εκτός σχολικής αίθουσας.

ΒΗΜΑ 5: Τεκμηριώνω και μοιράζομαι

Προσωπικός αναστοχασμός και καταγραφή ενεργειών.

Ενέργειες διάχυσης

ΒΗΜΑ 6: Αξιολογώ τα αποτελέσματα

Αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων	Αντικείμενο 1: Αντικείμενο 2: Αντικείμενο 3:
Αξιολόγηση της διαδικασίας: αναστοχασμός πάνω στη διδασκαλία με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς. Ενδεικτικές ερωτήσεις: • Πρόσφερε προστιθέμενη αξία στο μάθημα/στα μαθήματά σας; • Έκανε το μάθημα ή τη δραστηριότητα πιο ελκυστικά, πιο ουσιαστικά ή πιο προσίτα στους/στις μαθητές/-τριες; • Δημιούργησε μια πιο ανοιχτή σχέση μεταξύ μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών; • Βελτίωσε τις σχέσεις μέσα στην τάξη; • Συνέβαλε στην ενεργή συμμετοχή περισσότερων μαθητών/-τριών;	
Αξιολόγηση ως προς τη γνωριμία και εξοικείωση με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς αλλά και την ευαισθητοποίηση για τη σημασία διαφύλαξής της. Ενδεικτικές ερωτήσεις: • Κατανόησαν οι μαθητές/-τριες τις πληροφορίες για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, όπως παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας; • Συνέβαλε η δραστηριότητα στη γνωριμία και ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για το συγκεκριμένο στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς ή τη ζωντανή κληρονομιά εν γένει καθώς και για τη σημασία της διαφύλαξής της; • Ο τρόπος που παρουσιάστηκε και αξιοποιήθηκε η άυλη πολιτιστική κληρονομιά στη σχολική δραστηριότητα σέβεται τις αξίες της κοινότητας κληρονομιάς; Αντανακλά τη σημασία του συγκεκριμένου στοιχείου; • Η δραστηριότητα παρακίνησε τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν ενδεχομένως στη μετάδοση του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς;	

ΜΕΡΟΣ Β'

**Παραδείγματα εφαρμογής
της μεθόδου των 6 βημάτων
από την Ελλάδα**

**Ράλλειο Γενικό Λύκειο
Θηλέων Πειραιά
Ρεμπέτικο**

Η έκδοση του Ρεμπέτικου. Πηγή: UNESCO (<https://ich.unesco.org/en/resources-for-teachers-01180>).

Το εκπαιδευτικό σενάριο που εκπροσώπησε την Ελλάδα εκπονήθηκε από την παιδαγωγική ομάδα του Ράλλειου ΓΕ.Λ. Θηλέων Πειραιά κατά το σχολικό έτος 2019-2020 στο πλαίσιο των δύο εργαστηρίων του κοινού πιλοτικού προγράμματος UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης (2019-2021). Αποτελεί μάλιστα αναπόσπαστο μέρος του Οδηγού για εκπαιδευτικούς *Teaching and Learning with Living Heritage: A Resource Kit for Teachers*, που βασίστηκε στο κοινό πιλοτικό πρόγραμμα UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Το ρεμπέτικο αποτελεί αστικό λαϊκό μουσικό είδος που άκμασε το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Με επιρροές από το δημοτικό και το μικρασιάτικο τραγούδι, αντικατοπτρίζει το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της εποχής όπου αναπτύχθηκε και ιδιαίτερα τη ζωή του περιθωρίου. Στην πορεία η κοινωνική του βάση επεκτάθηκε στους πρόσφυγες, στην

εργατική και τη μεσοαστική τάξη, ενώ στις μέρες μας αναγνωρίζεται ως δημοφιλής πολιτιστική κληρονομιά που ανήκει σε όλους τους Έλληνες και τις Ελληνίδες.

Η παράδοση των ρεμπέτικων τραγουδιών αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο του ελληνικού αστικού λαϊκού πολιτισμού, ως μια συλλογική μορφή έκφρασης και επικοινωνίας που κατόρθωσε να συνταιριάξει σε μια

θαυμαστή ενότητα τον λόγο, τη μουσική και τον χορό. Η περίοδος δημιουργίας τους καλύπτει το πρώτο μισό του 20ού αι., εποχή διαμόρφωσης στην Ελλάδα των μεγάλων αστικών κέντρων και της αργής αλλά σταθερής επέκτασης του βιομηχανικού πολιτισμού. Συνδέονται με συγκεκριμένες κοινωνικές τάξεις και ομάδες: αρχικά με το υποπρολεταριάτο των πόλεων-λιμανιών και, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, με τους προσφυγικούς πληθυσμούς. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η κοινωνική τους βάση διευρύνεται στα μεσαία αστικά στρώματα. Το «κλασικό» ρεπερτόριο του είδους ανέδειξε πολλούς δημοφιλείς συνθέτες, τραγουδιστές και μουσικούς και συνδέεται με την εμφάνιση και διάδοση στην Ελλάδα και τον ελληνισμό των ΗΠΑ της δισκογραφίας και των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Οι συνθήκες δημιουργίας και επιτέλεσης, οι κοινωνικοί φορείς, καθώς και πολλά υφολογικά και μορφολογικά στοιχεία του ρεμπέτικου παρουσιάζουν ενδιαφέροντες αντιστοιχίες με ανάλογα είδη αστικής λαϊκής μουσικής που αναπτύχθηκαν την ίδια περίπου εποχή σε άλλες χώρες, όπως τα αργεντίνικα τάνγκος, τα αμερικάνικα μπλουζ, τα πορτογαλέζικα φάδος κ.ά. Αν και η πρωτογενής δημιουργία των ρεμπέτικων δείχνει να ολοκληρώνεται στα μέσα της δεκαετίας του 1950, τα τραγούδια αυτά εξακολουθούν να παραμένουν εξαιρετικά δημοφιλή έως τις μέρες μας, μέσα από την αναβίωσή τους από τις νεότερες γενιές με πλήθος έρευνες, συνέδρια, βιβλιογραφικές και δισκογραφικές εκδόσεις, μαθήματα και σεμινάρια, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, αφιερώματα και συναυλίες καθώς και καθημερινές επανεκτελέσεις και διασκευές σε κέντρα διασκέδασης, μουσικές σκηνές αλλά και φιλικές γιορτές και διασκεδάσεις.

Τα ρεμπέτικα τραγούδια προσφέρουν γόνιμο έδαφος για μια ιστορική, κοινωνιολογική-ανθρωπολογική και εθνομουσικολογική έρευνα, τόσο για τα πρωτότυπα καλλιτεχνικά τους στοιχεία (ύφος, γλώσσα, στιχοποιία, μουσικές κλίμακες, ρυθμούς, μελωδίες, ενορχήστρωση, χορό) όσο και για τις πολύτιμες αναφορές τους σε ήθη, συνήθειες και παραδόσεις ενός ιδιαίτερου τρόπου ζωής, καθώς και σε συγκεκριμένα γεγονότα, χώρους και πρόσωπα, κοινωνικές ταυτότητες και ιδεολογίες. Πάνω από όλα όμως, εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν μια ζωντανή μουσική παράδοση, με ισχυρό συμβολικό-ιδεολογικό και αισθητικό-καλλιτεχνικό χαρακτήρα, μέσα από τη σημερινή επιτέλεση των τραγουδιών από σύγχρονες κοινωνικές ομάδες και ιδίως από πολλούς νέους.

Το στοιχείο εγγράφηκε στο [Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας](#) το 2016 καθώς και στον [Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας](#) (2017).

UNESCO
European Union
Ministry of Education and Religious Affairs

2018
ANNEE EUROPEENNE
DU PATRIMOINE
IMMATERIEL
EUROPEEN

ROOTS

UNESCO-EUROPEAN UNION JOINT WORKSHOP
"Integrating Intangible Cultural Heritage
in School-Based Education"

Teaching English, Physical Education, Literature
and ICT with ICH Rebetiko

Vienna, 26 October 2019 - 29 October 2019
Peiraia, 10 November 2019 - 15 January 2020
Rotterdam, 27 February 2020 - 1 March 2020

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Ο Πειραιάς, όπου εδρεύει το Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων, είναι ένα από τα μεγάλα αστικά κέντρα στα οποία αναπτύχθηκε το ρεμπέτικο. Λόγω της υπερτοπικής διάστασης του στοιχείου, οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι γνώριζαν και άκουγαν ρεμπέτικα τραγούδια, ήταν εκ των πραγμάτων μέλη της κοινότητας φορέων του. Αλλά και οι μαθήτριες είχαν βιωματική σχέση με το ρεμπέτικο, αφού τα ρεμπέτικα τραγούδια και οι χοροί που συνδέονται με αυτά εξακολουθούν να αποτελούν μέρος των οικογενειακών γιορτών καθώς και άλλων γιορτών ή/και εκδηλώσεων κοινωνικού χαρακτήρα.

Με αυτό το σκεπτικό σχεδιάστηκε ένα διαθεματικό πρόγραμμα με ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική και συγκεκριμένα στα μαθήματα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, της Πληροφορικής της Α' τάξης ΓΕ.Λ. καθώς και της Αγγλικής Γλώσσας και της Φυσικής Αγωγής της Β' τάξης ΓΕ.Λ. Στο πλαίσιο του διδακτικού αντικειμένου της Πληροφορικής, οι μαθήτριες ανέπτυξαν εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο, όπου φιλοξενήθηκε η τεκμηρίωση των διδακτικών σεναρίων που υλοποιήθηκαν στο σχολείο, συνεισφέροντας παράλληλα και στη διαφύλαξη του στοιχείου.

Συνδέσεις με τα διδακτικά αντικείμενα

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθήτριες ήρθαν σε επαφή με τον όρο *άυλη πολιτιστική κληρονομιά* με την αξιοποίηση κειμένου από τον ιστότοπο της UNESCO για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Επιπλέον, το δελτίο του στοιχείου στην *Αγγλική*, το οποίο συνόδευε τον φάκελο της υποψηφιότητας του Ρεμπέτικου για την εγγραφή του στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας, χρησιμοποιήθηκε, με τις απαραίτητες προσαρμογές, για να έρ-

θουν οι μαθήτριες σε επαφή με το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο γεννήθηκε, άκμασε και εξελίχθηκε το ρεμπέτικο διαχρονικά. Το κείμενο προσεγγίστηκε ως παιδαγωγικό υλικό για την απόκτηση από τις μαθήτριες νέου λεξιλογίου και τη βελτίωση της κατανόησης κειμένων με ύφος που δεν παραπέμπει σε καθημερινό λόγο, αλλά σε περιεχόμενο πιο εξεζητημένο. Οι δραστηριότητες που σχεδιάστηκαν στόχευαν επιπλέον και στη βελτίωση των δεξιοτήτων γραπτού και προφορικού λόγου.

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Οι μαθήτριες άκουσαν, ανέλυσαν και συζήτησαν τους στίχους τριών δημοφιλών ρεμπέτικων τραγουδιών που αναπαράγουν έμφυλα στερεότυπα. Μετά τη συζήτηση, οι μαθήτριες, μέσω ασκήσεων δημιουργικής γραφής, κλήθηκαν να αναστοχαστούν και να ερμηνεύσουν το νόημα κάθε τραγουδιού, κάνοντας παράλληλα μια συγκριτική θεώρηση των κοινωνικών συνθηκών που ίσχυαν στην εποχή δημιουργίας των τραγουδιών σε σχέση με σήμερα.

Φυσική Αγωγή

Έγινε διδασκαλία τριών βασικών χορών (ζείμπέκικο, χασάπικο και χασαποσέρβικο), ενώ οι μαθήτριες παροτρύνθηκαν να αντιληφθούν αφενός μεν τη σωματική δραστηριότητα ως στοιχείο που συνδέεται με την αυτοέκφραση και τη δημιουργικότητα, αφετέρου, όταν πρόκειται για συλλογική προσπάθεια, ως μέσο που ενισχύει το αίσθημα του ανήκειν σε μια ομάδα ανθρώπων με κοινές αναφορές.

Πληροφορική

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στο μάθημα είχε ως τελικό προϊόν την ανάπτυξη εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα που χρησιμοποιήθηκε για την προβολή του ρεμπέτικου και την τεκμηρίωση των διδακτικών σεναρίων που υλοποιήθηκαν στο σχολείο.

Σύνδεση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του ρεμπέτικου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλατισωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, καθώς η ενσωμάτωση του στοιχείου συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας των φύλων τόσο μέσω της εκπαίδευσης, όσο και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Δεδομένου ότι στη βαθμίδα του Γενικού Λυκείου το πρόγραμμα σπουδών είναι πολύ εντατικό, η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής συνέβαλε στην εκτόνωση της καθημερινής πίεσης των μαθητριών και στη βελτίωση της ευεξίας τους, στοιχείο που ορίζεται στον **Στόχο 3** (Καλή Υγεία & Ευημερία). Επιπλέον, με την αξιοποίηση των στίχων των τραγουδιών με σκοπό τη συζήτηση περί έμφυλων στερεοτύπων προάγονται ο **Στόχος 5** (Ισότητα των Φύλων) και ο **Στόχος 10** (Λιγότερες Ανισότητες). Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως την υποστήριξη των μαθητών/-τριών προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους,
- γ) να αναγνωρίσουν αξίες και να συνειδητοποιήσουν αρχές, ώστε να αποκτήσουν συναισθηση ευθύνης και να προετοιμαστούν ως ενεργοί πολίτες.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και την υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν με τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος που υλοποιεί η Διεύθυνση σε συνεργασία με το Φεστιβάλ Εθνογραφικού Κινηματογράφου Αθήνας (**ETHNOFEST**) με θέμα την αξιοποίηση του εθνογραφικού ντοκιμαντέρ στην εκπαίδευση. Έτσι, στο πλαίσιο του 10ου Φεστιβάλ Εθνογραφικού Κινηματογράφου, οι μαθήτριες της Β' τάξης παρακολούθησαν σε κινηματογραφική αίθουσα τρία σύντομα εθνογραφικά βίντεο που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με το ρεμπέτικο.

Μαθησιακοί Στόχοι

Αγγλική γλώσσα (Β' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθήτριες:

- ▶ Να κατανοούν το νόημα κειμένων και να εντοπίζουν με προσεκτική ανάγνωση (scanning) τις βασικές πληροφορίες του περιεχομένου τους.
- ▶ Να επιλέγουν στοιχεία από τη δεδομένη γραπτή πληροφόρηση προκειμένου να γίνει κατάταξη ή ανακατάταξη των στοιχείων ή/και συσχετισμός με απόψεις δικές τους ή των άλλων.
- ▶ Να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο από το κείμενο που μελετούν κάθε φορά.
- ▶ Να εκπονήσουν συνθετική εργασία με τη μορφή παρουσίασης, σταχυολογώντας και αξιολογώντας τις πληροφορίες που έχουν αναζητήσει για την ανάδειξη του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να χρησιμοποιούν τις κατάλληλες συνδετικές λέξεις και φράσεις για τις ανάγκες της προφορικής παρουσίασης κάποιου θέματος (δεξιότητες παρουσίασης).
- ▶ Να γνωρίσουν τις ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκε, άκμασε και εξελίχθηκε το ρεμπέτικο.

Φυσική Αγωγή (Β' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθήτριες:

- ▶ Να βελτιώσουν την κιναισθητική τους ικανότητα και τον συντονισμό κινήσεων.
- ▶ Να καλλιεργήσουν το αίσθημα της συνεργασίας και του ομαδικού πνεύματος.
- ▶ Να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αξιοποιούν τις ευκαιρίες για να ανακαλύπτουν διαφορετικά είδη φυσικών δραστηριοτήτων και αθλημάτων με στόχο την αυτοέκφραση, τη διασκέδαση και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

- ▶ Να αναγνωρίζουν τη συμβολή των διαφορετικών μορφών φυσικής δραστηριότητας και άσκησης στην κάλυψη ανθρώπινων αναγκών (π.χ. εκτόνωση, κοινωνική αλληλεπίδραση κτλ.) σε διαφορετικές ηλικίες και περιβάλλοντα.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τον ρόλο του χορού ως πολιτισμικής έκφρασης και στοιχείου συγκρότησης ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων.

Εφαρμογές Πληροφορικής (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθήτριες:

- ▶ Να διακρίνουν και να αναπτύσσουν τις λειτουργίες και απαιτήσεις μιας εφαρμογής.
- ▶ Να αναπτύσσουν μικροεφαρμογές με εκπαιδευτικά προγραμματιστικά περιβάλλοντα ([App Inventor](#)).

Νεοελληνική Λογοτεχνία (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθήτριες:

- ▶ Να αναγνωρίσουν τη λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών, ως διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, και να αναγνωρίσουν τη δραστική αξία τους για τη ζωή τους.
- ▶ Να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους, εμπλουτίζοντας την κατανόησή τους για πτυχές του κόσμου που προϋπήρξε και εκείνου που τις περιβάλλει, ενισχύοντας, ταυτόχρονα, την κριτική τους στάση απέναντι στον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία υποβάλλει νοήματα και αξίες.
- ▶ Να κατανοήσουν πώς κατασκευάζεται η εικόνα του φύλου στο τραγούδι με αφορμή τη συζήτηση για τον τρόπο παρουσίασης της γυναίκας στο ρεμπέτικο.
- ▶ Να διακρίνουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ρεμπέτικου στίχου.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Οι μαθήτριες:

- ▶ Να εξοικειωθούν με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τη σημασία της διαφύλαξής της.
- ▶ Να αναγνωρίσουν την ποικιλομορφία των πολιτισμικών εκφράσεων.
- ▶ Να καλλιεργήσουν τη διαπολιτισμική τους ικανότητα.
- ▶ Να κατανοήσουν τη σύνδεση του ρεμπέτικου με τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που το καθόρισαν και το προσδιόρισαν ως συλλογική έκφραση του λαϊκού μας πολιτισμού.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τις συνθήκες που διαμορφώνουν την εξέλιξη του ρεμπέτικου σήμερα.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθήτριες ήρθαν σε επαφή με την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως ορίζεται από τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003) στον σχετικό [ιστότοπο](#). Επεξεργάστηκαν το κείμενο του ορισμού σε ομάδες με τη συμπλήρωση φύλλου εργασίας. Μετά από συζήτηση στην ολομέλεια, προσδιορίστηκαν τα στοιχεία που συγκροτούν το ρεμπέτικο, βάσει των οποίων αναγνωρίζεται ως έκφραση ζωντανής κληρονομιάς. Στη συνέχεια δόθηκε στις μαθήτριες διάγραμμα [KWL με τρεις στήλες](#) (1η στήλη: Τι γνωρίζω για το Ρεμπέτικο, 2η στήλη: Τι θα ήθελα να μάθω, 3η στήλη: Τι έμαθα). Κατόπιν κλήθηκαν να συμπληρώσουν ατομικά τις δύο πρώτες στήλες καταγράφοντας τις απαντήσεις τους. Τέλος, με τη μέθοδο [Think-Pair-Share](#), τις συζήτησαν σε ζεύγη και κατόπιν στην ολομέλεια.

Στη 2η διδακτική ώρα, από την ιστοσελίδα της Σύμβασης δόθηκε στις μαθήτριες το [αγγλικό κείμενο τεκμηρίωσης του Ρεμπέτικου ως εγγεγραμμένου στοιχείου στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας](#). Το κείμενο είχε προσαρμοστεί κατάλληλα στις ανάγκες της διδασκαλίας. Οι μαθήτριες το αξιοποίησαν ως πηγή άντλησης πληροφοριών για το ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε, αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε το ρεμπέτικο μέχρι σήμερα. Παράλληλα, δόθηκε φύλλο εργασίας που περιλάμβανε δραστηριότητες λεξιλογίου και κατανόησης.

Μετά τη μελέτη του κειμένου από κάθε μαθήτρια σε ομάδες που είχαν ήδη οριστεί, ακολούθησε συζήτηση μεταξύ των μελών κάθε ομάδας για τις απαντήσεις στα ερωτήματα του φύλλου εργασίας. Η δραστηριότητα ολοκληρώθηκε με την ενημέρωση της ολομέλειας για τις απαντήσεις στις οποίες κατέληξε κάθε ομάδα.

Ως εργασία για το σπίτι, κλήθηκαν να κάνουν διαδικτυακή έρευνα και να επιλέξουν έναν/μία τραγουδιστή/-τρια, συνθέτη ή στιχουργό που συνδέεται με το ρεμπέτικο, προκειμένου να τον/την παρουσιάσουν στην τάξη στα αγγλικά μέσω [powerpoint](#). Η πρόκληση για τις μαθήτριες ήταν να προετοιμάσουν την παρουσίασή τους σε πρώτο πρόσωπο, παίρνοντας στην ουσία τον ρόλο του πρωταγωνιστή ή της πρωταγωνίστριας της επιλογής τους, ενώ στο τέλος κλήθηκαν να εξηγήσουν τους λόγους που τις οδήγησαν σε αυτή την επιλογή. Εκτός από τη γλωσσική εξάσκηση, σκοπός της δραστηριότητας ήταν κυρίως η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης.

Κατά την 3η και τελευταία διδακτική ώρα, οι μαθήτριες παρουσίασαν τις εργασίες που είχαν ετοιμάσει. Στο τέλος του μαθήματος κλήθηκαν να συμπληρώσουν την τρίτη στήλη του διαγράμματος KWL (τι έμαθα

για το ρεμπέτικο) προκειμένου τόσο οι ίδιες όσο και η εκπαιδευτικός να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Τέλος, σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και το Φεστιβάλ Εθνογραφικού Κινηματογράφου της Αθήνας, οι μαθήτριες παρακολούθησαν σε κινηματογραφική αίθουσα τρεις εθνογραφικές ταινίες μικρού μήκους στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος που υλοποιούν οι δύο φορείς για την αξιοποίηση του εθνογραφικού ντοκιμαντέρ στην εκπαίδευση. Η επιλογή των ταινιών έγινε με κριτήριο το θέμα του πιλοτικού προγράμματος. Με επίκεντρο το [δεκάλεπτο φιλμ για το Ρεμπέτικο](#) που συνόδευσε τον φάκελο υποψηφιότητας του στοιχείου για την εγγραφή του στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας, προβλήθηκαν άλλες δύο δεκάλεπτες ταινίες με κοινό παρονομαστή τη μουσική και τον χορό, όπως αποτυπώνονται στη ζωντανή κληρονομιά δύο κοινοτήτων της ελληνικής περιφέρειας. Πρόκειται για τον [Τρανό Χορό στη Βλάστη Κοζάνης](#) και το [Πανηγύρι στο Συρράκο της Ηπείρου](#), στοιχεία εγγεγραμμένα στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Σημειώνεται ότι οι δύο αυτές ταινίες αποτέλεσαν και τον πυρήνα [για το κοινό φιλμ](#) που δημιουργήθηκε αργότερα, προκειμένου να συνοδεύσει τον φάκελο υποψηφιότητας της Ελλάδας για την εγγραφή του στοιχείου «Ο εορτασμός του Δεκαπενταύγουστου σε δύο ορεινές κοινότητες της Βόρειας Ελλάδας: Ο Τρανός Χορός στη Βλάστη και το Πανηγύρι στο Συρράκο» στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας. [Το στοιχείο εγγράφηκε στον Κατάλογο το 2022.](#)

Μετά την προβολή των τριών ταινιών ακολούθησε συζήτηση με εκπρόσωπο της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και κινηματογραφιστή, εκπρόσωπο του Φεστιβάλ Εθνογραφικού Κινηματογράφου της Αθήνας. Οι μαθήτριες είχαν την ευκαιρία αφενός μεν να μάθουν για το εθνογραφικό ντοκιμαντέρ και τη συμβολή του στην τεκμηρίωση της ζωντανής κληρονομιάς, αφετέρου να συζητήσουν τον τρόπο που συγκροτούνται οι συλλογικές ταυτότητες και τον ρόλο της μουσικής και του χορού στην ενίσχυση των δεσμών που συνέχουν μια κοινότητα.

Φυσική Αγωγή

Σε τρεις διδακτικές περιόδους η εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής δίδαξε τα βήματα τριών βασικών χορών που σχετίζονται με το ρεμπέτικο (ζεϊμπέκικο, χασάπικο και χασαποσέρβικο) και εξήγησε την προέλευση, το περιεχόμενο και την εξέλιξή τους στον χρόνο.

Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, όσες μαθήτριες γνώριζαν τα βήματα των χορών λειτούργησαν ως βοηθοί της εκπαιδευτικού για τις συμμαθήτριά τους, στοιχείο που ενίσχυσε τους δεσμούς μεταξύ των μελών της ομάδας. Διαπιστώθηκε ότι οι μαθήτριες απόλαυσαν τα μαθήματα, γιατί τις ενεργοποίησαν και αποτέλεσαν έναν τρόπο εκτόνωσης του άγχους και της πίεσης που ένιωθαν εξαιτίας του απαιτητικού προγράμματος και των εξετάσεων που προβλέπονται στο Γενικό Λύκειο.

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Κατά τις δύο διδακτικές περιόδους του μαθήματος, χρησιμοποιήθηκαν ως παιδαγωγικό υλικό τρία πολύ γνωστά ρεμπέτικα τραγούδια στα οποία αναγνωρίζονται τρία χαρακτηριστικά στερεότυπα για το γυναικείο φύλο που απαντώνται συχνά στο ρεμπέτικο. Πρόκειται για τα τραγούδια:

- α) «Αρχόντισσα» του Βασίλη Τσιτσάνη, που σχετίζεται με τις διαλυμένες αγάπες, τον χωρισμό και την ερωτική απογοήτευση,
- β) «Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια» του Μάρκου Βαμβακάρη, που εκφράζει το θαυμασμό για τη γυναικεία ομορφιά και το ταμπεραμέντο,
- γ) «Μου' φαγες όλα τα δαχτυλίδια» του Γιώργου Μητσάκη. Αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως στην περίπτωση πολλών τραγουδιών, έτσι και στο συγκεκριμένο, οι διαφορετικές εκτελέσεις του στον χρόνο εμφανίζονται με παραλλαγές στους στίχους. Έτσι, ενώ στην αρχική εκτέλεση οι στίχοι είχαν ως πρωταγωνίστρια γυναίκα που κατηγορούσε τον χαμένο έρωτά της επειδή την εγκατέλειψε (Από

πιτσιρίκα με λέγανε μπαμπέσα κι έλαχε σ' εσένα να δώσω λίγη μπέσα), υπάρχουν εκτελέσεις που οι στίχοι έχουν αλλάξει και εμφανίζουν το τελείως αντίθετο (Από *πιτσιρίκα σε λέγανε μπαμπέσα κι έτυχε σ' εσένα να δώσω λίγη μπέσα*). Εδώ λοιπόν, ο πρωταγωνιστής είναι ο άντρας, ο οποίος εκφράζει το παράπονό του για τη γυναίκα που τον εγκατέλειψε. Σε αυτήν την περίπτωση επικρατεί ο τύπος της γυναίκας που δεν είναι ειλικρινής, συμπεριφέρεται με πονηριά και υστεροβουλία και τελικά εκμεταλλεύεται με κάθε τρόπο την αγάπη του άντρα για να πετύχει τους σκοπούς της.

Το σχέδιο μαθήματος βασίστηκε στις αρχές της βιωματικής μάθησης (έμφαση στη διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση των μαθητών/-τριών), στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού (εστίαση στη διαμόρφωση στάσης απέναντι στο κείμενο) και στη θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης (εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη νοηματοδότηση του κειμένου με τη συμπλήρωση των κενών που συνιστούν την ιδιαιτερότητά του). Στην τάξη οι μαθήτριες άκουσαν τα τραγούδια, ανέλυσαν τους στίχους, εντοπίζοντας επίθετα και προσδιορισμούς που αναφέρονται στον άντρα που τραγουδά και τη γυναίκα για την οποία γράφτηκε το τραγούδι. Ακολούθησε συζήτηση για τα έμφυλα στερεότυπα στο ρεμπέτικο. Ως άσκηση δημιουργικής γραφής ζητήθηκε από τις μαθήτριες να αλλάξουν τους στίχους του τραγουδιού «Αρχόντισσα» με το υποθετικό σενάριο να έχει γραφτεί από γυναίκα για άντρα. Τέλος, δόθηκαν οι στίχοι και ενός ακόμη τραγουδιού, της «Αχάριστης» του Βασίλη Τσιτσάνη, χωρίς τα επίθετα που περιγράφουν τη γυναίκα στην οποία αναφέρεται το τραγούδι. Οι μαθήτριες κλήθηκαν να προτείνουν οι ίδιες επίθετα που αντικατοπτρίζουν τις σημερινές αντιλήψεις για το γυναικείο φύλο.

Πληροφορική

Στο πλαίσιο του μαθήματος, οι μαθήτριες ανέπτυξαν εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο προκειμένου να φιλοξενήσει την τεκμηρίωση των διδακτικών σεναρίων για το ρεμπέτικο, χρησιμοποιώντας το εργαλείο [MIT App Inventor](#). Αφού παρουσιάστηκε ο τρόπος αξιοποίησής του στον διαδραστικό πίνακα της τάξης, διανεμήθηκαν φύλλα εργασίας με σύνοψη χρήσιμων εννοιών σχετικά με την εφαρμογή και οδηγίες για δραστηριότητες. Ο εκπαιδευτικός και οι μαθήτριες αφιέρωσαν 5 διδακτικές περιόδους διάρκειας 90 λεπτών για την ανάπτυξη της εφαρμογής. Για τις ανάγκες του περιεχομένου της, η εκπαιδευτικός που συντόνισε συνολικά το πιλοτικό πρόγραμμα στο σχολείο παρείχε στον καθηγητή Πληροφορικής και τις μαθήτριες οπτικοακουστικό υλικό από την υλοποίησή του ανά διδακτικό αντικείμενο καθώς και κατατοπιστικές πληροφορίες για το πρόγραμμα στην αγγλική γλώσσα, προκειμένου να αξιοποιηθούν στην εφαρμογή.

Ρότερνταμ 2020: Συνάντηση για την αποτίμηση της πιλοτικής εφαρμογής από τα δέκα ευρωπαϊκά σχολεία. Η ελληνική αντιπροσωπεία παρουσιάζει το πρόγραμμα για το ρεμπέτικο.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Για τις ανάγκες της αξιολόγησης του πιλοτικού προγράμματος UNESCO-EE από την ομάδα των εμπειρογνομόνων του Τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO, οι οποίοι ήταν και επιφορτισμένοι με τον σχεδιασμό και τον συνολικό συντονισμό του, πραγματοποιήθηκε και η αξιολόγηση του προγράμματος στο Ράλλειο Γενικό Λύκειο. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι οι μαθησιακοί στόχοι που είχαν εξ αρχής τεθεί για κάθε διδακτικό αντικείμενο επιτεύχθηκαν πλήρως. Οι εκπαιδευτικοί αφενός μεν εκδήλωσαν ενδιαφέρον για συνέχιση της διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά με οποιαδήποτε άλλη ευκαιρία, αφετέρου ενθάρρυναν και τους/τις συναδέλφους τους προς αυτή την κατεύθυνση.

Αλλά και η αξιολόγηση από τις μαθήτριες ήταν ιδιαίτερα θετική. Περιέγραψαν τη διαδικασία της μάθησης με τη ζωντανή κληρονομιά ως «διαφορετική, ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική». Σε γενικές γραμμές, το πρόγραμμα για το ρεμπέτικο είχε μεγάλη απήχηση σε όλα τα τμήματα του σχολείου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το μάθημα της Μουσικής δεν προβλέπεται στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του Γενικού Λυκείου, με αποτέλεσμα το πιλοτικό πρόγραμμα να καλύπτει ανάγκες των μαθητριών που σχετίζονταν με τη μουσική παιδεία και την αισθητική αγωγή ευρύτερα. Μάλιστα, η παιδαγωγική ομάδα με έκπληξη διαπίστωσε ότι μαθήτριες που δεν συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ανυπομονησία να πάρουν μέρος στις δράσεις που είχαν σχεδιαστεί. Αυτό στάθηκε και η αιτία που παρακίνησε την εκπαιδευτικό Φυσικής

Αγωγής να συμπεριλάβει τους συγκεκριμένους χορούς στη διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής σε όλα τα τμήματα του σχολείου.

Επιπλέον, το πρόγραμμα ευαισθητοποίησε σε μεγάλο βαθμό τις μαθήτριες και τις βοήθησε να συνειδητοποιήσουν, η καθεμία για τον εαυτό της και όλες μαζί συλλογικά, ότι είναι φορείς ποικίλων εκφράσεων ζωντανής κληρονομιάς. Μάλιστα, επηρεάστηκαν τόσο, ώστε σε εκπαιδευτική εκδρομή του σχολείου που κατέληξε σε κοινό γεύμα, οι ίδιες οι μαθήτριες επέλεξαν να χορέψουν το γνωστό τραγούδι του Μάρκου Βαμβακάρη «Φραγκοσυριανή» και όχι κάποιο τραγούδι σύγχρονου ελληνικού ή ξένου ρεπερτορίου.

Είπαν οι μαθητές/-τριες...

- Πάντα βρίσκουμε χρόνο για κάτι που μας κεντρίζει το ενδιαφέρον.
- Πολύ διαφορετικό μάθημα που θα θυμάμαι γενικά από το σχολείο.
- Δεν ήξερα ότι ξέρω τόσα πράγματα για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά.
- Δεν γνώριζα τα τραγούδια, γι' αυτό βρήκα το μάθημα ενδιαφέρον.
- Γνωρίζω τα τραγούδια από την οικογένειά μου, αλλά τα άκουσα «αλλιώς».
- Τελικά, η ζωντανή κληρονομιά είναι μέρος της ζωής μας χωρίς να το καταλαβαίνουμε.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Ήταν σημαντικό για μας τους/τις εκπαιδευτικούς να κατανοήσουμε ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό συνεισφέρει ταυτόχρονα και στη διαφύλαξή της. Γνωρίζοντας ότι αυτό που κάνουμε έχει ευρύτερο αντίκτυπο, ότι έχουμε ρόλο σε κάτι μεγαλύτερο, μας γεμίζει υπερηφάνεια. Μετά από αυτήν την εμπειρία, σίγουρα θα συνεχίσουμε να διδάσκουμε με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά!

Μέλη παιδαγωγικής ομάδας

Συντονίστρια εκπαιδευτικός, υπεύθυνη διάχυσης και προβολής του εκπαιδευτικού σεναρίου:

Κατερίνα Χριστοδούλου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)

Μέλη της παιδαγωγικής ομάδας:

Δημήτριος Αγγελιδάκης
(ΠΕ86, Πληροφορικής)

Ευθυμία Κακογιάννη
(ΠΕ11, Φυσικής Αγωγής)

Αικατερίνη Χριστοδούλου
(ΠΕ06, Αγγλικής Γλώσσας)

Δημήτριος Χριστόπουλος
(ΠΕ02, Φιλολόγος)

Λίγα λόγια για την προβολή και διάχυση του εκπαιδευτικού σεναρίου για το Ρεμπέτικο σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Η αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος και η θετική απήχηση κυρίως στους/-στις μαθητές/-τριες που συμμετείχαν αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες προβολής του ως υποδειγματικού σεναρίου διδασκαλίας με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το εκπαιδευτικό σενάριο για το ρεμπέτικο έχει παρουσιαστεί σε εκπαιδευτικούς και εμπειρογνώμονες (π.χ. εμπειρογνώμονες για την εφαρμογή της Σύμβασης του 2003), κατόπιν σχετικών προσκλήσεων από τον τομέα Ζωντανής Κληρονομιάς της UNESCO, την ευρωπαϊκή ομάδα εμπειρογνομώνων για τον σχεδιασμό και την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος της UNESCO-EE «Teaching and learning with living heritage», πανεπιστημιακά ιδρύματα και άλλους εγνωσμένου κύρους φορείς διεθνούς εμβέλειας.

Δείτε ενδεικτικά παραδείγματα στην επόμενη σελίδα:

2020

- Διεθνής συνάντηση εμπειρογνομόνων στην Άτυπη Συνάντηση Υπουργών Παιδείας των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας.

Διοργάνωση:

ΥΠΑΙΘΑ και Συμβούλιο της Ευρώπης.

- Διεθνές Συνέδριο «The role of Intercultural Dialogue in managing diversity in Europe».

Διοργάνωση:

Project Jean Monnet EU Vadis, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

2021

- Επιμορφωτικό σεμινάριο για τους εκπαιδευτικούς του Δικτύου Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (ASPnet).

Διοργάνωση:

Διεύθυνση Ευρωπαϊκών & Διεθνών Θεμάτων ΥΠΑΙΘΑ και Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO.

- Επιμορφωτικό σεμινάριο για τους εκπαιδευτικούς του Δικτύου Δημοκρατικών Σχολείων του Συμβουλίου της Ευρώπης «Citizenship Education in the Modern World: Mosaic of best practices».

Διοργάνωση:

Ευρωπαϊκό Κέντρο WEGERLAND για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

- Διεθνής Διάσκεψη UNESCO ASPnet «Change Initiative: Teacher Education & Training Institutions for Global Citizenship Education for Sustainable Development».

Διοργάνωση:

UNESCO ASPnet.

- Διαδικτυακή εκδήλωση UNESCO-Ευρωπαϊκής Ένωσης «Teaching and Learning with Living Heritage: Lessons learnt from a UNESCO-EU Pilot Project» για τη διάχυση του προγράμματος και την παρουσίαση του Οδηγού για Εκπαιδευτικούς «Teaching and Learning with Living heritage: A Resource Kit for Teachers».
- Εκδήλωση διάχυσης του κοινού προγράμματος UNESCO-ΕΕ «Ενσωμάτωση της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην τυπική εκπαίδευση».

Διοργάνωση:

Διεύθυνση Ευρωπαϊκών & Διεθνών Θεμάτων ΥΠΑΙΘΑ και Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO.

2022

- Εργαστήριο Επιμόρφωσης Επιμορφωτών για τον Ευρωπαϊκό κλάδο του Διεθνούς Δικτύου Εκπαιδευτών (Global Facilitators) της UNESCO για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά.

Διοργάνωση:

Περιφερειακό Κέντρο για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη Νοτιοανατολική Ευρώπη υπό την αιγίδα της UNESCO (Περιφερειακό Γραφείο UNESCO για την Επιστήμη και τον Πολιτισμό στην Ευρώπη, Τομέας Ζωντανής Κληρονομιάς UNESCO).

- Υβριδική Ημερίδα και επιμορφωτικό εργαστήριο εκπαιδευτικών «Το μοντέλο της UNESCO για την ενσωμάτωση της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη σχολική εκπαίδευση: Διδάσκοντας την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά & με την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά».

Διοργάνωση:

Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΥΠΠΟ και Διεύθυνση Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων ΥΠΑΙΘΑ.

2023

- 4ο Θερινό Σχολείο για την Πολιτιστική Κληρονομιά του Αγροτικού Χώρου, «Συν-πράττοντας με τις κοινότητες: Σχεδιασμός και εφαρμογή δράσεων για τη διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

Διοργάνωση:

Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΥΠΠΟ

- Διεθνής επιστημονική ημερίδα «Μουσική και Χορός ως Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά και πεδία ωσμώσεων στη Μεσόγειο. Πολιτισμικές χωρικότητες και ιστορικές χρονικότητες», στο πλαίσιο του Διεθνούς Φεστιβάλ CIOFF® Μεσογειακών Πολιτισμών, υπό την αιγίδα της Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Διοργάνωση:

Ελληνικό Εθνικό Τμήμα CIOFF®, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

- 1ο Σεμινάριο Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών στο πλαίσιο του Διεθνούς Φεστιβάλ CIOFF® Μεσογειακών Πολιτισμών, υπό την αιγίδα της Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Διοργάνωση:

Ελληνικό Εθνικό Τμήμα CIOFF® και Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Εργαστήριο Διοίκησης Αθλητισμού, Τουρισμού και Αναψυχής) του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

1ο και 2ο ΕΠΑ.Λ. Αγίας Παρασκευής
Η τέχνη της ξυλοναυπηγικής

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Η ξυλοναυπηγική, δηλαδή η τέχνη της ναυπηγησης ξύλινων σκαφών, αποτελεί ζωντανή παραδοσιακή τέχνη που αναπτύχθηκε σε όλες τις ελληνικές θάλασσες και σε όλες τις ιστορικές περιόδους. Αποτελούσε μια από τις κορυφαίες εκφράσεις του τεχνικού πολιτισμού στις ναυτικές κοινωνίες.

Έχοντας διασωθεί μέχρι τις μέρες μας, η ξυλοναυπηγική περιλαμβάνει χαρακτηριστικά της προβιομηχανικής εποχής, όπως την εφαρμογή πρακτικών γεωμετρικών εφαρμογών, όμοιων με αυτές που καταγράφηκαν στα πρώτα εγχειρίδια ναυπηγικής κατά το πρώτο μισό του 15ου αιώνα. Πρόκειται για γεωμετρικές χαράξεις και χρήσεις χναριών που καθορίζουν τα σχήματα για μια σειρά στοιχείων της κατα-

σκευής και τον πλήρη έλεγχο του σχήματος που θα λάβει το ναυπηγούμενο σκάφος. Επίσης, η γνώση της ξυλείας και ιδιαίτερα των σχημάτων και των ιδιοτήτων που πρέπει να έχει η ναυπηγήσιμη ξυλεία, ο τρόπος και ο χρόνος κοπής των ξύλων, η επεξεργασία τους μετά την κοπή και η προετοιμασία των ξύλων πριν από την κατασκευή είναι γνώσεις που προέρχονται από παλιότερες εποχές. Οι ναυπηγοί γνωρίζουν από την παράδοση και την εμπειρία τους τις στατικές και δυναμικές καταπονήσεις που θα έχει το σκάφος που ναυπηγούν, όπως επίσης και τον κύκλο ζωής που θα έχουν τα ξύλα που χρησιμοποιούν, και προσαρμόζουν ανάλογα τις διατομές και τις συνδέσεις της κατασκευής.

Ιδιαίτερο στοιχείο της τέχνης είναι η εκτεταμένη τυπολογία των σκαφών που συνήθως αντα-

νακλά τις διαφορετικές χρήσεις, τις τοπικές παραδόσεις, τις φυσικές συνθήκες κάθε περιοχής και φυσικά τις αισθητικές αντιλήψεις. Υπάρχει εκτεταμένη τυπολογική ποικιλία όσον αφορά τις γάστρες των σκαφών και μια παράλληλη τυπολογία όσον αφορά τις ιστιοφορίες. Εκτός από τις τυπολογικές διαφορές μεταξύ των σκαφών, υπάρχουν ακόμη και μορφολογικές διαφορές ανάμεσα σε σκάφη του ίδιου τύπου. Οι μορφολογικές διαφορές προκύπτουν συνήθως από τις τοπικές παραδόσεις των ναυπηγείων ή των ναυπηγικών κέντρων, όπως για παράδειγμα οι διαφορές που είχαν τα συριανά, τα σαμιώτικα και τα πλωμαρίτικα περάματα. Επίσης, προκύπτουν από τις χρήσεις για τις οποίες προορίζονται.

Η εργασία στα ξυλοναυπηγεία υποστηρίζεται από ένα προκαθορισμένο πλαίσιο με ιεραρχήσεις και εξειδικεύσεις. Πάντα η τεχνική γνώση προσέδιδε καταξίωση στον κάτοχό της, προστατευόταν για να μη διαρρεύσει σε ανταγωνιστές και μεταδιδόταν με απόλυτα ελεγχόμενο τρόπο σε όσους μαθήτευαν κοντά στον μάστορα. Ιδιαίτερα η γνώση της σχεδίασης αποτελούσε ένα από τα πολυτιμότερα μυστικά του επαγγέλματος. Η σχεδίαση των σκαφών με πρακτικούς και άμεσα υλοποιήσιμους τρόπους, χωρίς την παρεμβολή σύγχρονων σχεδιαστικών εργαλείων, αποτελεί τον πιο σημαντικό απόηχο από το απώτερο παρελθόν της τέχνης. Σημαντικό κεφάλαιο στη μελέτη της ναυπηγικής παράδοσης αποτελεί η μελέτη της ορολογίας και των ιδιαίτερων τεχνικών εκφράσεων, που συχνά έχουν προφανείς αρχαίες ή μεσαιωνικές ρίζες. Η γλώσσα των ναυπηγείων έχει γίνει αντικείμενο ερευνητικών εργασιών που επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους όχι μόνο στην ετυμολόγηση των λέξεων αλλά και στη διασπορά τους σε ναυπηγικές παραδόσεις άλλων περιοχών. Πρόκειται για τη *lingua franca* των ναυτικών και των ναυπηγών της Μεσογείου.

Η τέχνη της ξυλοναυπηγικής το 2017 εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας.

Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να αναζητήσετε στο σχετικό [δελτίο](#) του στοιχείου στην ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας.

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά γνώρισμα της ξυλοναυπηγικής καθώς και ο πλούτος γνώσεων που εμπεριέχονται στην τέχνη αυτή αξιοποιήθηκαν από τους/τις εκπαιδευτικούς του 1ου και 2ου ΕΠΑ.Λ. Αγίας Παρασκευής που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο, στο πλαίσιο ενσωμάτωσης του στοιχείου στη διδασκαλία.

Κατά ευτυχή συγκυρία, η υλοποίηση του προγράμματος συνέπεσε με την προετοιμασία της πρώτης δημόσιας εκπαιδευτικής δομής για τη διδασκαλία της τέχνης της ξυλοναυπηγικής σε συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Τμήμα Μαθηματικών στη Σάμο) και με μια ομάδα έμπειρων ερευνητών και εμπειρογνομόνων στο αντικείμενο. Η δομή θα λειτουργήσει στη Σάμο και θα περιλαμβάνει τόσο θεωρητικά μαθήματα όσο και πρακτική άσκηση στους κατάλληλους χώρους του Μουσείου Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών του Αιγαίου.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των διδασκικών σεναρίων στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος συνεργάστηκαν εκπαιδευτικοί των δύο συστεγαζόμενων Επαγγελματικών Λυκείων, οι οποίοι ενσωμάτωσαν το στοιχείο της ξυλοναυπηγικής σε μια σειρά διδασκικών αντικειμένων των ειδικοτήτων Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων (Α' και Β' τάξη) και Συντηρητών Έργων Τέχνης (Γ' τάξη) λόγω της άμεσης συνάφειας με το αντικείμενο σπουδών. Η διαθεματική διδασκαλία με τη μορφή project βασίστηκε στη βιωματική-ανακαλυπτική και ομαδοσυνεργατική μάθηση με έμφαση στην εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη διαδικασία της έρευνας.

Τα διδακτικά αντικείμενα στα οποία ενσωματώθηκε το στοιχείο είναι: Νέα Ελληνικά, Συντήρηση Έργων Τέχνης-Ξύλου, Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση, Ερευνητική Εργασία στην Τεχνολογία, Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τεχνολογία Υλικών. Ως χώροι διδασκαλίας, εκτός από τις αίθουσες διδασκαλίας, χρησιμοποιήθηκαν τα εργαστήρια των Πλοιάρχων του τομέα Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων (από το 1ο ΕΠΑ.Λ.) και του Τομέα Εφαρμοσμένων Τεχνών (από το 2ο ΕΠΑ.Λ.), καθώς και η Βιβλιοθήκη του 1ου και 2ου ΕΠΑ.Λ. Ως τελικό αποτέλεσμα της διδασκαλίας και της συνεργασίας εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών ήταν η κατασκευή ναυπηγικού μοντέλου (μισομόделου) σε κλίμακα 1/5 του παραδοσιακού τσερνικοπεράματος «Μεταμόρφωση Σωτήρος», το οποίο στη συνέχεια εκτέθηκε στους κοινόχρηστους χώρους του κτηριακού συγκροτήματος όπου συστεγάζονται οι δύο σχολικές μονάδες καθώς και το 1ο Εργαστηριακό Κέντρο Β' Αθήνας, με σκοπό την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας για την ξυλοναυπηγική ως έκφραση ζωντανής κληρονομιάς.

Συνδέσεις του στοιχείου με τα διδακτικά αντικείμενα

Νέα Ελληνικά (Α', Β', Γ' τάξεις)

Αξιοποιήθηκαν κείμενα από την ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας (π.χ. ορισμός βασικών εννοιών, το δελτίο για την ξυλοναυπηγική ως εγγεγραμμένο στοιχείο στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας), προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς, καθώς και απόσπασμα από το διήγημα «Ναυάγια» του Καρκαβίτσα από τη συλλογή «Λόγια της Πλώρης». Πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες εντοπισμού ειδικού λεξιλογίου και αξιοποίησης του ορισμού ως τρόπου ανάπτυξης παραγράφων, ενώ χρησιμοποιήθηκε προφορικός λόγος για την ανάπτυξη κριτικού διαλόγου.

Συντήρηση Ξύλου-Έργων Τέχνης (Γ' τάξη ειδικότητας Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Το στοιχείο αξιοποιήθηκε για να εξοικειωθούν οι μαθητές/-τριες με τις ξυλουργικές εργασίες που συνδέονται με την παραδοσιακή ναυπηγική. Έμαθαν πληροφορίες για τα εργαλεία, το σχέδιο, τις τεχνικές, τα βερνίκια και την ονοματολογία μερών του σκάφους καθώς και για την αποκατάστασή του. Τέλος, κατασκεύασαν σε κλίμακα 1/5 ναυπηγικό μοντέλο του παραδοσιακού τσερνικοπεράματος «Μεταμόρφωση Σωτήρος».

Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση (Β' τάξη ειδικότητας Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων)

Οι μαθητές/-τριες εξοικειώθηκαν τόσο με βασικές έννοιες της ορολογίας της κατασκευαστικής δομής (γεωμετρίας) του πλοίου όσο και με τα βασικά σχέδια ναυπηγικών γραμμών. Κατανόησαν τη χρησιμότητα και τον τρόπο εφαρμογής υπολογισμού του εμβαδού ακανόνιστων σχημάτων με τη βοήθεια των κανόνων του Simpson και υπολόγισαν τους συντελεστές σκάφους.

Ερευνητική Εργασία στην Τεχνολογία (Α' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες της Α' τάξης ανέπτυξαν εφαρμογή για κινητό τηλέφωνο για την αναγνώριση μερών ενός παραδοσιακού ξύλινου σκάφους με βάση σχέδια ναυπηγικών γραμμών με χρήση μοντέλου τεχνητής νοημοσύνης. Η ερευνητική εργασία συνδύασε στοιχεία από το διδακτικό αντικείμενο Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση, που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών της Β' τάξης με μαθήματα του τομέα Πληροφορικής, σύμφωνα με τους στόχους του μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας στην Τεχνολογία.

Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Γ' τάξη ειδικότητας Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Οι μαθητές/-τριες γνώρισαν και εξοικειώθηκαν με βασικές έννοιες, όπως είναι η πολιτιστική κληρονομιά, η διάσωση και προστασία των πολιτιστικών αγαθών, η νομοθεσία για την προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, υλικής και άυλης (διεθνείς συμβάσεις, αρμόδιοι οργανισμοί και καθ' ύλην αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες, το παράδειγμα της Ελλάδας) κλπ.

Τεχνολογία Υλικών (Γ' τάξη ειδικότητας Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Δόθηκε έμφαση στην απόκτηση των γνώσεων που απαιτούνται για το ξύλο, ως βασικό υλικό κατασκευής. Ειδικότερα, το ενδιαφέρον εστιάστηκε στο είδος των ξύλων, στη διαδικασία της κοπής της πρώτης ύλης, στις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η ξυλεία που προορίζεται για ναυπηγική χρήση.

Σύνδεση με στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία προάγεται ο Στόχος 4 (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλατισωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, καθώς συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Δεδομένου ότι τα σχολεία στα οποία εφαρμόστηκε πιλοτικά η ενσωμάτωση του στοιχείου είναι Επαγγελματικά Λύκεια, προάγεται επίσης ο Στόχος 8 (Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη), σύμφωνα με τον οποίο: «Η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη προϋποθέτει ότι οι κοινωνίες θα δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες οι οποίες θα επιτρέψουν στους ανθρώπους να έχουν ποιοτικές θέσεις εργασίας και οι οποίες θα τονώνουν την οικονομία, χωρίς ωστόσο να βλάπτουν το περιβάλλον. Οι ευκαιρίες απασχόλησης και οι αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας είναι επίσης απαραίτητες για όλες τις ηλικίες του εργασιακά ενεργού πληθυσμού».

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, όπως είναι η υποστήριξη των μαθητών/-τριών προκειμένου:

- α) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- β) να λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα,
- γ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Στο πλαίσιο του προγράμματος, οι μαθητές/-τριες είχαν την ευκαιρία να έρθουν κατ' αρχάς σε επαφή με φορείς του στοιχείου της ξυλοναυπηγικής, τους οποίους γνώρισαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους σε καρνάγιο στο Πόρτο Ράφτη, όπου συντηρείται/αναναυπηγείται ένας βαρκαλάς (παραδοσιακό ξύλινο σκάφος εμπορικής χρήσης), πριν μεταφερθεί στο Μουσείο Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών του Αιγαίου στη Σάμο. Επιπλέον, έγινε επικοινωνία και ιδιαίτερα εποικοδομητική συνεργασία με την επιστημονική ομάδα που έχει αναλάβει τη δημιουργία του Μουσείου Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών του Αιγαίου με έδρα το Ηραίο Σάμου, το οποίο σύντομα θα ανοίξει τις πύλες του στο κοινό.

Μαθησιακοί στόχοι

Νέα Ελληνικά (Α' τάξη, Β' τάξη Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων, Γ' τάξη Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς μέσω του παραδείγματος της ξυλοναυπηγικής.
- ▶ Να γνωρίσουν το σχετικό λεξιλόγιο και να το χρησιμοποιήσουν για την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου.
- ▶ Να αναγνωρίσουν και να εντοπίσουν τον ορισμό ως τρόπο ανάπτυξης παραγράφου.
- ▶ Να διαμορφώσουν στάσεις κατανόησης και αποδοχής της ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τον δυναμικό χαρακτήρα της ζωντανής κληρονομιάς που συνεχώς μετασχηματίζεται και προσαρμόζεται στις ανάγκες του σύγχρονου οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Συντήρηση Ξύλου-Έργων Τέχνης (Γ' τάξη Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξοικειωθούν με τα μυστικά της παραδοσιακής τέχνης.
- ▶ Να μάθουν για τον σχεδιασμό, την τεχνική και την κατασκευή ενός ξύλινου σκαριού.
- ▶ Να κατανοήσουν την τεχνολογία των υλικών.
- ▶ Να αποκτήσουν τη γνώση της αποκατάστασης ενός σκάφους.
- ▶ Να κάνουν χρήση εργαλείων και γενικότερα του εξοπλισμού του εργαστηρίου.
- ▶ Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τη διαδικασία συμπλήρωσης Δελτίου Τεκμηρίωσης Πολιτιστικού Αγαθού.
- ▶ Να χρησιμοποιήσουν τις βασικές αρχές Συντήρησης του Ξύλου.
- ▶ Να καλλιεργήσουν το αίσθημα του σεβασμού προς την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση (Β' Τάξη Ναυτιλιακών Επαγγελματιών)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναγνωρίσουν βασικές έννοιες της ορολογίας της κατασκευαστικής δομής (γεωμετρίας) του πλοίου, η οποία ισχύει τόσο για τα ξύλινα σκάφη όσο και για τα σκάφη που κατασκευάζονται από άλλα υλικά.
- ▶ Να αναφέρουν τους βασικούς συντελεστές σκάφους.
- ▶ Να ανακαλύψουν την ετυμολογία των μερών του πλοίου που έχει άμεση σύνδεση με την ξυλοναυπηγική.
- ▶ Να ανακαλύψουν την ετυμολογία των λέξεων που προσδιορίζουν μέρη του πλοίου και έχουν άμεση σύνδεση με την ξυλοναυπηγική.
- ▶ Να εφαρμόζουν τον υπολογισμό του εμβαδού ακανόνιστων σχημάτων με τη βοήθεια των κανόνων του Simpson (μέθοδος αριθμητικής ολοκλήρωσης) και να αναγνωρίζουν τη χρησιμότητά τους για τον υπολογισμό του εμβαδού ακανόνιστων σχημάτων για τις επιφάνειες του σκάφους.
- ▶ Να κατασκευάζουν λογισμικά φύλλα ναυτικών υπολογισμών.
- ▶ Να υπολογίζουν τους συντελεστές του σκάφους.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη διαχρονική χρήση των ναυτικών όρων και τη σύνδεσή τους με παροιμίες και τυποποιημένες εκφράσεις που χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα.
- ▶ Να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο τους αφενός ως κληρονόμων μιας σημαντικής έκφρασης του ναυτικού πολιτισμού της χώρας μας και αφετέρου ως φορέων που μπορούν να μεταδώσουν τις γνώσεις τους στις επόμενες γενιές.

Ερευνητική Εργασία στην Τεχνολογία (Α' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναγνωρίζουν βασικές έννοιες της ορολογίας της κατασκευαστικής δομής (γεωμετρίας) του πλοίου (διασύνδεση με το μάθημα Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση).
- ▶ Να εκπαιδεύουν μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης για την κατηγοριοποίηση / αναγνώριση εικόνων.
- ▶ Να κατασκευάζουν εφαρμογές για κινητό τηλέφωνο που ενσωματώνουν τεχνητή νοημοσύνη.
- ▶ Να καλλιεργήσουν θετική στάση απέναντι στη δυνατότητα αξιοποίησης της σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας σε εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς.

Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Γ' τάξη Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ενημερωθούν για τους ορισμούς που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά και την επιστήμη της Συντήρησης.
- ▶ Να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν μια παραδοσιακή τεχνική ως έκφραση ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν και να κατανοήσουν την ανάγκη για τη διαφύλαξη και την προστασία των πολιτιστικών αγαθών.
- ▶ Να ενημερωθούν και να εξοικειωθούν με τα κριτήρια ταξινόμησης των πολιτιστικών αγαθών σύμφωνα με τα κριτήρια που ορίζει η UNESCO (π.χ. ως προς τη σημασία τους).
- ▶ Να γνωρίζουν τους κανόνες δεοντολογίας, όπως ορίζονται από την επιστήμη της Συντήρησης για τη διατήρηση ενός πολιτιστικού αγαθού.
- ▶ Να γνωρίσουν και να αναλάβουν οι ίδιοι τη συμπλήρωση Δελτίου Τεκμηρίωσης Πολιτιστικού Αγαθού κατά τη διαδικασία κατασκευής παραδοσιακού σκάφους.
- ▶ Να καλλιεργήσουν στάση ευθύνης και σεβασμού απέναντι στη ζωντανή κληρονομιά.

Τεχνολογία Υλικών (Γ' τάξη Συντηρητών Έργων Τέχνης)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναγνωρίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ιδιότητες των ειδών της ναυπηγικής ξυλείας (πεύκη, δρυς, κυπαρίσσι, φτελιά, μουριά, ευκάλυπτος, πουρνάρι).
- ▶ Να μάθουν να περιγράφουν τις τεχνικές που εφαρμόζονται στη ναυπηγική με φυσική ξυλεία.
- ▶ Να εφαρμόζουν τις τεχνικές για την κατάλληλη κοπή των ξύλων, ώστε να εξασφαλιστούν τα κατάλληλα σχήματα που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα κατασκευαστικά στοιχεία του σκελετού ενός σκάφους.
- ▶ Να αξιοποιούν τις γνώσεις τους για την κατεργασία και επεξεργασία του ξύλου, αλλά και άλλων φυσικών υλικών, παραγώγων φυτικών υλών, κλπ.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

- ▶ Να εξοικειωθούν οι μαθητές/-τριες με τις εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς και τη σημασία της διαφύλαξής της.
- ▶ Να καλλιεργήσουν τη διαπολιτισμική ικανότητα.
- ▶ Να εκτιμήσουν τη δυνατότητα και την προοπτική της ξυλοναυπηγικής ως επαγγελματικής επιλογής.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Νέα Ελληνικά

Και στις τρεις τάξεις απαιτήθηκαν τρεις διδακτικές ώρες ανά τμήμα (εννέα διδακτικές ώρες συνολικά). Αξιοποιώντας κείμενα από την ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας (Υπουργείο Πολιτισμού) καθώς και το διήγημα του Καρκαβίτσα, πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες εντοπισμού ειδικού λεξιλογίου, αξιοποίησης του ορισμού ως τρόπου ανάπτυξης παραγράφων, ενώ αναπτύχθηκε κριτικός διάλογος για το περιεχόμενο των κειμένων, τις έννοιες που ορίζονται, καθώς και τις στάσεις και συμπεριφορές που εντοπίζονται. Παρατίθενται αναλυτικά οι

δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος:

- ▶ Περιήγηση στην ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας και ειδικότερα στις κατηγορίες Θεμελιώδεις Έννοιες, Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Ξυλοναυπηγική.
- ▶ Εντοπισμός, προβολή στον διαδραστικό πίνακα και κριτική συζήτηση στην ολομέλεια για βασικές έννοιες, όπως είναι άυλη πολιτιστική κληρονομιά και η διαφύλαξή της, αλλά και η Διεθνής Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το Δελτίο στοιχείου, κ.ά.
- ▶ Βιωματικές αναφορές στις σχετικές εμπειρίες των μαθητών/-τριών αλλά και των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στη δράση.
- ▶ Αναζήτηση και καταγραφή ειδικού λεξιλογίου στα κείμενα.
- ▶ Αναζήτηση παραγράφων που αναπτύσσονται με ορισμό, εντοπισμός οριστέας έννοιας, κατηγορίας και ειδοποιού διαφοράς (όπου ήταν εφικτό).
- ▶ Ανάγνωση του διηγήματος «Ναυάγια» του Καρκαβίτσα από τα *Λόγια της Πλώρης*, εντοπισμός ειδικού λεξιλογίου και ένταξή του σε κατηγορίες, επεξηγήσεις από εκπαιδευτικούς (φιλόλογο, ναυτοδιδάσκαλο, συντηρητή έργων τέχνης), σύγκριση με μέρη πλοίων και εργαλεία που χρησιμοποιούνται σήμερα.

Στη συνέχεια έγινε αναδιήγηση της υπόθεσης από μαθητές/-τριες, με προσπάθεια να χρησιμοποιήσουν το ειδικό λεξιλόγιο (δραστηριότητα την οποία κλήθηκαν να αποτυπώσουν και γραπτώς στο σπίτι) και, τέλος, πραγματοποιήθηκε αναστοχαστική συζήτηση με τοποθετήσεις των μαθητών και των μαθητριών για τα ζητήματα που τέθηκαν.

Συντήρηση Έργων Τέχνης

Σε πενήντα διδακτικές ώρες κατασκευάστηκε ναυπηγικό μοντέλο (μισομόδελο) σε κλίμακα 1/5 του παραδοσιακού τσερνικοπεράματος «Μεταμόρφωση Σωτήρος», με σκοπό την έκθεσή του στους κοινόχρηστους χώρους του κτηριακού συγκροτήματος στο οποίο συστεγάζονται τα δύο ΕΠΑ.Λ. και το 1ο Εργαστηριακό Κέντρο Β' Αθήνας, ώστε να ευαισθητοποιηθεί η σχολική κοινότητα για την ξυλοναυπηγική ως έκφραση ζωντανής κληρονομιάς. Οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν στο Εργαστήριο Συντήρησης Έργων Τέχνης σε δύο στάδια.

Κατά το εισαγωγικό στάδιο, πραγματοποιήθηκαν εισηγήσεις του Γιώργου Τζαβάρα, αρχιτέκτονα με ειδίκευση στην ξυλοναυπηγική και επιστημονικού συνεργάτη του Μουσείου Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών του Αιγαίου. Αφορούσαν την παρουσίαση των ξύλων (ως προς τη σκληρότητα, την αντοχή και την περιεκτικότητα σε ρετσίνα, που εξασφαλίζει την αντοχή των σκαριών στη διάβρωση από τη θάλασσα), με συζήτηση για τα παλαιότερα και σύγχρονα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην ξυλοναυπηγική, στις μεθόδους χάραξης των κυρίων στοιχείων των σκαφών, στη μέθοδο της σάλας (όπου σχεδιάζεται το σκαρί 1/1 στο δάπεδο) και στη μέθοδο του χναριού (με ένα χνάρι, ο παλιοί караβομαραγκοί χάραζαν τις πόστες του σκελετού).

Κατά το στάδιο της κατασκευής, διαμορφώθηκε αρχικά ο σκελετός και κατόπιν επικαλύφθηκε μερικώς από το πέτσωμα. Με τη σειρά τοποθέτησής τους, οι επιφάνειες βάφτηκαν με μίνιο, ένα πολύ καλό προστατευτικό υλικό του ξύλου. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής ο συνεργάτης του Μουσείου Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών του Αιγαίου πραγματοποίησε τέσσερις συνολικά επισκέψεις (εργαστήρια μαθητείας), με σκοπό να καθοδηγήσει και να επιβλέψει την πορεία των εργασιών.

Ναυπηγία-Ευστάθεια-Πρόωση

Για τη διδασκαλία του μαθήματος απαιτήθηκαν έξι διδακτικές ώρες στην τάξη, η εκπαιδευτική επίσκεψη σε συντηρούμενο-αναναυπηγούμενο αιωνόβιο ξύλινο παραδοσιακό σκαρί (βαρκαλάς) για την επιτόπια μελέτη του σκάφους και των χαρακτηριστικών του και μία επίσκεψη, εντός σχολείου, στο εργαστήριο Συντηρητών Έργων Τέχνης, όπου κατασκευάστηκε η μακέτα υπό κλίμακα ενός παραδοσιακού σκαριού (τσερνικοπεράματος). Κατά την εκπαιδευτική επίσκεψη στο καρνάγιο, πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- ▶ Εισαγωγή από τον εκπαιδευτικό για τον σκοπό και το περιεχόμενο της επίσκεψης στο καρνάγιο μέσω ημιδομημένου διαλόγου, με ταυτόχρονη διερεύνηση του υποβάθρου των μαθητών/-τριών.
- ▶ Επιτόπια αυτοψία και παρουσίαση/επεξήγηση από τον ναυτοδιδάσκαλο εκπαιδευτικό των μερών του σκάφους με την αρωγή αυτοδίδακτου ξυλοναυπηγού.
- ▶ Επιτόπια επεξήγηση της διαδικασίας κατασκευής του σκάφους με βάση την παραδοσιακή τεχνογνωσία.
- ▶ Εμβάθυνση και εξοικείωση με την ορολογία της ξυλοναυπηγικής και την ετυμολογία της, αλλά και με την ενσωμάτωση όρων της στη σύγχρονη ναυπηγική, συζήτηση για τις παροιμίες και τις εκφράσεις που συνδέονται με το στοιχείο και χρησιμοποιούνται μέχρι τις μέρες μας.
- ▶ Βιωματικές δραστηριότητες για περαιτέρω εμπέδωση των εννοιών.
- ▶ Συζήτηση για τους τεχνικούς περιορισμούς που επιβάλλονται κατά την εμπορική εκμετάλλευση του σκάφους και επηρεάζουν τις τεχνικές επιλογές κατά το στάδιο της κατασκευής του.
- ▶ Έρευνα και καταγραφή των μερών και γεωμετρικών στοιχείων (άσκηση), σύνοψη και ανακεφαλαίωση των δραστηριοτήτων.

Στο εργαστήριο Συντηρητών Έργων Τέχνης, κατά τη διάρκεια της κατασκευής μακέτας υπό κλίμακα του παραδοσιακού σκαριού (τσερνικοπεράματος), παρουσιάστηκαν τα μέρη του πλοίου και σχέδιά του, ενώ με καθοδηγούμενη παρατήρηση οι μαθητές/-τριες γνώρισαν τη διαδικασία κατασκευής του μοντέλου. Η ανταλλαγή γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων βοήθησε στη συνειδητοποίηση της διαθεματικότητας του κοινού αντικειμένου μελέτης.

Τέλος, η εκπαιδευτική διαδικασία στην τάξη εστιάστηκε στον υπολογισμό εμβαδού επιφανειών σκάφους παραδοσιακού σκαριού με τη βοήθεια των κανόνων του Simpson. Ως αφόρμηση στάθηκε η ανάγκη υπολογισμού του ακανόνιστου σχήματος του πλοίου για τον υπολογισμό της μεταφορικής ικανότητάς του και, κατά συνέπεια, των δυνατοτήτων οικονομικής εκμετάλλευσής του. Διανεμήθηκαν φύλλα εργασίας με τους κανόνες του Simpson, οι οποίοι αναλύθηκαν, ενώ συζητήθηκαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και τα κριτήρια επιλογής και εφαρμογής τους με χρήση λογισμικού παρουσίασης στον διαδραστικό πίνακα της τάξης. Επιπλέον, αφού δόθηκε στους/στις μαθητές/-τριες σχέδιο ναυπηγικών γραμμών ξύλινου παραδοσιακού σκάφους, κλήθηκαν να υπολογίσουν ανά ομάδες τον όγκο του κύτους του, που αποτελεί το ισοδύναμο της μεταφορικής του ικανότητας και κριτήριο της εμπορικής εκμεταλλευσιμότητάς του. Έτσι, συνδύασαν τις γνώσεις τους για τον υπολογισμό εμβαδού ακανόνιστων σχημάτων με την έννοια και τον τρόπο υπολογισμού του όγκου, όπως τον έχουν διδαχθεί στο μάθημα της Γεωμετρίας, σε συνδυασμό και με την ορολογία των σχεδίων ναυπηγικών γραμμών. Σκοπός ήταν να ανακαλύψουν έναν προσεγγιστικό τρόπο υπολογισμού του όγκου του κύτους του ξύλινου παραδοσιακού σκάφους, μελετώντας τα σχέδια κατασκευής και αναπλαισιώνοντας στοιχεία από την εκπαιδευτική επίσκεψη στον βαρκαλά και το μοντέλο του τσερνικοπεράματος. Επιπλέον, δοκίμασαν να χρησιμοποιήσουν παραδοσιακά ναυτικά όργανα που εξακολουθούν να είναι σε χρήση ως τις μέρες μας. Μάλιστα, ο τρόπος χρήσης τους διδάσκεται για τους σκοπούς της ναυτιλίας στο μάθημα της Ναυσιπλοΐας. Τέλος, ανατέθηκε εργασία για το σπίτι.

Ερευνητική Εργασία στην Τεχνολογία

Οι μαθητές/-τριες, μετά την εκπαιδευτική επίσκεψή τους στο καρνάγιο για την επιτόπια μελέτη παραδοσιακού σκάφους και μετά την εμπειρία που είχαν στο εργαστήριο Συντηρητών Έργων Τέχνης, όπου κατασκευάστηκε η μακέτα υπό κλίμακα ενός παραδοσιακού σκαριού (τσερνικοπεράματος), εργάστηκαν στην τάξη για τέσσερις διδακτικές ώρες με σκοπό την εξοικείωση με τις δυνατότητες των μοντέλων τεχνητής νοημοσύνης. Η αφόρμηση έγινε μέσω παρουσίασης του MIT AppInventor σχετικά με την ταξινόμηση φωτογραφιών, τη μηχανική μάθηση και τα νευρωνικά δίκτυα στον διαδραστικό πίνακα της τάξης. Κατόπιν διανεμήθηκαν φύλλα εργασίας με σύνοψη βασικών εννοιών και οδηγίες για δραστηριότητες. Χρησιμοποιήθηκαν το εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης Google Teachable Machine και το μοντέλο MIT Personal Image Classifier καθώς και ο τρόπος εκπαίδευσής τους. Οι μαθητές/-τριες ανά ομάδες χρησιμοποίησαν φωτογραφικό υλικό που αποτύπωνε μέρη ξύλινων πλοίων τόσο από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις στο καρνάγιο και στο εργαστήριο των συντηρητών έργων τέχνης, όσο και από καρνάγια εν γένει, λιμάνια και αλιευτικά καταφύγια, το διαδίκτυο, αφιερώματα σε βιβλία ή περιοδικά κλπ. Στη συνέχεια εκπαίδευσαν το μοντέλο τεχνητής νοημοσύνης. Ακολουθώντας τις λεπτομερείς οδηγίες που παρέχονται στο περιβάλλον ανάπτυξης εφαρμογών του MIT AppInventor, ενσωμάτωσαν το εκπαιδευμένο μοντέλο στην εφαρμογή και έκαναν τις απαραίτητες ρυθμίσεις για τις κατηγορίες του. Η εφαρμογή που αναπτύχθηκε δίνει τη δυνατότητα λήψης φωτογραφιών με κινητό τηλέφωνο, καθώς και αναγνώρισης των μερών του σκάφους ή όποιας άλλης κατηγορίας έχει επιλεγεί.

Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η υλοποίηση του σχεδίου μαθήματος είχε συνολική διάρκεια έξι διδακτικών ωρών (τρία διδακτικά δίωρα), ενώ απαιτήθηκαν δώδεκα ώρες για τη συμπλήρωση του Δελτίου Τεκμηρίωσης Πολιτιστικού Αγαθού για τη μακέτα του τσερνικοπεράματος. Η συμπλήρωση γινόταν σταδιακά και παράλληλα με την κατασκευή του μοντέλου, ώστε να τεκμηριωθεί το έργο. Κατά το πρώτο στάδιο, έγινε συστηματική αναφορά και επανάληψη βασικών εννοιών της πολιτιστικής κληρονομιάς, συζητήθηκε η ανάγκη για την προστασία, διάσωση και διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών και παρουσιάστηκε η σχετική νομοθεσία μέσω συζήτησης για τις διεθνείς συμβάσεις, τους αρμόδιους οργανισμούς και τις καθ' ύλην αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες. Επίσης, παρουσιάστηκε η ελληνική και διεθνής εμπειρία στην προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, με παραδείγματα τέτοια, ώστε να συνδεθεί το μάθημα με την τέχνη της ξυλοναυπηγικής ως άυλο πολιτιστικό αγαθό.

Κατά το δεύτερο στάδιο, στο πλαίσιο του μαθήματος Ταξινόμηση πολιτιστικών αγαθών και μέτρα προστασίας τους (κεφάλαιο 3, ενότητα 3.2 «Συστηματική Συντήρηση - σχεδιασμός δελτίου τεκμηρίωσης για το παραδοσιακό σκάφος»), συμπληρώθηκε Δελτίο Τεκμηρίωσης όλων των σταδίων της κατασκευής του μοντέλου του παραδοσιακού σκάφους-τσερνικοπεράματος «Μεταμόρφωση Σωτήρος».

Πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- ▶ Προβλήθηκε υπόδειγμα ψηφιακού Δελτίου Τεκμηρίωσης Πολιτιστικού Αγαθού στον διαδραστικό πίνακα και δόθηκε ο ορισμός του.
- ▶ Παρουσιάστηκαν διαφορετικά Δελτία Τεκμηρίωσης με σκοπό να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες τον τρόπο συμπλήρωσης και το απαραίτητο περιεχόμενο ενός δελτίου, ώστε να καταγράφονται όλα τα στάδια εργασιών συντήρησης, αποκατάστασης ή ανακατασκευής.
- ▶ Δόθηκε έμφαση στην ακριβή καταγραφή των στοιχείων που προέκυψαν από τη μελέτη, φωτογράφιση, αποτύπωση, συντήρηση και αποκατάσταση του πολιτιστικού αγαθού.

Η εκπαιδευτική επίσκεψη σε καρνάγιο βοήθησε τους/τις μαθητές/-τριες να συντάξουν πληρέστερα το Δελτίο Τεκμηρίωσης κατά τη διάρκεια κατασκευής του μοντέλου. Κατά την επίσκεψη πραγματοποιήθηκε φωτογράφιση και καταγραφή των πληροφοριών που δόθηκαν από τον ξυλοναυπηγό σχετικά με την ορολογία, τα υλικά και τις τεχνικές κατασκευής του βαρκαλά. Καταγράφηκε επίσης η ορολογία της συντήρησης και συντάχθηκε πρόχειρο Δελτίο Τεκμηρίωσης στο οποίο περιέχονται τα στοιχεία ταυτότητας του παραδοσιακού σκάφους, με σχεδιαστική και φωτογραφική αποτύπωση.

Τεχνολογία Υλικών

Για τη διδασκαλία του μαθήματος απαιτήθηκαν δεκαέξι διδακτικές ώρες. Μελετήθηκαν και καταγράφηκαν οι εργασίες αποκατάστασης του παραδοσιακού τσερνικοπεράματος «Μεταμόρφωση Σωτήρος», το οποίο μεταφέρθηκε στο Μουσείο Ναυπηγικών και Ναυτικών Τεχνών Αιγαίου στη Σάμο.

Κατά το πρώτο στάδιο παρουσιάστηκε το υψηλό επίπεδο στο οποίο έφτασε η ναυπηγική τέχνη, αποτέλεσμα μακροχρόνιας εξέλιξης που ξεκίνησε από τα πρωτόγονα ναυπηγήματα, τους κορμούς, τις σχεδίες, τα μονόξυλα, τα πλοιάρια από πάπυρο (τις «παπυρέλλες») και την εξέλιξη της ναυπηγικής τέχνης στο Αιγαίο. Έγινε αναφορά στα βασικά υλικά και στους τρόπους κατασκευής παραδοσιακού σκάφους.

Κατά το δεύτερο στάδιο, μετά την επίσκεψη στο καρνάγιο, πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- Περιγραφή του χώρου ναυπήγησης των ξύλινων καϊκιών, των χώρων προστασίας

και φύλαξης της ξυλείας, των εργαλείων και βοηθημάτων.

- Καταγραφή του τύπου της ξυλείας που χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή. Συζητήθηκε το είδος των ξύλων, η διαδικασία κοπής καθώς και οι ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η ξυλεία που προορίζεται για ναυπηγική χρήση.
- Χρήση φωτογραφικού υλικού και παρατήρηση των χαρακτηριστικών, όσον αφορά τα σφάλματα του ξύλου, που προκαλούν υποβάθμιση στις μηχανικές αντοχές του ή άλλες δυσμενείς επιδράσεις στην κατασκευή του σκάφους.
- Συζήτηση για τα μέσα εμποτισμού με ουσίες κατάλληλες για την προστασία του ξύλου από διάφορους παράγοντες (κλιματικούς [ήλιο, βροχή, άνεμο, υγρασία], χημικούς [οξέα] ή από τη θερμότητα), όπως τα περιέγραψε ο ξυλοναυπηγός.
- Τέλος, έγινε ανάλυση και καταγραφή των πληροφοριών που αποκόμισαν οι μαθητές/τριες από τη συνολική εμπειρία.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας των έξι βημάτων με τη ζωντανή κληρονομιά αξιολογήθηκαν θετικά. Το πιλοτικό πρόγραμμα, όπως υλοποιήθηκε στα δύο σχολεία, ήταν σύνθετο και απαιτητικό, δεδομένου ότι το στοιχείο ενσωματώθηκε σε έξι διδακτικά αντικείμενα από πέντε εκπαιδευτικούς, σε τρία τμήματα των τριών τάξεων δύο διαφορετικών, αν και συστεγαζόμενων, ΕΠΑ.Λ. Παρά τις προφανείς πρακτικές προκλήσεις της υλοποίησης του πιλοτικού προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι μπόρεσαν εύκολα να ανταποκριθούν στην παιδαγωγική καινοτομία του προτεινόμενου μοντέλου διδασκαλίας ως μεθόδου ενιαίας και οριζόντιας ενσωμάτωσης της ξυλοναυπηγικής στα διδακτικά αντικείμενα, ώστε να εξυπηρετηθούν οι στόχοι των Προγραμμάτων Σπουδών. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν πιστεύουν ότι επιτεύχθηκαν οι μαθησιακοί στόχοι στο σύνολό τους.

Η διαδικασία της αξιολόγησης ήταν συνεχής καθώς για κάθε διδακτικό αντικείμενο σχεδιάστηκαν δραστηριότητες αρχικής, διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης. Όπως σημείωσαν οι εκπαιδευτικοί, είναι απολύτως αναγκαίος ο προγραμματισμός από την αρχή του σχολικού έτους στα ΕΠΑ.Λ. όχι μόνο για πρακτικούς λόγους, αλλά και διότι χρειάζεται χρόνος για κριτικό διάλογο και αναστοχασμό. Και αυτό γιατί το μοντέλο διδασκαλίας των έξι βημάτων αναμένεται να οδηγήσει σε αλλαγές στάσεων όλων των εμπλεκόμενων μαθητών/-τριών αλλά και εκπαιδευτικών. Ως ιδιαίτερα θετικά στοιχεία του προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν τη συνεργασία, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, την πρωτοτυπία, το ενδιαφέρον, τις ιδέες.

Σύμφωνα με τους/τις εκπαιδευτικούς, οι διδακτικοί στόχοι που σχετίζονται με τη ζωντανή κληρονομιά επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ευαισθητοποιήθηκαν για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της, ενώ η ενσωμάτωση του στοιχείου της ξυλοναυπηγικής βοήθησε τη μαθησιακή διαδικασία. Σε ό,τι αφορά την αποτίμηση του προγράμματος από τους/τις μαθητές/-τριες, η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε μέσω του ενδεδειγμένου από το πιλοτικό πρόγραμμα ερωτηματολογίου. Οι μαθητές/-τριες δήλωσαν ότι θα θυμούνται περισσότερο διάφορες όψεις της εκπαιδευτικής επίσκεψης στο καρνάγιο, ενώ τόνισαν ότι εντυπωσιάστηκαν από τη διαδικασία κατασκευής της μακέτας και από τον αριθμό των διαφορετικών ειδικοτήτων που πρέπει να συνεργαστούν για την κατασκευή ενός πλοίου. Ακολουθούν ενδεικτικές απαντήσεις μαθητών/-τριών στην ερώτηση:

Είπαν οι μαθητές/-τριες...

Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιήθηκε η ζωντανή κληρονομιά στο μάθημα;

- Για να γνωρίσουμε την παραδοσιακή τέχνη της ξυλοναυπηγικής, ώστε να μεταφέρουμε τη γνώση στις επόμενες γενιές.
- Για να μάθουμε για την παράδοση.
- Γιατί είμαστε συντηρητές και πρέπει να τα ξέρουμε αυτά.
- Γιατί μπορεί να βρούμε τέτοια δουλειά και πρέπει να σεβόμαστε.
- Γιατί η ναυτιλία έχει συνέχεια.
- Γιατί θα γίνουμε ναυτικοί και αυτά είναι σχετικά.
- Γιατί τελικά, ό,τι κι αν λέμε, εμείς είμαστε οι φορείς της παράδοσής μας.

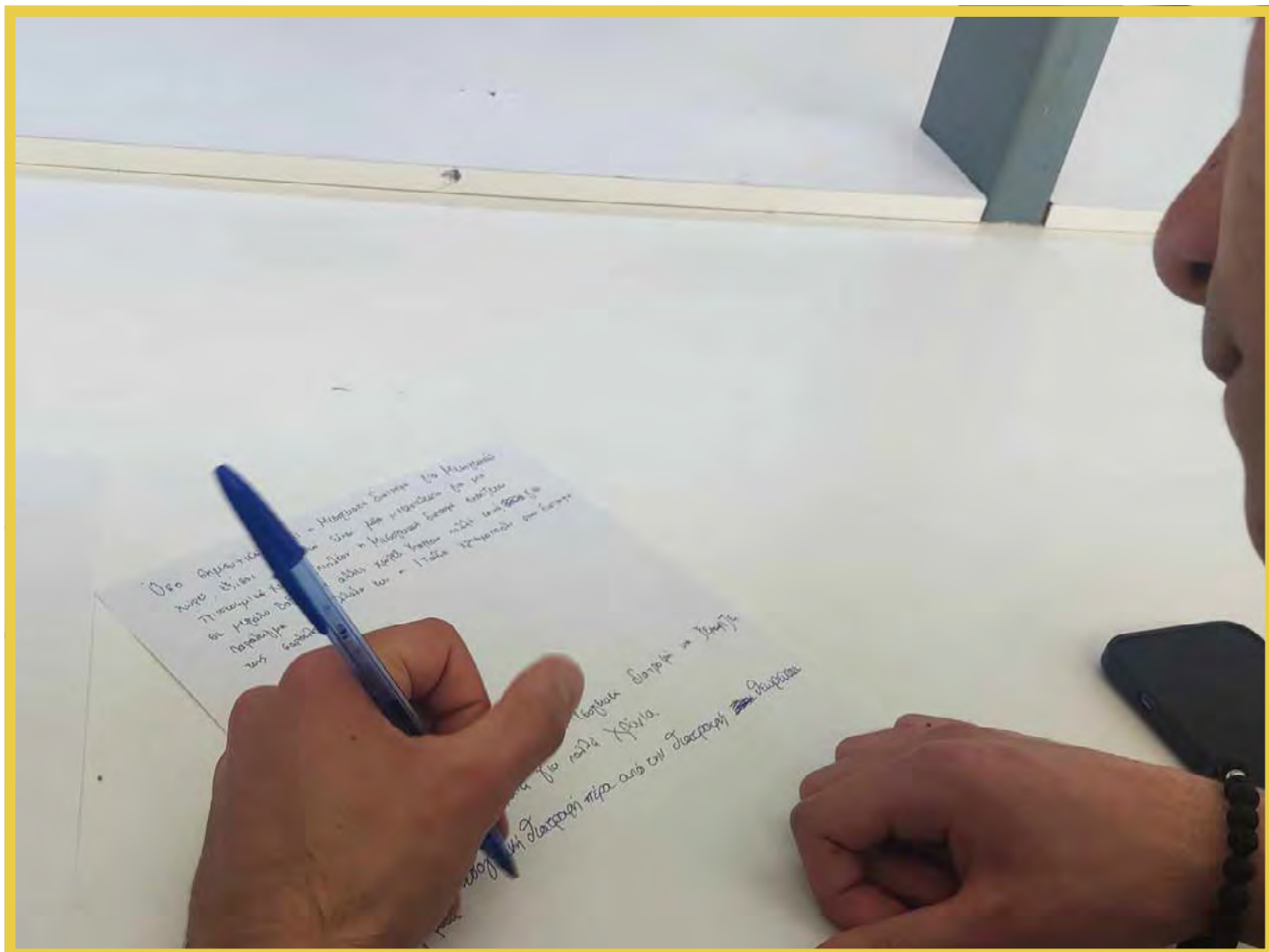
Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Η εμπειρία από το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα ήταν ιδιαίτερα θετική για όλη την παιδαγωγική ομάδα, μαθητές, μαθήτριες και εκπαιδευτικούς. Μας ευαισθητοποίησε ως προς τη ζωντανή κληρονομιά και κυρίως ως προς το στοιχείο της ξυλοναυπηγικής, το οποίο εντάξαμε στη διδασκαλία ποικίλων διδακτικών αντικειμένων. Η εμπλοκή των μαθητών και των μαθητριών ήταν σαφώς μεγαλύτερη από τη συνήθη κατά τη διδασκαλία των συγκεκριμένων ενοτήτων. Επίσης, διαπιστώσαμε τη δυνατότητα χρήσης της ζωντανής κληρονομιάς ως διευκολυντικό στοιχείο στη διδασκαλία δύσκολων αντικειμένων. Παρ'όλο που η δράση, όπως υλοποιήθηκε στα σχολεία μας, ήταν σύνθετη και απαιτητική, τη θεωρούμε πολύ ενδιαφέρουσα και εμπλουτιστική. Συνεργαστήκαμε σε ανοικτό αναστοχαστικό πλαίσιο, με συνεχή υποστήριξη από τους διοργανωτές φορείς του πιλοτικού προγράμματος ΥΠΠΟ και ΥΠΑΙΘΑ.

1ο ΕΠΑ.Λ Ναυπάκτου **Η Μεσογειακή Διατροφή**

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Με τον όρο *Μεσογειακή Διατροφή* περιγράφονται τα κοινά χαρακτηριστικά των διαφορετικών παραδοσιακών/τοπικών διατροφικών συστημάτων της Μεσογείου. Κύριο στοιχείο της μεσογειακής διατροφής είναι η εκτεταμένη κατανάλωση ελαιολάδου. Επίσης, η άφθονη κατανάλωση λαχανικών, φρούτων, οσπρίων και ανεπεξέργαστων υδατανθράκων, η μέτρια κατανάλωση γαλακτοκομικών, ψαριών και οίνου, καθώς και η περιορισμένη πρόσληψη κόκκινου κρέατος και κορεσμένων λιπαρών. Σύγχρονες ιατρικές και επιδημιολογικές έρευνες έχουν δείξει ότι η μεσογειακή διατροφή, λόγω των τροφών που τη συνθέτουν και των συνδυασμών τους, μπορεί να συμβάλει στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής και στη βελτίωση της

ποιότητας ζωής του σύγχρονου ανθρώπου. Η μεσογειακή διατροφή συνδέεται άμεσα με τις κοινές κλιματικές και οικολογικές παραμέτρους που χαρακτηρίζουν τον μεσογειακό χώρο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με πολλές κοινές ιστορικές εμπειρίες (π.χ. τη σταθερή επικοινωνία με άλλες περιοχές) συνέτεινε στη διαμόρφωση ορισμένων κοινών χαρακτηριστικών που μοιράζονται όλα τα παραδοσιακά/τοπικά διατροφικά συστήματα της Μεσογείου. Το πιο σημαντικό από αυτά παραμένει η εκτεταμένη χρήση του ελαιολάδου. Ο όρος λοιπόν περιλαμβάνει όχι μόνο τα κοινά διατροφικά συστήματα αλλά και τις γνώσεις και πρακτικές που συνδέονται με τη συλλογή, την παρασκευή και την κατανάλωση της τροφής.

Οι ποικίλες εθιμικές πρακτικές που σχετίζονται με την κατανάλωση της τροφής, είτε στο καθημερινό οικογενειακό τραπέζι είτε με αφορμή τις ποικίλες περιστάσεις που συνδέονται με τους σταθμούς του ανθρώπινου βίου (γέννηση, γάμος θάνατος), τη συνδέουν με συλλογικές αξίες. Η αφοσίωση στους οικογενειακούς δεσμούς, που θεωρείται από πολλούς ως ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των μεσογειακών κοινωνιών, είναι μία από αυτές. Η συλλογική προετοιμασία και κατανάλωση της τροφής με αφορμή, λ.χ., τους εορτασμούς των προστατών αγίων, πραγματοποιείται σε χώρους με ιδιαίτερη βαρύτητα για τη δομή του οικισμού: την πλατεία, τον πανηγυρότοπο, το προαύλιο της εκκλησίας. Στις περιπτώσεις τέτοιων εορτασμών μετά τη συνεστίαση και τον συμποσιασμό ακολουθεί και γλέντι.

Το τραπέζι του φαγητού αποτελεί το θεμέλιο της πολιτιστικής ταυτότητας και της συνέχειας των κοινοτήτων σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου. Είναι μια στιγμή κοινωνικών ανταλλαγών και επικοινωνίας, επιβεβαίωσης και ανανέωσης της οικογενειακής, ομαδικής ή κοινοτικής ταυτότητας. Η μεσογειακή διατροφή δίνει έμφαση στις αξίες της φιλοξενίας, της γεινίασης, του διαπολιτισμικού διαλόγου και της δημιουργικότητας, καθώς και σε έναν τρόπο ζωής που διέπεται από σεβασμό στη διαφορετικότητα. Διαδραματίζει ζωτικό ρόλο σε πολιτιστικούς χώρους, γιορτινές συνάξεις και εορταστικές εκδηλώσεις, φέρνοντας κοντά ανθρώπους όλων των ηλικιών και κοινωνικών τάξεων.

Η Μεσογειακή Διατροφή είναι το πρώτο [στοιχείο που εγγράφηκε](#) στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και η πρώτη εγγραφή της χώρας μας στον [Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας](#) το 2013 από κοινού με την Κύπρο, την Ιταλία, την Ισπανία, την Κροατία, το Μαρόκο και την Πορτογαλία.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Στο 1ο Επαγγελματικό Λύκειο Ναυπάκτου το πιλοτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε στον Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος και στον Τομέα Υγείας, Πρόνοιας και Ευεξίας λόγω της άμεσης συνάφειας με το αντικείμενο σπουδών. Οι εκπαιδευτικοί ενσωμάτωσαν το στοιχείο της Μεσογειακής Διατροφής σε ποικιλία διδακτικών αντικειμένων: Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Πληροφορική, Διατροφή, Τεχνολογία Τροφίμων, Αρχές Βιολογικής Γεωργίας και Αρχές Κομμωτικής Τέχνης. Επιπλέον, διοργάνωσαν εκστρατεία ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη σημασία του στοιχείου.

Συνδέσεις του στοιχείου με τα διδακτικά αντικείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Σε όλα τα τμήματα που συμμετείχαν στο πρόγραμμα παρουσιάστηκε και συζητήθηκε η πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής και των βασικών αρχών της. Ταυτόχρονα μελετήθηκαν αποσπάσματα από τη νεοελληνική λογοτεχνία, στα οποία αναγνωρίζει κανείς πτυχές του πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το στοιχείο. Επιλέχθηκαν κείμενα που αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται η διατροφή και το αγροτικό τοπίο, όπως τοπικές διατροφικές συνήθειες, ενώ με αφορμή αποσπάσματα του σχολικού εγχειριδίου συζητήθηκαν και περιβαλλοντικά θέματα που σχετίζονται με το στοιχείο της διατροφής.

Μαθηματικά

Στη Β' τάξη και των δύο τομέων καθώς και στη Γ' τάξη της ειδικότητας Τεχνικού Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών, έγινε ανάλυση των διατροφικών συνηθειών των μεσογειακών χωρών καθώς και σύγκρισή τους με άλλες παγκόσμιες διατροφικές πρακτικές

που συνδέονται με τη βιωσιμότητα και την πρόληψη υγείας. Επίσης, οι μαθητές/-τριες συνέταξαν και ανέλυσαν ερωτηματολόγιο σχετικό με τη μεσογειακή διατροφή.

Τεχνολογία τροφίμων/Διατροφή/Αρχές Κομμωτικής Τέχνης

Όλα τα τμήματα συνεργάστηκαν και μελέτησαν τις τροφές που αποτελούν τη βάση της μεσογειακής διατροφής και τις θρεπτικές τους ιδιότητες για την υγεία των μαλλιών και του δέρματος. Οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν προϊόντα περιποίησης μαλλιών χρησιμοποιώντας ως πρώτη ύλη ελαιόλαδο, φρούτα, λαχανικά, γάλα, μέλι, κλπ. Επίσης, μαθητές/-τριες της Γ' τάξης Κομμωτικής δημιούργησαν καλλιτεχνικά χτενίσματα, εμπνευσμένα από στοιχεία που παραπέμπουν στη μεσογειακή διατροφή.

Αρχές Βιολογικής Γεωργίας

Οι μαθητές/-τριες της Β' και Γ' τάξης του τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος μελέτησαν τις αειφόρες πρακτικές στη φυτική και ζωική παραγωγή, τη θρεπτική αξία των τροφίμων αλλά και το ίδιο το στοιχείο της μεσογειακής διατροφής ως αειφόρο διατροφικό μοντέλο.

Πληροφορική

Οι μαθητές/-τριες όλων των τμημάτων αναζήτησαν και αξιολόγησαν πληροφορίες σχετικά με τη μεσογειακή διατροφή σε διαδικτυακές πηγές. Επιπλέον, για τις ανάγκες της εκστρατείας ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας ως προς το ίδιο το στοιχείο αλλά και τη ζωντανή κληρονομιά ευρύτερα, αξιοποιήθηκαν τα web2.00 εργαλεία για τη δημιουργία poster, infographics, comics κλπ.

Ενώ η ενσωμάτωση ξεκίνησε ανά διδακτικό αντικείμενο, στην πορεία του προγράμματος αναπροσαρμόστηκαν κάποιοι διδακτικοί στόχοι και υπήρξε συνδιδασκαλία, κυρίως του μαθήματος της Διατροφής, με τα υπόλοιπα διδακτικά αντικείμενα.

Σύνδεση με στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση της Μεσογειακής Δίαιτας στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο [Στόχος 4](#) (Ποιοτική Εκπαίδευση), λόγω της πλαισιωμένης μάθησης συνολικά. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, καθώς συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, της εκπαίδευσης στην ισότητα των φύλων και την ταυτότητα του παγκόσμιου πολίτη, της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού

στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγει και άλλους Στόχους της Ατζέντας 2030. Σύμφωνα με το διαδραστικό εργαλείο της UNESCO [Dive into ICH](#), προωθούνται ο [Στόχος 2](#) (Μηδενική πείνα), ο [Στόχος 5](#) (Ισότητα των φύλων), ο [Στόχος 14](#) (Ζωή στο Νερό), ο [Στόχος 15](#) (Ζωή στη Στεριά) και ο [Στόχος 17](#) (Συνεργασία για τους Στόχους).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς [οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών](#), όπως η υποστήριξη μαθητών/-τριών προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- γ) να λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα,
- δ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους,
- ε) να συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες (κατασπατάληση φυσικών πόρων, μόλυνση, προσφυγιά, επιδημίες κ.ά.).

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Κατά την υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί της παιδαγωγικής ομάδας συνεργάστηκαν με Πολιτιστικούς Συλλόγους, διαιτολόγους, γιατρούς, το Διεθνές Πανεπιστήμιο (Τμήμα Διατροφής-Διαιτολογίας) αλλά και με εταιρικά σχολεία στο πλαίσιο ευρωπαϊκού προγράμματος eTwinning. Επίσης, επισκέφθηκαν την Έκθεση Τροφίμων και Ποτών FOOD EXPO 2024 και το Τμήμα Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Πατρών.

Μαθησιακοί Στόχοι

Νεοελληνική Λογοτεχνία (Β' & Γ' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ▶ Να εξοικειωθούν με την εφαρμογή της διεθνούς Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003).
- ▶ Να κατανοήσουν πώς αναδεικνύονται μεσογειακές διατροφικές συνήθειες σε κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας.
- ▶ Να κατανοήσουν τον ρόλο της νεοελληνικής λογοτεχνίας στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς που συνδέεται με τη διατροφή και το αγροτικό τοπίο.
- ▶ Να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν κείμενα που περιγράφουν μεσογειακές διατροφικές συνήθειες.
- ▶ Να εφαρμόσουν συγκεκριμένες λογοτεχνικές αναλύσεις σε επιλεγμένα αποσπάσματα.
- ▶ Να αναπτύξουν ενδιαφέρον και εκτίμηση για την αξία της μεσογειακής διατροφής ως στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς.

Διατροφή (Β' τάξη Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος και Τομέα Υγείας και Γ' τάξη ειδικότητας Τεχνικού Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναγνωρίσουν την ιστορική και πολιτιστική σημασία της διατροφής στις μεσογειακές κοινωνίες.
- ▶ Να κατανοήσουν τις βασικές αρχές της μεσογειακής διατροφής και τις θρεπτικές αξίες των μεσογειακών τροφίμων.
- ▶ Να κατανοήσουν τη σημασία της διατροφής για την υγεία και την ευεξία του ανθρώπου.
- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες για την επιλογή, την προετοιμασία και την κατανάλωση μεσογειακών γευμάτων.
- ▶ Να εκτιμήσουν και να αναπτύξουν θετική στάση για τη μεσογειακή διατροφή ως πρότυπο υγιεινής ζωής και μέσο πρόληψης ασθενειών.

Τεχνολογία Τροφίμων (Β' & Γ' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν τις τεχνικές και τις διαδικασίες που απαιτούνται για την παραγωγή, επεξεργασία και διατήρηση τροφίμων με βάση τις αρχές της μεσογειακής διατροφής.
- ▶ Να εφαρμόσουν τεχνολογικές διαδικασίες για τη διατήρηση των θρεπτικών ιδιοτήτων των τροφίμων.
- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες για την επεξεργασία και την παραγωγή τροφίμων με βάση τις αρχές της μεσογειακής διατροφής.
- ▶ Να εκτιμήσουν τη σημασία της τεχνολογίας στη διατήρηση της ποιότητας και των θρεπτικών ιδιοτήτων των τροφίμων.

Αρχές Βιολογικής Γεωργίας (Β' & Γ' τάξη τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν τις αρχές και τις πρακτικές της βιολογικής γεωργίας κατά την παραγωγή τροφίμων στο πλαίσιο της μεσογειακής διατροφής.
- ▶ Να κατανοήσουν τα οφέλη της βιολογικής γεωργίας που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον και την υγεία του ανθρώπου.
- ▶ Να εξοικειωθούν με τεχνικές που προωθούν τη βιώσιμη και υγιεινή παραγωγή τροφίμων.
- ▶ Να αναπτύξουν σεβασμό και ευαισθησία για το φυσικό περιβάλλον και την καλή υγεία μέσω της υποστήριξης των πρακτικών της βιολογικής γεωργίας.

Αρχές Κομμωτικής Τέχνης (Β' & Γ' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν τις θρεπτικές ιδιότητες της μεσογειακής διατροφής στα μαλλιά και το δέρμα.
- ▶ Να εφαρμόσουν τη νέα γνώση στη δημιουργία φυτικών προϊόντων περιποίησης κόμης και τριχωτού κεφαλής.
- ▶ Να εκτιμήσουν τη σημασία του στοιχείου

όχι μόνο για τη διατροφή αλλά και για την ομορφιά και την υγεία των μαλλιών και του δέρματος.

Μαθηματικά (Β' τάξη Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος και Τομέα Υγείας και Γ' τάξη ειδικότητας Τεχνικού Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν τη στατιστική ανάλυση.
- ▶ Να υπολογίσουν θρεπτικές τιμές και μαθηματικά παραδείγματα που σχετίζονται με την ανάλυση συστατικών της μεσογειακής διατροφής.
- ▶ Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στην εφαρμογή των μαθηματικών για την κατανόηση της διατροφής και της υγείας.

Πληροφορική (Β' & Γ' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ενισχύσουν τις **7 ικανότητες 7C's στην εκπαίδευση** (Συνεργασία, Επικοινωνία, Δημιουργικότητα, Κριτική Σκέψη, Ακεραιότητα Χαρακτήρα, Ιδιότητα του Ενεργού Πολίτη, Υπολογιστική Σκέψη) καθώς και τις ψηφιακές δεξιότητές τους.
- ▶ Να αξιοποιήσουν ψηφιακά εργαλεία για την αναζήτηση, την αξιολόγηση και την απεικόνιση πληροφοριών σχετικά με τη μεσογειακή διατροφή.
- ▶ Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για τη χρήση της τεχνολογίας ως δημιουργικού εργαλείου.

Στόχοι που σχετίζονται με τη ζωντανή κληρονομιά

- ▶ Να αναδειχθεί η έννοια της ζωντανής κληρονομιάς μέσω της αναγνώρισης της μεσογειακής διατροφής ως μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών της Μεσογείου.
- ▶ Να κατανοήσουν τη σημασία της μεσογειακής διατροφής στην ιστορία και τον πολιτισμό της μεσογειακής λεκάνης.
- ▶ Να βελτιώσουν τις διατροφικές τους συνήθειες μέσω της υιοθέτησης του μοντέλου της μεσογειακής διατροφής.
- ▶ Να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαφύλαξη και μετάδοση των στοιχείων που συγκροτούν την ταυτότητα της μεσογειακής διατροφής.

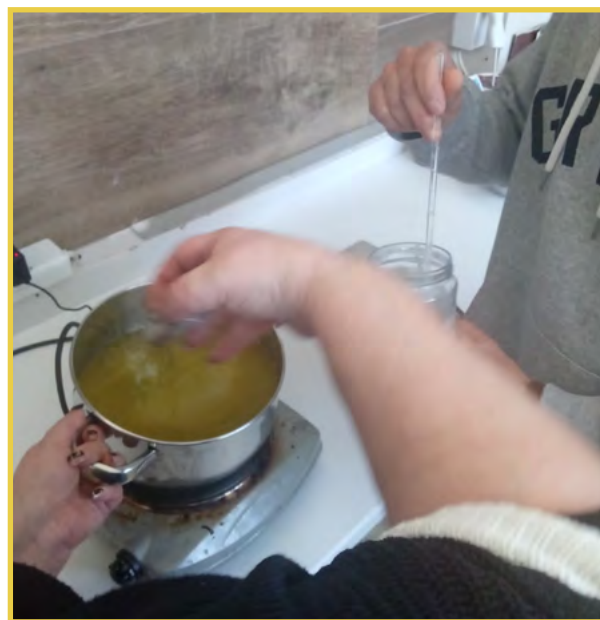
Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Οι μαθητές/-τριες ξεκίνησαν με τη χρήση της τεχνικής [gallery walking](#) με μια σύντομη εισαγωγή και ερωταποκρίσεις σχετικά με την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και τη σημασία διαφύλαξής της. Στη συνέχεια επικεντρώθηκαν στο ίδιο το στοιχείο της μεσογειακής διατροφής και στη σημασία του για τον πολιτισμό. Σε επόμενο μάθημα, οι μαθητές/-τριες, μετά από δραστηριότητες καταιγισμού ιδεών (μέσω των εργαλείων [Mentimeter](#) και [Iino.it](#)), εξερεύνησαν διάφορες μορφές τέχνης, προκειμένου να κατανοήσουν με ποιον τρόπο η τέχνη αντικατοπτρίζει τον μεσογειακό διατροφικό πολιτισμό. Στη συζήτηση που ακολούθησε οι μαθητές/-τριες αναζητήσαν διάφορα έργα τέχνης (πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά και κεραμικά) που απεικονίζουν πτυχές της μεσογειακής διατροφής και δημιούργησαν συνεργατικά μια εικονική έκθεση, κάνοντας χρήση του web2.00 εργαλείου [emaze](#). Μίλησαν επίσης για τις εικόνες, τα σύμβολα και τα συναισθήματα που προκαλούν τα έργα τέχνης στη συζήτηση για τη διατροφική παράδοση και τον πολιτισμό. Το μάθημα αξιολογήθηκε με ρουμπρίκα ως προς την ενεργό συμμετοχή, τις πηγές έρευνας και το τελικό προϊόν.

Στην επόμενη δίωρη διδακτική περίοδο, το επίκεντρο ήταν η σημασία του ρόλου της μεσογειακής διατροφής ως μέσου κοινωνικής συναναστροφής και σύσφιξης των σχέσεων των συνδαιτημόνων μέσω ηλεκτρονικής παρουσίασης και εννοιολογικού χάρτη (με τη χρήση του εργαλείου [Coggle](#)) που συνέθεσαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Σε ομάδες, οι μαθητές/-τριες μελέτησαν [το άρθρο](#) με τίτλο «Οικογενειακό τραπέζι: το κίνημα των οικογενειακών γευμάτων» και δημιούργησαν poster για συμμετοχή στο κίνημα, κάνοντας χρήση των εργαλείων [Canva](#) ή [Poster my wall](#).

Τέλος, οι μαθητές/-τριες επεξεργάστηκαν σε ομάδες δύο κείμενα (απόσπασμα από το βιβλίο *Λωξάντρα* της Μαρίας Ιορδανίδου και άρθρο του περιοδικού *National Geographic* με τίτλο «Η διατροφή του πλανήτη»). Ο στόχος ήταν να συντάξουν κείμενο για ομιλία με σκοπό την εκφώνησή του σε παγκόσμιο συνέδριο για τη διατροφή στον πλανήτη καθώς και άρθρο για τη σχολική εφημερίδα που θα επικεντρώνεται στον ρόλο που μπορεί να έχει η υιοθέτηση του μοντέλου της μεσογειακής διατροφής στη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα κείμενα συνοδεύτηκαν από poster ή infographics με προτάσεις τους για την αξιοποίησή τους στην εκστρατεία ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας.

Διατροφή

Στο μάθημα, διάρκειας τριών διδακτικών ωρών, πραγματοποιήθηκε σύντομη εισαγωγή στην έννοια της μεσογειακής διατροφής και της σημασίας της για την υγεία. Οι μαθητές/-τριες συνέταξαν [ερωτηματολόγιο μελέτης διατροφικών συνηθειών](#) (που περιλάμβανε και το [MediDietScore](#)) και συμμετείχαν στην έρευνα. Στη συνέχεια, μελέτησαν και ανέλυσαν την Πυραμίδα Μεσογειακής Διατροφής και τις βασικές αρχές της μέσω ηλεκτρονικής παρουσίασης και ερωταποκρίσεων, κάνοντας χρήση του εργαλείου [Mentimeter](#). Ο βαθμός κατανόησης των μαθητών/-τριών αξιολογήθηκε μέσω κουίζ στο εργαλείο [Kahoot](#). Κατόπιν, ανά ομάδες αναζήτησαν στο διαδίκτυο πληροφορίες για τα βασικά συστατικά της μεσογειακής διατροφής, με σκοπό να ξεκινήσουν να δημιουργούν συνεργατικά περιεχόμενο για ηλεκτρονικό περιοδικό με τη χρήση του εργαλείου [Madmagz](#). Συνέχισαν, ερευνώντας τις διατροφικές συνήθειες μεσογειακών χωρών σε σύγκριση με άλλες παγκόσμιες διατροφικές πρακτικές όσον αφορά τη βιωσιμότητα αλλά και την πρόληψη της υγείας, ενώ επικεντρώθηκαν στο θέμα «Μεσογειακή διατροφή και παθήσεις», αναλύοντας επιστημονικές έρευνες και εντοπίζοντας μηχανισμούς πρόληψης. Τέλος, διοργανώθηκε στην τάξη δραστηριότητα δημόσιας συζήτησης (debate) για το κατά πόσον η υιοθέτηση της μεσογειακής διατροφής μπορεί να βοηθήσει στην επισιτιστική κρίση στην εποχή μας.

Τεχνολογία τροφίμων

Μελετήθηκαν οι ιδιότητες και η θρεπτική αξία των τροφίμων που αποτελούν τη βάση της μεσογειακής διατροφής καθώς και οι αρχές επεξεργασίας των τροφίμων αυτών. Οι μαθητές/-τριες σύγκριναν τις μεθόδους επεξεργασίας των τροφίμων στο παρελθόν σε σχέση με τις σύγχρονες μεθόδους, προσδιόρισαν τους τρόπους συνδυασμού τους και κατέληξαν σε συμπεράσματα σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης των προσωπικών τους διατροφικών συνηθειών. Επιπλέον, στο

εργαστήριο προχώρησαν στην παρασκευή παραδοσιακών συνταγών με εστίαση στις χημικές ιδιότητες των παραδοσιακών τροφίμων, ενώ συζητήθηκαν οι λόγοι διαφύλαξης του στοιχείου. Στο εργαστήριο οι μαθητές/-τριες παρασκεύασαν επίσης σαπούνια και κηραλοιφές σε συνεργασία με τον Τομέα Κομμωτικής. Τέλος, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη στην Έκθεση Τροφίμων και Ποτών FOODEXPO 2024.

Αρχές Βιολογικής Γεωργίας

Μελετήθηκαν αειφόρες πρακτικές για τη φυτική και ζωική παραγωγή της περιοχής καθώς και η μεσογειακή διατροφή ως αειφόρο διατροφικό μοντέλο. Στο πλαίσιο του μαθήματος, πραγματοποιήθηκε επίσης διδακτική επίσκεψη στο Τμήμα Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Πατρών.

Πληροφορική

Το μάθημα υποστήριξε την ψηφιακή αποτύπωση του πιλοτικού προγράμματος σε όλα τα εμπλεκόμενα διδακτικά αντικείμενα, προκειμένου να υλοποιηθεί η εκστρατεία ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη σημασία της μεσογειακής διατροφής.

Αρχές Κομμωτικής Τέχνης

Με την αξιοποίηση φύλλων εργασίας μελετήθηκαν οι τροφές που αποτελούν τη βάση της μεσογειακής διατροφής καθώς και οι θρεπτικές τους ιδιότητες για την υγεία των μαλλιών και του δέρματος. Οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν προϊόντα περιποίησης μαλλιών, χρησιμοποιώντας τα τρόφιμα που αποτελούν τη βάση της μεσογειακής διατροφής (π.χ. ελαιόλαδο, φρούτα, λαχανικά, γάλα, μέλι, κλπ.), και φιλοτέχνησαν πρωτότυπα χτενίσματα εμπνευσμένα από το θέμα. Επίσης, δημιούργησαν φυτικά καλλυντικά με τη χρήση ελαιόλαδου, βοτάνων, αρωματικών φυτών, μελισσοκηρίου και πρόπολης με βάση παραδοσιακές συνταγές παρασκευής.

Μαθηματικά

Οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν ομαδικά στο πλαίσιο της μεθόδου της διερευνητικής μάθησης για να αποτυπώσουν τον βαθμό υιοθέτησης της μεσογειακής διατροφής. Οι απαντήσεις στα ερωτηματολόγια κατηγοριοποιήθηκαν μέσω του εργαλείου [SPSS](#).

Μαθησιακά αποτελέσματα

Οι εκπαιδευτικοί της παιδαγωγικής ομάδας προχώρησαν σε διαμορφωτική και τελική αξιολόγηση ως προς τους στόχους των διδακτικών αντικειμένων, χρησιμοποιώντας πληθώρα ψηφιακών εργαλείων αλλά και ρουμπρίκες, εννοιολογικούς χάρτες, παρατήρηση κατά την εργασία και άλλες μεθόδους. Συνολικά θεωρούν ότι επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι στόχοι ανά διδακτικό αντικείμενο καθώς και ο στόχος της ευαισθητοποίησης των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της. Επιπλέον, δήλωσαν ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε και βελτίωσε κατά πολύ τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία.

Στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι μαθητές/-τριες έδειξαν ενδιαφέρον και συμμετείχαν ενεργά στα μαθήματα με ενσωμάτωση του στοιχείου της μεσογειακής διατροφής. Κατανόησαν τόσο την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και την έννοια του στοιχείου της μεσογειακής διαίτας, ενώ χρησιμοποίησαν ευφάνταστους και δημιουργικούς τρόπους για την ανάδειξή της στην εκστρατεία ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Η εμπειρία μας από το πιλοτικό πρόγραμμα μάς έκανε να εκτιμήσουμε βαθιά τη σημασία της διατροφής και του πολιτισμού στη ζωή μας. Συνεργαζόμενοι, είχαμε την ευκαιρία να ενσωματώσουμε την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στην καθημερινή μας διδασκαλία με διαθεματική προσέγγιση, γεγονός που συντέλεσε και στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

**Γενικό Λύκειο Κολεγίου
ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης
Πολυφωνικό τραγούδι
της Ηπείρου**

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Το ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι, είδος πολυφωνίας με πολύ βαθιές ρίζες στον χρόνο, αποτελεί ζωντανή παράδοση και στοιχείο της πολιτισμικής ταυτότητας των πληθυσμών της παραμεθόριας Ηπείρου και της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δείγματα του ρεπερτορίου της παγκόσμιας πολυφωνίας. Χαρακτηρίζεται από παραλλαγές ύφους και δομής στην ερμηνεία του από τόπο σε τόπο. Ένας πολυφωνικός όμιλος απαρτίζεται από τουλάχιστον τέσσερις τραγουδιστές που μπορεί να υπερβούν και τους δέκα, με συνηθέστερο αριθμό από πέντε έως επτά. Ως προς το περιεχόμενό του περιλαμβάνει

τραγούδια της αγάπης, της ξενιτιάς, της ιστορίας, του γάμου, αποκρίatika, παιδικά κ.ά. Οι παραλλαγές των παραλογών και τα πολυφωνικά τραγούδια του ακριτικού κύκλου υποδηλώνουν την παλαιότητα του είδους που για κάποιους ερευνητές ανάγεται σε πολύ παλιές εποχές.

Το ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι διαχρονικά αποτέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινότητας των αγροτικών κοινωνιών, όπου αναπτύχθηκε. Συνόδευε τις ασχολίες ανθρώπων, την ομαδική εργασία στα χωράφια και την κτηνοτροφία, τον εθιμικό και εποχιακό κύκλο του χρόνου και της ζωής. Οι μετασχηματισμοί των αγροτικών κοινωνιών είχαν άμεσο αντίκτυπο και στο πολυφωνικό τραγούδι. Η εντεινόμενη μετανάστευση σε

αστικά κέντρα της Ελλάδας με τη σταδιακή ερήμωση των ακριτικών κυρίως περιοχών της χώρας έχουν ως αποτέλεσμα το πολυφωνικό τραγούδι να απαντάται κυρίως σε κοινοτικές διασκεδάσεις, σε πανηγύρια αλλά και σε σημαντικές στιγμές στον κύκλο της ζωής του ανθρώπου.

Στα αστικοποιημένα πλέον περιβάλλοντα η διαφύλαξη, μετάδοση και ανάδειξη του πολυφωνικού τραγουδιού γίνεται μέσα από τη διοργάνωση ενημερωτικών ή εορταστικών εκδηλώσεων, σεμιναρίων με τη συμμετοχή παλαιότερων ή νεότερων πολυφωνικών ομίλων και σχημάτων. Ωστόσο, συνεχώς κερδίζει έδαφος, κυρίως μεταξύ των νεότερων γενιών, που τα τελευταία χρόνια εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον και συμμετέχουν σε σχήματα ηπειρώτικου πολυφωνικού τραγουδιού. Έτσι, ακόμα και σε μεγάλα αστικά κέντρα γεννιούνται φυτώρια νέων που διαφυλάσσουν με μεγάλο ενθουσιασμό το είδος.

Το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι εγγράφηκε το 2016 στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο [δελτίο του στοιχείου](#). Επίσης, το 2020 το πρόγραμμα «Το Πολυφωνικό Καραβάνι, Ερευνώντας, Διαφυλάσσοντας και Αναδεικνύοντας το Πολυφωνικό Τραγούδι

της Ηπείρου» αποτέλεσε την [πρώτη εγγραφή της Ελλάδας στον Διεθνή Κατάλογο Καλών Πρακτικών Διαφύλαξης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Αφορμή για τη διδασκαλία με το πολυφωνικό τραγούδι στάθηκε η λειτουργία πολυφωνικού σχήματος εκπαιδευτικών στο Γενικό Λύκειο του Κολεγίου ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης και η πρόθεσή τους να φέρουν σε επαφή τους/τις μαθητές/-τριες με το στοιχείο. Οι εκπαιδευτικοί το αξιοποίησαν ενσωματώνοντάς το στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, της Πολιτικής Παιδείας, της Μουσικής, της Φυσικής Αγωγής, της Πληροφορικής και της Αγγλικής γλώσσας της Α' τάξης Γενικού Λυκείου.

Συνδέσεις με τα διδακτικά αντικείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Οι μαθητές/-τριες γνώρισαν την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς μέσα από τους στίχους και τη μορφή των δημοτικών τραγουδιών αλλά και την επίδρασή τους στη σύγχρονη ποίηση και στα τραγούδια («Ξενιτεμένο μου πουλί», «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου» του Γ. Σεφέρη). Επίσης, συζήτησαν για τα κοινωνικά στερεότυπα που αναγνωρίζονται στα δημοτικά τραγούδια καθώς και τη βασική θεματολογία τους (αγάπη, ξενιτιά, θάνατος). Επιπλέον, οι μαθητές/-τριες ανέλαβαν να δημιουργήσουν τα δικά τους ποιήματα σύμφωνα με την ομοιοκαταληξία και το μέτρο των πολυφωνικών τραγουδιών ενώ προσπάθησαν ακόμα και να τα τραγουδήσουν.

Πληροφορική

Οι μαθητές/-τριες αξιοποίησαν το διαδίκτυο αναζητώντας πληροφορίες για το στοιχείο, ενώ εξοικειώθηκαν με τη διαδικασία της προσεκτικής έρευνας και της εκτίμησης της εγκυρότητας των πηγών που διατίθενται. Δημιούργησαν επίσης και βίντεο τεκμηρίωσης.

Μουσική

Έγινε γνωριμία των μαθητών/-τριών με παλαιότερα και σύγχρονα πολυφωνικά σχήματα, ενώ άκουσαν διασκευές παραδοσιακών τραγουδιών μέσω ενεργητικής ακρόασης. Επίσης, μελέτησαν παραδοσιακή μουσική και έμαθαν για τους ρόλους των τραγουδιστών/-τριών στην εκτέλεση του πολυφωνικού τραγουδιού. Τέλος, τραγούδησαν οι ίδιοι/-ες πολυφωνικά τραγούδια.

Φυσική Αγωγή

Οι μαθητές/-τριες αυτοσχέδιασαν και πειραματίστηκαν με τρόπους σωματικής έκφρασης, ενώ διδάχθηκαν χορούς από την περιοχή του Πωγωνίου και της Ηπείρου.

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθητές/-τριες πραγματοποίησαν διαδικτυακή έρευνα για το πολυφωνικό τραγούδι

παγκοσμίως, αναζητώντας πολυφωνικά σχήματα σε χώρες του εξωτερικού και σχετικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Σύνδεση με στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του Ηπειρώτικου Πολυφωνικού Τραγουδιού στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο [Στόχος 4](#) (Ποιοτική Εκπαίδευση) συνολικά. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, δεδομένου ότι συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για την ισότητα των φύλων και την ταυτότητα του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης από την Ατζέντα 2030 και σύμφωνα με το διαδραστικό εργαλείο της UNESCO εργαλείο [Dive into ICH](#), προάγονται ο [Στόχος 5](#) (Ισότητα των Φύλων), οι [Στόχοι 16](#) (Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί) και [17](#) (Συνεργασία για τους Στόχους), δεδομένου ότι μέσα από το έργο του σχολείου για το στοιχείο, οι μαθητές/-τριες καλλιέργησαν πνεύμα συνεργασίας, σύσφιξης σχέσεων και ανταλλαγής ιδεών, ενώ ανέλαβαν πρωτοβουλίες και δράσεις για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς [οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών](#), όπως η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί/-ες να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους και
- να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο σχολείο του Στέφανου Φασιά, χοροδιδασκάλου του Πολιτιστικού Συλλόγου «Ηπειρος», ο οποίος παρουσίασε παραδοσιακούς χορούς της Ηπείρου στο πλαίσιο του διδακτικού αντικειμένου της Φυσικής Αγωγής. Επίσης, οι μαθητές/-τριες συναντήθηκαν διαδικτυακά και συνομίλησαν με τον Αλέξανδρο Λαμπρίδη, φορέα του στοιχείου και εκπρόσωπο της ΑΜΚΕ «Άπειρος», που ασχολείται συστηματικά με την τεκμηρίωση, διαφύλαξη και ανάδειξη του πολυφωνικού τραγουδιού εντός και εκτός συνόρων.

Μαθησιακοί στόχοι

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν το παραδοσιακό τραγούδι με μια εναλλακτική και ελκυστική προσέγγιση.
- ▶ Να ανταποκριθούν σε πραγματικές επικοινωνιακές συνθήκες προφορικού και γραπτού λόγου (δεξιότητες γραμματισμού).
- ▶ Να παράγουν πρωτότυπα και γνήσια κείμενα διαφορετικών τύπων (συνεντεύξεις, άρθρα, ηλεκτρονικές επιστολές, ποιήματα, διηγήματα).
- ▶ Να καλλιεργήσουν δεξιότητες έρευνας και όξυνσης της κριτικής σκέψης.
- ▶ Να ερμηνεύουν και να προσεγγίζουν το παραδοσιακό τραγούδι κριτικά, προκειμένου να ανακαλύψουν ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις για τον άνθρωπο, τη γυναίκα, τον ξένο, την κοινωνία και τον κόσμο.
- ▶ Να βιώσουν τη δημοτική ποίηση ως πηγή εμπειριών και να αναγνωρίσουν την αξία της για τη ζωή τους.
- ▶ Να τονώσουν τη φαντασία, την αισθητική και τη δημιουργικότητά τους.

Πληροφορική (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες ως προς τη χρήση των νέων τεχνολογιών.
- ▶ Να αξιοποιούν τις βασικές υπηρεσίες και εφαρμογές του διαδικτύου.
- ▶ Να αναζητούν με κριτική σκέψη πληροφορίες στον Παγκόσμιο Ιστό.
- ▶ Να διαχειρίζονται ορθά τα θέματα των πνευματικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο.
- ▶ Να προστατεύουν την ιδιωτικότητά τους και τα προσωπικά τους δεδομένα στο διαδίκτυο.
- ▶ Να αξιοποιήσουν κοινωνικά δίκτυα με ορθό τρόπο.
- ▶ Να αναγνωρίζουν προβλήματα που είναι δυνατόν να προκύψουν από τη χρήση τους και να είναι ενήμεροι για τους τρόπους αντιμετώπισής τους.

Μουσική

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν την ηπειρώτικη πολυφωνία.
- ▶ Να διδαχθούν την παραδοσιακή μουσική.
- ▶ Να μελετήσουν τους ρόλους των τραγουδιστών/-τριών στην εκτέλεση του πολυφωνικού τραγουδιού.

Φυσική Αγωγή (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να διακρίνουν τη σχέση μεταξύ κινητικών μοτίβων και μεταξύ διαφορετικών κινητικών δεξιοτήτων στους παραδοσιακούς χορούς.
- ▶ Να αποκτήσουν δεξιότητες για να χορέψουν παραδοσιακούς χορούς.
- ▶ Να μπορούν να αξιολογούν την ατομική τους ικανότητα σε σχέση με τη συνεργασία και τον συντονισμό με τα μέλη μιας ομάδας.

Αγγλική Γλώσσα (Α' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξασκηθούν στην κατανόηση και επεξεργασία της αγγλικής γλώσσας ως μέσου προσέγγισης της ζητούμενης πληροφορίας.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζω- τανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες κατάλληλες, ώστε να μπορέσουν να κατανοήσουν τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες γεννήθηκε το δημοτικό τραγούδι.
- ▶ Να καλλιεργηθεί η αίσθηση της εξωστρέφειας των μαθητών/-τριών και της σχολικής κοινότητας ευρύτερα μέσω της επικοινωνίας με πολυφωνικά σχήματα της πόλης της Θεσσαλονίκης.
- ▶ Να γνωρίσουν και να συνεργαστούν με πολιτιστικούς φορείς και ανθρώπους που μοιράζονται ανάλογα ενδιαφέροντα.
- ▶ Να συνειδητοποιήσουν την ύπαρξη των κοινών πολιτισμικών χαρακτηριστικών της παράδοσης των λαών των Βαλκανίων.
- ▶ Να συμβάλουν στην διαφύλαξη του στοιχείου μέσα από τη διάχυση της δράσης του σχολείου στην κοινωνία της Θεσσαλονίκης.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Σε δύο διδακτικές ώρες οι μαθητές/-τριες παρακολούθησαν δύο βίντεο ([Βίντεο 1](#), [Βίντεο 2](#)) προκειμένου να έρθουν σε πρώτη επαφή με το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι και να συζητήσουν για αυτό. Μετά την ολοκλήρωση της προαναγνωστικής φάσης, χρειάστηκαν πέντε διδακτικές ώρες για την επεξεργασία δημοτικών τραγουδιών από την περιοχή της Ηπείρου και του Πωγωνίου. Τα τρία τραγούδια που επιλέχθηκαν είναι: Αλησμονώ και χαίρομαι, Γιώργο μας βρήκε η Άνοιξη, Τι κακό έκαμα ο καημένος. Οι μαθητές/-τριες, αφού άκουσαν τα τραγούδια, σε φύλλα εργασίας, μελέτησαν ανά ομάδες τους στίχους των τριών τραγουδιών. Το κάθε τραγούδι ανατέθηκε σε ξεχωριστές ομάδες. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε το έργο κάθε ομάδας και ακολούθησε συζήτηση κατά την οποία αναλύθηκαν τα χαρακτηριστικά των τραγουδιών ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο. Επιπλέον, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα χαρακτηριστικά του μέτρου και της ομοιοκαταληξίας.

Μουσική

Παρ' όλο που η διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής δεν προβλέπεται στο Γενικό Λύκειο, η εκπαιδευτικός Μουσικής του Γυμνασίου ΔΕΛΑΣΑΛ πραγματοποίησε επισκέψεις στα τμήματα της Α' τάξης Λυκείου, προκειμένου να περιγράψει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολυφωνικού τραγουδιού και να συστήσει στους/στις μαθητές/-τριες τους ρόλους των μελών του πολυφωνικού τραγουδιού μέσα από δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης και αναζήτησης των ρόλων των τραγουδιστών/-τριών. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε διδασκαλία και εκτέλεση πολυφωνικού τραγουδιού από μαθητές/-τριες αλλά και εκπαιδευτικούς, η οποία ηχογραφήθηκε.

Πληροφορική

Με την αξιοποίηση φύλλου εργασίας, πραγματοποιήθηκε διαδικτυακή έρευνα για τα πολυφωνικά τραγούδια και συγκροτήματα στην Ελλάδα. Επίσης, σε συνεργασία με τις εκπαιδευτικούς που δίδαξαν το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας, πραγματοποιήθηκε διαδικτυακή συνάντηση με τον Αλέξανδρο Λαμπρίδη, εκπρόσωπο της ΑΜΚΕ «Άπειρος» και του «Πολυφωνικού Καραβανιού». Οι μαθητές και οι μαθήτριες επέδειξαν τέτοιο ενθουσιασμό και ενδιαφέρον, που η διάρκεια της συνάντησης ξεπέρασε τις δύο ώρες, υπερβαίνοντας τον αρχικό προγραμματισμό (μία ώρα). Μάλιστα, μετά από προτροπή του Αλέξανδρου Λαμπρίδη, οι μαθητές/-τριες πραγματοποίησαν διαδικτυακή έρευνα (στην ελληνική και αγγλική γλώσσα) για το πολυφωνικό τραγούδι, όπως απαντάται και σε χώρες του εξωτερικού.

Φυσική Αγωγή

Οι μαθητές/-τριες πραγματοποίησαν αυτο-σχεδιαστικές κινητικές δραστηριότητες, προκειμένου να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σε σχέση με τα πολυφωνικά τραγούδια. Επίσης, το σχολείο επισκέφθηκε ο Στέφανος Φασιάς, χοροδιδάσκαλος του Πολιτιστικού Συλλόγου «Ηπειρος», ο οποίος δίδαξε χορούς από την περιοχή του Πωγωνίου. Έτσι, οι μαθητές/-τριες γνώρισαν τη μουσική και τους χορούς της περιοχής και ήρθαν σε επαφή με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως η αργή κίνηση και η ιδιαίτερη στάση τους σώματος των χορευτών/-τριών.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα συνολικά αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά ήταν θετικά. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα πιστεύουν ότι οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν, καθώς όλοι/-ες θεωρούν ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Ταυτόχρονα όμως συνέβαλε ιδιαίτερα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι η ιδιαιτερότητα του πολυφωνικού τραγουδιού και η έλλειψη εξοικείωσης από την πλευρά των μαθητών/-τριών αποτέλεσε, αρχικά μόνο, εμπόδιο.

Οι εκπαιδευτικοί σχολίασαν επίσης το γεγονός ότι το πολυφωνικό τραγούδι αρχικά δημιούργησε αντιφατικά συναισθήματα στα παιδιά. Η πλειονότητά τους ένιωσε αμήχανα στο άκουσμά του. Ωστόσο, οι συναντήσεις με ανθρώπους που χαρακτηρίζονται από το πάθος τους για το πολυφωνικό τραγούδι και η ευαισθητοποιημένη στάση των εκπαιδευτικών βοήθησαν στην ανατροπή της πρώτης εντύπωσης. Όπως ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί, δύο μαθητές αλβανικής και βλάχικης καταγωγής αντίστοιχα, ερεύνησαν το στοιχείο περισσότερο, κυρίως μέσω των πιο ηλικιωμένων συγγενών τους. Τραγουδώντας οι μαθητές/-τριες, όπως είπαν, ένιωσαν μέρος του στοιχείου. Άλλωστε, σύμφωνα και με τους προσκεκλημένους ομιλητές, «το πολυφωνικό ή θα το λατρέψεις και θα σου δημιουργεί ρίγος ή δεν θα μπορέσεις να το ακούσεις....».

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Η εμπειρία μας από το πιλοτικό πρόγραμμα υπήρξε μοναδική. Η επαφή μας με ανθρώπους με μεράκι και όρεξη, η αναζήτηση του στοιχείου σε παλιά βίντεο και η γνωριμία με το «Πολυφωνικό Καραβάνι», με την εξαιρετική δουλειά που κάνει, μας συγκίνησαν και μας έκαναν συμμέτοχους αυτού του ζωντανού θησαυρού.

**1ο Πειραματικό Γυμνάσιο
Αμαρουσίου**
**Η κεραμική τέχνη: Η περίπτωση
της κεραμικής παράδοσης
στο Μαρούσι Αττικής**

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Το Μαρούσι αποτελεί ένα από τα κέντρα όπου αναπτύχθηκε η νεότερη ελληνική κεραμική. Η γεωμορφολογία του εδάφους, με εξαιρετικής ποιότητας άργιλο και αφθονία νερού, ευνόησε τη λειτουργία εργαστηρίων κεραμικής, με τα πρώτα εργαστήρια να μαρτυρούνται ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Η κεραμική στο Μαρούσι γνώρισε μεγάλη ακμή με την εγκατάσταση αγγειοπλαστών από τη Σίφνο, νησί με πλούσια κεραμική παράδοση που εξακολουθεί μέχρι και σήμερα. Οι αγγειοπλάστες από τη Σίφνο φημίζονταν για τη δεξιοτεχνία τους στην κατασκευή της στάμνας. Μάλιστα η «**Κεραμική παράδοση της Σίφνου**» έχει εγγραφεί στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας (2021).

Η μεταφορά του νερού με στάμνες, πριν από τη δημιουργία κεντρικού δικτύου υδροδότησης, ήταν και ο κύριος λόγος ακμής της μαρουσιώτικης κεραμικής, αφού οι ανάγκες για την κατασκευή και διάθεση σταμνών ήταν ιδιαίτερα αυξημένες. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες άνθησε η κεραμική τέχνη στην περιοχή με έναν μεγάλο αριθμό εργαστηρίων να λειτουργούν μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Μετά τη δημιουργία του δικτύου υδροδότησης στην Αθήνα και τις γύρω περιοχές ο αριθμός των εργαστηρίων μπορεί να μειώθηκε, αλλά αρκετά έμειναν ακόμα ενεργά, με αποτέλεσμα η τέχνη της κεραμικής να παραμένει ακόμα ζωντανή στο Μαρούσι. Μάλιστα, στη λεωφόρο Κηφισίας, η περιοχή εκείνη όπου λειτουργούν μέχρι σήμερα ερ-

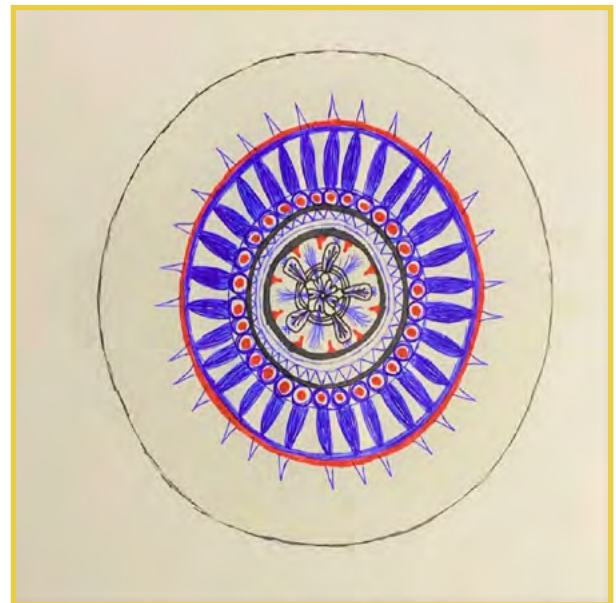
γαστήρια, είναι γνωστή και ως Κανατάδικα. Σήμερα στο Μαρούσι η κεραμική τέχνη διαφυλάσσεται και εξελίσσεται με το έργο των μελών του Συνεταιρισμού των Αγγειοπλαστών και Κεραμιστών Αμαρουσίου που αριθμεί ήδη 40 τεχνίτες. Η επιμονή τους να διαφυλαχθεί και να αναδειχθεί η κεραμική τέχνη οδήγησε στην ίδρυση του Κέντρου Ελληνικής Κεραμικής Τέχνης καθώς και του Πρότυπου Παραδοσιακού Εργαστηρίου Αγγειοπλαστικής και Κεραμικής Τέχνης που λειτουργούν ως πυρήνες διαφύλαξης και προβολής της τέχνης του πηλού και κυρίως γνωριμίας και ευαισθητοποίησης, ιδιαίτερα των νέων, στη σημασία και την αξία της κεραμικής τέχνης.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Το 1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αμαρουσίου βρίσκεται πολύ κοντά στο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής, όπου πραγματοποιείται κάθε χρόνο και η Πανελλήνια Έκθεση Κεραμικής. Μάλιστα, λόγω της παράδοσης στην κεραμική τέχνη που εξακολουθεί να είναι ζωντανή στο Μαρούσι, το λογότυπο του σχολείου, το οποίο δημιουργήθηκε το σχολικό έτος 2022-23, όταν λειτούργησε ως Πειραματικό, αναπαριστά αφαιρετικά μια πήλινη κανάτα. Το σκεπτικό των διδακτικών σεναρίων βασίστηκε στο γεγονός ότι η κεραμική τέχνη θα μπορούσε να αναδειχθεί ως το συνεκτικό στοιχείο για τα μέλη της σχολικής κοινότητας, τα οποία προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές και όχι μόνο από το Μαρούσι, δεδομένου του πλαισίου λειτουργίας των Πειραματικών Σχολείων.

Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου αξιοποίησαν το στοιχείο της κεραμικής τέχνης ενσωματώνοντάς το στη διδασκαλία επτά διδακτικών αντικειμένων και των τριών τάξεων. Πρόκειται για τα διδακτικά αντικείμενα της Αγγλικής και της Γαλλικής Γλώσσας (Β' τάξη), της Ιστορίας (Α' τάξη), της Γεωμετρίας (Α' και Β' τάξη), της Νεοελληνικής Γλώσσας (Γ' τάξη) και της Πληροφορικής (Γ' τάξη).

Κοινό χαρακτηριστικό που διατρέχει όλα τα διδακτικά σενάκια είναι η αξιοποίηση στη διδασκαλία στην τάξη των κεραμικών που κατασκεύασαν οι ίδιοι/-ες μαθητές/-τριες κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικών επισκέψεων σε εργαστήρια κεραμικής.

Συνδέσεις με διδακτικά αντικείμενα

Αγγλική Γλώσσα (Β' τάξη)

Με αφετηρία το λογότυπο του σχολείου, η εισαγωγή στην έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και της σχετικής Σύμβασης της UNESCO έγινε ξεκινώντας με την ανάλυση των λογοτύπων που συνοδεύουν τις δύο Συμβάσεις του διεθνούς οργανισμού και αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά: τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (1972) / UNESCO World Heritage Centre - World Heritage Emblem και τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2003) / <https://ich.unesco.org/en/emblem>. Με την αξιοποίηση βίντεο και λοιπού ενημερωτικού υλικού από τις αντίστοιχες ιστοσελίδες της UNESCO για τις δύο Συμβάσεις, οι μαθητές/-τριες κατανόησαν το περιεχόμενο καθεμιάς από αυτές και τα διαφορετικά είδη πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία προστατεύονται και διαφυλάσσονται από τις διατάξεις τους. Συμπληρωματικά, περιηγήθηκαν και στον [διαδραστικό χάρτη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#). Οι δραστηριότητες συνδέονται με την Ενότητα 1 («Unity in Diversity») του σχολικού βιβλίου. Επίσης, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής σε συνεργασία με την εκπαιδευτικό της Γαλλικής, όπου οι μαθητές/-τριες έφτιαξαν τα δικά τους κεραμικά και στο τέλος δημιούργησαν [ψηφιακή έκθεση](#) κεραμικών αποτυπώνοντας σκέψεις και συναισθήματά τους στην αγγλική και γαλλική γλώσσα.

Γαλλική Γλώσσα (Β' τάξη)

Εκτός από τη συνεργασία με την εκπαιδευτικό της Αγγλικής γλώσσας, όπως περιγράφηκε παραπάνω, οι μαθητές/-τριες παρακολούθησαν [βίντεο](#) για το επάγγελμα του κεραμίστα στη Γαλλία και ένα δεύτερο με ένα [παράδειγμα](#) γαλλικής κεραμικής παράδοσης. Μελέτησαν άρθρα, αναζήτησαν πληροφορίες στο διαδίκτυο και τελικά εκπόνησαν εργασίες με σκοπό να αντιληφθούν τις χρήσεις των κεραμικών ειδών, την ψυχολογική διάσταση της κεραμική τέχνης, τη θέση της στον χώρο των επαγγελμάτων, της τέχνης (π.χ. τα μουσεία κεραμικής στη Γαλλία) αλλά και τη σύνδεσή της με συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες στην ιστορία του γαλλικού κράτους (π.χ. η δημιουργία του Κήπου του Κεραμεικού στο Παρίσι).

Ιστορία (Α' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες αρχικά παρακολούθησαν βίντεο σχετικά με την UNESCO και τον ρόλο της στην προστασία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και στη συνέχεια γνώρισαν και εξοικειώθηκαν με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς, συμπληρώνοντας φύλλα εργασίας. Η αξιοποίηση της κεραμικής ως στοιχείου που ενσωματώνει τη ζωντανή κληρονομιά στη διδασκαλία της ιστορίας έγινε με τη σύνδεση αφενός με την ενότητα του σχολικού βιβλίου για την Αρχαϊκή Τέχνη, με έμφαση στην κεραμική και αναδεικνύοντας τα χαρακτηριστικά της τέχνης αυτής στην αρχαιότητα, αφετέρου με την επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής, όπου αποτυπώνεται η εξέλιξη της τέχνης σήμερα. Η θεωρητική γνώση συμπληρώθηκε με την εμπειρία της διαδικτυακής γνωριμίας (μέσω webex) με Μαρουσιώτη αγγειοπλάστη που κατάγεται από τη Σίφνο. Οι μαθητές/-τριες πήραν συνέντευξη από τον ίδιο, έμαθαν για τη σιφνέικη κεραμική και, αξιοποιώντας τις πληροφορίες που άντλησαν, ζωγράρισαν σε ομάδες δικά τους αγγεία με σχήματα και μοτίβα εμπνευσμένα τόσο από τη σιφνέικη κεραμική παράδοση όσο και από σύγχρονες τάσεις.

Γεωμετρία (Α' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες, σε συνέχεια του κεφαλαίου 2 του σχολικού εγχειριδίου, εντόπισαν τον/τους άξονα/-ες συμμετρίας σε σχήματα, σχεδίασαν συμμετρικά σχήματα καθώς και ένα τρισδιάστατο κεραμικό αντικείμενο σε κάτοψη και μία τουλάχιστον όψη σε χαρτί. Επίσης, συμμετείχαν σε βιωματικό εργαστήριο, κατασκευάζοντας τα δικά τους κεραμικά, τα οποία διακόσμησαν με συμμετρικό τρόπο.

Γεωμετρία (Β' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες, αφού μελέτησαν στην τάξη σκεύη κεραμικής με στερεά γεωμετρικά σχήματα, κλήθηκαν να αναγνωρίσουν τα σχήματα και τα μοτίβα (γεωμετρικά σχήματα-κανονικά πολύγωνα-συμμετρίες). Στη συνέχεια, σε ομάδες, σχεδίασαν σε χαρτί τα δικά τους πιάτα χρησιμοποιώντας γεωμετρικά σχήματα.

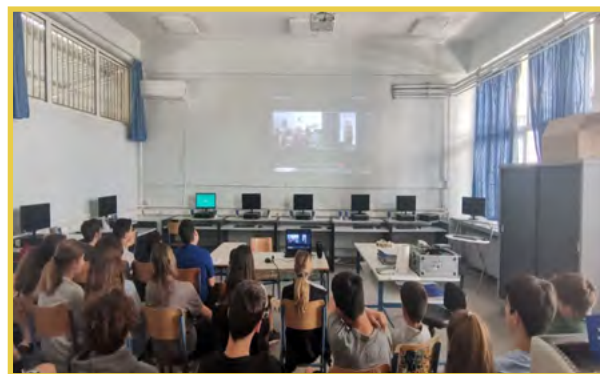
Νεοελληνική Γλώσσα (Γ' τάξη)

Στο πλαίσιο της Ενότητας 3 του σχολικού βιβλίου («Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί»), οι μαθητές/-τριες αρχικά μελέτησαν ασύγχρονα υλικό που τους/τις βοήθησε να γνωρίσουν τον κόσμο των ΑμεΑ και τον ρόλο που μπορεί να παίξει η κεραμική τέχνη τόσο στην εκπαίδευσή τους όσο και στην κοινωνική ένταξή τους. Στη συνέχεια με βάση τις πληροφορίες που είχαν ήδη συγκεντρώσει, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να κάνουν σύνθεση κειμένων σε ομάδες και να τα παρουσιάσουν στην τάξη. Πέρα από τη σύνδεση της κεραμικής τέχνης με ΑμεΑ, ακολούθησε ευρύτερη προσέγγιση της τέχνης αυτής στον ελλαδικό χώρο ως έκφρασης ζωντανής κληρονομιάς με την αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού του [ΥΠΑΙΘΑ](#) και του [ΥΠΠΟ](#). Επιπλέον, συζητήθηκε και η περίπτωση του [Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Αμαρουσίου](#) που προβάλλει τη μαρουσιώτικη κεραμική παράδοση.

Επίσης, οι μαθητές/-ριες, αφού αναζητήσαν πληροφορίες για τα στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στον ελλαδικό χώρο καθώς και τις κατά τόπους κεραμικές παραδόσεις, ασχολήθηκαν με τη μελέτη των σύγχρονων τεχνικών, μορφών, αλλά και προοπτικών της κεραμικής τέχνης. Τέλος, συζήτησαν για τους τρόπους διαφύλαξης και μετάδοσης της κεραμικής τέχνης αλλά και τη σημασία διαφύλαξης και μετάδοσης της ζωντανής κληρονομιάς γενικότερα.

Πληροφορική (Γ' τάξη)

Οι μαθητές/-τριες, αφού εμβάθυναν στη διαδικασία της σύνθετης αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο, αξιοποίησαν πληροφοριακό υλικό για τη ζωντανή κληρονομιά που συγκεντρώθηκε σε [radlet](#) και στη συνέχεια δημιούργησαν [τον ψηφιακό χάρτη «Κεραμική του Αμαρουσίου»](#). Αφού μελέτησαν πηγές και αναζητήσαν πληροφορίες στο διαδίκτυο, έλεγξαν την αξιοπιστία τους, τις ταξινόμησαν και τις παρουσίασαν στον ψηφιακό χάρτη που δημιούργησαν.

Σύνδεση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου της κεραμικής τέχνης στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, δεδομένου ότι συνδέεται με την καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για την καλλιέργεια της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη καθώς και της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης, η σύνδεση του στοιχείου με την ένταξη ΑμεΑ στην κοινωνική και οικονομική ζωή προάγει τον **Στόχο 16** (Ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς Κοινωνίες με στόχο τη Βιώσιμη Ανάπτυξη).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων **Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως είναι η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- γ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους,
- δ) να αναγνωρίσουν αξίες και να συνειδητοποιήσουν αρχές, ώστε να αποκτήσουν συναισθηση ευθύνης και να προετοιμαστούν ως ενεργοί πολίτες.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Το σχολείο συνεργάστηκε με τον αγγειοπλάστη Κώστα Γαλάνη, ο οποίος κατάγεται από τη Σίφνο και διατηρεί οικογενειακό εργαστήριο κεραμικής στο Μαρούσι. Την τέχνη συνεχίζουν μάλιστα και τα παιδιά του. Η διαδικτυακή συζήτηση μαζί του έδωσε την ευκαιρία στους/στις μαθητές/-τριες να γνωρίσουν από κοντά έναν φορέα της μαρουσιώτικης κεραμικής παράδοσης και να εξοικειωθούν με τη διαδικασία της συνέντευξης.

Επιπλέον, οι επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν στο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής στο Μαρούσι και στο [Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής](#) στην Αθήνα, που αποτελούν σημαντικούς φορείς τεκμηρίωσης, διαφύλαξης και ανάδειξης της νεότερης κεραμικής τέχνης, αποδείχθηκαν πολλαπλά χρήσιμες στην υλοποίηση του προγράμματος.

Επίσης, πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές επισκέψεις σε χώρους αρμοδιότητας

του Υπουργείου Πολιτισμού, όπως είναι ο [αρχαιολογικός χώρος του Κεραμικού](#) (Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Αθηνών), ως αφορμή γνωριμίας με την κεραμική τέχνη στην αρχαιότητα, αλλά και στο [Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Αμαρουσίου](#), όπου οι μαθητές/-τριες είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν την ιστορία της νεότερης κεραμικής και μάλιστα της μαρουσιώτικης κεραμικής παράδοσης, διασυνδέοντας τις γνώσεις που άντλησαν για να κατανοήσουν την ιστορία και εξέλιξη της κεραμικής τέχνης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Επίσκεψη πραγματοποιήθηκε και στη [Βορέιο Βιβλιοθήκη του Δήμου Αμαρουσίου](#), όπου οι μαθητές/-τριες εξοικειώθηκαν με τη διαδικασία της αναζήτησης πηγών και τη σημασία τους στην έρευνα και τεκμηρίωση ενός στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς.

Από πλευράς αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού άλλων πολιτιστικών φορέων, αξιοποιήθηκε [μουσειοσκευή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης](#) ως μέσο εμπλουτισμού των γνώσεων για την κεραμική στην αρχαιότητα.

Μαθησιακοί στόχοι

Αγγλική Γλώσσα (Β' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξασκήσουν τις τέσσερις βασικές δεξιότητες εκμάθησης της ξένης γλώσσας καθώς και της προφορικής διάδρασης και διαμεσολάβησης.
- ▶ Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους στη συγκεκριμένη θεματική και να τη συνδέσουν με την πραγματική ζωή.
- ▶ Να εξασκηθούν περαιτέρω σε λεκτικές πράξεις και γλωσσικές εκφορές επιπέδου γλωσσομάθειας B1+/B2.
- ▶ Να αναπτύξουν κοινωνικό και ψηφιακό-πληροφοριακό γραμματισμό μέσω της λειτουργικής ένταξης των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία με τη χρήση της αγγλικής γλώσσας.
- ▶ Να καλλιεργήσουν τις τέσσερις βασικές δεξιότητες μάθησης για τον 21ο αιώνα (4C's): κριτική σκέψη, επικοινωνία, συνεργασία και δημιουργικότητα.

Γαλλική Γλώσσα (Β' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εμπλουτίσουν τις γλωσσικές τους ικανότητες (κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου).
- ▶ Να εργαστούν με το μοντέλο της ανεστραμμένης τάξης, μέσω διερευνητικής, ανακαλυπτικής και συνεργατικής μάθησης, καθώς και με τη μέθοδο CLIL, που συνδυάζει περιεχόμενο και γλώσσα.
- ▶ Να συντάξουν συνθετική εργασία με τη μορφή παρουσίασης, συνοψίζοντας τις πληροφορίες που έχουν αναζητήσει, επιλέξει και συνδυάσει για την ανάδειξη του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να βελτιώσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες με την αξιοποίηση της γαλλικής γλώσσας.

- ▶ Να συνειδητοποιήσουν ότι η γλώσσα είναι αλληλένδετη με τον πολιτισμό.
- ▶ Να αντιληφθούν την κοινωνική και πολιτιστική διάσταση του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς, με συγκριτική μελέτη μεταξύ διαφορετικών χωρών και πολιτισμών.
- ▶ Να γνωρίσουν και να ανακαλύψουν το στοιχείο βιωματικά μέσα από την αξιοποίηση της γαλλικής γλώσσας.

Ιστορία (Α' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αντιληφθούν την εξέλιξη της κεραμικής τέχνης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα σε συσχετισμό με τις ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που χαρακτήριζαν κάθε εποχή.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με τεκμήρια της κεραμικής τέχνης της αρχαιότητας και να κάνουν τις απαραίτητες συγκρίσεις με την εξέλιξη της τέχνης σήμερα.

Νέα Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (Γ' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία του όρου «διαφορετικότητα» και τις διαφορετικές μορφές έκφρασής της.
- ▶ Να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους μαθαίνοντας να χρησιμοποιούν λεξιλόγιο σχετικά με τη διαφορετικότητα, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις.
- ▶ Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στη διαφορετικότητα, διαπιστώνοντας τη μοναδικότητα και την αξία κάθε ατόμου.
- ▶ Να παράγουν προφορικά και γραπτά κείμενα.
- ▶ Να δημιουργούν ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό.

Γεωμετρία (Α' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εντοπίζουν τον/τους άξονα/-ες συμμετρίας σε σχήματα.
- ▶ Να σχεδιάζουν συμμετρικά σχήματα.
- ▶ Να σχεδιάζουν ένα τρισδιάστατο κεραμικό σε κάτοψη και μία τουλάχιστον όψη σε χαρτί.
- ▶ Να χρησιμοποιούν το λογισμικό [geogebra](#) για την απεικόνιση γεωμετρικών σχημάτων και στερεών.
- ▶ Να αναγνωρίζουν τη σχέση αναλογίας/κλίμακας σε απλά κλάσματα ($\frac{1}{2}$, $\frac{2}{1}$).
- ▶ Να αντιληφθούν τη διαχρονική χρήση των κεραμικών για τη μεταφορά αγαθών (όγκος).
- ▶ Να κατανοήσουν τα συμμετρικά μοτίβα ως στοιχείο της διακόσμησης των αγγείων.

Γεωμετρία (Β' τάξη Γυμνασίου)

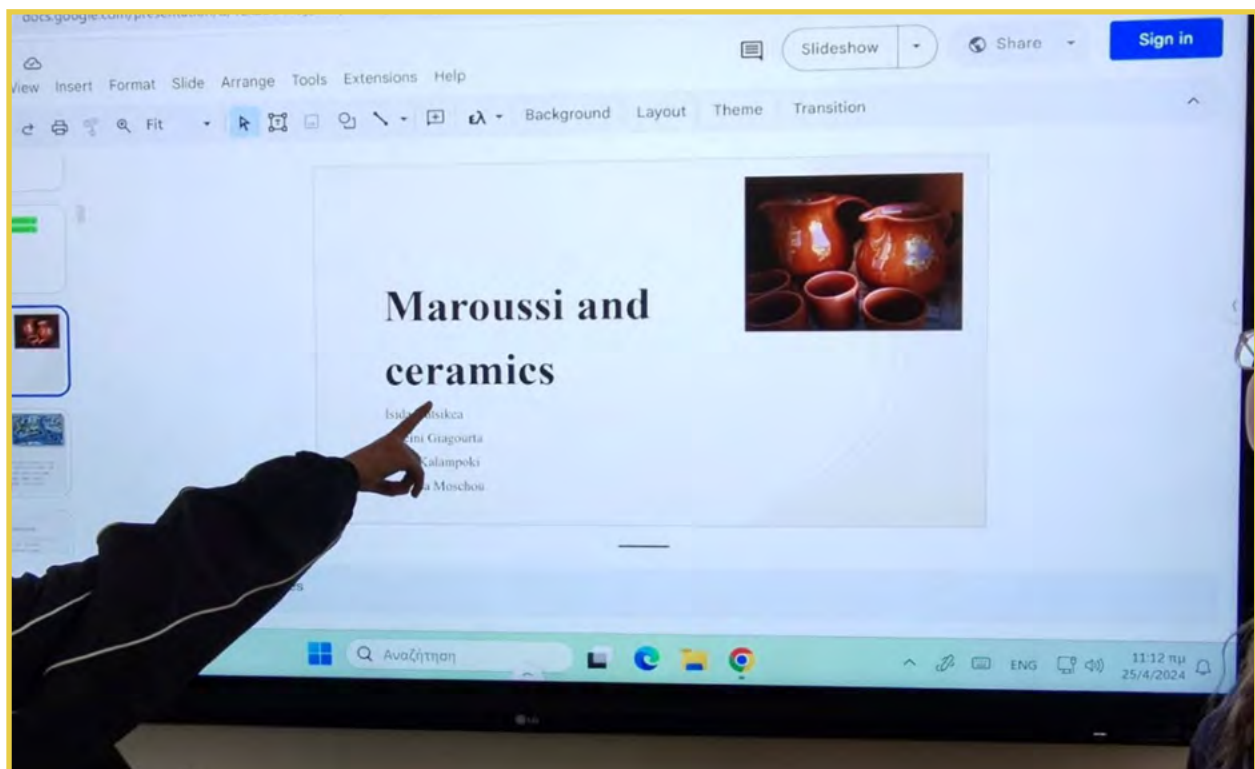
Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ανακαλύψουν τα γεωμετρικά σχήματα μέσω της κεραμικής τέχνης.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη χρησιμότητα των γεωμετρικών σχημάτων στις μορφές κεραμικών σήμερα.
- ▶ Να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα των γεωμετρικών μοτίβων στην κεραμική τέχνη.

Πληροφορική (Γ' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να χρησιμοποιούν τη σύνθετη αναζήτηση στο διαδίκτυο και να εξοικειωθούν με τη διαδικασία αναζήτησης έγκυρων πηγών.
- ▶ Να εξοικειωθούν με ψηφιακά εργαλεία αναπαράστασης της πληροφορίας και να μάθουν να επιλέγουν το κατάλληλο.
- ▶ Να αναπτύξουν ψηφιακό γραμματισμό.
- ▶ Να καλλιεργήσουν δεξιότητες συνεργασίας, κριτικής σκέψης και αλληλεπίδρασης.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν την έννοια της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, τα είδη (υλική και άυλη) και τη σημασία της.
- ▶ Να αναρωτηθούν για την ανάγκη προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και να γνωρίσουν τους λόγους που οδήγησαν στην υιοθέτηση δύο διεθνών Συμβάσεων (1972, 2003) από την UNESCO για την προστασία και διαφύλαξη της παγκόσμιας κληρονομιάς.
- ▶ Να αντιληφθούν τον ρόλο της UNESCO στην προστασία και διαφύλαξη της παγκόσμιας κληρονομιάς και τη σημασία εγγραφής στοιχείων σε καταλόγους (εθνικούς/διεθνείς) που προβλέπουν οι δύο διεθνείς Συμβάσεις.
- ▶ Να διαπιστώσουν τη διαχρονικότητα της κεραμικής τέχνης ως ζωντανής κληρονομιάς σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τη διαφύλαξη του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς, κατανοώντας ότι δεν αφορά μόνο το παρελθόν αλλά και το παρόν και το μέλλον της κοινότητας.
- ▶ Να συνειδητοποιήσουν την ιστορία και την εξέλιξη της κεραμικής τέχνης στην πορεία του χρόνου και να προβληματιστούν για την ανάγκη διαφύλαξής της.
- ▶ Να εντοπίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μαρουσιώτικης κεραμικής παράδοσης και να τα συγκρίνουν με άλλες τοπικές παραδόσεις.
- ▶ Να γνωρίσουν την ποικιλία της κεραμικής παράδοσης στη χώρας μας, αξιοποιώντας τις εγγραφές στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας (π.χ. κεραμική παράδοση της Σίφνου, κεραμική παράδοση της οικογένειας Κουρτζή στη Λέσβο).
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη σημασία της κεραμικής τέχνης ως μέσου ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρίες στο σημερινό κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.

- ▶ Να διαπιστώσουν τη σημασία της συμπερίληψης στη μετάδοση της ζωντανής κληρονομιάς σε όλες τις κοινωνικές ομάδες χωρίς αποκλεισμούς.
- ▶ Να αναγνωρίζουν μοτίβα της κεραμικής τέχνης και να τα νοηματοδοτήσουν αξιοποιώντας και τη δική τους έμπνευση.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Αγγλική Γλώσσα

Για τη διδασκαλία αξιοποιήθηκαν συνολικά επτά διδακτικές ώρες στο πλαίσιο της ενότητας 1 «Unity in Diversity» του σχολικού βιβλίου, ενώ σχεδιάστηκαν τρία φύλλα εργασίας. Αρχικά πραγματοποιήθηκε λεξιλογική άσκηση κλειστού τύπου με την αντιστοίχιση όρων σχετικά με την Παγκόσμια Κληρονομιά. Για την εισαγωγή στην έννοια της ζωντανής κληρονομιάς αξιοποιήθηκε ως εργαλείο σειρά δραστηριοτήτων με θέμα την κατανόηση και ερμηνεία λογοτύπων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την έννοια αυτή. Η αρχή έγινε με το λογότυπο του σχολείου (πήλινη κανάτα), το οποίο οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να μελετήσουν και να ερμηνεύσουν, παρακολουθώντας και ενημερωτικό [βίντεο της δημόσιας τηλεόρασης](#) για τη συμβολή των Σίφνιων αγγειοπλαστών στην ανάπτυξη της μαρουσιώτικης κεραμικής τέχνης. Ακολούθησε δραστηριότητα προφορικής διάδρασης με την παρατήρηση και ερμηνεία άλλων δύο λογοτύπων που αφορούν τις δύο Συμβάσεις της UNESCO για την πολιτιστική κληρονομιά: [τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς \(1972\)](#) / [UNESCO World Heritage Centre - World Heritage Emblem](#) και [τη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς \(2003\)](#) / <https://ich.unesco.org/en/emblem>.

Έτσι, μετά από αυτή την πρώτη γνωριμία και την αξιοποίηση βίντεο και λοιπού ενημερωτικού υλικού από τις αντίστοιχες ιστοσελίδες της UNESCO, οι μαθητές/-τριες κατανόησαν το περιεχόμενο των δύο Συμβάσεων καθώς και τα διαφορετικά είδη πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία προστατεύονται και διαφυλάσσονται. Έτσι, εμβάθυναν στις έννοιες *παγκόσμια κληρονομιά, πολιτιστική κληρονομιά, φυσική κληρονομιά, άυλη πολιτιστική κληρονομιά* με την υπογράμμιση λέξεων-κλειδιών στον κάθε ορισμό και αντιστοίχισή τους με φωτογραφίες που εμπίπτουν σε κάθε κατηγορία. Στο πλαίσιο αυτό ανατέθηκε ατομική δραστηριότητα αναζήτησης και παρουσίασης στην τάξη ενός στοιχείου παγκόσμιας κληρονομιάς από όποια από τις τρεις μεγάλες κατηγορίες (Πολιτιστική Κληρονομιά, Φυσική Κληρονομιά, Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά) επιθυμούσε ο κάθε μαθητής και η κάθε μαθήτρια. Οι εργασίες παρουσιάστηκαν στην ολομέλεια.

Συμπληρωματικά, περιηγήθηκαν και στον *διαδραστικό χάρτη Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Παράλληλα, κλήθηκαν να αναζητήσουν στην *ιστοσελίδα της UNESCO για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά* τις εγγραφές της Ελλάδας στους Διεθνείς Καταλόγους της Σύμβασης. Επίσης, πραγματοποιήθηκε δραστηριότητα εξοικείωσης με τον *χάρτη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (Dive into Intangible Cultural Heritage)*.

Επιπλέον, ανατέθηκαν ομαδικές εργασίες παρουσίασης με googleslides για την υλοποίηση ενός φανταστικού σεναρίου με τη μέθοδο project, οι οποίες παρουσιάστηκαν προφορικά στην ολομέλεια. Ως προαιρετική βιωματική δράση, οι μαθητές/-τριες του Β3 τμήματος επισκέφθηκαν το παρακείμενο στο σχολείο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής, όπου έφτιαξαν τα δικά τους κεραμικά, τα φωτογράρισαν και δημιούργησαν τη δική τους ψηφιακή *έκθεση κεραμικών* αποτυπώνοντας σκέψεις και συναισθήματα στην αγγλική και γαλλική γλώσσα σε συνεργασία με την εκπαιδευτικό της Γαλλικής.

Γαλλική Γλώσσα

Κατά την 1η διδακτική ώρα πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής, όπου οι μαθητές/-τριες ήρθαν σε άμεση επαφή με το αντικείμενο, ενημερώθηκαν για την ιστορία της κεραμικής στον ελλαδικό χώρο, για τις διαφορετικές τεχνικές, ενώ κλήθηκαν να δημιουργήσουν ο καθένας και η καθεμία το δικό του/της κεραμικό. Σε συνεργασία με την εκπαιδευτικό της Αγγλικής, δημιουργήθηκε *padlet* που φιλοξενεί φωτογραφίες της πηλίνης δημιουργίας κάθε μαθητή/-τριας καθώς και τις σκέψεις τους στα αγγλικά και γαλλικά.

Κατά τη 2η διδακτική ώρα, για την εξάσκηση της ικανότητας κατανόησης αυθεντικού προφορικού λόγου οι μαθητές/-τριες παρακολούθησαν *βίντεο* για το επάγγελμα του κεραμίστα στη Γαλλία και δεύτερο *βίντεο* με ένα παράδειγμα τοπικής γαλλικής κεραμικής παράδοσης. Επιπλέον, κλήθηκαν να μελετήσουν άρθρα, να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και τελικά να εκπονήσουν εργασίες με σκοπό να αντιληφθούν τη χρησιμότητα της κεραμικής, την ψυχολογική διάστασή της, τη θέση της στον χώρο των επαγγελματιών, της τέχνης (ο Picasso και τα έργα του, τα Μουσεία Κεραμικής στη Γαλλία) και τη σύνδεσή της με συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες στην ιστορία του γαλλικού κράτους. Ως ενδεικτικό παράδειγμα χρησιμοποιήθηκε η ιστορία του Κήπου του Κεραμικού στο Παρίσι που δημιουργήθηκε το 1564 από την Αικατερίνη των Μεδίκων ως κήπος των Ανακτόρων του Κεραμικού.

Κατά την 3η διδακτική ώρα παρουσιάστηκαν προφορικά οι μαθητικές εργασίες μέσω powerpoint, συνδυάζοντας εικόνα και κείμενο. Η τελευταία ώρα αξιοποιήθηκε για την εξαγωγή συμπερασμάτων, για τη συζήτηση για τη διαπολιτισμική διάσταση της κεραμικής τέχνης και για τη διατύπωση προσωπικών απόψεων.

Ιστορία

Κατά την 1η διδακτική ώρα, οι μαθητές παρακολούθησαν βίντεο για την UNESCO και τον ρόλο της στην προστασία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, ενώ συμπλήρωσαν φύλλα εργασίας σχετικά με το θέμα. Ακολούθησε πλοήγηση στον [Διαδραστικό Χάρτη Παγκόσμιας Κληρονομιάς](#) και αναζήτηση των ελληνικών μνημείων που έχουν αναγνωρισθεί ως μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Η 2η διδακτική ώρα αφιερώθηκε στη γνωριμία και εξοικείωση με τη ζωντανή κληρονομιά. Οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να παρατηρήσουν ανά ομάδες εικόνες, προκειμένου να αναγνωρίσουν ποια από τα εικονιζόμενα στοιχεία αποτελούν ζωντανή κληρονομιά και ποια όχι. Οι απαντήσεις παρουσιάστηκαν από κάθε ομάδα στην ολομέλεια και ακολούθησε συζήτηση.

Στην ηλεκτρονική (ανεστραμμένη) τάξη αναρτήθηκαν σύντομα βίντεο και άρθρα σχετικά με τη σιφνέικη κεραμική και την αντιπροσώπευσή της στο Μαρούσι. Το υλικό αυτό αξιοποιήθηκε στο πλαίσιο της προετοιμασίας των μαθητών/-τριών για τη συνέντευξη που είχε προγραμματιστεί με τον Κώστα Γαλάνη, αγγειοπλάστη με καταγωγή από τη Σίφνο. Είχε προηγηθεί επίσκεψη των μαθητών/-τριών σε εργαστήριο κεραμικής, με αποτέλεσμα να έχουν ήδη αποκτήσει μια πρώτη εικόνα του χώρου εργασίας, του εξοπλισμού και της τεχνογνωσίας ενός αγγειοπλάστη. Η γνώση που απέκτησαν, τόσο η θεωρητική όσο και η βιωματική, τους/τις βοήθησε στη διατύπωση ερωτήσεων (ημιδομημένη και μη τυποποιημένη συνέντευξη). Κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής γνωριμίας τους, ο αγγειοπλάστης, εκτός από τη συνέντευξη που έδωσε στους/στις μαθητές/-τριες, μίλησε για τα ιδιαίτερα στοιχεία της σιφνέικης κεραμικής, όπως τα είδη αγγείων και τη χρήση τους, τις τεχνικές, τα χαρακτηριστικά διακοσμητικά μοτίβα, κλπ. Έτσι, η αξιοποίηση της κεραμικής ως στοιχείου

που ενσωματώνει τη ζωντανή κληρονομιά στη διδασκαλία της ιστορίας έγινε μέσω της σύνδεσης αφενός με την ενότητα της Αρχαϊκής Τέχνης με έμφαση στην κεραμική, αναδεικνύοντας τη μορφή της τέχνης στην αρχαιότητα, και αφετέρου με τη γνωριμία με έναν φορέα του στοιχείου, ο οποίος μίλησε για τη διαφύλαξη της τέχνης μέχρι σήμερα. Τέλος, την 4η διδακτική ώρα, οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν σε ομάδες προκειμένου, αξιοποιώντας τις πληροφορίες που είχαν συνολικά συγκεντρώσει, να ζωγραφίσουν τα δικά τους αγγεία με σχήματα, μοτίβα και παραστάσεις, όλα εμπνευσμένα από τη σιφνέικη κεραμική αλλά και σύγχρονες επιρροές. Στη συνέχεια, κλήθηκαν «να δώσουν φωνή» στα κεραμικά που είχαν δημιουργήσει, με το καθένα από αυτά «να διηγείται» την ιστορία του. Η δραστηριότητα ολοκληρώθηκε με την παρουσίαση των εργασιών στην ολομέλεια.

Γεωμετρία (Α' τάξη)

Το μάθημα ξεκίνησε με επίσκεψη των μαθητών/-τριών σε εργαστήριο κεραμικής, όπου πληροφορήθηκαν για την ιστορία της νεότερης κεραμικής και στη συνέχεια κατασκεύασαν σε τροχό το δικό τους κεραμικό σκεύος. Τα κεραμικά που κατασκευάστηκαν από τα παιδιά χρησιμοποιήθηκαν στην τάξη κατά την επόμενη διδακτική ώρα, κατά τη διάρκεια της οποίας συζητήθηκε η έννοια της συμμετρίας ως προς τον άξονα (σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο: Κεφάλαιο 2, παράγραφοι Β2.1 και Β2.2). Στη συνέχεια, δόθηκαν σε χαρτί περιγράμματα κεραμικών σκευών, τα οποία οι μαθητές/-τριες διακόσμησαν με συμμετρικά σχέδια. Επίσης, κλήθηκαν να διακοσμήσουν με συμμετρικό τρόπο και τα κεραμικά σκεύη που είχαν δημιουργήσει οι ίδιοι/-ες στο εργαστήριο. Επιπλέον, ανατέθηκε εργασία για το σπίτι με δραστηριότητα μέτρησης βάρους (π.χ. καθαρό και μεικτό βάρος), για την οποία αξιοποιήθηκαν και γνώσεις Φυσικής.

Κατά την 3η διδακτική ώρα οι μαθητές/-τριες σχεδίασαν κάτοψη και όψη του κεραμικού τους στις πραγματικές διαστάσεις του και στη συνέχεια με κλίμακα $\frac{1}{2}$ ή $\frac{2}{1}$. Η αναπαράσταση στο επίπεδο των δύο διαστάσεων έδωσε αφορμές για πειράματα μέτρησης (φυσική) και για γεωμετρικές απεικονίσεις. Η ίδια κάτοψη έγινε και με τη χρήση του λογισμικού [Geogebra](#), ενώ οι εργασίες παρουσιάστηκαν κατά την 4η διδακτική ώρα.

Γεωμετρία (Β' τάξη)

Αξιοποιήθηκαν δύο διδακτικές ώρες. Κατά την 1η ώρα οι μαθητές/-τριες μελέτησαν στην τάξη σκεύη κεραμικής με στερεά γεωμετρικά σχήματα και κλήθηκαν να αναγνωρίσουν σχήματα και μοτίβα (γεωμετρικά σχήματα-κανονικά πολύγωνα-συμμετρίες). Ακολούθησε συζήτηση για τα σχήματα που εντόπισαν, αν απαντώνται σήμερα, σε ποιες περιοχές και με ποια χρήση. Κατά τη 2η διδακτική ώρα, οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν σε ομάδες και, χρησιμοποιώντας γεωμετρικά σχήματα, σχεδίασαν σε χαρτί τα δικά τους πιάτα, τα οποία παρουσίασαν στην ολομέλεια.

Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (Γ' τάξη)

Η ενσωμάτωση του στοιχείου της κεραμικής τέχνης στο μάθημα, διάρκειας τριών διδακτικών ωρών, συνδέθηκε με την Ενότητα 3 («Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί») του σχολικού βιβλίου.

Κατά την 1η διδακτική ώρα, στην **η-τάξη** οι μαθητές/-τριες μελέτησαν ασύγχρονα πολυτροπικό υλικό, προκειμένου να γνωρίσουν τον κόσμο των Ατόμων με Αναπηρίες αλλά και τον ρόλο που μπορεί να παίξει η κεραμική τέχνη τόσο στην εκπαίδευσή τους όσο και στην κοινωνική ένταξή τους. Στη συνέχεια, οι μαθητές/-τριες σε φύλλα εργασίας κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις και να δημιουργήσουν κείμενα (γραπτά ή ψηφιακά) αξιοποιώντας τις πληροφορίες που είχαν ήδη πάρει.

Στη διάρκεια της 2ης διδακτικής ώρας, μετά από συζήτηση σχετικά με το εκπαιδευτικό υλικό που είχε δοθεί, οι μαθητές/-τριες, σύγχρονα, χωρίστηκαν σε ομάδες, συμπλήρωσαν φύλλα εργασίας με δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής κείμενου και λεξιλογίου και δημιούργησαν κείμενα, γραπτά ή ψηφιακά, αξιοποιώντας τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους από καθεμία από τις παραπάνω πηγές. Οι δραστηριότητες αποσκοπούσαν στην ανάδειξη της σημασίας ένταξης στην Ειδική Αγωγή της κεραμικής τέχνης, ως μαθήματος και ως εργαστηρίου, στη σημασία της για τα ΑμεΑ, στην ανάγκη εξωστρέφειας των ΑμεΑ και σύνδεσης με την κοινωνία μέσα από τις καλλιτεχνικές δημιουργίες και τις δραστηριότητές τους αλλά και στην ευαισθητοποίηση των μελών της κοινωνίας με σκοπό την άρση των προκαταλήψεων σχετικά με τη διαφορετικότητα.

Ειδική αναφορά έγινε επίσης στους όρους *αναπηρία, εκπαίδευση, κεραμική, τεχνουργήματα, έκθεση, λεπτή κινητικότητα, συμπερίληψη*.

Επίσης, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να συμπληρώσουν φύλλο εργασίας με ερωτήματα σχετικά με:

- α) Την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και τη σύνδεση ή μη κάθε μαθητή/-τριας με εκφράσεις της. Ως ενδεικτικό σημείο αναφοράς αξιοποιήθηκε η σύνδεση του σχολείου με τη μαρουσιώτικη κεραμική παράδοση, όπως διαφυλάσσεται στην περιοχή μέχρι σήμερα.
- β) Τις σύγχρονες τάσεις στην κεραμική τέχνη (τρόποι κατασκευής, νέες μορφές κεραμικών και χρήσεις τους στην καθημερινή ζωή).
- γ) Την επαγγελματική απασχόληση στον τομέα της κεραμικής, με αναφορά στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τις προοπτικές για το μέλλον.

Τέλος, ως προς τη σύνδεση της κεραμικής τέχνης με την επιχειρηματικότητα, οι μαθητές/-τριες αξιοποίησαν τις σχετικές πηγές καθώς και τις πληροφορίες από το κείμενο 11 της Ενότητας «Είμαστε όλοι διαφορετικοί. Είμαστε όλοι ίδιοι» για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στα ΑμεΑ. Συμπλήρωσαν φύλλο εργασίας και δημιούργησαν κείμενο (γραπτό ή ψηφιακό) στο οποίο κλήθηκαν να διατυπώσουν αίτημα στη Δημοτική Αρχή Αμαρουσίου για την ίδρυση Κοινωφελούς Δημοτικής Επιχείρησης με κατάλληλα εξοπλισμένα εργαστήρια που θα αποσκοπούν στην ενασχόληση ΑμεΑ με την κεραμική. Μάλιστα, τονίστηκε ιδιαίτερα η σημασία δημιουργίας των εργαστηρίων αυτών για την προβολή και διάθεση των κεραμικών που θα κατασκευάζονται με σκοπό την οικονομική ενίσχυση των ατόμων αυτών, την ένταξή τους ως ισότιμων μελών στην κοινωνία καθώς και την κοινωνική τους αλληλεπίδραση.

Κατά την 3η διδακτική ώρα έγινε παρουσίαση εργασιών και ακολούθησε ανατροφοδότηση.

Πληροφορική (Γ' τάξη)

Το τελικό προϊόν στο μάθημα της Πληροφορικής, χρονικής διάρκειας τεσσάρων διδακτικών ωρών, ήταν η δημιουργία του ψηφιακού χάρτη «Κεραμική του Αμαρουσίου». Κατά την 1η διδακτική ώρα, ως εισαγωγή στην κεραμική παράδοση του Αμαρουσίου, προβλήθηκαν φωτογραφίες από το Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής και τα εργαστήρια κεραμικής στις Πλατείες Αγίας Λαύρας και Κασταλίας αντίστοιχα.

Κατά τη 2η διδακτική ώρα, με τη βοήθεια φύλλου εργασίας, οι μαθητές/-τριες ασχολήθηκαν με το ζήτημα της άντλησης πληροφοριών από το διαδίκτυο μέσω σύνθετης αναζήτησης καθώς και της δεοντολογίας που πρέπει να τηρείται. Στην 3η διδακτική ώρα, αφού μελέτησαν διαδικτυακές πηγές και έχοντας ελέγξει την αξιοπιστία τους, τις [κατέγραψαν σε padlet](#) και ακολούθησε παρουσίασή τους στην ολομέλεια. Την 4η και τελευταία διδακτική ώρα οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν τον ψηφιακό χάρτη.

Αξιολόγηση μαθησιακών αποτελεσμάτων

Το μοντέλο διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά μέσω του πιλοτικού προγράμματος αξιολογήθηκε θετικά από τους/τις εκπαιδευτικούς, σύμφωνα με τους οποίους οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν. Θεωρούν ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Ταυτόχρονα σημειώνουν ότι συνέβαλε ιδιαίτερα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και στη σημασία διαφύλαξής της.

Οι μαθητές/-τριες εργάστηκαν συνεργατικά και ανέπτυξαν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους, χρησιμοποιώντας κατά περίπτωση και ψηφιακά εργαλεία. Επίσης, αναδείχθηκε η διαπολιτισμική διάσταση του στοιχείου στα μαθήματα ξένων γλωσσών και η ανάδειξή της κεραμικής τέχνης ως ζωντανής παράδοσης που αφορά κοινότητες ανθρώπων.

Θετικά ήταν και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης εκ μέρους των μαθητών/-τριών. Χρησιμοποιήθηκε, κατά κύριο λόγο, το προτεινόμενο από το πιλοτικό πρόγραμμα ερωτηματολόγιο για την αξιολόγηση από τις μαθητικές ομάδες. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, τα στοιχεία του πιλοτικού προγράμματος που τους/τις κινητοποίη-

σαν και ευχαρίστησαν περισσότερο ήταν η πρωτοτυπία της ίδιας της ενσωμάτωσης του στοιχείου ζωντανής κληρονομιάς στην καθημερινή μαθησιακή διαδικασία, οι συνεργατικές δραστηριότητες, η διαδικασία δημιουργίας των δικών τους κεραμικών στο εργαστήριο κεραμικής και το αίσθημα περηφάνιας που ένιωσαν με την κατασκευή των δικών τους έργων. Επιπλέον, τους προσέλκυσε το ενδιαφέρον η σύνδεση της τοποθεσίας του σχολείου τους με την τοπική παράδοση και η διαθεματική διδασκαλία. Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι απόλαυσαν ιδιαίτερα τις βιωματικές δράσεις, όπως τις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε εργαστήρια κεραμικής και στο Κέντρο Ελληνικής Κεραμικής. Τέλος, πολύ θετικά σχολιάστηκε και η συνέντευξη που είχαν την ευκαιρία να πάρουν από τον αγγειοπλάστη.

Παρότι ανέκυψαν αναπόφευκτα πρακτικές δυσκολίες κατά την υλοποίηση, όπως η πίεση του χρόνου και των αυξημένων απαιτήσεων του αναλυτικού προγράμματος αλλά και οι σύνθετες γραφειοκρατικές διαδικασίες που προβλέπονται για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών επισκέψεων, οι εκπαιδευτικοί της παιδαγωγικής ομάδας παροτρύνουν τους/τις συναδέλφους να αξιοποιήσουν το μοντέλο των έξι Βημάτων UNESCO-ΕΕ και να ενσωματώσουν τη ζωντανή κληρονομιά στην καθημερινή διδακτική τους πρακτική.

Είπαν οι μαθητές/-τριες...

Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιήθηκε η ζωντανή κληρονομιά στο μάθημα;

- Για να μας δώσει κίνητρο να μάθουμε.
- Για να γίνει το μάθημα πιο ενδιαφέρον, ευχάριστο, ελκυστικό, διαδραστικό, διασκεδαστικό.
- Για να δούμε ότι και σήμερα τα κεραμικά χρησιμοποιούνται, όπως αιώνες πριν.
- Γιατί η κεραμική αποτελεί κομμάτι της ζωντανής κληρονομιάς του τόπου μας.
- Γιατί είναι σημαντικό για εμάς να γνωρίζουμε για αυτά και δεν μας τα μαθαίνουν σε άλλα μαθήματα.
- Για να καταλάβουμε ότι όλα στη ζωή συνδέονται τελικά.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Από κάθε δράση του σχολείου μαθαίνουμε, εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες. Η εμπειρία ήταν σε γενικές γραμμές θετική. Αποκομίσαμε νέες γνώσεις και μια σφαιρική αντίληψη της θεματικής μέσα από διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα και εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις. Το πιλοτικό πρόγραμμα έγινε αφορμή για την καλύτερη γνωριμία όλων μας με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς, την περιοχή του Αμαρουσίου και την τέχνη της κεραμικής, για την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με νέα ψηφιακά εργαλεία αλλά και για τη χαρά της συνεργατικής μάθησης και της συμμετοχής σε βιωματικά εργαστήρια.

Padlet

theodore bougioukias • 13 • 20

Ceramics Exhibition B3 Class

English task: Post a pic of the ceramic(s) you've made and describe how you felt while creating them. French task: Poster une photo de votre objet et expliquez ce qui vous a inspiré.

That moment I felt very good because it was something I did for the first time in my life and everyone should try it as it is a unique experience. (Johannes)

It was the first time I used a wheel and all this activity was very creative. (Natalia)

Mon inspiration était la nature et Halloween (Georgios)

At first I thought that I was going to fail and create the worst ceramic in my class. While creating my vase, I suddenly realized that ceramics, although being a messy experience, aren't that hard after all. I had lots of fun creating mine. As you can see in the picture above I managed to create a vase that was used to store wine back in

The feeling of the clay was really satisfying and I really enjoyed it because I felt like I became one with nature and soil. (Christine)

The visit we did at the ceramics was delightful. The way we made the pot and the plate was special and a

At first I thought it would be a dull experience but while I was making it I felt excited and scared. Scared because I didn't want to get dirty and excited because it was quite fun. (Georgios)

The process for the creation of the ceramic made me happy. It is also based on autism

Γυμνάσιο Ευξεινούπολης
Η εμποροπανήγυρη
του Αλμυρού

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Η οργάνωση εμποροπανηγύρεων στον ελλαδικό χώρο μετρά πολλούς αιώνες ζωής και είναι απόλυτα συνυφασμένη με τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες εμφανίστηκαν, αναπτύχθηκαν και βεβαίως εξελίσσονται μέχρι και σήμερα. Η παράδοση της εμποροπανηγύρης γνώρισε μεγάλη ακμή τον 18ο αιώνα. Η διακίνηση των αγαθών και εμπορευμάτων γινόταν είτε από τις μόνιμες τοπικές αγορές, είτε από τα εβδομαδιαία παζάρια είτε από τις εμποροπανηγύρεις, που ήταν αγορές μεγαλύτερου αριθμού και ποικιλίας εμπορευμάτων αλλά και μεγαλύτερης εμβέλειας, αφού απευθύνονταν όχι μόνο στον τοπικό πληθυσμό αλλά και σε περιοχές γειτονικές ή ακόμα και πιο μακρινές. Οι εμποροπανηγύρεις οργανώνονταν ετησίως σε καθορισμένους κατά τόπους μήνες και είχαν αυστηρή οργάνωση. Πλειάδα εμπόρων από διάφορες περιοχές συγκεντρώνονταν

για την πώληση των εμπορευμάτων τους. Τα είδη που διακινούνταν κάλυπταν τις καθημερινές ανάγκες των αγροτικών κοινωνιών: από αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα μέχρι ζώα και ποικιλία άλλων εμπορευμάτων. Ο ρόλος τους στην οικονομία ήταν κομβικός, καθώς εξυπηρετούσαν την επικοινωνία πόλης και υπαίθρου, την κυκλοφορία του νομίσματος αλλά και την ανάπτυξη εμπορικών συναλλαγών. Παράλληλα, ήταν χώροι κοινωνικής συναναστροφής, αλλά και διακίνησης ειδήσεων και ιδεών (ακόμα και δοξασιών) τόσο από τους εμπόρους που ταξίδευαν διακινώντας τα εμπορεύματά τους στις κατά τόπους εμποροπανηγύρεις όσο και των τοπικών πληθυσμών.²³

23 ΣΤΕ: Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ιστορία και τον ρόλο των εμποροπανηγύρεων, βλ. Μουζάκη, Α. (2010). «Εμποροπανηγύρεις-Το εμπόριο της περιπλάνησης», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τ.116 (διαθέσιμο στο <https://www.archaiologia.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%87%CF%8E%CE%BD/?fc=1143&is=1697>).

Το παζάρι του Αλμυρού, μια τοπική παράδοση που μαρτυρείται ήδη από το 1881, είναι μια πλούσια εμποροπανήγυρη με ποικιλία προϊόντων, τα οποία καλύπτουν τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού και όχι μόνο. Διοργανώνεται αδιάλειπτα το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου (23-30) στις νότιες παρυφές της πόλης του Αλμυρού. Τόσο η επιλογή του τόπου όσο και του χρόνου δεν είναι τυχαία. Η συγκεκριμένη χρονική περίοδος, που παραμένει σταθερή στην πορεία των χρόνων, ήταν η περίοδος προετοιμασίας των γεωργικών εργασιών. Επομένως στην εμποροπανήγυρη τόσο οι τοπικοί πληθυσμοί όσο και επισκέπτες από μακρινές περιοχές μπορούσαν να προμηθευτούν τον απαραίτητο εξοπλισμό για τις αγροτικές εργασίες, να αγοράσουν παραγωγικά και υποζύγια ζώα αλλά και ποικιλία προϊόντων για τις καθημερινές διατροφικές τους ανάγκες. Εκεί κανονίζονταν εμπορικές συμφωνίες αλλά και προξενιά. Εκεί επίσης διακινούνταν οι ειδήσεις αλλά και ιδέες και συνήθειες, αφού ήταν τόπος συνάντησης διαφορετικών πληθυσμιακών και εθνοτικών ομάδων.

Σήμερα, προσαρμοσμένο πλέον στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, εξακολουθεί να αποτελεί ένα κέντρο αναφοράς για την κοινωνική και εμπορική ζωή, την τοπική οικονομία αλλά και δυναμική έκφραση της ζωντανής κληρονομιάς του Αλμυρού.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Το σχολείο εδρεύει στην Ευξεινούπολη Μαγνησίας, περιοχή που βρίσκεται κοντά στον Αλμυρό. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, που επισκέπτονται και οι ίδιοι/-ες, όπως και οι μαθητές/-τριές τους, την εμποροπανήγυρη κάθε χρόνο, αξιοποίησαν το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς, ενσωματώνοντας το στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων και της Αγγλικής Γλώσσας της Β' τάξης Γενικού Λυκείου καθώς και της Οικιακής Οικονομίας και της Βιολογίας της Α' τάξης Γυμνασίου, ενισχύοντας την πλαισιωμένη μάθηση για καθένα από τα διδακτικά αντικείμενα.

Συνδέσεις με διδακτικά αντικείμενα

Αγγλική Γλώσσα

Με την αξιοποίηση κειμένων, βίντεο και διαδραστικού παιχνιδιού στην Αγγλική, οι μαθητές/-τριες εξοικειώθηκαν με την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και των εκφάνσεών της, με αφορμή την εμποροπανήγυρη του Αλμυρού. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε και στην επεξήγηση των εννοιών της προστασίας και της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον, ενισχύθηκαν οι δεξιότητες κατανόησης γραπτού κειμένου και εμπλουτίστηκε το λεξιλόγιο των μαθητών/-τριών.

Ιστορία Προσανατολισμού και Νεοελληνική Γλώσσα

Ο θεσμός της εμποροπανήγυρης συνδέεται αφενός μεν με την ιστορία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και αφετέρου με την τοπική ιστορία του Αλμυρού. Στα μαθήματα της Ιστορίας Προσανατολισμού και των Νέων Ελληνικών, οι μαθητές/-τριες επεξεργάστηκαν δύο κείμενα που αναφέρονται στην εμποροπανήγυρη που λειτουργεί στον Αλμυρό πριν από το 1881 έως και σήμερα αδιάλειπτα και υπηρετεί τις εμπορικές, οικονομικές, διατροφικές και κοινωνικές ανάγκες της ευρύτερης περιοχής.

Οι ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες διευκόλυναν τους/τις μαθητές/-τριες να κατανοήσουν τα επιλεγμένα κείμενα και να εμβαθύνουν στη σημασία των ποικίλων πτυχών του παζαριού, τόσο οικονομικά, με τη συμβολή στην ανάπτυξη του εμπορίου και της αγροτικής οικονομίας, όσο και κοινωνικά με την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων.

Οικιακή Οικονομία

Οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να ορίσουν την έννοια του προσωπικού και οικογενειακού προϋπολογισμού με αναφορά σε εμπειρίες που είχαν από το οικογενειακό περιβάλλον ή/και τον κοινωνικό τους περίγυρο. Κλήθηκαν επίσης να αναγνωρίσουν τους τομείς παραγωγής στο παζάρι και να καταδείξουν τον ρόλο του νοικοκυριού ως οικονομικής μονάδας στην τοπική οικονομία.

Βιολογία

Με αφορμή παραδοσιακά εδέσματα που προσφέρονται στο παζάρι (π.χ. λουκουμάδες), οι μαθητές /-τριες κλήθηκαν να διερευνήσουν την κυτταρική αναπνοή των μικροβίων/μυκήτων, τις αόρατες δηλαδή οντότητες του μικρόκοσμου και, ταυτόχρονα, να πραγματοποιήσουν πειραματική διαδικασία (ζύμωση ζυμομυκήτων) που απαντάται σε πολλές παρασκευές, με ιδιαίτερη έμφαση στην παρασκευή των λουκουμάδων.

Σύνδεση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, δεδομένου ότι συνδέεται με την καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για την καλλιέργεια της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Προάγεται επίσης και ο **Στόχος 12** (Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή), δεδομένου ότι πολλές από τις συνήθειες πρακτικές του παζαριού, όπως η πώληση τοπικών προϊόντων χωρίς συσκευασία, είναι φιλικές προς το περιβάλλον.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως είναι η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί και
- β) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Το πρόγραμμα κινητοποίησε τους/τις μαθητές/-τριες να συζητήσουν για το παζάρι του Αλμυρού με μέλη της οικογένειάς τους, κυρίως τα πιο ηλικιωμένα, προκειμένου να μοιραστούν μαζί τους τις μνήμες και τις εμπειρίες τους.

Πραγματοποιήθηκε επίσης επίσκεψη σε εργαστήριο παρασκευής χαλβά, έδεσμα που διατίθεται κατεξοχήν στο παζάρι. Επίσης, δεδομένης της διοργάνωσης του παζαριού τον μήνα Αύγουστο, όταν πλέον το σχολικό έτος έχει ήδη λήξει, συζητήθηκε το ενδεχόμενο της οργάνωσης επίσκεψης της σχολικής ομάδας στο παζάρι –και ιδιαίτερα σε περίπτερα παρασκευής λουκουμάδων– με σκοπό την επιτόπια καταγραφή των δραστηριοτήτων από τους/τις μαθητές/-τριες. Δυστυχώς, η επίσκεψη δεν στάθηκε δυνατό να πραγματοποιηθεί.

Τέλος, οι μαθητές/-τριες επισκέφθηκαν τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και την Οικονομική Υπηρεσία του Δήμου Αλμυρού, προκειμένου να αναζητήσουν πληροφορίες και οικονομικά στοιχεία που αφορούν στο παζάρι του Αλμυρού.

Μαθησιακοί στόχοι

Αγγλική Γλώσσα (Β' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ▶ Να ενισχυθεί η ικανότητά τους στην κατανόηση κειμένων και στην κριτική ανάγνωση και αξιολόγηση της πληροφορίας.
- ▶ Να εξοικειωθούν περισσότερο με τη διαδικασία επιλογής πληροφορίας από τις γραπτές πηγές και να συσχετιστεί ή/και να συζητηθεί με απόψεις, είτε προσωπικές είτε άλλων.
- ▶ Να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο από το/τα κείμενο/-α.
- ▶ Να ενισχύσουν τον προφορικό λόγο και τις γλωσσικές τους δεξιότητες, παρουσιάζοντας στην τάξη ένα θέμα.

Ιστορία/Νεοελληνική Γλώσσα (Β' τάξη ΓΕ.Λ.)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εμπεδώσουν την αξία των πηγών και να κατανοήσουν τις πληροφορίες που άντλησαν από κειμενικές πηγές και φωτογραφικά τεκμήρια που αναφέρονται στον θεσμό των εμποροπανηγύρεων ως μέσου ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας στον ελλαδικό χώρο κατά τον 19ο αιώνα.
- ▶ Να εμβαθύνουν στη σημασία των ποικίλων πτυχών του παζαριού τόσο οικονομικά, με τη συμβολή στην ανάπτυξη του εμπορίου και της αγροτικής οικονομίας, όσο και κοινωνικά με την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων.

Οικιακή Οικονομία (Α' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αντιληφθούν την οικονομική συνεισφορά του παζαριού του Αλμυρού στην τοπική κοινωνία μέσω του εμπορίου και του πρωτογενούς τομέα.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τα παραδοσιακά επαγγέλματα του παζαριού που επιβιώνουν σήμερα.
- ▶ Να διαχειρίζονται ορθά τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) στη μαθησιακή διαδικασία και να παράγουν έργο (σύνθεση).
- ▶ Να συνεργάζονται για να οικοδομήσουν τη νέα γνώση και να σχεδιάζουν έναν ορθό προϋπολογισμό μέσα από ένα παράδειγμα του οικογενειακού ή/και κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

Βιολογία (Α' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξοικειωθούν με τη διαδικασία αναγνώρισης και προσδιορισμού των χαρακτηριστικών της κυτταρικής αναπνοής των μικροβίων (τι χρησιμοποιείται και τι παράγεται) και να επισημαίνουν τον ρόλο του οξυγόνου στη διαδικασία.
- ▶ Να κατανοήσουν τη διαδικασία της διάχυσης ως μηχανισμού με τον οποίο γίνεται η ανταλλαγή των αερίων της αναπνοής.
- ▶ Να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η ανταλλαγή αερίων στους μονοκύτταρους οργανισμούς.
- ▶ Να περιγράφουν συνοπτικά την αντίδραση της κυτταρικής αναπνοής και να αναγνωρίζουν την ανάγκη των οργανισμών για πρόσληψη οξυγόνου και αποβολή διοξειδίου του άνθρακα.
- ▶ Να διακρίνουν την κυτταρική αναπνοή σε αερόβια και αναερόβια.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ▶ Να κατανοήσουν τα κριτήρια επιλογής του χρόνου διοργάνωσης του παζαριού σε σχέση με την προετοιμασία των αγροτικών εργασιών ενόψει της φθινοπωρινής και χειμερινής περιόδου και με την επικείμενη έναρξη της καλλιεργητικής περιόδου (προμήθεια πρώτων υλών για την παρασκευή τροφών, π.χ. τραχανάς, αγορά χαλκωμάτων, σκευών κλπ.).
- ▶ Να εντοπίσουν την αλληλένδετη σχέση του παζαριού με το φυσικό περιβάλλον (αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες) και την προσαρμογή του στις νέες συνθήκες της αγροτικής ζωής.
- ▶ Να ενισχυθούν οι δεξιότητες της συγκριτικής θεώρησης του στοιχείου μέσα από την έρευνα για την ιστορία του παζαριού από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα (ταυτοτικά στοιχεία, μετασχηματισμοί στον χρόνο, κ.ο.κ.).
- ▶ Να αντιληφθούν τη συμβολή της εμποροπανηγυρης στην κοινωνική συνοχή (αποτροπή ρατσιστικών αντιλήψεων και συμπεριφορών, επικοινωνία και συναναστροφή ατόμων από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, καλλιέργεια πολυπολιτισμικής συνείδησης).
- ▶ Να αναγνωρίσουν παραδοσιακά επαγγέλματα που επιβιώνουν μέχρι σήμερα στο παζάρι του Αλμυρού.
- ▶ Να αντιληφθούν την οικονομική συνεισφορά του παζαριού στη σύγχρονη τοπική οικονομία (σε όλους τους τομείς παραγωγής).
- ▶ Να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία παρασκευής παραδοσιακού χαλβά και λουκουμάδων σε τοπικά εργαστήρια, γνωρίζοντας από κοντά μια από τις πτυχές ζωντανής κληρονομιάς του στοιχείου.
- ▶ Να εμβαθύνουν στη διαπολιτισμική μάθηση και εκπαίδευση στην πολιτιστική κληρονομιά, αναζητώντας ομοιότητες και διαφορές με άλλες ανάλογου τύπου διοργανώσεις ανά τον κόσμο.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Αγγλική Γλώσσα

Το μάθημα, διάρκειας μίας διδακτικής ώρας, λειτούργησε ως εισαγωγή στην έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, ευαισθητοποιώντας ταυτόχρονα τους/τις μαθητές/-τριες στη δική τους ζωντανή κληρονομιά. Προβλήθηκε το σύντομο βίντεο [What does intangible cultural heritage mean to you?](#) και σε επόμενο στάδιο δόθηκε σύντομο κείμενο με τον ορισμό της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Ακολούθησαν δύο δραστηριότητες, κατανόησης κειμένου και λεξιλογίου αντίστοιχα, και σύντομη συζήτηση πάνω στο κείμενο. Επίσης, μοιράστηκαν στους/στις μαθητές/-τριες κάρτες, προκειμένου να αναγνωρίσουν ανά ομάδες ποια από τα παραδείγματα που σχετίζονταν με κάθε κάρτα αποτελούν εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς και ποια όχι. Στο τέλος, κάθε ομάδα παρουσίασε τα συμπεράσματα στα οποία είχε καταλήξει, εξηγώντας με επιχειρήματα τους λόγους που καθόρισαν τις τελικές αποφάσεις τους. Ακολούθησε διαδραστικό παιχνίδι κατηγοριοποίησης που δημιουργήθηκε στην εφαρμογή [Learning Apps](#) με στόχο την εμπέδωση της έννοιας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ιστορία/Νεοελληνική Γλώσσα

Στη διάρκεια δύο δίωρων διδακτικών περιόδων, οι φιλόλογοι προχώρησαν στην παρουσίαση του παζαριού του Αλμυρού με την αξιοποίηση σχετικών κειμένων. Αρχικά, οι μαθητές/-τριες χρησιμοποίησαν πολυτροπικό φύλλο εργασίας με δύο κείμενα: το παράθεμα του σχολικού βιβλίου της Ιστορίας Προσανατολισμού (σελίδα 27), στο οποίο γίνεται λόγος για τη σημασία των εμποροπανηγύρεων καθώς και απόσπασμα από το διήγημα «Κοντά στον ήλιο» της Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου (1867-1906), όπου γίνεται αναφορά στη θέση της γυναίκας στις αγροτικές κοινωνίες του παρελθόντος σε συνάρτηση με την οικονομία των νοικοκυριών και τον ρόλο

του παζαριού. Στο φύλλο εργασίας περιλαμβάνονταν και μια φωτογραφία από τον τοπικό ηλεκτρονικό τύπο, με στιγμιότυπο από το παζάρι στη σημερινή του μορφή, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να κατανοήσουν πληρέστερα την έννοια ζωντανής κληρονομιάς, όπως αντικατοπτρίζεται στο παζάρι του Αλμυρού σήμερα.

Κατά τη δεύτερη δίωρη διδακτική περίοδο, οι μαθητές/-τριες χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες με διακριτούς ρόλους και δραστηριότητες. Στην πρώτη ομάδα (ιστορικοί ερευνητές-φιλόλογοι), οι μαθητές/-τριες ανέλαβαν να καταγράψουν τα προϊόντα που διατίθενται στο παζάρι με την τοπική αλλά και την κοινή ονομασία τους, προκειμένου να παρατηρήσουν την εξέλιξη και τη διαχρονικότητα των λέξεων μέσα από την προφορικότητα. Με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών και την αξιοποίηση λεξικού από τη βιβλιοθήκη του σχολείου, οι μαθητές/-τριες προσπάθησαν να ετυμολογήσουν κάποιες από αυτές.

Η δράση της δεύτερης ομάδας (φωτογράφοι-ανταποκριτές), παρά το γεγονός ότι συζητήθηκε να πραγματοποιηθεί την περίοδο λειτουργίας του παζαριού τον Αύγουστο, μήνα κατά τον οποίο τα σχολεία είναι κλειστά, δεν στάθηκε δυνατό να γίνει. Η αρχική σκέψη ήταν να καταγράψουν οι μαθητές/-τριες επιτόπου τις δραστηριότητες στο παζάρι με τη βοήθεια των κινητών τους τηλεφώνων ή με κάμερες. Η τρίτη ομάδα (δημοσιογράφοι) ανέλαβαν την προετοιμασία επίσκεψης στο σχολείο μελών της τοπικής κοινωνίας που μίλησαν για τις αναμνήσεις και τις εμπειρίες τους από το παζάρι του Αλμυρού. Οι μαθητές/-τριες ετοίμασαν την πρόσκληση αλλά και προετοίμασαν τις ερωτήσεις τους με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του παζαριού (εμπορικές συναλλαγές, κοινωνική συναναστροφή, ανταλλαγή ειδήσεων, επικοινωνία μελών διαφορετικών πληθυσμιακών και εθνικών ομάδων, ψυχαγωγία).

Οικιακή Οικονομία

Στο πλαίσιο του μαθήματος, διάρκειας τριών διδακτικών ωρών, παρουσιάστηκε στον διαδραστικό πίνακα η έννοια του οικογενειακού προϋπολογισμού και αναλύθηκαν διεξοδικά βασικές σχετικές έννοιες με σημείο αναφοράς το παζάρι του Αλμυρού. Οι μαθητές/-τριες κατέγραψαν σε φύλλα εργασίας τις απόψεις τους, τις οποίες παρουσίασαν και συζητήσαν στην τάξη.

Κατά τη 2η διδακτική ώρα, παρουσιάστηκε στον διαδραστικό πίνακα η θεματική των παραδοσιακών επαγγελμάτων με την προβολή σχετικών φωτογραφιών. Οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να καταγράψουν όσα αναγνώριζαν, όσα υπάρχουν ακόμα, όσα έχουν εξαφανιστεί, αλλά και όσα έχουν αντικατασταθεί. Επίσης, μετά από σχετική παρουσίαση αναλύθηκαν και συζητήθηκαν οι τομείς παραγωγής. Στη συνέχεια, τα επαγγέλματα ταξινομήθηκαν στον πίνακα με κριτήριο τους τομείς παραγωγής με τους οποίους συνδέονται, ενώ οι μαθητές/-τριες χωρίστηκαν σε ομάδες και ανέλαβαν να εκπονήσουν εργασίες για τα παραδοσιακά επαγγέλματα. Κατά την 3η διδακτική ώρα, παρουσιάστηκαν στην τάξη οι εργασίες των ομάδων και έγινε διεξοδική συζήτηση για την έννοια της ζωντανής παράδοσης και τη σημασία της για τις σημερινές κοινωνίες.

Βιολογία

Το μάθημα, διάρκειας δύο διδακτικών ωρών, ξεκίνησε με παρουσίαση (μέσω powerpoint) σχετική με την κυτταρική αναπνοή των μικροβίων, ενώ παράλληλα μοιράστηκαν φύλλα εργασίας. Τα πειράματα πραγματοποιήθηκαν στο εργαστήριο Φυσικών Επιστημών του σχολείου, ώστε οι μαθητές να εμπεδώσουν την αντίδραση της κυτταρικής αναπνοής και τη σημασία της ύπαρξης γλυκόζης και οξυγόνου σε ένα κύτταρο. Εκτός από τα πειράματα στο εργαστήριο έγινε και διαδραστική προσομοίωση μέσω της εφαρμογής [PhetColorado](#). Η καταγραφή παρατηρήσεων, σχολίων, αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων έγινε σε φύλλο εργασίας που δόθηκε στους/στις μαθητές/-τριες. Κατά τη 2η διδακτική ώρα, παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα των εργαστηριακών δραστηριοτήτων στην ολομέλεια. Τέλος, υλοποιήθηκε συλλογική δραστηριότητα παρασκευής λουκουμάδων στο αμφιθέατρο του σχολείου σε συνεργασία με μέλος της τοπικής κοινωνίας που παρουσίασε την παραδοσιακή συνταγή, την οποία και εκτέλεσε με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/-τριών.

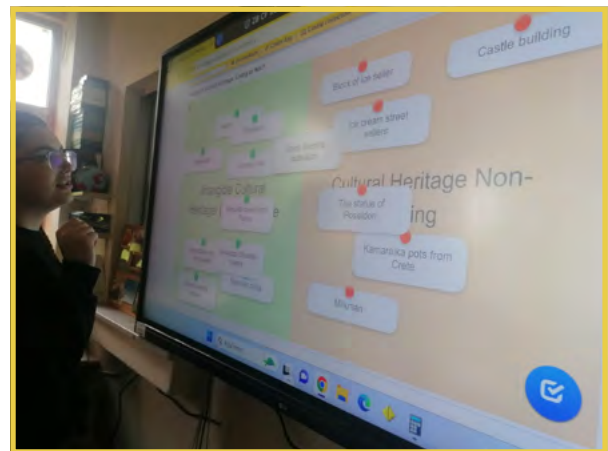
Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά ήταν πολύ θετικά. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν πιστεύουν ότι επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι μαθησιακοί στόχοι. Επιπλέον, σημείωσαν ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα συνέβαλε ιδιαίτερα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της. Σύμφωνα με τους/τις εκπαιδευτικούς, η διαθεματικότητα μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων λειτούργησε με τον καλύτερο τρόπο, αναδεικνύοντας τις ποικίλες πτυχές του παζαριού ως στοιχείου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με προεκτάσεις στην οικονομία, την επικοινωνία, την ψυχαγωγία αλλά και στο περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Θετικά ήταν και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης εκ μέρους των μαθητών/-τριών που ανέφεραν ότι τους άρεσε η διαθεματική σύνδεση της ζωντανής κληρονομιάς με τη σύγχρονη καθημερινότητα και την επιστήμη. Οι συζητήσεις για τις εμπειρίες που έχουν οι ίδιοι/-ες από το παζάρι καθώς και για τις ευχάριστες αναμνήσεις των γονέων και των παππούδων/γιαγιάδων τους, το πειραματικό μέρος στο εργαστήριο, η συνεργασία σε ομάδες καθώς και η όλη βιωματική προσέγγιση υπογραμμίστηκαν από τους/τις μαθητές/-τριες ως τα στοιχεία που τους άρεσαν περισσότερο. Αυτό που θα θυμούνται από τα μαθήματα, όπως αυτά διδάχθηκαν στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος, είναι ο ευρηματικός χαρακτήρας της σύνδεσης της παράδοσης με μια τοπική διοργάνωση εμπορικού κυρίως χαρακτήρα, που παραμένει σταθερή στον χρόνο.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Πρόκειται για ένα καινοτόμο πρόγραμμα, το οποίο μπορεί να συνδέσει την παράδοση με τη σύγχρονη ζωή και μέσα από τη βιωματικότητα να καταδείξει ότι η παράδοση είναι ζωντανή όχι μόνο στις μνήμες και στις διηγήσεις των παλαιότερων αλλά και στην καθημερινή μας ζωή, ακόμα και όταν δεν το συνειδητοποιούμε. Έτσι, συνδέοντας την πολιτιστική κληρονομιά με τα σύγχρονα διδακτικά αντικείμενα, εξασφαλίζουμε τη συνέχεια και την ανάδειξή της.

**Γυμνάσιο Μαγούλας
Δυτικής Αττικής
Παναγία η Μεσοσπορίτισσα
στην Ελευσίνα
(Η γιορτή της Παναγίτσας στα «Αρχαία»)**

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Στον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας βρίσκεται και λειτουργεί μέχρι σήμερα το εκκλησάκι της Παναγίας. Στον ίδιο χώρο, όπου στην αρχαιότητα τελούνταν τα Ελευσίνια Μυστήρια και λατρευόταν η θεά Δήμητρα, την παραμονή των Εισοδίων της Θεοτόκου, στις 20 Νοεμβρίου, ψάλλεται πανηγυρικός Εσπερινός. Μετά τη λειτουργία πλήθος προσκυνητών μοιράζονται τον ημίγλυκο άρτο και γεύονται το πολυσπόρι (προσφορά δημητριακών και οσπρίων στην Παναγία) που έχουν παρασκευάσει γυναίκες από την Ελευσίνα (μέλη του τοπικού Συλλόγου «Αδράχτι»).

Η πορεία των επισκεπτών προς τον ναό είναι ιδιαίτερα υποβλητική καθώς διασχίζουν τον αρχαιολογικό χώρο, ανηφορίζοντας προς

τον λόφο που βρίσκεται η μικρή εκκλησία. Οι γυναίκες μεταφέρουν τα καλάθια με τους άρτους για να τους ευλογήσει ο ιερέας. Μετά την αρτοκλασία, οι πιστοί περπατούν προς την έξοδο του αρχαιολογικού χώρου. Εκεί μοιράζεται το πολυσπόρι από τα μέλη του Συλλόγου «Αδράχτι», πρακτική που θυμίζει πολύ την προσφορά πανσπερμίας κατά την αρχαιότητα προς τη θεά Δήμητρα και συνδέεται με την προσμονή για την ευφορία της φύσης.

Η γιορτή των Εισοδίων της Θεοτόκου, σε πολλά ακόμη μέρη του ελληνικού χώρου, σφραγίζει το τέλος ή το μέσον της σποράς. Γι' αυτό και ο λαός τη λέει Αποσπορίτισσα, Μεσοσπορίτισσα ή Αποσοδειά και τη θεωρεί προστάτιδα της σοδειάς (εισόδια). Οι χριστιανοί προσφέρουν συμβολικά στον ναό των Εισοδίων της Θεοτόκου «πολυσπόρια»,

ευχαριστώντας την Παναγία για τη σοδειά που τους έδωσε και παρακαλώντας για μια επόμενη καλή σοδειά.

Μετά την εκβιομηχάνιση της Ελευσίνας, το έθιμο της Παναγίας Μεσοσπορίτισσας ατόνησε, αφού η περιοχή έχασε τον αγροτικό της χαρακτήρα. Ωστόσο, από το 2014 το έθιμο αναβίωσε και έκτοτε επιτελείται με μεγάλη συμμετοχή τόσο κατοίκων από την Ελευσίνα όσο και άλλες περιοχές.

Το στοιχείο εγγράφηκε το 2020 στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να διαβάσετε στο [δελτίο του στοιχείου](#). Επίσης, το έθιμο είναι υποψήφιο προς εγγραφή στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (η σχετική απόφαση αναμένεται τον Δεκέμβριο του 2024).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Το σχολείο εδρεύει στη Μαγούλα Αττικής, περιοχή που βρίσκεται κοντά στην Ελευσίνα. Οι εκπαιδευτικοί καθώς και οι μαθητές/-τριες γνώριζαν το έθιμο της Μεσοσπορίτισσας, είτε γιατί το είχαν παρακολουθήσει από κοντά είτε γιατί είχαν ακούσει αρκετά γι' αυτό, καθώς είναι ιδιαίτερα αγαπητό στους κατοίκους της περιοχής. Επέλεξαν έτσι να ασχοληθούν με το συγκεκριμένο στοιχείο, ενσωματώνοντάς το στη διδασκαλία της Αγγλικής και της Γαλλικής γλώσσας (Γ' και Β' τάξεων αντίστοιχα), της Μουσικής της Β' τάξης και της Βιολογίας της Γ' τάξης, προκειμένου να προάγουν κυρίως συμπεριφορικούς στόχους μάθησης και να εμπλέξουν ενεργά τους/τις μαθητές/-τριες στη διαφύλαξη και τη μετάδοση του στοιχείου.

Συνδέσεις με τα διδακτικά αντικείμενα

Αγγλική Γλώσσα

Στο μάθημα έγινε εισαγωγή στην έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω επεξηγηματικού κειμένου από τον ιστότοπο της [UNESCO](#) για τη Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά και σε βάθος γνωριμία των μαθητών/-τριών με το έθιμο της Μεσοσπορίτισσας, αξιοποιώντας το δελτίο, μεταφρασμένο στα αγγλικά, όπως είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας.

Γαλλική Γλώσσα

Δόθηκε έμφαση στα προϊόντα που αποτελούν το μείγμα του πολυσπορίου με ειδική αναφορά στο λεξιλόγιο αλλά και στην περιγραφή του.

Μουσική

Οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν βίντεο με στιγμιότυπα από την επιτέλεση του εθίμου, πλαισιωμένο από τους εκκλησιαστικούς ύμνους που συνοδεύουν τη λειτουργία του Εσπερινού.

Βιολογία

Οι μαθητές/-τριες πήραν πληροφορίες για τα διαφορετικά είδη σπόρων που χρησιμοποιούνται στο έθιμο του πολυσπορίου και συζήτησαν σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις ευεργετικές ιδιότητές τους για την υγεία.

Σύνδεση του στοιχείου με τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, δεδομένου ότι συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω, μεταξύ άλλων, της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Ειδικότερα, η συμμετοχή στην επιτέλεση του στοιχείου ενδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς τόσο ανάμεσα στα μέλη της τοπικής κοινωνίας όσο και στους επισκέπτες ή τους νέους κατοίκους της περιοχής προάγοντας τον **Στόχο 16** (Ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς Κοινωνίες με στόχο τη Βιώσιμη Ανάπτυξη).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως είναι η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- α) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- β) να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους και
- γ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί/-ές να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Οι μαθητές/-τριες οργάνωσαν συνεντεύξεις με συγγενικά πρόσωπα και μέλη της τοπικής κοινωνίας που συμμετέχουν στην επιτέλεση του στοιχείου. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο σχολείο της Προέδρου του τοπικού συλλόγου «Το Αδράχτι» και έγινε προβολή βίντεο με πληροφορίες για το έθιμο. Τέλος, μαθητές/-τριες και εκπαιδευτικοί είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν το έθιμο από κοντά.

Μαθησιακοί στόχοι

Αγγλική Γλώσσα (Γ' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με την έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ▶ Να ενισχύσουν τον βαθμό κατανόησης κειμένων.
- ▶ Να εξασκήσουν τη δεξιότητα παραγωγής προφορικού λόγου, περιγράφοντας εμπειρίες και επιχειρηματολογώντας για τις απόψεις τους.
- ▶ Να παράγουν γραπτό λόγο στην ξένη γλώσσα.

Γαλλική Γλώσσα (Β' τάξη Γυμνασίου)

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ονομάζουν αντικείμενα και να περιγράφουν έναν χώρο.
- ▶ Να κατανοήσουν συγκεκριμένο λεξιλόγιο και να το χρησιμοποιήσουν στην καθημερινότητά τους.

Μουσική (Β' τάξη Γυμνασίου):

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες ενεργητικής μουσικής ακρόασης.
- ▶ Να αποκτήσουν μουσικές γνώσεις μέσα από εφαρμογή βιωματικών και ενεργητικών μουσικών δραστηριοτήτων με συγκεκριμένη στόχευση.

Βιολογία(Γ' τάξη Γυμνασίου):

- ▶ Να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ βιολογικών δομών, να προσδιορίζουν λειτουργικές σχέσεις αναμεσά τους και ανάμεσα σε διαφορετικές διαδικασίες.
- ▶ Να αξιοποιούν γνώσεις και αρχές της Βιολογίας για την ερμηνεία φαινομένων που αφορούν τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζω- ντανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και να αντιληφθούν πώς μπορούν να συμβάλουν στη διαφύλαξη και μετάδοσή της.
- ▶ Να συνδέσουν γνώσεις με προσωπικές εμπειρίες με αφορμή το ίδιο το στοιχείο, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ενεργή συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.
- ▶ Να κατανοήσουν την πορεία εξέλιξης ενός εθίμου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αντιλαμβανόμενοι/-ες τους μετασχηματισμούς που έχει υποστεί στην πορεία του χρόνου.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Αγγλική Γλώσσα

Το μάθημα αξιοποιήθηκε για την εισαγωγή στην έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω επεξεργασίας προσαρμοσμένου κειμένου από τον ιστότοπο της [UNESCO](#). Ακολούθησε συζήτηση για εκφράσεις ζωντανής κληρονομιάς που τυχόν απαντώνται

στην περιοχή, αναγνώριση και περιγραφή του εθίμου της Μεσοσπορίτισσας και τέλος επεξεργασία κειμένου από το δελτίο του στοιχείου στα αγγλικά, όπως είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού για την [Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας](#). Και για τα δύο κείμενα δόθηκαν στους/στις μαθητές/-τριες φύλλα εργασίας με ερωτήσεις κατανόησης και ασκήσεις λεξιλογίου. Μετά από την επίσκεψη στον χώρο την ημέρα επιτέλεσης του εθίμου και τη φωτογραφική τεκμηρίωση από τη σχολική ομάδα, οι μαθητές/-τριες περιέγραψαν τις εμπειρίες τους προφορικά στην τάξη και τις κατέγραψαν παράγοντας κείμενο στην αγγλική γλώσσα.

Γαλλική Γλώσσα

Το μάθημα επικεντρώθηκε στα προϊόντα που αποτελούν το μείγμα του πολυσπορίου με έμφαση στο λεξιλόγιο και στην περιγραφή του χώρου όπου επιτελείται το έθιμο της Μεσοσπορίτισσας. Μετά από την επίσκεψη στον ναό την ημέρα επιτέλεσης του εθίμου και τη φωτογραφική τεκμηρίωση από τη σχολική ομάδα, οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν μικρό φωτογραφικό λεύκωμα με τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή του πολυσπορίου και τις ονομασίες τους στα γαλλικά.

Μουσική

Οι μαθήτριες ήρθαν σε επαφή με εκκλησιαστικούς ύμνους που σχετίζονται με την επιτέλεση του εθίμου κατά τον πανηγυρικό Εσπερινό και ακολούθησε σχετική συζήτηση. Με την αξιοποίηση φωτογραφικού υλικού από τη συμμετοχή τους στην επιτέλεση του εθίμου, οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν βίντεο με φωτογραφίες, πλαισιωμένο ενδεικτικά με εκκλησιαστικούς ύμνους που είχαν ήδη γνωρίσει.

Βιολογία

Οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να αναγνωρίσουν διαφορετικά είδη σπόρων που χρησιμοποιούνται στο έθιμο του πολυσπορίου. Συζήτησαν και ανέλυσαν τα χαρακτηριστικά και τις ευεργετικές ιδιότητές τους για την υγεία, χρησιμοποιώντας φύλλα εργασίας, προκειμένου να υπολογίσουν την περιεκτικότητα σε φυτικές πρωτεΐνες μιας μερίδας πολυσπορίου.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με τη ζωντανή κληρονομιά ήταν απολύτως θετικά. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα πιστεύουν ότι οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν, καθώς θεωρούν ότι η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία παρέχοντας πλαίσιο, ενώ ταυτόχρονα συνέβαλε ιδιαίτερα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της. Οι μαθητές/-τριες έμαθαν να παρατηρούν, να συλλέγουν πληροφορίες, να τις αξιολογούν, να αναφέρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές, να αντιλαμβάνονται τα διαφορετικά είδη μουσικής μέσα από τη γνωριμία τους με τους εκκλησιαστικούς ύμνους, να αναπτύσσουν κριτική σκέψη και να διατυπώνουν την άποψή τους σε προφορικό και γραπτό λόγο στα μαθήματα των ξένων γλωσσών.

Θετικά ήταν και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης εκ μέρους των μαθητών/-τριών που ανέφεραν ότι τους άρεσε η διαθεματική σύνδεση της ζωντανής κληρονομιάς τους με τη σύγχρονη καθημερινότητα καθώς και ότι θα ήθελαν να ασχοληθούν περισσότερο με το θέμα της πολιτιστικής ποικιλομορφίας μέσω σχολικών δραστηριοτήτων αναζήτησης και έρευνας και άλλων στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Θεωρούμε ότι η εμπειρία μας από το πιλοτικό πρόγραμμα ήταν μοναδική γιατί καταφέραμε να ασχοληθούν ενεργά με αυτό τόσο τα παιδιά όσο και οι γονείς. Οι μαθητές/-τριες ερεύνησαν και συζήτησαν για τη ζωντανή κληρονομιά. Αυτό τους/τις έκανε να αναρωτηθούν και να αναζητήσουν κι άλλα στοιχεία, εκτός από το τοπικό έθιμο, διευρύνοντας έτσι τους ορίζοντες τους.

3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου
Κάλαντα και δρώμενα στον
κύκλο του χρόνου: η περίπτωση
των καλάντων της Θράκης

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Τα κάλαντα είναι τραγούδια που τραγουδιούνται στον κύκλο του χρόνου σε μεγάλες γιορτές της ορθοδοξίας (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φώτα, Πάσχα). Έχουν ευημερειακό χαρακτήρα με τους στίχους τους να περιλαμβάνουν ευχές για την ευημερία και την υγεία ανθρώπων, των ζώων αλλά και την ευκαρπία της γης. Τραγουδιούνται από ομάδες καλαντιστών που επισκέπτονται κάθε νοικοκυριό για να απευθύνουν ευχές, παίρνοντας ως αντάλλαγμα κεράσματα, ενώ στις μέρες μας έχει επικρατήσει πλέον η προσφορά χρημάτων.

Τα κάλαντα είναι στενά συνυφασμένα με τις προβιομηχανικές κοινωνίες, όταν η εξάρτηση του ανθρώπου από το φυσικό περιβάλλον

ήταν αναπόφευκτη για την εξασφάλιση της επιβιώσής του. Η ανάγκη του να εξευμενίσει τη φύση, ώστε να έχει κάθε φορά μια καλή σοδειά και γερά τα ζώα του, οδήγησε σε μια σειρά από εθιμικές πρακτικές, όπως τα κάλαντα και τελετουργικά δρώμενα που αποτρέπουν το κακό και καλωσορίζουν την αναγέννηση της φύσης.

Η περίπτωση της Θράκης, περιοχή με την οποία ασχολήθηκε το 3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου, είναι πλούσια σε έθιμα και λαϊκά δρώμενα, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονται από τους πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης. Ένα από αυτά είναι το έθιμο του Δωδεκαήμερου, ο Πουρπούρης, που επιτελείται τη δεύτερη ή και τρίτη μέρα των Χριστουγέννων. Κατά την επιτέλεσή του ομάδες αντρών επισκέπτονται κάθε

νοικοκυριό τραγουδώντας και στη συνέχεια δέχονται κεράσματα (π.χ. φρούτα, κρέας, ψωμί). Πρωταγωνιστής είναι η φιγούρα του Πουρπούρη, που φορά μάσκα από νεροκολοκύθα και κουδούνια στη ζώνη του. Τον Πουρπούρη συνοδεύει η γυναίκα του, η Κουρτοπούλα, την οποία υποδύεται άντρας μεταμφιεσμένος σε γυναίκα. Με τον θόρυβο και τη φασαρία που προκαλείται από τα κουδούνια αποτρέπονται οι κακές δυνάμεις της φύσης, για να εξασφαλιστεί η πολυπόθητη υγεία και ευκαρπία.

Ένα ακόμη έθιμο, γνωστό όχι μόνο στη Θράκη αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, είναι τα *χελιδονίσματα*. Την 1η του Μάρτη, που θεωρείται και η πρώτη μέρα της άνοιξης, ομάδες παιδιών, κρατώντας τη *χελιδόνα*, ένα ξύλινο ομοίωμα χελιδονιού δηλαδή, γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούν τα κάλαντα της άνοιξης, γνωστά ως *χελιδονίσματα*. Το ξύλινο χελιδόνι είναι τοποθετημένο σε έναν κατακόρυφο άξονα, τον οποίο περιστρέφουν με σκοινί. Συνήθως από τον λαιμό της χελιδόνας κρέμονται μικρά κουδουνάκια. Όσο τα παιδιά τραγουδούν τα κάλαντα, περιστρέφουν και τη χελιδόνα για να ακούγεται ο ήχος των κουδουνιών. Με τα κάλαντα τα παιδιά καλωσορίζουν την άνοιξη και παρακαλούν για την ευφορία της γης.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Τα κάλαντα κατάφεραν να επιβιώσουν και σε αστικά περιβάλλοντα, ακόμα και σε πλήρως αστικοποιημένες και πολυπολιτισμικές περιοχές, όπως η Αθήνα και η πόλη του Ζωγράφου, όπου εδρεύει το 3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου. Για τους/τις μαθητές/-τριες του σχολείου, ανεξάρτητα από την εθνική ή την εθνική τους καταγωγή και την περιοχή προέλευσης των οικογενειών τους, είναι μια πρακτική που αγαπούν να συνεχίζουν και να την κρατούν ζωντανή. Συχνά μάλιστα παρατηρείται το φαινόμενο να συμμετέχουν στις ομάδες των παιδιών που τραγουδούν τα κάλαντα και παιδιά με διαφορετικό θρήσκευμα ή με ελλιπή γνώση της ελληνικής γλώσσας, χωρίς αυτό να αποτελεί εμπόδιο. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου προσέγγισαν το στοιχείο συνδέοντάς το με τα γνωστικά αντικείμενα της Γλώσσας, των Μαθηματικών, των Θρησκευτικών, της Μελέτης Περιβάλλοντος, της Ιστορίας, της Μουσικής, της Πληροφορικής, της Αγγλικής Γλώσσας και της Φυσικής Αγωγής της Δ' τάξης.

Συνδέσεις με τα διδακτικά αντικείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα

Χρησιμοποιώντας τις αρχές του εποικοδομητισμού και με αφετηρία τις εμπειρίες που είχε ήδη κάθε παιδί από τη συμμετοχή του σε κάλαντα ή/και έθιμα που συνδέονται με μεγάλες γιορτές του χρόνου ή ακόμα και με την αλλαγή των εποχών, τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς. Μέσα από τη γνωριμία τους με το έθιμο του Πουρπούρη και της χελιδόνας γνώρισαν στοιχεία της παράδοσης των αγεργμών, δηλαδή της εθιμικής επίσκεψης ομάδας προσώπων στα σπίτια μιας κοινότητας σε ορισμένες ημέρες, συνήθως εορτών, για να πουν τραγούδια και να ευχηθούν υγεία και ευτυχία. Οι μαθητές/-τριες μελέτησαν στίχους από παραδοσιακά κάλαντα και παράλληλα εμπλούτισαν τις γραμματικές τους γνώσεις.

Μαθηματικά

Αξιοποιώντας τις γνώσεις τους για τις μετρήσεις και τους δεκαδικούς αριθμούς καθώς επίσης και για τα γεωμετρικά σχήματα, οι μαθητές/-τριες έμαθαν να μετρούν, να σχεδιάζουν και να κατασκευάζουν μια χελιδόνα. Επίσης, χρησιμοποιώντας ζυγαριά, έμαθαν να υπολογίζουν τις ποσότητες των υλικών για την παρασκευή αρτοσκευασμάτων συνδεδεμένων με μεγάλες θρησκευτικές γιορτές (χριστόψωμο/Χριστούγεννα, κυρα-Σαρακοστή/αρχή της νηστείας των 40 ημερών από την Καθαρά Δευτέρα μέχρι την Παρασκευή πριν από το Σάββατο του Λαζάρου, λαζαράκια/Σάββατο του Λαζάρου).

Μελέτη Περιβάλλοντος- Γεωγραφία

Οι μαθητές/-τριες συζήτησαν για την εναλλαγή των εποχών και τη σημασία τους για τις αγροτικές κοινωνίες. Επίσης, έμαθαν να εντοπίζουν στον χάρτη τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας, αναγνώρισαν το γεωγραφικό διαμέρισμα όπου εδρεύει το σχολείο τους, καθώς και αυτό της Θράκης με το οποίο συνδέονται τα κάλαντα και τα έθιμα με τα οποία ασχολήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος.

Θρησκευτικά

Οι μαθητές/-τριες κατανόησαν περισσότερο τη σύνδεση των μεγάλων θρησκευτικών γιορτών με την επιτέλεση συγκεκριμένων εθίμων. Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στην καλλιέργεια του σεβασμού απέναντι στις θρησκευτικές παραδόσεις άλλων λαών.

Εικαστικά

Τα παιδιά με αφορμή τα επιλεγμένα στοιχεία ζωντανής κληρονομιάς δημιούργησαν εικαστικά έργα. Παράλληλα, συζήτησαν για τη σύνδεση των τεχνών, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνών που σχετίζονται με τη χειροτεχνία, των παραδοσιακών τεχνικών, με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες στις οποίες καλλιεργήθηκαν και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Επίσης, τα παιδιά κατασκεύασαν παραδοσιακές ποδιές αλλά και μάσκες που συνδέονται με το έθιμο του Πουρπούρη.

Μουσική

Οι μαθητές/-τριες γνώρισαν και τραγούδησαν κάλαντα. Ηχογράφησαν τραγούδι με τη δική τους μουσική εκτέλεση και τη συνοδεία οργάνων, ενώ κατασκεύασαν και αυτοσχέδια μουσικά όργανα.

Φυσική Αγωγή

Τα παιδιά έμαθαν παραδοσιακούς χορούς που συνδέονται με την περιοχή και τα έθιμα της Θράκης.

Πληροφορική

Οι μαθητές/-τριες δημιούργησαν αφίσα και ηχητικό μήνυμα για την αξιοποίησή του σε ραδιοφωνική εκπομπή που στη συνέχεια δημιούργησαν οι ίδιοι (ευρωπαϊκή δράση Schoolradio) με σκοπό τη διάχυση των δράσεων του πιλοτικού προγράμματος, ενώ δημιούργησαν και αφίσα με τη χρήση λογισμικού. Έγινε επεξεργασία των φωτογραφιών που χρησιμοποιήθηκαν για την αφίσα με τη βοήθεια της εφαρμογής pixlr. Ηχογραφήθηκαν τα τραγούδια/κάλαντα καθώς και οι εισαγωγικές πληροφορίες κάνοντας χρήση της δυνατότητας ηχογράφησης του Padlet, του Audacity ή άλλου εργαλείου καταγραφής φωνής κατά την κρίση του εκπαιδευτικού.

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθητές έμαθαν τραγούδια στην αγγλική γλώσσα («O Come, All Ye Faithful και Silent Night»), ενώ συζητήθηκε η σύνδεσή τους με τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκαν. Επιχειρήθηκε επίσης και η συγκριτική προσέγγισή τους και σε σχέση με τα κάλαντα από τη Θράκη.

Σύνδεση του στοιχείου με τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, δεδομένου ότι συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω, μεταξύ άλλων, της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Επιπλέον, η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως είναι η υποστήριξη των μαθητών/-τριών προκειμένου:

- α) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- β) να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους,
- γ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες συνεργάστηκαν με τον Σύλλογο Θρακιωτών Ζωγράφου ενώ πήραν συνεντεύξεις από μέλη του Κ.Α.Π.Η. και του Κ.Η.Φ.Η. Ζωγράφου για να καταγράψουν μνήμες και εμπειρίες τους από κάλαντα και έθιμα της περιοχής καταγωγής τους. Επιπλέον, πήραν συνέντευξη από αρτοποιό της περιοχής, για να τους δώσει περισσότερες πληροφορίες για τα παραδοσιακά αρτοσκευάσματα. Τέλος, με τα κάλαντα που τραγούδησαν στη γειτονιά γύρω από το σχολείο τους, τα παιδιά επικοινωνήσαν με τους κατοίκους με αποτέλεσμα να γίνουν και οι ίδιοι μέλη της ομάδας επιτέλεσης του εθίμου.

Μαθησιακοί στόχοι

Νεοελληνική Γλώσσα

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν τα κάλαντα ως σημαντικό τεκμήριο της προφορικής παράδοσης.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με τα κάλαντα ως γνώρισμα των εθιμικών πρακτικών που συνδέονται με το Δωδεκαήμερο και την Άνοιξη.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με το γλωσσικό ιδίωμα της Θράκης.
- ▶ Να αντιληφθούν την έννοια της λαϊκής μνήμης και του ανώνυμου δημιουργού.
- ▶ Να μπορούν να αναγνωρίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των καλάντων και των αγερμών.

Μαθηματικά

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να χρησιμοποιούν πρακτικά τα μαθηματικά, να επιλύουν προβλήματα και να πραγματοποιούν μετρήσεις.
- ▶ Να εμπεδώσουν τα γεωμετρικά σχήματα και τους δεκαδικούς αριθμούς.

Μελέτη Περιβάλλοντος

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας.
- ▶ Να συνδέσουν εκφάνσεις των εθιμικών πρακτικών με το φυσικό περιβάλλον και την εναλλαγή των εποχών.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με την έννοια του λαϊκού πολιτισμού.

Θρησκευτικά

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν τις θρησκευτικές γιορτές και τα κάλαντα με τα οποία συνδέονται.
- ▶ Να κατανοήσουν τη σύνδεση της θρησκείας με εθιμικές πρακτικές.
- ▶ Να σέβονται τη θρησκευτική παράδοση άλλων χωρών.

Εικαστικά

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν τη σημασία της τέχνης ως μέσο διαλόγου μεταξύ των λαών.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τέχνης για την προώθηση κοινωνικών μηνυμάτων μέσα από πρότζεκτ και δράσεις που ανοίγουν το σχολείο προς την κοινωνία.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη σημασία και τους συμβολισμούς των μοτίβων στη λαϊκή τέχνη.

Μουσική

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με την ελληνική παραδοσιακή μουσική και τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα (διάκριση ηχοχρωμάτων).
- ▶ Να καλλιεργήσουν την ακουστική τους ικανότητα μέσω της αξιοποίησης κρουστών οργάνων (του εμπορίου ή αυτοσχέδιων, όπως μαράκες, τύμπανα, ξυλάκια, πιατίνια, σείστρα, τρίγωνα, κουδουνάκια, καστανιέτες).
- ▶ Να αναπτύξουν τη φωνητική τους ικανότητα και την έκφραση συναισθημάτων κατά την εκτέλεση ενός τραγουδιού που προέρχεται από την ελληνική μουσική παράδοση.
- ▶ Να προσεγγίσουν με μεγαλύτερη ευκολία δύσκολα ρυθμικά ή μελωδικά σχήματα.
- ▶ Να μάθουν μελωδικές γραμμές και να τις αναπαραγάγουν χρησιμοποιώντας τα μουσικά όργανα της τάξης (αρμόνιο, μεταλλόφωνο).
- ▶ Να κατανοήσουν βασικές έννοιες της θεωρίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής.

Φυσική Αγωγή

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να μάθουν κινητικά μοτίβα και παραδοσιακούς χορούς.
- ▶ Να βελτιώσουν την κιναισθητική τους ικανότητα, την ικανότητα συντονισμού και να καλλιεργήσουν ομαδικό πνεύμα.
- ▶ Να αντιληφθούν ότι η κίνηση σε διάφορες μορφές υπήρξε πάντα σημαντικό πολιτιστικό στοιχείο που ικανοποιεί βασικές ανθρώπινες ανάγκες (π.χ. κοινωνικοποίηση, δημιουργική έκφραση).

Πληροφορική

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ανακαλύψουν τους τρόπους διάχυσης της δράσης με την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας.
- ▶ Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους, αξιοποιώντας τα τεχνολογικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους.
- ▶ Να κάνουν σωστή και συνετή χρήση των ψηφιακών εφαρμογών και του διαδικτύου.
- ▶ Να αναπτύξουν τον ψηφιακό τους γραμματισμό, με τη βοήθεια του οποίου και σε συνδυασμό με τις δεξιότητες της επικοινωνίας, της συνεργασίας, της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης, θα εξελιχθούν σε μελλοντικούς ψηφιακούς πολίτες.

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να συνδέσουν χαρακτηριστικά της ελληνικής παράδοσης με στοιχεία της παράδοσης αγγλόφωνων χωρών (π.χ. τα καλάντα και η ιστορία τους) με στόχο τη σύνδεση των τραγουδιών με τη ζωή των ανθρώπων και παγκόσμιες αξίες, όπως η ειρήνη.

Στόχοι που συνδέονται με στάσεις και δεξιότητες, κοινοί για όλα τα γνωστικά αντικείμενα

Στόχοι που σχετίζονται με στάσεις

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να αναγνωρίσουν τη σημασία των εθιμικών πρακτικών ως συνεκτικού στοιχείου διαγενεακού διαλόγου και να διαμορφώσουν θετική στάση απέναντι σε αυτά.
- ▶ Να αναγνωρίσουν τη σημασία της κοινότητας και της από κοινού δράσης μεταξύ των μελών της.
- ▶ Να ενισχυθεί η διαπολιτισμική ικανότητα και ο σεβασμός προς τη διαφορετικότητα.

Στόχοι που σχετίζονται με δεξιότητες

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εργάζονται διαθεματικά.
- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης.
- ▶ Να αναπτύξουν δεξιότητες έρευνας.
- ▶ Να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες.
- ▶ Να αναπτύξουν ομαδικό πνεύμα.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξοικειωθούν με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς.
- ▶ Να αποκτήσουν ενδιαφέρον για τη ζωντανή παράδοση μέσα από τη γνωριμία τους με εθιμικές πρακτικές (π.χ. καλάντα, ευετηρικά δρώμενα) και να αντιληφθούν τη σημασία της διαφύλαξής τους.
- ▶ Να γνωρίσουν τους συμβολισμούς εθιμικών πρακτικών.
- ▶ Να καλλιεργήσουν τη διαπολιτισμική ικανότητα.
- ▶ Να ενισχυθούν οι δεσμοί των μελών της οικογένειας μέσα από τη συμμετοχή τους στην προετοιμασία των δράσεων που σχετίζονταν με την επιτέλεση των εθίμων από τα παιδιά.
- ▶ Να ενισχυθεί το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία μέσω της επικοινωνίας των παιδιών με την τοπική κοινωνία.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Η διδακτική προσέγγιση που ακολουθήθηκε βασίζεται στην ολιστική-διαθεματική μέθοδο με ταυτόχρονη διάχυση των επιλεγμένων στοιχείων ζωντανής κληρονομιάς σε πολλαπλά γνωστικά αντικείμενα. Οι εκπαιδευτικοί εργάστηκαν με βάση ένα διαθεματικό ψηφιακό σχέδιο που δημιούργησαν και δούλεψαν σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια του πιλοτικού προγράμματος με το εργαλείο [Microsoft Sway](#). Σημειώνεται ότι πραγματοποιήθηκε συνδιδασκαλία δύο τμημάτων της Δ' τάξης.

Νεοελληνική Γλώσσα

Οι εκπαιδευτικοί εισήγαγαν τους/τις μαθητές/-τριες στον όρο *άυλη πολιτιστική κληρονομιά*, συζητώντας για την έννοια της παράδοσης. Χρησιμοποιώντας διαδραστικά φύλλα εργασίας, οι μαθητές/-τριες συνεργάστηκαν ανά ομάδες, προκειμένου να γράψουν τον δικό τους ορισμό και να συμπληρώσουν νοηματικό χάρτη. Κατόπιν, συζήτησαν τον ορισμό, όπως περιγράφεται στη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, 2003), και για τον ρόλο και το έργο της UNESCO στην προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, πλοηγήθηκαν στο [Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας](#).

Επιπλέον, συζήτησαν σε ομάδες για τη σημασία των εποχών του χρόνου και τη σύνδεσή τους με συγκεκριμένα έθιμα. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε, κυρίως οι λέξεις «άυλη» και «λαϊκός», έδωσε έναυσμα, ώστε στη διδασκαλία της γραμματικής να γίνει λόγος για τις οικογένειες λέξεων, για τη δημιουργία αντίθετων επιθέτων με τη χρήση του στερητικού-α και για τη χρήση των τόνων και των διαλυτικών. Οι εκπαιδευτικοί συνδύασαν επίσης τις οδηγίες που έδωσαν για την κατασκευή της χελιδόνας με το μάθημα της γραμματικής (διδασκαλία εγκλίσεων). Επιπλέον, συζητήθηκαν οι

στίχοι των καλάντων που έμαθαν τα παιδιά, οι οποίοι αξιοποιήθηκαν και ως αφορμή για μια πρώτη γνωριμία τους με την έννοια του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος. Ακόμη, έγινε επεξεργασία πολυτροπικών κειμένων σχετικών με τα έθιμα του Δωδεκαμήρου. Τέλος, διάβασαν κείμενο για τα έθιμα της άνοιξης, έψαξαν να βρουν παροιμίες για τον Μάρτη και παρακολούθησαν [βίντεο](#) για τα «χελιδονίσματα», συνοδευόμενο από φύλλο εργασίας. Στη συνέχεια σε ομάδες δημιούργησαν έναν ορισμό για τη λέξη «χελιδόνα» και συζήτησαν διάφορες πτυχές του εθίμου.

Μελέτη Περιβάλλοντος-Θρησκευτικά

Με τη χρήση φύλλων εργασίας δόθηκε έμφαση στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Θράκης (Ενότητα 1, Κεφάλαιο 2 του σχολικού εγχειριδίου). Με αφορμή την Ενότητα 2 («Ο Πολιτισμός των Ελλήνων και των άλλων λαών») και σε συνδυασμό με το μάθημα των Θρησκευτικών, οι μαθητές/-τριες ασχολήθηκαν με τα έθιμα του Δωδεκαμήρου, ενώ κλήθηκαν να αναζητήσουν τα έθιμα των τόπων καταγωγής τους.

Μουσική

Οι μαθητές/-τριες άκουσαν τα θρακιώτικα κάλαντα και σε επόμενο στάδιο προετοιμάστηκαν για να πουν τα κάλαντα της άνοιξης στη γειτονιά. Σημειώνεται ότι στη δράση πήραν μέρος όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως θρησκευόμενου ή πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Μαθηματικά

Αφορμή για πρακτική άσκηση στα μαθηματικά ήταν οι παραδοσιακές παρασκευές που σχετίζονται με το στοιχείο (μέτρηση υλικών), όπως το χριστόψωμο και οι λουκουμάδες, καθώς και η κατασκευή της χελιδόνας από τα ίδια τα παιδιά. Δόθηκαν έτσι ευκαιρίες για την επίλυση προβλημάτων, την πραγματοποίηση μετρήσεων, την εμπέδωση γεωμετρικών σχημάτων και την κατανόηση των δεκαδικών αριθμών.

Εικαστικά

Σε συνδυασμό και με τα μαθηματικά, συζητήθηκαν τα χαρακτηριστικά των διακοσμητικών μοτίβων και των γεωμετρικών σχημάτων. Επίσης, οι μαθητές/-τριες κατασκεύασαν τη χελιδόνα αλλά και παραδοσιακές ποδιές και μάσκες για το θρακιώτικο έθιμο του Πουρπούρη.

Ιστορία-Φυσική Αγωγή

Αφού έγινε εισαγωγή στην ιστορία της Θράκης, οι μαθητές/-τριες διδάχθηκαν τοπικούς χορούς (*ταπεινός, πιλαλητός ή πιαλτός, παππίσιος Σουφλίου, ζωναράδικος*) στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.

Πληροφορική

Τα παιδιά δημιούργησαν αφίσα για τη διάχυση του πιλοτικού προγράμματος, όπως υλοποιήθηκε στο σχολείο τους, και ασχολήθηκαν με την παραγωγή ραδιοφωνικού μηνύματος. Πραγματοποιήθηκαν πρόβες, ηχογραφήθηκαν τα τραγούδια/κάλαντα καθώς και οι εισαγωγικές πληροφορίες. Η εκπαιδευτικός Πληροφορικής δημιούργησε τη ραδιοφωνική εκπομπή αξιοποιώντας το πρόγραμμα ψηφιακής επεξεργασίας ήχου και ηχογράφησης *Audacity*. Όλες οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν από την εκπαιδευτικό προβλήθηκαν με διαμοιρασμό οθόνης και πλήρη επεξήγηση, ώστε να έρθουν οι μαθητές/-τριες σε επαφή με τη διαδικασία του μοντάζ και να κάνουν τις τελικές διορθώσεις, προσθήκες και επισημάνσεις. Η ραδιοφωνική εκπομπή αναρτήθηκε στον ιστότοπο *European School Radio* καθώς και στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Στη συνέχεια, τα παιδιά σχεδίασαν σε ομάδες το προσχέδιο της αφίσας διάχυσης, αφού πρώτα συζήτησαν μεταξύ τους για τον τρόπο παρουσίασης του υλικού και τη συνολική ταυτότητα της αφίσας. Μία από τις ομάδες ασχολήθηκε με την αφίσα της ραδιοφωνικής εκπομπής, δημιουργώντας το σχετικό λογότυπο και την πρόσκληση για την ακρόαση της εκπομπής με τη χρήση του

λογισμικού *Poster my wall*, της εφαρμογής *Pixlr* (κατά περίπτωση) και φωτογραφιών, οι οποίες δεν υπόκεινται σε περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων, από ιστοτόπους όπως το *Pixabay*. Οι αφίσες αναρτήθηκαν στο σχολικό ιστολόγιο και εκτυπώθηκαν για να αναρτηθούν στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.

Αγγλική Γλώσσα

Οι μαθητές/-τριες μελέτησαν την ιστορία των καλάντων σε αγγλόφωνες χώρες. Αρχικά, μοιράστηκαν τις προσωπικές τους εμπειρίες από τα κάλαντα που τραγουδούν, χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο από τον πίνακα. Σε ομάδες, άκουσαν *ραδιοφωνική εκπομπή* που αναφέρεται στην ιστορία του χριστουγεννιάτικου τραγουδιού *Silent Night, Holy Night* και κράτησαν σημειώσεις. Κατόπιν, σε ζεύγη, κλήθηκαν να αναζητήσουν στο διαδίκτυο πληροφορίες για τα κάλαντα σε διάφορες περιοχές του κόσμου και να τις αναρτήσουν στο συνεργατικό εργαλείο *Padlet*. Τέλος, σε ομάδες, δημιούργησαν έντυπο παγκόσμιο χάρτη με φωτογραφίες, ζωγραφιές και σύντομα κείμενα για τα κάλαντα σε διάφορες χώρες, προκειμένου να αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα συνολικά αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς ήταν θετικά. Χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία προ-αξιολόγησης (λόγω της μικρής ηλικίας των παιδιών), διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο πρόγραμμα θεωρούν ότι οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν. Η ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς βοήθησε ιδιαίτερα και βελτίωσε τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών για τη ζωντανή κληρονομιά και τη σημασία διαφύλαξής της.

Επιπλέον, η διδασκαλία με τη ζωντανή κληρονομιά εμπλούτισε με όμορφο και δημιουργικό τρόπο την εκπαιδευτική διαδικασία και ενίσχυσε τη συνεργασία μεταξύ των παιδιών. Οι αναφορές και οι συνδέσεις με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά προσέλκυσαν το ενδιαφέρον για την καθημερινή διδασκαλία (π.χ. ασκήσεις γραμματικής και προβλήματα μαθηματικών) με αποτέλεσμα τα παιδιά να κατανοήσουν και τη σχέση των διδακτικών αντικειμένων με την καθημερινότητα. Επιπλέον, οι χοροί, η μουσική και οι κατασκευές καλλιέργησαν ένα ευρύτερο κλίμα ευφορίας στα παιδιά που ανυπομονούσαν να πάρουν μέρος σε τέτοιου είδους δράσεις.

Πολύ σημαντικό στοιχείο θεωρήθηκε επίσης και η επίσκεψη σε ΚΗΦΗ και ΚΑΠΗ και η επικοινωνία των μαθητών/-τριών με τις παλαιότερες γενιές με αφορμή τα κάλαντα. Τέλος, καλλιεργήθηκε το αίσθημα της συλλογικότητας, της κοινωνικής ευαισθησίας και ενσυναίσθησης, καθώς τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν από τα κάλαντα παραδόθηκαν στον Σύλλογο για τα Αδέσποτα Ζωγράφου.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Το σημαντικότερο είναι η εμπειρία που αποκόμισαν οι μαθητές μας από την εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος και η επίτευξη στόχων πέρα και από τους προγραμματισμένους γνωστικούς-μαθησιακούς, όπως είναι το άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα και η επί της ουσίας επαφή με τις ρίζες τους αλλά και με στοιχεία της λαϊκής παράδοσης.

Είπαν οι μαθητές/-τριες...

Ζωντανή κληρονομιά είναι κάτι που μπορούμε να κάνουμε, δηλαδή που γίνεται στην παράδοση. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι τα κάλαντα, οι χοροί, τα τραγούδια, τα δρώμενα.

Άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι κάτι που κληρονομείς από τον παππού σου και δεν είναι κάτι που το αγγίζεις, όπως ένα σπίτι, δηλαδή ένα παραμύθι. Όχι γραπτό. Να στο πει.

Έθιμα που αλλάζουν αλλά κάπως ταυτόχρονα μένουν ίδια.

Κάποια έθιμα δεν πρέπει να τα κρατάς γιατί δείχνουν ανισότητα. Κάποια άλλα είναι ωραία και πρέπει να τα κρατήσεις. Αυτά είμαι πρόθυμη να τα κρατήσω.

Πιστεύω πως πρέπει να διαφυλάσσονται, γιατί αυτά κατά κάποιο τρόπο μας συνδέουν με την παράδοση. Και για αυτό είμαι πρόθυμη να τα διαφυλάξω. Προσοχή, μόνο τα καλά πρέπει να συνεχίζονται!

Έμαθα πως υπάρχουν κι άλλα κάλαντα και όχι μόνο χριστουγεννιάτικα.

Υπάρχουν κάλαντα του καλοκαιριού; Αν ναι, θέλω να τα πω.

Αν κάποιο έθιμο έχει αλλάξει πάρα πολύ, αλλά ακόμα έχει τα βασικά του στοιχεία, είναι ζωντανό ή όχι;

Μάθαμε να συνεργαζόμαστε σε ομάδες. Γιατί τα κορίτσια δεν μπορούν να κρατούν τη χελιδόνα;

**4ο Νηπιαγωγείο
Νέας Ιωνίας Βόλου**

Οι Μάηδες της Μακρινίτσας Πηλίου

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Οι Μάηδες είναι ένα λαϊκό δρώμενο που επιτελείται κάθε Μάη στη Μακρινίτσα Πηλίου για το καλωσόρισμα της άνοιξης και την αναγέννηση της φύσης. Στο δρώμενο συμμετέχουν είκοσι μεταμφιεσμένοι άντρες, οι Μάηδες, που περιφέρονται στον οικισμό με χορούς και τραγούδια ενώ τα ντασούλια και οι ζουρνάδες οδηγούν την πομπή. Πρωταγωνιστικές μορφές είναι ο γενίτσαρος, ο Μάης, το κορίτσι, τα ζεμπέκια (άντρες που χορεύουν τον ζεϊμπέκικο χορό), ο γύφτος και η γύφτισσα, ο χότζας, ο γιατρός, ο διάβολος και τα διαβολάκια, ο αρκουδιάρης και η αρκούδα. Η ομάδα των μεταμφιεσμένων (θιάσος) συνοδεύουν τον Μάη, άντρα στολισμένο με λουλούδια, κισσούς, τριαντάφυλλα, δάφνες και αγριολούλουδα της άνοιξης. Στο κεφάλι του φορά στεφάνι από

λουλούδια και κρατά μαγιόξυλο. Όταν ένας από τους Μάηδες παρενοχλεί το κορίτσι, που το υποδύεται άντρας μεταμφιεσμένος σε γυναίκα, ο γενίτσαρος τον πυροβολεί και τον σκοτώνει. Οι Μάηδες αρχίζουν να χορεύουν γύρω από τον νεκρό, ο οποίος τελικά ανασταίνεται και συμμετέχει με ιδιαίτερη ζωντάνια στον χορό.

Η ενδυμασία κάθε χαρακτήρα διαφέρει, με πιο εντυπωσιακές να είναι αυτή του χότζα και του γενίτσαρου. Ο πρώτος φορά κόκκινο παντελόνι και από πάνω άσπρο πανωφόρι (ντουλαμά) με μανίκια. Στο κεφάλι φορά μεγάλο σαρίκι (λωρίδα υφάσματος που τυλίγεται γύρω από το κεφάλι) και στο χέρι κρατά ένα μεγάλο τσιμπούκι. Ο γενίτσαρος, ως ο επικεφαλής του θιάσου, φορά φουστάνελα, τσαρούχι, φέσι και κρατά ένα γιαταγάνι.

Τα ζεμπέκια φορούν και αυτά σαρίκι με φούντες και κρόσσια, γελέκι, φαρδύ ζωνάρι με γιαταγάνια και πιστόλες, κοντό σαλβάρι (είδος φαρδιού παντελονιού), κεντημένες περικνημίδες και παπούτσια, διακοσμημένα με τα χρώματα των λουλουδιών ενώ το κορίτσι (νύφη) φορά μακρύ παρδαλό φουστάνι και στο κεφάλι καπέλο ψάθινο. Σύμφωνα με τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες, το έθιμο εμφανίζεται κατά τα τέλη του 19ου αιώνα. Έκτοτε με διαστήματα διακοπών συνεχίζει μέχρι σήμερα προσελκύοντας το ενδιαφέρον τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και των επισκεπτών της Μακρινίτσας. Το έθιμο των Μάηδων στη Μακρινίτσα Πηλίου έχει εγγραφεί στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας (2020). Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο [δελτίο του στοιχείου](#).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εθίμου, με κυρίαρχα τις εντυπωσιακές ενδυμασίες, τη μουσική, τον χορό αλλά και τους χαρακτήρες που το αποτελούν, καθώς και η γειννίαση της Μακρινίτσας με το 4ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας Βόλου είναι τα στοιχεία εκείνα που παρακίνησαν την παιδαγωγική ομάδα του σχολείου να ενσωματώσει τους Μάηδες στη διδασκαλία. Η ενσωμάτωση ήταν οριζόντια, δεδομένου ότι οι εκπαιδευτικοί του νηπιαγωγείου αναλαμβάνουν τη διδασκαλία όλων των διδακτικών αντικειμένων, εφαρμόζοντας το νέο Πρόγραμμα Σπουδών που καλύπτει τέσσερα θεματικά πεδία: α) Παιδί και Επικοινωνία, β) Παιδί, Εαυτός και

Κοινωνία, γ) Παιδί και Θετικές Επιστήμες και δ) Παιδί, Σώμα, Δημιουργία & Έκφραση. Σκοπός των εκπαιδευτικών ήταν αφενός μεν η συνειδητοποίηση από τα παιδιά ότι το έθιμο των Μάηδων αποτελεί στοιχείο της ζωντανής κληρονομιάς του τόπου τους και αφετέρου η καλλιέργεια του σεβασμού και της εκτίμησης απέναντί της.

Συνδέσεις με διδακτικά αντικείμενα

Το στοιχείο ενσωματώθηκε στο μάθημα της Γλώσσας με σκοπό την ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών μέσα από τη συζήτηση για τους Μάηδες. Από την πλευρά των Κοινωνικών Επιστημών, αναπτύχθηκε η ικανότητα κοινωνικοποίησης των παιδιών μέσα από την επαφή που είχαν με μέλη του θιάσου των Μάηδων και σε επόμενο στάδιο της συμμετοχής τους στο ίδιο το δρώμενο. Στο πλαίσιο της Μουσικής Αγωγής, τα παιδιά άκουσαν, έμαθαν και τραγούδησαν το τραγούδι των Μάηδων, γνώρισαν από κοντά παραδοσιακά όργανα, όπως το νταούλι και τον ζουρνά, και άκουσαν τους σκοπούς τους από τους μουσικούς που επισκέφτηκαν το σχολείο. Υπό τους ήχους των παραδοσιακών τραγουδιών, τα παιδιά έμαθαν να χορεύουν τους χορούς των Μάηδων, ενώ ντύθηκαν τα ίδια με τις παραδοσιακές φορεσιές και δραματοποίησαν το έθιμο. Τέλος, στο πλαίσιο των Εικαστικών Τεχνών, οι μαθητές κατασκεύασαν τόσο αυτοσχέδια καλύμματα για το κεφάλι, όπως αυτά των Μάηδων, όσο και κούκλες από πηλό και υφάσματα.

Σύνδεση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, καθώς συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω, μεταξύ άλλων, της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- γ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς και άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων.

Για την υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν με μέλη του θιάσου των Μάηδων, με σκοπό να δοθεί η ευκαιρία στους/στις μαθητές/-τριες να γνωρίσουν από κοντά κάθε λεπτομέρεια του εθίμου. Πραγματοποιήθηκε επίσης συνάντηση με τον τότε Πρόεδρο της Δημοτικής Ενότητας Μακρινίτσας, Νίκο Τσούκα, ο οποίος μίλησε στα παιδιά για το δρώμενο και μετέφερε την εμπειρία του από την επιτέλεσή του στον τόπο του.

Επίσης, στη δράση συνέδραμαν συνεργάτιδα του θιάσου των Μάηδων, κ. Λίτσα Βρετά, η οποία έραψε φορεσιές των ζεϊμπέκηδων για δύο μαθητές για τις ανάγκες της υλοποίησης του προγράμματος στην τάξη, καθώς και η κ. Μαρία Βαγδούτη, η οποία κατασκεύασε κούκλες-μινιατούρες όλων των μελών του θιάσου και τις σύστησε στα παιδιά, εξοικειώνοντάς τα ακόμη περισσότερο με το δρώμενο.

Ακόμη, το σχολείο επισκέφθηκε ο κεραμίστας Βαγγέλης Πατσέας, ο οποίος έφερε τα παιδιά σε επαφή με την τέχνη του πηλού, κατασκευάζοντας πήλινα ομοιώματα (μινιατούρες) των μελών του θιάσου. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του σχολείου και με την κοινότητα της Μακρινίτσας.

Μαθησιακοί στόχοι

Γλώσσα

Προφορική επικοινωνία (ομιλία και ακρόαση)
Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ακούν και να κατανοούν.
- ▶ Να εξηγούν και να ερμηνεύουν.
- ▶ Να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο.

Γραφή

- ▶ Να πραγματοποιηθεί εισαγωγή στον γραπτό λόγο.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά ως προς την αξία που έχει η γραφή ως μέσο επικοινωνίας.

Κοινωνικές Επιστήμες

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με έθιμα που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους.
- ▶ Να αναπτύξουν το αίσθημα του σεβασμού απέναντι στη ζωντανή κληρονομιά και να καλλιεργήσουν αξίες και αντίστοιχες συμπεριφορές.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με την τοπική ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά.

Κοινωνικοί-συναισθηματικοί στόχοι

- ▶ Να αντιληφθούν τη ζωτική σημασία της από κοινού δημιουργίας μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης.
- ▶ Να αναπτύξουν το αίσθημα του ανήκειν σε μια ομάδα.

Ήπιες Δεξιότητες

- ▶ Να αναπτύξουν κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες.
- ▶ Να αναπτύξουν κριτική σκέψη.
- ▶ Να αποκτήσουν δεξιότητες συνεργασίας.

Τέχνες

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να κατανοήσουν την πολιτιστική διάσταση και τη συμβολή των τεχνών στον πολιτισμό.

Μουσική

- ▶ Να ενισχύσουν τη δεξιότητα της μουσικής ακρόασης.
- ▶ Να αποκτήσουν φωνολογική ενημερότητα.
- ▶ Να ενισχύσουν τη δεξιότητά τους σχετικά με τη μουσική, τους στίχους και τον ρυθμό.
- ▶ Να αναπτύξουν μουσική δεξιότητα.
- ▶ Να εκτιμήσουν τα παραδοσιακά μουσικά όργανα.
- ▶ Να απομνημονεύουν στίχους τραγουδιών.
- ▶ Να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσα από τη μουσική.
- ▶ Να καλλιεργήσουν μουσικοχορευτικές ικανότητες.

Χειροτεχνία-κατασκευές

- ▶ Να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητά τους.
- ▶ Να αναπτύξουν τη λεπτή τους κινητικότητα.
- ▶ Να γνωρίσουν και να χρησιμοποιήσουν υλικά, μέσα, εργαλεία και πηγές σε ποικίλες εικαστικές μορφές.
- ▶ Να μάθουν να ακολουθούν κανόνες και να συνεργάζονται για την ολοκλήρωση ενός έργου.
- ▶ Να γνωρίσουν τις παραδοσιακές φορεσιές που συνδέονται με το έθιμο.
- ▶ Να γνωρίσουν τις πρώτες ύλες και τους τρόπους κατασκευής των φορεσιών.
- ▶ Να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις φορεσιές και στα καθημερινά τους ρούχα.

Δραματοποίηση

- ▶ Να εξασκηθούν στη δραματοποίηση διαφόρων ρόλων.
- ▶ Να αναπτύξουν θεατρική παιδεία.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τα προσίδια χαρακτηριστικά του εθίμου των Μάηδων.
- ▶ Να αναγνωρίσουν την αξία του συγκεκριμένου εθίμου και να αντιληφθούν τη σημασία διαφύλαξής του.
- ▶ Να εξοικειωθούν με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και τη σημασία της.
- ▶ Να αναπτύξουν πολιτιστικό γραμματισμό.
- ▶ Να καλλιεργήσουν τη διαπολιτισμική τους ικανότητα.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Γλώσσα

Τα παιδιά πήραν γενικές πληροφορίες για το στοιχείο, παρακολουθώντας βίντεο που παρουσιάζει το δρώμενο. Οι εκπαιδευτικοί διηγήθηκαν την ιστορία του με σκοπό να αφυπνιστεί το ενδιαφέρον των παιδιών και να παρακινηθούν για να διατυπώσουν τα ερωτήματά τους. Επίσης, αξιοποιήθηκαν φύλλα εργασίας με κρυπτόλεξο και σταυρόλεξο καθώς και φύλλα εργασίας με σκίτσα που εικονίζουν τα μέλη του θιάσου, τα οποία χρωματίστηκαν από τους/τις μαθητές/-τριες.

Μουσική

Στο σχολείο πραγματοποιήθηκε επίσκεψη από τους μουσικούς του θιάσου των Μάηδων, Βαγγέλη Μπαντέλα και Γιάννη Καραμανιώλα, οι οποίοι παρουσίασαν το τραγούδι των Μάηδων και τα παραδοσιακά μουσικά όργανα που το συνοδεύουν (νταούλι, ζουρνά). Τα παιδιά άκουσαν, έμαθαν τους στίχους του τραγουδιού και στο τέλος τους τραγούδησαν.

Εικαστικές Τέχνες

Κατά την επίσκεψη στο σχολείο του κεραμίστα Βαγγέλη Πατσέα, τα παιδιά πειραματίστηκαν με τον πηλό και κατασκεύασαν κούκλες-μέλη του θιάσου. Επίσης, μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων, γνώρισαν τις πρώτες ύλες και τους τρόπους κατασκευής των φορεσιών των Μάηδων, ενώ ανακάλυψαν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις φορεσιές και τα καθημερινά ρούχα. Επίσης, τα παιδιά αναπαράστηκαν το δρώμενο εκτός σχολικού χώρου κατά την παρουσίαση του συλλογικού τόμου *Οι Μάηδες της Μακρινίτσας* στη Μακρινίτσα. Τέλος, προγραμματίστηκε συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην αναπαράσταση του δρώμενου, στην πλατεία της Μακρινίτσας στις 16 Μαΐου 2024.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα συνολικά αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς ήταν θετικά. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν πιστεύουν ότι επιτεύχθηκαν όλοι οι μαθησιακοί στόχοι, καθώς τα παιδιά ανακάλυψαν βιωματικά το δρώμενο και όλες τις πτυχές του. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στη διδασκαλία των αντικειμένων και στα τέσσερα πεδία που καλύπτει το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο.

Επίσης, η παιδαγωγική ομάδα θεωρεί ότι η διαφοροποιημένη εκπαιδευτική διαδικασία έδωσε την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά, ανάλογα με τη μαθησιακή ταυτότητα του καθενός. Οι βιωματικές δράσεις, που σχεδιάστηκαν με την ενεργή συμμετοχή όλων των παιδιών, βοήθησαν ώστε να αποκτήσουν νέες γνώσεις και δεξιότητες. Ταυτόχρονα, διευκόλυναν το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία, μέσω της συνεργασίας με τα μέλη του θιάσου, αλλά και μέσω της συμμετοχής των γονέων και άλλων φορέων.

Παρά το μικρό της ηλικίας τους, τα παιδιά ευαισθητοποιήθηκαν ως προς το στοιχείο, συμμετέχοντας με μεγάλη χαρά σε όλες τις δραστηριότητες. Παρατηρήθηκε μάλιστα ότι ακόμα και μετά την ολοκλήρωση των δράσεων, αναφέρονταν συχνά στο δρώμενο των Μάηδων, το οποίο δραματοποιούσαν στο ελεύθερο παιχνίδι τους αλλά και το αξιοποιούσαν ως έμπνευση στα καλλιτεχνικά τους έργα. Τέλος, εκδήλωσαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για να παρακολουθήσουν και πάλι το έθιμο, ζητώντας από τους γονείς τους μια ακόμη επίσκεψη στη Μακρινίτσα.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Ήταν μια πολύ ωραία εμπειρία γιατί ασχοληθήκαμε με ένα δρώμενο που δεν το γνωρίζαμε πολύ καλά. Μέσα από την υλοποίηση του πιλοτικού προγράμματος μάθαμε πολλές λεπτομέρειες για το στοιχείο και γνωρίσαμε πολλούς ανθρώπους που συμμετέχουν σε αυτό και φροντίζουν για τη διαφύλαξή του.

**Νηπιαγωγείο Κολεγίου
ΔΕΛΑΣΑΛ Θεσσαλονίκης
Ο πολιτισμός της ελιάς
και του ελαιόλαδου**

Λίγα λόγια για το στοιχείο

Η ελιά και το ελαιόλαδο συνιστούν δομικό στοιχείο της συγκρότησης και εξέλιξης της ελληνικής κοινωνίας και του πολιτισμού της. Διατρέχουν όλο το φάσμα των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών εκφάνσεων της (καθημερινές και εορταστικές διατροφικές πρακτικές, θρησκευτικές τελετουργίες, προσφορές και δώρα, παροιμιακό λόγο, αφηγήσεις και βιοϊστορίες κλπ.) και αποτελούν μέχρι σήμερα σημαντικό παραγωγικό και καταναλωτικό προϊόν της ελληνικής κοινωνίας.

Η ελιά ζει και προσφέρει καρπούς για αιώνες, καλλιεργείται σε κάθε έδαφος, αγαπά το μεσογειακό κλίμα, ζητά ελάχιστη περιποίηση και αξιοποιείται πλήρως ως καρπός, φύλλωμα και ξύλο. Το ελαιόλαδο συνιστά το βασικό

διατροφικό στοιχείο της μεσογειακής διατροφής και συνθέτει τη γνωστή διατροφική τετράδα ελιά-αμπέλι-σιτάρι-όσπρια στην οποία εντάσσεται και η ελληνική μαγειρική.

Η σχέση των Ελλήνων με την ελιά και το ελαιόλαδο, αδιάλειπτη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, φωτίζει και πλουτίζει τη ζωή και το τραπέζι τους. Απαραίτητη βάση της ελληνικής κουζίνας, το ελαιόλαδο προσφέρει καθημερινά μια υγιεινή και πλούσια σε γεύση τροφή και είναι παρόν στις εκδηλώσεις και τελετές του κύκλου της ζωής και του κύκλου του χρόνου.

Η καλλιέργεια του ελαιοδέντρου αποτελεί ένα σύνολο γνώσεων και πρακτικών που έχουν διαμορφωθεί από τους ελαιοκαλλιεργητές στο πέρασμα του χρόνου. Πρόκειται

για την αποκρυστάλλωση εμπειρίας και γνώσης αιώνων. Η καλλιέργεια της ελιάς συνδεόταν με προλήψεις και δεισιδαιμονίες που την προστάτευαν από καταστροφές και ασθένειες.

Ο πολυποίκιλος συμβολισμός του ελαιόλαδου στη χριστιανική λατρεία βασίζεται σε παλιότερες ιδέες, παραδόσεις και δοξασίες, γεγονός που αναδεικνύει τη διαχρονική και θεμελιακή του σημασία και στο λατρευτικό πεδίο της ανθρώπινης ύπαρξης. Η αναγνώριση της σημασίας του καρπού της ελιάς στη χριστιανική πίστη και θρησκεία επιβεβαιώνεται από πολλές, ευρύτατα διαδεδομένες συνήθειες. Η ορθόδοξη εκκλησία χρησιμοποιεί το ελαιόλαδο σε τρία μυστήρια: το βάπτισμα, το χρίσμα και το ευχέλαιο. Οι πιστοί προσφέρουν λάδι στον ναό ζητώντας την ευλογία των πρώτων καρπών των ελαιώνων, προκειμένου η σοδειά να είναι πλούσια, ενώ κάνουν προσφορές ελαίου και σε εορτές αγίων, πανηγύρια, μνημόσυνα κ.ά.

Το στοιχείο «Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου» είναι εγγεγραμμένο στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να αναζητήσετε στο [δελτίο του στοιχείου](#).

Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία

Έναυσμα για τη διδασκαλία με το στοιχείο στάθηκε η φιλοσοφία του σχολείου για την εφαρμογή των λασαλιανών αξιών, όπως είναι η αρχή «μαζί και από κοινού» και η πεποίθηση ότι παιδεία δεν είναι μόνο η εκπαίδευση. Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου πρόσφερε την ευκαιρία στις εκπαιδευτικούς να ασχοληθούν ιδιαίτερα με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η ενσωμάτωση ήταν οριζόντια, δεδομένου ότι στο νηπιαγωγείο οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν τη διδασκαλία όλων των διδακτικών αντικειμένων και εφαρμόζουν το νέο Πρόγραμμα Σπουδών που καλύπτει τέσσερα θεματικά πεδία: α) Παιδί και Επικοινωνία, β) Παιδί, Εαυτός και Κοινωνία, γ) Παιδί και Θετικές Επιστήμες και δ) Παιδί, Σώμα, Δημιουργία & Έκφραση.

Συνδέσεις με τα διδακτικά αντικείμενα

Το στοιχείο ενσωματώθηκε στο μάθημα της Γλώσσας μέσα από τη λογοτεχνία, τις παροιμίες, τη γραφή και τον προφορικό λόγο. Στα Μαθηματικά ενσωματώθηκε σε αριθμητικές πράξεις και ασκήσεις ταξινόμησης ενώ στις Φυσικές Επιστήμες σε πειράματα. Στο πεδίο των Κοινωνικών Επιστημών, τα παιδιά εργάστηκαν σε ομάδες, πραγματοποίησαν εκπαιδευτική επίσκεψη, πήραν συνέντευξη από ελαιοπααραγωγό και έλαβαν μέρος σε γευσιγνωστική δοκιμή. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας για την προβολή εκπαιδευτικών βίντεο και εικόνων γύρω από το στοιχείο καθώς και η εκπαιδευτική ρομποτική μέσω **Bee-bot**. Στο πλαίσιο του μαθήματος των Τεχνών, τα παιδιά ασχολήθηκαν με τη μουσική, τη ζωγραφική και δημιούργησαν κατασκευές.

Σύνδεση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και με τα νέα Προγράμματα Σπουδών

Με την ενσωμάτωση του στοιχείου στην καθημερινή διδακτική πρακτική προάγεται ο **Στόχος 4** (Ποιοτική Εκπαίδευση) μέσω πλαισιωμένης μάθησης. Ιδιαίτερα προάγεται ο Υποστόχος 4.7, καθώς συνεισφέρει στην καλλιέργεια των γνώσεων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι μαθητές/-τριες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής αλλά και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η ενσωμάτωση του στοιχείου στη διδασκαλία συνάδει και εξυπηρετεί βασικούς **οριζόντιους προσανατολισμούς των νέων Προγραμμάτων Σπουδών**, όπως η υποστήριξη των μαθητών/-τριών, προκειμένου:

- α) να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχάζομενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί,
- β) να καλλιεργήσουν δεξιότητες με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση,
- γ) να λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα,
- δ) να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους.

Συνεργασία των φορέων και κοινοτήτων κληρονομιάς καθώς άλλων φορέων στην προετοιμασία ή/και στην υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων

Οι μαθητές/-τριες γνώρισαν από κοντά τον ελαιοπαραγωγό Χρήστο Καραβασίλη, ο οποίος επισκέφθηκε το σχολείο και μίλησε στα παιδιά για την ελιά και τον τρόπο παραγωγής του ελαιόλαδου. Έτσι, είχαν την ευκαιρία να μοιραστούν τις γνώσεις που είχαν ήδη αποκομίσει από τις δραστηριότητες στην τάξη και φυσικά να τις εμπλουτίσουν. Μάλιστα, τα παιδιά δοκίμασαν σε ψωμί ελαιόλαδο δικής του παραγωγής.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη σε εταιρεία επεξεργασίας τροφίμων που χαρακτηρίζουν τη μεσογειακή διατροφή, μεταξύ των οποίων και η ελιά.

Μαθησιακοί στόχοι

Γλώσσα

Προφορική επικοινωνία (ομιλία και ακρόαση)
Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να ακούν και να κατανοούν.
- ▶ Να διηγούνται/αφηγούνται.
- ▶ Να εξηγούν και να ερμηνεύουν.
- ▶ Να επιχειρηματολογούν.
- ▶ Να περιγράφουν.
- ▶ Να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο.

Γραφή

- ▶ Να πραγματοποιηθεί εισαγωγή στον γραπτό λόγο.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά ως προς την αξία που έχει η γραφή ως μέσο επικοινωνίας.

Γνωστικοί στόχοι

- ▶ Να προβληματιστούν, να κάνουν υποθέσεις και να πειραματιστούν προκειμένου να αναπτύξουν κριτική σκέψη και διερευνητική στάση.

Μαθηματικά

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εκτελούν απλές μαθηματικές πράξεις (πρόσθεση και αφαίρεση χρησιμοποιώντας φύλλα ελιάς).
- ▶ Να κάνουν συγκρίσεις, ταξινομήσεις, αντιστοιχίσεις, σειροθετήσεις.
- ▶ Να προσεγγίζουν σταδιακά την έννοια του χρόνου.

Φυσικές Επιστήμες

- ▶ Να κατανοήσουν μέσω του πειραματισμού τις διάφορες μεταβολές της ύλης.

Κοινωνικές Επιστήμες

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να καλλιεργήσουν αξίες και τις αντίστοιχες συμπεριφορές.
- ▶ Να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα και ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης.
- ▶ Να έρθουν σε επαφή με την ιστορία και τον πολιτισμό.

Κοινωνικοί-συναισθηματικοί στόχοι

- ▶ Να αντιληφθούν τη ζωτική σημασία της από κοινού ανακάλυψης μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης.
- ▶ Να εξασκηθούν στην επιμονή και τη μεθοδικότητα.
- ▶ Να αναπτύξουν το αίσθημα του ανήκειν σε μια ομάδα.

Ήπιες Δεξιότητες

- ▶ Να αναπτύξουν κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες.
- ▶ Να αναπτύξουν κριτική σκέψη.
- ▶ Να εξασκηθούν στην επίλυση προβλημάτων και στη λήψη αποφάσεων.
- ▶ Να αποκτήσουν δεξιότητες συνεργασίας.

Χρήση νέων τεχνολογιών (Τ.Π.Ε.)

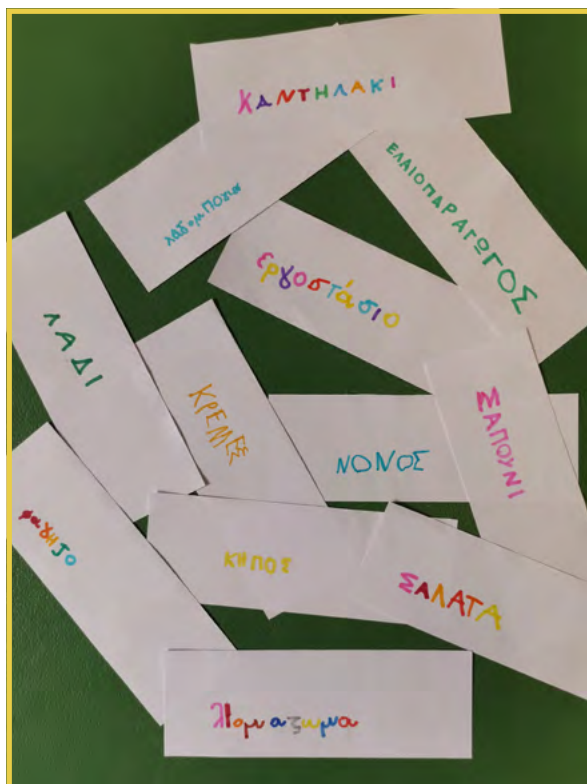
Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να εξοικειωθούν με τις νέες τεχνολογίες.

Τέχνες

Οι μαθητές/-τριες:

- ▶ Να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητά τους.
- ▶ Να γνωρίσουν και να χρησιμοποιήσουν υλικά, μέσα, εργαλεία και πηγές σε ποιτικές εικαστικές μορφές.
- ▶ Να κατανοήσουν την πολιτιστική διάσταση και τη συμβολή των τεχνών στον πολιτισμό.

Στόχοι που σχετίζονται με το στοιχείο ζωντανής κληρονομιάς

- ▶ Με αφορμή το στοιχείο να εξοικειωθούν με την έννοια της ζωντανής κληρονομιάς και τη σημασία της.
- ▶ Να ανακαλύψουν τη σημασία της ελιάς και του ελαιόλαδου και τον ρόλο τους στις διατροφικές μας συνήθειες.
- ▶ Να ανακαλύψουν την αξία και τη συμβολή της ελιάς και του ελαιόλαδου στη δική τους καθημερινότητα.
- ▶ Να ανακαλύψουν τη σύνδεση της ελιάς και του ελαιόλαδου με πολιτισμικές πρακτικές.
- ▶ Να αναπτύξουν πολιτιστικό γραμματισμό.

Οι δραστηριότητες αναλυτικά

Γλώσσα

Αξιοποιώντας την τεχνολογία, παρουσιάστηκε βίντεο από το διαδίκτυο με αφήγηση του παραμυθιού «Η Σοφή Ελιά». Ακολούθησε προβολή εικόνων που συνδέονται με την ελιά, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως ερέθισμα για διάδραση με τους/τις μαθητές/-τριες. Αφού τις παρατήρησαν, τα παιδιά τις περιέγραψαν και μοιράστηκαν μεταξύ τους ό,τι γνώριζαν για την ελιά μέσα από την καθημερινότητά τους. Επιπλέον, γνώρισαν τις περιοχές όπου καλλιεργείται το ελαιόδεντρο, προκειμένου να διευρύνουν τις γνώσεις τους για το φυσικό περιβάλλον και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους. Ακόμη, συζήτησαν για τα διαφορετικά είδη της ελιάς, έμαθαν για τον τρόπο επεξεργασίας της με σκοπό την παραγωγή ελαιόλαδου και των διαφορετικών ποικιλιών του, καθώς και για τη θρεπτική του αξία και τις βιταμίνες που περιέχει.

Η επόμενη δραστηριότητα, που αποσκοπούσε στην κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου, περιλάμβανε αφήγηση αινίγματος από την εκπαιδευτικό. Τα παιδιά, αφού ασχολήθηκαν με την αναγνώριση των λέξεων που άκουσαν, αναζήτησαν τη λύση του αινίγματος μέσα από υποθέσεις και διάλογο. Στη συνέχεια σχεδίασαν και έγραψαν σε φύλλο εργασίας τη λύση.

Ακολούθησε δραστηριότητα κατά την οποία οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να αναγνωρίσουν μέσα από εικόνες τις σύνθετες λέξεις *ελαιόδεντρο*, *ελαιόλαδο*, *λαδόξυδο*, *λαδοτύρι*. Αφού τις είδαν γραμμένες στον πίνακα, προσπάθησαν να αναγνωρίσουν τα δύο συνθετικά που αποτελούν την κάθε λέξη.

Σε επόμενη δραστηριότητα, τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες, συνεργάστηκαν για να αναγνωρίσουν τα γράμματα της λέξης *ελιά* και να τα τοποθετήσουν στη σωστή σειρά. Ακολούθησε συζήτηση με αφορμή την ερώτηση «Πού αλλού χρησιμοποιούμε το λάδι;», ενώ τα παιδιά έπαιξαν λεκτικά παιχνίδια με παροιμίες σχετικές με το θέμα «ελιά-λαδάκι».

Επιπλέον, μέσα από το παιχνίδι, ακούγοντας και δραματοποιώντας μικρές ιστορίες, έμαθαν τη σημασία των εκφράσεων «Μου έβγαλαν το λάδι», «Την έκανε τη λαδιά του», «Η θάλασσα είναι λάδι» και «Μη ρίχνεις λάδι στη φωτιά», ενώ προσπάθησαν να βρουν ποια από αυτές τις παροιμίες ταιριάζει σε καταστάσεις που περιέγραφε η εκπαιδευτικός. Τέλος, τα ίδια τα παιδιά προσπάθησαν και έφτιαξαν προτάσεις χρησιμοποιώντας τις συγκεκριμένες εκφράσεις.

Μαθηματικά

Αφού γνώρισαν τα σύμβολα της πρόσθεσης, της αφαίρεσης και του συνόλου, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να αναγνωρίσουν στον πίνακα το είδος της αριθμητικής πράξης, ενώ χρησιμοποίησαν φύλλα ελιάς για να αποδώσουν το αποτέλεσμα των πράξεων. Στη συνέχεια, μέσα από το παιχνίδι γνώρισαν τις μαθηματικές έννοιες της ισότητας και ανισότητας και έπαιξαν επιδαπέδιο παιχνίδι με φύλλα ελιάς.

Χώρος, Γεωμετρία, Μετρήσεις

Με αφορμή τη συζήτηση για την ελιά και τις περιοχές που ευδοκιμεί, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να εντοπίσουν στον χάρτη τις περιοχές που φημίζονται για το λάδι και τις ελιές τους. Στη συνέχεια με αφετηρία τη Θεσσαλονίκη, χρησιμοποιώντας κορδέλες, μέτρησαν στον χάρτη την απόσταση μέχρι την Καλαμάτα, τη Χαλκιδική, την Κρήτη και τη Μυτιλήνη και μετά έγραψαν τα ονόματα των περιοχών. Τέλος, αφού σύγκριναν τις κορδέλες, κατέληξαν να υπολογίσουν την περιοχή που είναι πιο κοντά και πιο μακριά από τη Θεσσαλονίκη.

Φυσικές Επιστήμες

Αφού παρουσιάστηκαν εικόνες σχετικές με την ελιά, τα παιδιά κλήθηκαν να τις παρατηρήσουν, να τις περιγράψουν (μεγάλο δέντρο, μακρόστενα και λεπτά ασημοπράσινα φύλλα, κλαδί με ελιές) και τελικά να ανταλλάξουν πληροφορίες και γνώσεις (π.χ. υπάρχουν πράσινες και μαύρες ελιές, από τις ελιές παίρνουμε το λάδι, οι ελιές είναι υγιεινές). Κατόπιν, πειραματίστηκαν και δοκίμασαν να αναμείξουν νερό με λάδι για να παρατηρήσουν την ιδιότητα του λαδιού να επιπλέει πάνω από το νερό. Στη συνέχεια πειραματίστηκαν με τις ποσότητες των δύο υγρών στοιχείων αλλά και με τη σειρά ανάμιξής τους στο ποτήρι. Καθ' όλη τη διάρκεια του πειράματος, τα παιδιά κατέγραφαν τις παρατηρήσεις και τις διαπιστώσεις τους σε ειδικά σχεδιασμένο φύλλο εργασίας.

Κοινωνικές Επιστήμες

Με τη βοήθεια κατάλληλου εποπτικού υλικού, τα παιδιά γνώρισαν τη διαδικασία της συγκομιδής ελιάς με λιόπανα και της επεξεργασίας της για την παραγωγή ελαιολάδου. Έτσι, γνώρισαν τους ελαιώνες, τα λιόπανα, το ράβδισμα και τα ελαιοτριβεία. Δημιουργήθηκαν έξι ομάδες παιδιών, με καθεμία να παίρνει μία εικόνα από τη διαδικασία της συγκομιδής με σκοπό να μπουν στην κατάλληλη σειρά σύμφωνα με τα στάδια της ελαιοσυγκομιδής. Τα μέλη των ομάδων

συνεργάστηκαν αρμονικά, μοιράζοντας ρόλους και αρμοδιότητες. Η δραστηριότητα ολοκληρώθηκε με την παρουσίαση των έργων των μαθητών/-τριών με αφορμή τις εικόνες και την τοποθέτηση κάθε εικόνας στη σωστή σειρά.

Επιπλέον, με στόχο την γνωριμία με πολιτισμικές πρακτικές και πτυχές της καθημερινής μας ζωής που σχετίζονται με την ελιά και το ελαιόλαδο, μέσα από κατάλληλο εποπτικό υλικό, τα παιδιά έμαθαν για τον ρόλο του ελαιόλαδου στις θρησκευτικές πρακτικές (άναμμα καντηλιού, συμβολική χρήση λαδιού στο μυστήριο της βάπτισης) αλλά και τη χρησιμότητά του στην καθημερινότητά μας ως πρώτης ύλης για την παρασκευή καλλυντικών, σαπουνιού, ακόμα και χρωστικών ουσιών. Στο πλαίσιο αυτό, οι μαθητές/-τριες κλήθηκαν να χρωματίσουν τις αντίστοιχες εικόνες σε φύλλο εργασίας.

Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Με τη βοήθεια του προγραμματιζόμενου ρομπότ δαπέδου Bee-bot, τα παιδιά γνώρισαν σύνθετες λέξεις με συνθετικό το λάδι. Προγραμματίσαν το Bee-bot και το κατήυθυνα κατάλληλα, ώστε να ανακαλύψουν τα συνθετικά των λέξεων *λαδολέμονο*, *λαδόξυδο*, *λαδόψωμο*, *λαδομπογιά*, *λαδέμπορος*, *λαδοτύρι*.

Τέχνες

Οι μαθητές/-τριες άκουσαν και τραγούδησαν δύο τραγούδια για την ελιά («Η ελιά» του Νίκου Χριστοδούλου και «Ελιά» από την Παιδική χορωδία του Σπύρου Λάμπρου). Κατόπιν, χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες που συνεργάστηκαν μεταξύ τους, για να δημιουργήσουν ένα ελαιόδεντρο. Η πρώτη και η δεύτερη ομάδα ανέλαβαν να δημιουργήσουν το φύλλωμα και τις ελιές με γκοφρέ χαρτί και η τρίτη ομάδα ζωγράφισε με λαδοπαστέλ τον κορμό του ελαιόδεντρου.

Τέλος, σε συνέχεια της επίσκεψης του ελαιόπαραγωγού στο σχολείο, τα παιδιά δοκίμασαν να αναπαραστήσουν τη διαδικασία του λιομαζώματος, απλώνοντας λιόπανο στην αυλή του σχολείου που κοσμεύεται και από ελαιόδεντρα.

Μαθησιακά αποτελέσματα

Τα συνολικά αποτελέσματα της αξιολόγησης του μοντέλου διδασκαλίας με ενσωμάτωση της ζωντανής κληρονομιάς ήταν σε γενικές γραμμές θετικά. Σύμφωνα με την παιδαγωγική ομάδα όλοι οι μαθησιακοί στόχοι επιτεύχθηκαν, καθώς τα παιδιά ανακάλυψαν την αξία και τη συμβολή της ελιάς και του ελαιόλαδου στη ζωή και την καθημερινότητά τους. Σε ό,τι αφορά τους στόχους και τη σύνδεση με τη ζωντανή κληρονομιά, οι εκπαιδευτικοί παρατήρησαν ότι εξαιτίας της μικρής ηλικίας των παιδιών υπήρχε δυσκολία κατανόησης της έννοιας της ζωντανής κληρονομιάς άρα και ευαισθητοποίησής τους για τη σημασία διαφύλαξής της.

Είπαν οι εκπαιδευτικοί...

Το πιλοτικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε με επιτυχία. Η δυσκολία που παρουσιάστηκε στην αρχή αφορούσε στην εύρεση ενός θέματος που να μπορεί να «αγγιχτεί» ουσιαστικά από τα παιδιά του νηπιαγωγείου. Με την εύρεση του θέματος, η οργάνωση των δραστηριοτήτων βάδισε ομαλά. Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, η αξιολόγηση ήταν θετική και από τις νηπιαγωγούς και από τα παιδιά.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΙΝΕΠΟΚ)

Αυλη
Πολιτιστική
Κληρονομιά